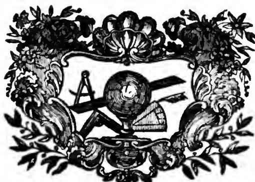
DE BONO, MALO ET PULCHRO DISSERTATIONES TRES

ANDREÆ SPAGNII
FLORENTINI
E SOCIETATE JESU.

ROMÆ MDCCLXVI.
EX TYPOGRAPHIA FRANCISCI BIZZARRINI KOMAREK
PROVISORIS LIBRORUM BIBL. VATICANÆ.

APUD VENANTIUM MONALDINI.

SUPERIORUM PERMISSU.

ILLVSTRISSIMO ET CLARISSIMO VIRO

D. JOSEPHO CALLIXTO

ABBATI DE GENTILIBUS

SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS CONSILIARIO, ET AUDITORI IMPERIALI &c. &c.

JOSEPH ANTONIUS MONALDINI FELICITATEM.

Etus consuetudo est ab ultimis ferme repetita temporibus, atque omnium probata consensu, ut qui sua, vel aliorum opera in vulgus emittunt, præstantissimo, & Di-

gnitate, vel Doctrinæ Laude florenti viro cuidam inſcribant; non ob ea tantum a Criticorum auſibus ipſius præſidio tuenda (quis enim horum unquam poterit impetus coercere ?) ſed ad obſervantiam, ſtudium, benevolentiam, gratamque erga ipſum animi voluntatem potiſſime declarandam. Quamobrem quum hoc Andreæ Spagnii S. J. Presbiteri Opus, multis ſane nominibus commendandum, non ita pridem mea cura evulgandum ſuſcepiſſem, mecumque de Patrono ei adſciſcendo ſedulo cogitarem; Tu quidem unus omnium, Abbas ampliſſime, ſuccurriſti, quem publico hoc obſequii, atque obſervantiæ teſtimonio proſequerer.

Atque utinam plures maximaſque officii mei rationes, præclaras Animi, Ingeniique tui Dotes debitis heic laudibus efferendo, poſſem, ut vehementer optabam, fuſe lateque percenſere! Verum quum ea ſis incredibili plane modeſtia,

ac

ac verecundia, ut vix illud, adnitente etiam ſummo intimaque tibi familiaritate conjuncto viro ægre ſim adſequutus, ut Operis nempe patrocinium in te ſuſciperes; omnia quæ ad Tui laudem ac Nominis, & Generis celebritatem pertinent, cogor tacitus præterire.

Quamquam adeo quidem pervulgata iſta ſunt, ut vel me tacente in omnium oculis, atque ore verſentur. Uti enim eximia vitæ integritate, pietate, fide, facilique morum ſuavitate cum gravitate conjuncta omnium tibi jamdiu animos demeruiſti; ita præclarum in te ingenium, ſingularem doctrinam, atque prudentiam, rerum uſum, maximamque in negociis, iiſque ſane difficilimis, expediendis dexteritatem uno omnes ſuffragio adfirmant, admirantur, atque ſubſpiciunt.

Neque Urbis tantum finibus ſe ſe meritorum tuorum fama continuit; ſed ad exteras quoque gentes celeriter per-

vagata

vagata eam de te illico existimationem in Summorum etiam Principum animis excitavit, ut Negociorum suorum in Romana Curia gerendorum munus sane gravissimum Tibi uni committendum existimaverint. Quorum de te præclaram opinionem quum non æquaveris modo, sed etiam viceris; spectatissimos ad dignitatem honores in te certatim postea contulerunt; & Serenissimus Moguntiæ Elector, aliique S. R. Imperii Proceres dignissimum judicarunt, quem intimis Aulæ suæ Consiliariis adnumerarent. Romanorum vero Imperator electus FRANCISCUS I. non inter suos tantum, & Ipse Consiliarios adlegit, sed & Legationis, Protectoratus, ac Comprotectoratus, uti vocant, Imperialis, omniumque Statuum Hæreditariorum Augustissimæ Domus Austriacæ Auditorem, atque universæ Germanicæ Nationis, suorumque Jurium in Romana Aula Advocatum, & Defensorem
per-

perpetuum conſtituit, ac declaravit.

Quamobrem mihi ſane vehementer gaudeo gratulorque, quod quidquid a me erat optandum maxime in te ſum feliciter, & cumulatiſſime conſequutus. Nam ejuſmodi iſta Nominis Inſcriptio tui dubitare quidem nec poſſum, nec debeo, quin Operi ſplendorem adferat, ac dignitatem: Quæ vero tam longe tuis ceteris virtutibus excellunt humanitas, atque benignitas, non ſolum illæ magno me animo eſſe jubent, ſed certam etiam injiciunt ſpem fore, ut quod tibi offero obſervantiæ genus benevole, ac peramenter excipias; ex quo maximum profecto officii mei fructum me percepiſſe arbitrabor.

S.FRAN-

S. FRANCISCO XAVERIO
E PRIMIS S. IGNATII SOCIIS
INDIARUM APOSTOLO
EXIMIO PATRONO SUO
ANDREAS SPAGNIUS SOC. JESU
D. D. D.

AN-

ANDREAS SPAGNIUS

E SOCIETATE JESU

LECTORI SUO S. D.

DIssertatio illa Metaphysica, *de Caussa Efficiente*, quam duobus ab hinc annis in publicam lucem protuli, cum placuerit, ut id quod est, aperte eloquar, viris non solum ingenio & doctrina præstantissimis, verum etiam in ferendo de alienis lucubrationibus judicio (id quod facere honestorum hominum est) rectissimis, animos mihi addidit ad evulganda ea, quæ *de Bono*, *Malo*, *&* *Pulchro* in totidem Dissertationes digessi. Horum legitimas notiones animo informare, eaque penitus inspicere, permagni profecto interest; cum Bonum quidem & Malum sint duo oppositi inter se fines, quos Disciplinæ omnes, si excipias Mathematicas, quarum unius est veri inquisitio, a prima sui origine propositos habent: Pulchrum vero non solum universa, quam late patet, Scientia, sed etiam quævis Artes prosequuntur & contemplantur. Utinam, si minus bene & pulchre, saltem non male ac turpiter de his egerim!

PHILIPPUS DE ILCIO

SOCIETATIS JESU

IN ROMANA PROVINCIA

Præpositus Provincialis.

CUM Librum, cui Titulus *De Bono, Malo, & Pulchro Dissertationes tres*, a P. Andrea Spagni Nostræ Societatis Sacerdote conscriptum, aliquot ejusdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, potestate Nobis a R. P. Laurentio Ricci Præposito Generali ad id tradita facultatem concedimus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has literas manu Nostrâ subscriptas, & Sigillo Nostro munitas dedimus Romæ die XXVIII. Maji anni Millesimi Septingentesimi Sexagesimi Quinti.

Philippus de Ilcio.

Loco ✠ Sigilli.

IMPRI-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Pal. Apostol. Magistro.

Dom. Jordani Archiep. Nicomed. Vicesg.

APPROBATIO.

Librum, cui Titulus *De Bono, Malo, & Pulchro Dissertationes tres*, a P. Andrea Spagni Societatis Jesu conscriptum, jussu Reverendissimi Patris Mag.S.Apost.Pal.attente perlegi; & dum Viri Clar. scopum sum perscrutatus, comperi, quod in Dissertatione, quæ de Bono inscribitur, adæquatæ Boni notiones inveniuntur, atque penitus opiniones profligantur, quas Libertini furtim conantur disseminare; in ea autem quæ est de Malo, finis cl. Auctoris eo tendit, ut de medio tollantur cavillationes innumeræ, quas Increduli obtrudunt, eis valide opponendo claram distinctamque ideam de variis speciebus Mali: Tandem in qua de Pulchro agitur, generica quidem de Pulchritudine notio exhibetur, & talis ut ad diversas illius species, quæ deinceps numerantur, satis luculenter applicetur. Hinc tam utile Opus ut typis mandetur, existimo.

Romæ apud SS. Vincentium & Anastasium in Trivio 19.Januarii 1766.

Thomas Gabrini Cler. Reg. Min. Sac.Theolog. Lector Emeritus.

APPROBATIO.

Opus tribus constans Dissertationibus, quarum prior *de Bono*, altera *de Malo*, tertia *de Pulchro* inscribitur a P. Andrea Spagni Soc. Jesu compositum summa cum voluptate, seduloque perlegi; tum quia nihil mihi acceptius est quam Reverendissimi Patris Magistri Sac. Palatii Apostolici jussibus obsequi, tum etiam quia notum illustris Auctoris ingenium præsagiebat, plura in eo inventum iri subtiliter & eruditè dicta, ex quibus legentis mens haud leviter proficere posset. Nec sane eventus spem præconceptam elusit; namque in eodem Opere veras Boni & Pulchri ideas procusas inveni, ea potissimum ex Malo dispulsa caligine, quam Neoterici quidam Philosophi propriæ magis imaginationis spectra, quam rectæ Fidei lumina sectantes ipsi superinduxerant, quin aliquid in prolixa disputatione Cl. Auctori excidisse deprehenderim, quod Religionem, aut bonos mores, vel remotissime lædat. Quare memoratum Opus prælo, & luce dignum existimo, tum ut nomen ipsius Auctoris impensius innotescat, cum ut utilitatem exinde percipiant, quotquot recte & orthodoxe philosophari desiderant.

Dabam in Cœnobio S. Pauli de Urbe die 29. Decembris Ann. 1765.

D. Andreas Bina Cassinensis Sac. Theol. Lector.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

ORDO

ORDO DISSERTATIONIS
DE BONO

NUMERI INDICANT PAGINAS.

ORDO DISSERTATIONIS
DE MALO

ORDO DISSERTATIONIS DE PULCHRO.

teria-

DE-

DE BONO
DISSERTATIO
ANDREÆ SPAGNII
SOC. JESU

PRÆFATIO.

1. ONUM dari extra controversiam est. Certi enim sumus ex intima experientia esse in nobis inclinationem naturalem in aliqua objecta sive spiritualia, ut scientiam, sive corporea, ut sanitatem: sed quod appetitur, est bonum: ergo datur bonum. Hinc merito S. Augustinus dicit, (1) *negari bonum esse nisi stulte, atque imperite prorsus non potest.* Accedit testimonium Sacræ Scripturæ, ex qua habemus (2) Deum vidisse singulas res a se creatas esse bonas. Quid autem sit bonum, non ita facile explicatur. Quare idea Boni est una ex illis, quæ in omnibus tam doctis, quam indoctis aliquo modo reperitur; Nam si omnes appetunt bonum, necesse est illud aliquo modo concipiant, cum nihil sit volitum, quin præcognitum. At an eadem sit etiam in omnibus clara, equidem dubito. Observamus enim non raro accidere,

 ut

(1) S. Aug. Enchir. ca. 2. pag. 199. (2) Genes. 1.

ut re aliqua in medio posita non solum judicia hominum circa illam varia sint, verum etiam opposita, ajentibus his, negantibus illis eam esse bonam, etiamsi illi remoti esse videantur ab omnibus causis, quæ rectum & verum judicium possent impedire. Audimus Isaiam clamare, (1) *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum*. Novimus Salomonem commendari, quod postulaverit a Domino, (2) *ut posset discernere inter bonum & malum*, nec sibi, ut ait S. Ambrosius, (3) *usurpavit, ut Adam, boni & mali scire distantiam, sed intelligendæ ejus gratiam oravit*. Quod exemplum in mentem revocat tristem primorum hominum casum, qui desiderio acquirendi scientiam boni & mali (4), qua primus mendax Diabolus promiserat ipsos potituros per vetiti fructus comestionem, quasi quodam ariete e statu innocentiæ in illum damnationis misere fuerunt deturbati. Verum si clara dicenda est hujusmodi idea, quemadmodum contendit Cardinalis Pallavicinus, illam collocans in earum numero, quæ per se notissimæ sunt (5), certe quidem apud indoctos tam longe abest, ut distincta illa sit, ut Socrates apud Platonem queratur esse etiam Philosophos, qui boni quidem exempla, nullam vero certam atque communem ejus notionem proponebant. Ad hanc igitur acquirendam primo contendam, eaque stabilita eas, quæ ipsi subjiciuntur species, adnotabo: de quibus omnibus deinceps singulatim est disserendum.

SECTIO I.

Definitiones & Divisiones Boni.

ARTICULUS I.

De Bono in genere.

2. Bonum significat id, cujus attributa positiva saltem per rationem nostram distincta sibi invicem & toti

(1) Isai. 5. 20.
(2) 3. Reg. ca. 3. v. 9.
(3) S. Ambros. in Psalm. 108. serm. 18. num. 47. pag. 1208.
(4) Genes. 3. v. 5. 18.
(5) Pallav. del Bene li. 2. ca. 7. pag. 161. Id. de Act. hu. lib. 1. num. 1. pag. 1.

& toti conveniunt. Quare Bonitas significat convenientiam, quam inter se habent unum & alterum saltem per rationem nostram invicem distincta. Allatam definitionem hujus nominis Bonitas esse communem, planum erit, ubi ostendam illam esse definitionem rei. Solum hic adverto cum Suarez (1), vocabulum convenientiæ interdum sumi pro eo, quod alicui perfectionem aliquam, & quasi utilitatem affert, interdum vero pro eo, quod est consentaneum naturæ, etiamsi nullum illi commodum afferat. Sic maxime conveniens Deo dicitur misereri, & liberaliter se communicare, non quia Divina Natura perfectionem aliquam de novo acquirat, sed quia illud proportionatum est ejus perfectioni, & magnitudini. In hoc secundo sensu, non vero in primo sumitur convenientia in generica boni definitione.

3. Bonum primo dividitur cum Aristotele (2) in verum, & apparens. Verum dicitur illud, quod tale in re est, quale æstimatur: apparens vero quod æstimatur quidem, non tamen est in re. Quot autem modis dividi potest bonum verum, totidem dividi potest apparens; Nam in omni specie boni error, & falsa existimatio potest intervenire, & in ordine ad movendum appetitum æquali fere modo se habet utrumque bonum; Nam bonum verum non aliter movet, quam prout apprehenditur, & judicatur esse bonum: ergo bonum etiam verum in ordine ad movendum appetitum convenit cum bono apparenti, quod pariter movet appetitum, in quantum judicatur esse bonum. Quamobrem ad se revera optime rediisse comprobavit Horatianus ille mente captus (3)

Qui se credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo lætus sessor, plausorque theatro:

quando tandem cognatorum opibus, & vi medicamentorum expulsa insania

. . . pol me occidistis amici,
Non servastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim menti gratissimus error.

(1) Suar. in 1. 2. tract. 3. disp. 2. sec. 2. num. 13. pag. 214.
(2) Aristot. Ethic. lib. 3. ca. 4. juxta Maurum pag. 73.
(3) Hor. lib. 2. Epist. 2. pag. 184.

At cum bonum, quod in se tale est, possit vividius cognosci, & firmius judicari esse bonum, quam illud, quod in se tale non est, magis quandoque bonum verum movebit appetitum, quam moveat bonum apparens: quemadmodum majus, & certe magis constans est gaudium nascens ex possessione veri boni, quam apparentis dumtaxat, cujus existentia nequit esse nec diuturnior, nec robustior errore quo producitur, qui accedente vera cognitione illico evanescit.

Articulus II.

De Bono in se, & Bono alteri.

4. Bonum tam verum, quam apparens dividitur in bonum in se, & bonum alteri. Bonum in se significat id, cujus attributa positiva per rationem dumtaxat nostram distincta sibi invicem & toti conveniunt. Ita anima rationalis est in se bona, quia vis intelligendi volendi & alia similia, quæ per nostrum modum cogitandi in illa, & ab illa distinguuntur, sibi invicem & toti animæ conveniunt. Ita pariter homo est aliquod in se bonum, quia sibi invicem conveniunt corpus illud, & illa anima propria hominis, quæ etsi realiter inter se distinguantur, attamen relate ad hominem, seu compositum humanum distinguuntur solum per rationem.

Bonum vero alteri significat id, quod alteri a se realiter distincto convenit. Ita quæcunque a nobis prorsus distincta adhibemus ad victum & vestitum, bona nobis sunt.

Definitiones sunt juxta aliorum acceptionem. Sic Polmanus dixit, (1) *Bonum est ens conveniens sibi alterive*. Et Durandus statuit, (2) *Formalis ratio boni est ratio convenientis, ita quod bonitas est formaliter ipsa convenientia*: qui deinde advertit, (3) *bonum per prius dici de eo, quod est conveniens rei intrinsecæ, & per habitudinem ad tale bonum dici de iis, quæ conveniunt rei extrinsecæ*. Quod jure observat, quandoquidem boni nomine absolute prolato intelligi solet

(1) Polm. Breviar. Theolog. par. 1. 2. quæst. 1. num. 22. pag. 189.
num. 226. pag. 146. (3) Id. ibid. quæst. 2. num. 5.
(2) Duran. in 2. sentent. distinct. 33.

ſolet bonum in ſe, & cum bonum alteri volumus ſignificare, hoc ipſum additum exprimimus.

Quare Bonitas in ſe ſignificat convenientiam, quam inter ſe habent illa, quæ per rationem noſtram tantummodo diſtinguuntur. Horum convenientia cum ſit intrinſeca ipſi enti, bonitas in ſe eſt intrinſeca enti. Bonitas vero ad alterum ſignificat convenientiam, quam habent inter ſe illa, quæ realiter invicem diſtinguuntur. Atque hæc dici poteſt contraria ratione bonitas extrinſeca.

Yvon, qui articulum de Bono ſcripſit in Gallica Encyclopædia bonitatem ad alterum dixit (1) conſiſtere in ordine & relatione, quam unum habet ad alterum: quæ definitio ex ſubjecta quidem materia, de qua ibi agit, cognoſcitur conſpirare in illam jam poſitam, ſed attentis verbis convenit etiam malo ad alterum, cujuſmodi eſt ſupplicium, quod certe dicit ordinem & relationem ad alterum; & malum profecto illi eſt, qui eo afficitur.

5. Bonum in ſe dividitur in illud, quod eſt bonum per ſe, ſeu a ſe, & illud quod eſt bonum per participationem, ſeu ab alio. Primum eſt ſolus Deus: ſecundum eſt quævis creatura. Nam (2) *omnes creaturæ*, inquit S. Auguſtinus, *habent quoddam bonum ſuum, integritatis ſuæ, & perfectionis naturæ ſuæ.*

Diviſio eſt communis apud Theologos cum S. Dionyſio (3), vel Auctore libri de Divinis Nominibus, S. Auguſtino (4), qui frequens in ea eſt, & Boetio (5). Audiatur S. Auguſtinus, cujus ſunt prædicta etiam nomina (6). *Sententia Catholicæ diſciplinæ aliud dicit bonum, quod ſumme ac per ſe bonum eſt, & non participatione alicujus boni, ſed propria natura, & eſſentia, aliud quod participando bonum & habendo: habet autem de illo ſummo bono, ut bonum ſit; in ſe tamen manente illo, nihilque amittente.* Eamdem diviſionem obſervante non ſemel eodem S. Doctore (7) inſinuavit

(1) Yvo. Encycl. art. Bon. pag.270.
(2) Aug. in Pſal.102. num.8. pag.1117.
(3) Diony. ca.1. & 4.
(4) Aug. lib.8. de Trinit. ca. 3. pag.129. Id. quæſt.83. qu. 24. pag.6. Id. ſerm.29. num.1. pag.149.
(5) Boet. lib. de Hebdom. ca.2.
(6) Aug. de Morib. Manich. ca.4. n.6. p.717.
(7) Aug. in Pſal. 134. num.4. pag. 1494. Id. ſerm.15. num.5. pag. 89. Id. ſerm.90. num.2. pag.488. Id. de Perfec. Juſtit. ca.14. n.32. pag.182.

nuavit etiam Christus Dominus, qui bonum per se expressit, ubi dixit, (1) *Nemo bonus, nisi solus Deus*; quoniam (2) *bonum quo bonum est, ipse sibi est: homo autem cum bonus est, ab illo bonus est, quod a se ipso esse non potest*. Quare in sensu etiam opposito ad bonum per se sumi potest, quod idem Dominus malos vocaverit ipsos Apostolos, quos alloquebatur dicens, (3) *Vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris*. Idem autem volens significare bonum per participationem alibi dixit hominem bonum, (4) *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona*.

6. Bonum alteri dividitur in bonum honestum delectabile & utile. Hæc divisio communis est cum S. Thoma (5) post Aristotelem (6). Ea etsi cadat etiam in bonum in se, præcipue invaluit circa bonum alteri, tum quia ratio boni, quæ explicatur per convenientiam, clarius nobis se prodit, dum termini, qui inter se habent hujusmodi convenientiam, sunt realiter distincti, quam cum distincti solum sunt per rationem: tum quia de bono Philosophi disputant non eo principaliter fine, ut illud cognoscant, quam ut illud sibi comparent & applicent. Ceterum quod divisio illa cadat etiam in bonum in se, fit planum ex eo, quod ut ait Suarez, (7) *nihil est alteri bonum, nisi quod in se est bonum, & perfectionem habet alteri convenientem*.

ARTICULUS III.

De Bono honesto naturaliter & moraliter.

7. Bonum honestum dividitur in bonum honestum naturaliter, sive in ordine ad naturam quamcunque, & bonum honestum moraliter, sive in ordine ad naturam rationalem.

Bonum honestum naturaliter significat id, in quo est convenientia inter unum & alterum, nullo etiam intellectu cogi-

(1) Marc. 10.
(2) Aug. Epist. ad Macedonium 253. alias 53. ca. 5. num. 12. pag. 518.
(3) Matt. 7. 11.
(4) Luc. 6. 45.
(5) S. Thom. 1. p. quæst. 5. art. 6. pag. 21. Id. 2. 2. quæst. 145. art. 3.
(6) Arist. Ethic. lib. 2. ca. 3. Id. ibid. lib. 8. ca. 2.
(7) Sua. Metaph. disp. 10. sec. 2. nu. 2. pag. 212.

cogitante. Atque quando unum & alterum distinguantur invicem solum per rationem, illud erit bonum honestum in se naturaliter: quando vero distinguantur realiter erit bonum honestum alteri naturaliter.

Peripatetici admittentes appetitum etiam in rebus inanimis, honestum naturale illis etiam commune vocarunt, ut constat ex S. Thoma (1) id, in quod appetitus se quodammodo movet. Quare id, in quo motus appetitus terminatur, dixerunt bonum delectabile, quod pariter in res ipsas inanimes cadere affirmarunt. At inferius planum fiet trimembrem illam partitionem boni in honestum delectabile & utile propriam esse naturæ dumtaxat cognoscitivæ, adeoque illorum hæc honesti naturalis definitio admitti nequit. Melius veteres Philosophi, ut colligitur ex Tullio (2) bonum honestum in se naturaliter vocarunt bonum naturæ. Idemque esse bonum illud, quod alii vulgo appellant transcendentale, inferius ostendam. Interea intelligi potest quale sit istud bonum, quod dicitur transcendentale, hoc est ad nullum particulare entis genus pertinens, sed super omnia quodammodo ascendens, & omnia sibi subjiciens.

Ex his patet, quid sibi velint hæc nomina, bonitas honestatis naturalis tum in genere, tum in specie scilicet vel in se vel ad alterum. Sic ad Bonitatem honestatis naturalis in se pertinent proprietates essentiales rei, inter quas respectu hominis sunt sanitas, integritas membrorum & vita ipsa; Nomine enim hominis intelligitur vulgo ille, qui habet cum natura humana eas perfectiones, quæ ipsam comitari solent pro statu suæ existentiæ. Quare siquid ex illis in aliquo desit, dicitur quidem homo, sed vel cæcus, vel claudus, vel cum alio addito opportuno. Sic ad Bonitatem honestatis ad alterum naturalis pertinent proprietates accidentales rei, quales sunt respectu essentiæ humanæ sanitas & integritas corporis, & respectu hominis, suimet actus positivi, illi etiam qui dicuntur indifferentes, ut comedere & ambulare; Nam hi distinguuntur plusquam per rationem ab homine, eidemque conveniunt.

8. Bo-

(1) S. Tho. 1. p. quæst. 5. art. 6. O. pag. 21. (2) Tull. de Finib. lib. 3. & 4.

8. Bonum honeſtum moraliter, quod brevius dicitur bonum morale ſignificat id, quod decet naturam rationalem, qua talem (1), *non qua*, inquit Polmanus, *natura eſt, quomodo eſt ei bonum habere perfectiones naturales, non etiam qua natura animalis eſt, quo modo eſt ei bonum ſanam eſſe: ſed qua rationalis eſt, quo modo eſt ei bonum virtuoſam eſſe.*

Dices. Omnis bonitas honeſtatis moralis eſt bonitas honeſtatis naturalis; Nam natura rationalis quædam natura eſt: ergo male dividitur bonum honeſtum in naturale & morale.

Reſpond. Concedo antecedens, & nego conſequentiam; Nam quod omnis bonitas honeſtatis moralis ſit etiam bonitas honeſtatis naturalis probat ſolum, quod honeſtas naturalis ſit attributum genericum reſpectu honeſtatis moralis tamquam cujuſdam particularis ſpeciei, quoties non poſſit viceverſa affirmari, quod omnis bonitas naturalis ſit bonitas moralis, quemadmodum certe non poteſt. Hoc obſervavit jam Suarez dicens (2) *Bonum naturale & morale conveniunt in hoc, quod utrunque eſt per ſe conveniens alicui naturæ: differunt tamen, quia bonum naturale præciſe reſpicit naturam ut naturaliter operantem: bonum autem morale reſpicit illam ut elevatur ad modum operandi libere, quod propriiſsime illi competit, ut rationalis eſt.*

9. Bonum morale dividitur in objectivum, ſive proprium objecto, & actuale, ſive proprium actui. Diviſio eſt communis apud Theologos, ubi cum S. Thoma (3) docent bonitatem moralem objectivam præſupponi ad illam, quæ dicitur de actibus, ut ſunt actus virtutum moralium, & illam, quæ eſt in habitibus provenientibus ex repetitis actibus, cujus doctrinæ veritas ſuo loco ſuadebitur, propter quam cauſſam bonum morale objectivum abſtracte ſumptum dicitur a S. Thoma etiam bonitas primordialis.

Bonum morale objectivum cum eodem S. Doctore dividitur (4) in bonum per ſe, & bonum per accidens, & bonum

tum

(1) Polm. Brev. Theol. pag. 1. 2. num. 230. pag. 147.

(2) Sua. Metaph. diſp. 10. ſec. 2. n. 30. pag. 218.

(3) S. Tho. 1. 2. q. 19. art. 1. Id. ibid. qu. 29. ar. 1. ad 2. Id. de Malo qu. 2. ar. 3. O. & ad 8.

(4) S. Thom. 1. 2. qu. 19. art. 5. pag. 46.

tum per se, tum per accidens, quod uno verbo dicitur bonum simpliciter, & demum bonum vel per se tantum, vel per accidens tantum, quod brevi dicitur bonum secundum quid. Rursus bonum morale objectivum per accidens dividitur in bonum per accidens propter legem positivam, vel præcipientem illius exercitium, vel illud permittentem, adeoque præcipientem, ne illud impediatur: & bonum per accidens propter ordinationem agentis: & bonum per accidens propter errorem invincibilem agentis. Bonum tandem morale actuale dividitur in materiale & formale.

ARTICULUS IV.

De Bono morali objectivo in genere.

10. BOnum morale objectivum in genere significat, actum, quem natura rationalis potest operari, ipsi prout rationalis est convenientem. Opportune quid objectivum dicitur actus, quem natura rationalis potest operari quia est objectum quoddam vi suæ activæ quodammodo propositum, in quo, quoties illum actu exerceat, habetur jam aliquid morale actuale. Neque quod ipsius actus alii sint intrinseci & imperantes, cujusmodi sunt volitiones, alii vero extrinseci & imperati, cujusmodi sunt, qui per alias suas potentias, quam per voluntatem exercentur, ut opera misericordiæ, facit, ut utrique pertinere non possint ad bonum morale objectivum, dum actu non exercentur, sed solum facit, ut actus imperati sint objectum actuum imperantium, ad quos referuntur tamquam ad causam ut quo, dum simul sunt objectum naturæ, quæ potest illos agere, quam respiciunt tamquam causam ut quod.

Stoici, ut referunt Tullius & Sextus Empiricus (1), aliam excitarunt controversiam de appellatione boni attributa objectis actuum moralium, contendentes hæc vocari solum posse & debere *προηγμένα, hoc est præposita & expetenda*, nullo autem modo

(1) Tull. de Finib. lib 5. princip. cap. 24. pag. 177.
Sext. Pyrrh. Hypoth. lib. 3. circa

modo bona, quippe nomen boni sacrum quodammodo volebant, nec tribuendum nisi actibus virtutis, quos quis actu exerceat, qui communius dici solent bonum morale actuale, aut formale: cetera autem quæcunque, quæ vulgus bona appellat, illi vocabant indifferentia. Lis enim vero importuna est, utpote de voce, & exemplum inutilium concertationum.

Bono morali objectivo respondens bonitas definitur convenientia, quam cum natura rationali habet actus, quem ipsa prout rationalis est, potest operari.

ARTICULUS V.

De Bono Morali objectivo per se, & per accidens.

11. Bonum morale objectivum, quod tale bonum est per se, & ut etiam dicitur, in re, vel in rei veritate, vel in se ipso, vel secundum se, vel ex natura sua, vel intrinsece, significat actum naturæ rationalis illi convenientem independenter ab omni cujusvis cogitatione. Ita Deum colere, parentes revereri, miseros sublevare, sunt totidem exempla hujus boni moralis per se objectivi. Veteres bonum hoc vocarunt bonum per se decens. Quare bonitas moralis per se sed objectiva, quam etiam dicunt propriam objecto, significat convenientiam, quam actus naturæ rationalis habet cum illa independenter ab omni cujusvis cogitatione. Definitio nominalis hujus bonitatis inferius suadebitur habenda esse etiam pro definitione reali, cui similem video statui & propugnari a Suarez (1). Atque idem proportionaliter dicendum est de illi opposita malitia, quæ dicitur per se, seu intrinseca.

12. Bonum morale objectivum, quod tale bonum est per accidens vel extrinsece, significat actum naturæ rationalis illi convenientem non independenter ab omni cujusvis cogitatione.

Bonum morale objectivum per accidens propter legem positivam significat actum naturæ rationalis objective indifferen-

(1) Suar. in 1. 2. tract. 3. disp. 2. sec. 2. num. 10. & seq. pag. 213.

ferentem præscindendo a lege positiva, qui eidem naturæ ut rationali convenit consequenter ad talem legem. Exemplum hujus boni sunt multiplices illæ cæremoniæ, quibus subjecta fuit Gens Hebræa in Veteri Lege. Quare respondens bonitas significat convenientiam, quam actus naturæ rationalis objective indifferens præscindendo a lege, habet cum ipsa consequenter ad positionem legis actum illum præcipientis. Hujus per tale accidens boni moralis capax est sola natura rationalis creata, quæ utpote creatura, subjacet Deo, qui illi suas leges indicit: Deo autem, cum sit ens necessario independens, nequit hujusmodi bonum per accidens ullo modo attribui.

13. Bonum morale objectivum per accidens propter ordinationem agentis significat actum naturæ rationalis objective indifferentem, qui illi convenit, quando fiat ex motivo moraliter bono. Exemplum hujusmodi boni per accidens est actus comedendi etiam exquisita ex aliquo fine moraliter bono, ut quia eorum usum nobis Deus creator noster largitus est ad commendandam ejus in nos benignitatem. Sic S. Thomas loquens de bono morali dixit, (1) *id quod est indifferens potest accipere rationem boni*. Quare respondens bonitas significat convenientiam, quam actus naturæ rationalis objective indifferens habet cum ipsa natura, dum fiat ex motivo per se moraliter bono. Hinc respectu naturæ rationalis bonitas honestatis naturalis cujuscunque sui actus potest evadere bonitas honestatis moralis, quia ad rectæ rationis usum pertinet ea, quæ sunt naturæ consentanea, donec talia sunt, prosequi.

14. Bonum morale objectivum per accidens propter errorem invincibilem agentis significat actum naturæ rationalis objective malum moraliter, qui illi convenire potest consequenter ad apprehensionem invincibiliter erroneam de illius bonitate morali objectiva. Exemplum esto in actu Patriarchæ Jacob accedendi ad Liam, quam credidit (2) esse Rachelem sibi desponsatam, qui actus non est objective bonus moraliter, nisi per accidens hic expositum. Similiter in amore alterius, qui credatur bonus per errorem, invenit S. Augusti-

(1) S. Tho. 1. 2. qu. 19. art. 3. O. pag. 46.

(2) Genes. 29. 24.

gustinus objectum laudis & meriti, quia bonitatem, inquit (1) *profecto diligit, qui eum diligit, quem credit bonum*: & ab omnibus laudandum dicit, (2) *qui eis officia debita impenderit, quos parentes esse crediderit, etiam si non essent*. Quare respondens bonitas significat convenientiam, quam actus naturæ rationalis objective malus moraliter habet cum ipsa consequenter ad errorem invincibilem talis objectivæ malitiæ.

ARTICULUS VI.

De Bono Morali objectivo simpliciter, & secundum quid.

15. BOnum morale objectivum simpliciter significat bonum, quod tum per se tum per accidens (§ 12.) est tale bonum. Exemplum esto in actibus Religionis ordinatis ab agente ad cultum Dei.

Bonum vero morale objectivum secundum quid significat bonum, quod alterutro dumtaxat modo bonum est. Ita actus Religionis ordinati ad hypocrisim sunt boni secundum quid, quia mali sunt per accidens: Et mendacium prolatum ex errore invincibili, quo credatur lege naturali illud præcipi, quando per ipsum potest grave proximi malum impediri, est bonum secundum quid, quia malum est per se. Atque quoniam dicendo bonum sine ullo addito intelligitur bonum simpliciter, hinc fit, ut de iis etiam, quæ secundum quid objective bona sunt, inveniatur affirmatum ab Authoribus illa non esse bona. In hoc sensu S. Thomas, qui docuerat, (3) *id quod est bonum, posse accipere rationem mali: vel illud, quod est malum rationem boni propter apprehensionem rationis*, articulo deinde immediate sequenti non dat istam propositionem, *Voluntas concordans rationi erranti est bona*, quia citans illud axioma desumptum ex S. Dionysio, (4) bonum caussatur ex integra caussa, malum autem ex singularibus defectibus: *ideo*, inquit, *ad hoc quod dicatur malum id, in quod fertur voluntas sufficit, sive quod secundum suam naturam*

(1) S. Aug. epist. olim 126.
(2) Id. de Utilit. credendi ca. 12.
(3) S.Tho.1.2. qu.19. art.5. O.pag.46.
(4) S. Diony. de Div. nom. ca.4.

ram sit malum, sive quod apprebendatur ut malum: sed ad hoc, quod sit bonum, requiritur, quod utroque modo sit bonum.

ARTICULUS VII.

De Bono Morali actuali.

16. BOnum morale actuale significat actum a natura rationali peractum, qui ipsi convenit vel simpliciter vel secundum quid (§. 15.) Definitionem declarant eadem exempla nuper proposita. Quare respondens bonitas significat convenientiam, quam actus naturæ rationalis habet cum ipsa vel simpliciter vel secundum quid.

Bonum morale actuale materialiter tale significat actum a natura rationali peractum, qui ipsi convenit objective dumtaxat consideratus, hoc est nulla habita ratione nec ad modum, quo ille fiat, qui potest esse sine libertate a necessitate, nec ad finem propter quem fiat, qui potest esse malus.

Bonum morale actuale formaliter tale significat actum a natura rationali peractum, qui ipsi convenit subjective consideratus, hoc est habita ratione tum ad finem, propter quem fiat, qui debet esse objective bonus, tum ad modum, quo ille fiat, qui debet esse liber a necessitate, & præcedi a judicio vel vero, vel invincibiliter erroneo, quod actus ille sit vel certo, vel saltem probabiliter objective bonus moraliter.

17. Hinc colligitur, quod notio quidem actus moralis materialiter boni præscindit tum a fine, propter quem fiat, tum a modo quo fiat. Sic actus objective optimus, quo Beatus Deum amat, quem intuitive videt, habetur pro actu materialiter dumtaxat bono, quia modus, quo illum exercet, non est liber a necessitate. Sic actus cujuscunque virtutis, qui exerceantur ex cupiditate inanis gloriæ, vel alio fine pravo, sunt quidem morales actus materialiter boni, sed non solum nullo modo formaliter boni, quin etiam sunt formaliter mali, ut sæpius inculcat S. Augustinus, (1) *Bono*, inquit, *uti male*,

(1) S. August. de Pecc. mer. & remiss. cap. 29. num. 57. pag. 31.

le, malum est. Sic male utitur bono, continentiam dedicans Idolo, & alibi impium vocat illum (1), qui in bonis operibus assiduus est eo unice fine, ut temporalem obtineat felicitatem, applicans illi reprehensionem Apostoli, (2) *Servierunt creaturæ potius, quam creatori*; propterea *moveas*, inquit, *licet in bonis operibus lacertos, & videaris navim optime gubernare, in saxa festinas*. Notio vero actus moralis formaliter boni præter objectivam bonitatem postulat etiam subjectivam, dependentem ex dictis tum ex modo agendi illum libero a necessitate, tum ex fine objective bono, cujusmodi est actus virtutis, quem Fidelis exerceat ut Deo serviat, qui erit actus moralis non solum materialiter, sed etiam formaliter bonus.

18. Bonitas igitur moralis materialiter talis significat convenientiam, quam cum ipsa habet actus a natura rationali peractus objective dumtaxat consideratus. Exemplum esto in actu eleemosinæ, qui procedat a mala voluntate, hic, inquit Suarez (3) *quamquam ut actus non sit bonus, tamen ut objectum semper est bonus*.

Bonitas vero moralis formaliter talis significat convenientiam, quam vel per se vel per accidens cum ipsa habet actus a natura rationali peractus cum libertate a necessitate; Per se enim illam convenientiam cum natura rationali habet actus ille, si prævium illud judicium de ejus objectiva bonitate, quod pertinet ad notionem boni hujus moralis non sit erroneum: per accidens vero illam convenientiam habet, si judicium illud prævium sit invincibiliter erroneum. Definitio hæc nominalis de bonitate morali formaliter tali est legitima etiam definitio rei. Hoc infra suo loco ostendam, quod pertinet ad alias ipsius notas præter illam de libertate indifferentiæ, quæ satis patet ex eo, quod sine illa ex nuper dictis, bonitas moralis non sit nisi materialis.

19. Placet aliquas aliorum definitiones bonitatis formalis in linea morali afferre, quandoquidem non parum in ea determinanda, quæ legibus bonæ definitionis realis respondeat,

(1) S. Aug. in Psal. 31. enarr. 2. n. 1?. pag. 181.
(2) Ad Rom. 1. 25.
(3) Suar. in 1. 2. tr. 3. disp. 2. sect. 1. num. 11. pag. 21?.

deat, laborant Auctores. Imprimis Polmani definitio sic habet, (1) *Bonitas moralis actus est conformitas ipsius ad rectam rationem, sive est complementum requisitorum ipsius in specie moris. Requisita autem sunt objectum, finis, & circumstantiæ honestas.*

Rejicitur hæc, quia si consideremus primam ipsius expressionem, illa bonitatem hanc formalem non explicat per id, in quo illa consistit, sed per id, quod ex illa necessario consequitur; Nam conformitas actus cum recta ratione præsupponit moralem bonitatem ipsius actus etiam formalem. Etenim, ut inquit Suarez pluribus hanc definitionem impugnans, quæ multis ab eo citatis (2) placuit, non ideo actus est formaliter bonus, quia talis judicabitur, vel quia præscribitur a lege æterna; alterutrum enim venire potest nomine rectæ rationis, sed ideo talis judicatur, vel a lege præscribitur, quia sic bonus est. Sin vero consideremus secundam ejusdem expressionem, imprimis illa non est primæ declaratio: deinde eo modo proponitur quidem subjectum, quod habet moralem bonitatem formalem, non vero ipsamet ipsius bonitas. Ita de objecto bono, ut eleemosynâ data ad solamen pauperis, finem profecto bonum, concurrentibus circumstantiis bonis loci, temporis, aliisque, dicitur habere moralem bonitatem formaliter, & quærendo quid hæc sit, importune assignantur objectum finis & circumstantiæ bonæ; quæ pertinent ad ipsius subjectum.

20. Secundo Sfortia Pallavicinus, qui deinde fuit Cardinalis, post longiorem in hac re disquisitionem in suis de Bono libris Italice primum, & Latine deinde ab ipsomet editis (3) *doctis Juppiter & laboriosis* etiam propter utriusquè linguæ veneres, quibus plane redundant, statuit tandem, (5) *Honestum bene & clare definiri, id quod placet Naturæ, ut a nobis fiat.* Inferius autem addit illud placere Naturæ, ut a nobis fiat, quod plus boni, quam mali physici generi humano

(1) Polm. Brev. Theol. pa. 1. 2. n. 307. pag. 157.

(2) Suar. in 1. 2. tr. 3. disp. 3. sect. 3. num. 9. pag. 226.

(3) Catul. ad Cornelium.

(4) Pall, del Bene li. 1. cap. 26. & seg. pag. 88.

no confert, vel ut ipsemet alibi dicit, (1) *Virtus nihil demum est, nisi quod hominum universitati universim prodest.*

Rejicitur hæc definitio, quia obscura est tum in voce Naturæ, tum in verbo placet. Ipse utrumque manifestum esse vult, *placet* quidem ex intima cujusque experientia: *naturam* vero ex eo, quod nulla Philosophorum secta, nulla gens, nulla ætas illam ignoraverit. Sed equidem etiam postquam legi omnia, quibus præsertim notionem naturæ contendit ille esse nobis manifestam, nescio, quid apud illum sibi velit Natura; Nam modo videor mihi colligere sensum definitionis esse, honestum moraliter est id, quod Deus vult fieri a nobis, quam interpretationem ipse idem revera alibi (2) adhibet citans seipsum hoc in loco, de quo nunc loquor. Eamdemque esse juxta suam mentem confirmari etiam potest ex eo, quod deinde in Theologicis suis assertionibus iterum de hac re ex professo agens statuat rationem honesti moralis (3) *esse conformitatem cum complacentia summi boni*. At hoc modo male illud definitur, nam non ideo aliquid est honestum moraliter, quia Deus vult illud fieri a nobis, sed contra ideo Deus vult illud fieri a nobis, quia est moraliter honestum: Modo dixerim significari moraliter honestum esse illud, quod naturæ rationali convenit, in quo haberetur posita jam a nobis definitio: Modo alius & alius mihi occurrit sensus: ergo obscura est. Nec illa additio lucem illi affert, sed majoribus offundit tenebris; Si enim definiri posset illud esse moraliter honestum, quod plus boni, quam mali physici generi humano confert, jam actum videtur esse de honestate omnium illorum actuum, qui ad sui solum perfectionem spectant: & quamvis etiam ex privata ut ita dicam honestate dicatur erui aliquid redundans in bonum physicum totius generis humani, saltem hoc certum est, quod hujusmodi boni definitio non est per suam caussam formalem, sed per suum quemdam effectum. Et quia contraria contrariis notionibus explicantur, definiri poterit malum morale esse illud, quod plus mali, quam

(1) Pall. del Bene li. 4. cap. 1. num. 3. pag. 483.

(2) Id. ibidem li. 2. ca. 57. n. 5. p. 320.

(3) Id. de Act. humanis li. 1. cap. 13. num. 157. pag. 206.

quam boni physici generi humano confert, ex quo Kingius intulit majus malum esse malum physicum, quam morale; quod quam falsum sit in dissertatione de malo ostendam.

21. Tertio Buffierius (1) definit bonum honestum moraliter esse id, quod confert ad quietem perennem substantiæ intellectualis.

Rejicitur, quia hoc modo explicatur bonum morale formale per quemdam ipsius effectum, non vero per propriam ejus rationem, quæ est hujus effectus caussa.

Quarto Antonius Genuensis dicit: (2) *Bonum morale est convenientia actionis liberæ cum lege*.

Rejicitur, tum quia male, ut infra ostendam, reducitur omnis bonitas moralis ad solam bonitatem per accidens (§. 12.): tum quia explicare bonitatem moralem per convenientiam actionis cum lege, est ignotum per idem ignotum aliis æque saltem ignotis cumulatum explicare; Nam notio legis importat ipsam notionem bonitatis moralis præter alia multa; definitur enim lex a Theologis, ut Antoine (3) *Præceptum commune, honestum* (hoc est moraliter bonum) *justum, stabile, ad bonum commune a gerente curam communitatis impositum, & sufficienter promulgatum*.

22. Necessitas distinctionis boni moralis actualis in materiale & formale est extra controversiam. Manifestum enim est hominem, cujus usus rationis impeditus sit vel ætate immatura, vel morbo, posse exercere actus convenientes naturæ suæ rationali, ut actus Religionis vel Misericordiæ: sed repugnat actus exercitos a stolido habere bonitatem moralem formaliter: ergo actus illi habent bonitatem moralem dumtaxat materialem. Rursus doctrina est communis cum S.Thoma (4), bonitatem propriam objecto, quæ est bonitas materialis, præsupponi ad bonitatem propriam actus, quæ est bonitas formalis: ergo altera ab altera secundum communem sententiam distinguitur.

 ARTI-

(1) Buff. Traite des prem. verit. n. 283. pag. 240.
(2) Gen. Elem. Metaph. pag. 1. in defini. num. 76. pag. 62.
(3) Ant. Theolog. Moral. de Legib. sec. 1. quæst. 1. pag. 16.
(4) S. Tho. 1. 2. qu. 19. ar. 1. Id. ibi. qu. 20. ar. 1. ad 2. Id. de Malo qu. 2. ar. 3. O.

Articulus VIII.

De Bono delectabili.

23. Bonum delectabile significat id, quod est conveniens naturæ cognoscenti, quia illi affert delectationem, hoc est quietem quamdam sui appetitus conjunctam cum experimentali suavitate. Bonitas igitur delectabilitatis significat convenientiam, quam habet aliquid respectu naturæ cognoscentis, quia illi affert delectationem. Definitio est communiter recepta, quia hanc nobis hujus bonitatis ideam ingerunt Philosophi cum Aristotele, & Theologi cum S. Thoma. (1)

24. Buffierius loco supra (§. 21.) citato definivit bonum delectabile esse id, quod confert ad quietem substantiæ intellectualis, sed perbrevem. At contra hanc valet primo, quod rem explicat per effectum, non per ipsius formalem rationem. Rursus contra eamdem est, quod limitat bonum delectabile ad solam naturam intellectualem, cum juxta S. Augustinum extendi possit ad naturam quovis modo cognoscentem: (2) *Frui*, inquit, *cibo & qualibet corporali voluptate non adeo absurde existimantur & bestiæ*, Quin immo hæc est sententia communiter recepta non solum a vulgo, sed ab ipsis etiam Philosophis, qui pro certo habentes bruta subjici doloribus, consequenter non dubitant delectationem etiam posse experiri. Iidem præterea, ubi agunt de Temperantia, statuunt illam versari circa delectationes, quæ ex gustu & tactu proveniunt, (3) *quæ*, ut ait Aristoteles, *cæteris quoque animalibus communes sunt, servilesque ob id, ac ferinæ habentur*; serviles quidem, quia, ut jam olim explicavit Plato, illas (4) *dolor* (hoc est molesta aliqua sensatio) *necessario antecedit*: ferinæ vero, vel quia feris etiam conveniunt, vel potius quia ferum dominum, scilicet dolo-

(1) Arist. 1. Rhetor. cap. 10. S. Thom. 1. 2. qu. 31. ar. 1. & seq.
(2) S. Aug. li. 83. qu. 30. pag. 8.
(3) Arist. li. 3. Ethic. cap. 10. nu. juxta Maurum 5. pag. 90.
(4) Plato in Phædro post duas tertias partes pag. 263.

dolorem ex dictis sequuntur. Nec ulli sunt, qui his contradicant, nisi Cartesiani, qui dictitant bruta esse pura automata.

25. Illud quidem verum est, quod non solum qualitas, sed etiam numerus bonorum in linea solius etiam delectationis sensibilis, quibus homo capax est, se habet ad numerum illorum, quæ brutis convenire possunt in ratione maximi ad minimum. Quod sic cum Pallavicino (1) demonstratur. Delectationes sensibiles sunt, quæ ex quinque sensibus originem ducunt: sed ex gustu & tactu majorem voluptatum copiam trahit homo, quam brutum, tum quia in homine argutiores sunt hi sensus, tum quia per usum rationis homo potest artificiose removere, quæ his sensibus officiunt, & studiose procurare, quæ iisdem blandiuntur: Ex visu autem auditu & odoratu plures quidem haurit homo voluptates, nullam vero, aut vix aliquam bruta, ita ut (2) *hominum esse tantum propriæ videantur*, inquit Gellius. Homines certe tam mirifice oblectantur in conspiciendis tabulis, signis, aulæis, viridariis, fontibus sive aqueis, sive igneis, ædibus magnificis, & quibusvis machinamentis, ut hinc natæ sint Pictura, Sculptura, Hydraulica, Pyrotechnia, Architectura, cæteræque artes. Quid quod ipsos pueros videmus ita spectaculis recreari, ut dilationem etiam cibi non ægre patiantur, & delectationem oculorum præferant aperte illi gustus, in quo videas jam luculentum testimonium animæ, quæ in ipsis est rationalis. At Bruta nihil horum curant, nec magis læta sunt in regio conclavi, quam in sordido stabulo. Rursus homines sedulo intendunt concentibus, & plaudentes ac frequentes convolant ad theatra, & gestiunt in symphoniis modulatissimis: & non pauci ita impotenter cantus voluptate capiuntur, ut non inscite Socrates apud Platonem Phædro narraverit fabulosam illam cicadarum originem ex hominibus quibusdam, qui edocti cantum a Musis, dum in illo toti sunt (3) *cibum potumque negligunt, imprudenterque pereunt*. At in Brutis nihil simile unquam observamus, & exceptis

C 2 avi-

(1) Pall. del Ben. li. 3. ca. 21. pag. 381.

(2) Gell. Noct. Att. li. 19. cap. 2. p. 583.

(3) Plat. in Phædro pag. 264.

avibus, quæ indulgent certis sibi propriis cantibus, alia vel muta omnino sunt, ut pisces universi præter marinum, quem appellant vitulum, qui extra aquas ululatus quosdam edit, vel inconditos dumtaxat sonos emittunt, nullo autem alieno cantu aut voce gaudent: & si quando ad voces aliquas signa lætitiæ exhibent, ut canis ad vocem heri advenientis, vel Leo ad vocem bovis, quod est exemplum Aristotelis citato loco, *non illius*, inquit, *voce, sed esu lætatur, ex voce autem prope eum esse cum senserit, ea videtur oblectari*. Certe æque inter fabulas habemus saxa ab Amphionis cantu attracta, ac feras ad illum Orphei & Arionis concurrentes. Homines tandem odoribus etiam delectantur, ex quo factum est, ut sint artes aliquæ, quæ circa hos componendos versantur, quæ quidem sunt longe minores numero iis, quæ officio aliorum sensuum mancipantur, quia olfactus minus, quam cæteri sensus ad vitæ nostræ conservationem, & felicitatem concurrit. At Bruta nullum propter se odorem expetere apparent, sed propter gustum aut tactum.

26. Bonum delectabile dividitur in sensile, & intellectuale. Primum addit definitioni boni delectabilis in genere respectum ad solum appetitum sensitivum: secundum vero ad solum appetitum rationalem. Bona delectabilia sensilia, quæ præcipua sunt, ad gustum & tactum pertinent ex nuper dictis. Intellectualia vero sunt virtutes intellectuales & morales, ut cognitiones veræ,& operationes moraliter bonæ. Cum in homine, utpote qui constat ex corpore & anima rationali, reperiatur uterque appetitus sensitivus & rationalis, ipse utriusque delectabilis boni capax est. In purum autem spiritum non cadit nisi bonum delectabile intellectuale, quin tamen proinde inferior sit conditio entis pure spiritualis, quam compositi ex spiritu & corpore, quasi primum ex uno tantum fonte minorem, secundum vero ex duplici cumulatiorem hauriat delectationem: quin immo hoc ipsum non posse sensibiliter oblectari, ad naturæ spiritualis perfectionem, & majorem ipsius felicitatem pertinere inferius ostendam.

Illud ulterius adverti debet, utrunque bonum delectabile, tam sensile quam intellectuale, præscindere ab honestate morа-

morali, cum qua possunt esse vel conjuncta vel divisa. Ac bonum quidem delectabile intellectuale conjunctum revera est cum quovis bono moraliter honesto; nam ut suo loco patebit, nullum bonum moraliter honestum sejunctum est a delectatione: Idem autem bonum delectabile, cadens etiam in solam naturam pure intellectualem, sed capacem errandi sejunctum esse posse ab honestate morali patet in Angelis, qui peccaverunt. De bono autem delectabili sensili manifestum magis est illum unitum esse posse, aut divisum a bono honesto. Propter quam caussam, quod mutuo non se includant hæc duo boni membra, honestum & delectabile etiam generice sumptum pro intellectuali & sensibili, bona & opportuna est illorum communiter assignata divisio.

27. Utrumque bonum sensibile & intellectuale dividitur in objectivum & formale. Atque objectivum quidem est id, quod in se tale est, ut possit afferre delectationem: formale vero est ipsamet delectatio, quam actu natura cognoscitiva experitur. Porro delectatio formalis, quæ est rationalis, proprie appellatur Gaudium, ut notat Pallavicinus (1): Voluptas vero dicitur illa, quæ est sensilis. De hac est illud S. Augustini, quod notionem hujus boni per convenientiam bene assignari confirmat, (2) *Quære in corporis voluptate, quid teneat, nihil aliud invenies, quam convenientiam; Nam si resistentia pariunt dolorem, convenientia pariunt voluptatem.* Suo loco planum erit jure distingui bonum delectabile in objectivum & formale, & jure pariter ex usu quodam communi utrumque conjunctim venire sub nomine boni delectabilis.

ARTICULUS IX.

De Bono utili.

28. BOnum utile significat id, quod est conveniens naturæ cognoscitivæ, propterea quod confert ad obtinendum aliquem finem ab ipsa intentum. Hæc certe est potior definitio, quam illa Buffierii, qui bonum utile dicit

(1) Palla. del Bene li. 1. ca. 11. nu. 3. pag. 28. (2) Aug. de Ver. Rel. ca. 39. n. 73. p. 773.

cit esse illud, quod confert ad quietem, sed non perennem substantiæ intellectualis; contra quam habet locum primo, quod hæc definitio explicet bonum utile per ipsius effectum quemdam, non per rationem ipsi intrinsecam, quæ hujus effectus est causa. Secundo, quod juxta illam utile dici solum possit respectu naturæ intellectualis, cum tamen inveniamus ab Authoribus accurate etiam loquentibus dici pariter respectu naturæ Brutorum, (1) *quibus*, ut scriptum est, *non est intellectus*. Certe S. Thomas de Brutis sic loquitur: (2) *Necesse est animali, ut quærat aliqua vel fugiat non solum quia sunt convenientia, vel non convenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates, sive nocumenta. Sicut avis colligit paleam, non quia delectat sensum, sed quia est utilis ad nidificandum. Necessarium est ergo, animal quod percipiat hujusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior*. Hinc admittit ipse in Brutis sensum illum internum, qui a Peripateticis, quorum ipse doctrina utitur hoc loco, vocatur Æstimativa, & dicitur esse organum quoddam, *cui*, inquit, *Medici assignant mediam partem capitis*. Equidem nunc non quæro, quonam modo explicandæ sint operationes illæ frequentes in Brutis, quæ arguunt intendi etiam ab illis aliquem finem, & cognosci bonum utile ad illum, sed in recepta tantummodo significatione hujus nominis utile sisto, quam dico illos etiam, qui accurate loquuntur, non limitare ad solam naturam intellectualem, ut authoritas Sancti Thomæ, adeoque omnium qui illi adhærent, demonstrat.

29. Solus obstare videtur S. Augustinus, qui utilis nomen derivat a verbo utor, in cujus notione vult contineri rationem seu intelligentiam. Quare, (3) *uti*, inquit, *aliqua re non potest nisi animal, quod rationis est particeps. Scire namque quo quidque referendum sit, non datum est rationis expertibus, sed neque ipsis rationalibus stultis. Nec uti quisque potest ea re, quæ quo referenda sit nescit, nec quisque potest scire, nisi sapiens*. Verum re penitus inspecta in objectis verbis habetur dumtaxat verbum *uti* in sua significatione includere

(1) Psal. 31.
(2) S. Tho. 1.p. quæst.78. art.4.
(3) S.Aug. lib. 83. qu. qu.30. pag.8.

dere usum rationis, quæ deest brutis, & ab hoc derivari nomen utile: quibus omnibus admissis non sequitur, quod utile proprie dici non possit respectu Brutorum; Quoti es enim accidit, ut nomina nihil habeant ejus significationis, quæ reperitur in eorum radicibus? Etimologia tamen proposita a S. Doctore facit, ut observemus hoc nomen utile significare etiam id, quo quis utatur, non quidem illud ordinando ad aliquid aliud, sed eo perfruendo. In hoc sensu bona etiam honestum & delectabile sunt utilia, quin immo maxime utilia, cum ideo hæc consequi tantopere curemus, ut iis hoc modo, scilicet fruendo utamur, non ut aliis illorum usum tradamus. Toto proinde cœlo diversa apparet secunda hæc significatio hujus nominis utile a prima illa, per quam bonum utile distinguitur ab honesto & delectabili, & ex qua sequitur, ut quod est honestum, aut delectabile dicatur esse inutile; quemadmodum reapse loquuntur aliqui Authores, tribuentes felicitati, quæ certe est bonum honestum aut delectabile, aut utrumque simul, attributum inutilis. Sic Pallavicinus, (1) *Animum*, inquit, *felicitas explet, satis ipsa sibi est: ergo opus est eam esse inutilem*; Etsi tamen habens præ oculis secundam illam utilis significationem, quæ non est aliena a communi loquendi modo, & usum ejusdem rei, non vero ejusdem ordinationem importat, statim addit, *hoc est non ordinatam ad aliud bonum*.

ARTICULUS X.

De Bonis homini propriis.

30. BOnum honestum delectabile & utile dividitur respectu hominum in bonum temporale & æternum. (2) *Temporalia sunt*, sic S. Augustinus. *salus, substanstantia, honor, & cætera vitæ hujus, ubi peregrinamur. Æterna sunt primum ipsa vita æterna; incorruptio & immortalitas carnis & animæ, societas Angelorum, civitas cælestis, dignitas indeficiens, Pater & Patria, ille sine morte, illa sine hoste*. In bonis temporalibus non opus est meminisse de illis, quæ jam præterierunt; Nam nostra amplius non sunt, nec de futu-

(1) Pall. del Bene. lib. 4. ca. 15. pag. 522. (2) Aug. serm. 29. num. 1. pag. 149.

futuris, quia nostra adhuc non sunt. Restant igitur nobis inter bona temporalia illa solum, quæ præsentia sunt. Fuit quidem Seneca, qui vocavit (1) *stultum, qui non & in præteritis bonis acquiescit, & ea judicat certiora, quæ abierunt, quia de illis ne desinant, non est timendum*. Verum hæc dicere, inquit Pallavicinus (2) in hoc Senecam impugnans, idem est ac contendere, ut quis credat magis jucundum esse palato amarum, quam dulce, sive opponere se sensui, & experientiæ communi, quæ certos nos reddit bona ipsa, quibus actu jucunde fruimur, aspergi amaritie, si cogitemus illa caduca esse, & ocyus transitura. Rursus si ideo, quæ præterierunt, adhuc bona sunt, quia non timendum ne desinant: ergo bona, quibus in præsenti fruimur, certiora bona sunt, immo unice bona sunt, tum quia sunt, nec de illis dicitur, quod desierint: tum quia timeri potest de illis, ne quod accidit præteritis, desinant.

31. Omissis bonis æternis, de quibus, quæ humanitus haberi potest enarratio & descriptio videri potest apud S.Thomam (3) & Theologos, & alios sacros Authores, ut Bellarminum (4), & Annibalem Marchettum (5), bonum temporale proprium homini dividitur in bonum commune, & privatum. Commune est, quod convenit Reipublicæ, seu quod conducit ad illam conservandam & perficiendum: Privatum contra, quod convenit singulis in particulari hominibus. Homo, qui præferat bonum privatum communi deficit ab honestate morali, quando tamen utrumque bonum sit ejusdem saltem ordinis, & multo magis si bonum publicum sit ordinis superioris; Nam (6) *charitas*, ex S. Thoma, *ordinem habet, & plus debet diligere bonum commune multorum, quam bonum privatum unius*. Cujus ratio ulterior est, quia bonum commune est bonum totius, privatum vero est bonum partis: ergo sicuti totum est majus sua parte, ita bonum totius majus est bono partis, adeoque præferendum. Hinc statuunt, & suadent Theologi, ut Antoine, (7) etiam leges humanas utpote

(1) Sen. Consol. ad Polyb. ca.29.p.170.
(2) Pall. del Bene. lib 1. ca.16. pag.46.
(3) S.Th.1.1.2.a q.1. Et in 4.dist.43.& seq.
(4) Bellar. de Æterna Felicitate.
(5) March.Terr.Beat.li.3.c.8.& seq.p.284.
(6) S.Tho. in 3. dist 33. art.1. ad 4.
(7) Ant. Theol. Mor.de Legi. ca.2. qu.5. resp.3. pag.29.

pote tendentes essentialiter in bonum commune, *posse per se obligare cum periculo & damno etiam vitæ. Sic Dux potest obligare milites ad servandam stationem, vel irruendum in hostes cum certo mortis periculo*. At si bonum privatum sit ordinis superioris illo, quem habet bonum publicum, non solum non deficit ab honestate morali, qui bonum suum præfert bono publico, sed tunc potius deficeret, vel ut melius dicam stulte ageret, quando aliter se gereret. Hinc tamquam furiosi habiti sunt illi, qui vitam suam morti exponebant ad barbaram & inanem inspectantis populi voluptatem in spectaculis gladiatoriis, quæ proinde jure omnes boni, & expresse S. Cyprianus (1), reprehenderunt, & execrati sunt.

32. Bonum tam commune, quam privatum dividitur in bonum intrinsecum, cujus duo sunt membra, bonum animæ, & bonum corporis: & bonum extrinsecum, quod etiam dicitur bonum fortunæ. Divisio est communis post Aristotelem (2), eamque cadere in triplex boni genus, honestum, delectabile, & utile consideranti patebit. Stoici congruenter ad ea, quæ supra (§.10.) etiam dicta sunt, in bonis hominis solos actus virtutis numerabant, reliqua omnia negabant esse bona. Ita horum alumnus Seneca sæpe inculcat, (3) *Nihil est bonum, nisi quod honestum est*, & in eamdem conclusionem definit decima Juvenalis Satyra. At melius referente Tullio, (4) *Peripatetici, nec multo veteres Academici*, bona animi vocarunt maxima, illa corporis media, reliqua vero infima. Inter bona animi, seu maxima sunt ingenium, eruditio, scientia, & omnis virtus moralis; ad quorum classem reduci debent illa, quæ indivisim sunt bona animi & corporis; propterea quod animus potiorem ipsorum partem obtinet, ut linguæ charis, & eloquentia. Inter bona corporis seu media Tullius (5) numerat valetudinem, vires, velocitatem, pulchritudinem. In bonis tandem infimis ex eodem habent locum, *honos, pecunia, affinitas, genus, amici, patria, potentia*. Hæc certe appellatio, atque partitio opportuna est; Nam ut ait S. Thomas, (6) *exteriora bona ordinantur ad ea, quæ sunt*

D

(1) S. Cyp. Epi. ad Donatum circ. med. p. 3.
(2) Arist. 1. Ethi. cap. 8.
(3) Sen. epist. 120. pag. 509.
(4) Tull. Tusc. lib. 4 num. 85. pag. 263.
(5) Id. de Inven. lib. 2.
(6) S. Tho. 2. 2. qu. 152. art. 2. O. p. 356.

ſunt corporis, ea vero quæ ſunt corporis ad ea, quæ animæ. Ergo bona animæ ſunt ceu finis, & bona corporis, ceu medium magis immediatum ad hujuſmodi finem, quam bona externa, & æſtimabilius certe eſt, quod habet rationem finis, quam id, quod habet rationem medii.

33. S. Auguſtinus ſimili modo loquutus eſt (1), ſed ipſe optimo jure inter bona animæ invenit aliqua, quæ nolit collocari, niſi inter bona media; Nam maxima bona hominis vocat illa, quæ in ſe conſiderata inveniuntur eſſe ſemper bona moraliter honeſta, ſive illa, quibus homo recte vivit, & nunquam male. Hujuſmodi ſunt actus virtutis, quibus inſit meritum vitæ æternæ. Media dicit illa, quæ in ſe conſiderata inveniuntur ſolum bona naturaliter honeſta, neceſſaria tamen ad bonum moraliter honeſtum, ſive illa, ſine quibus nemo quidem poteſt recte vivere, ſed non ſemper cum illis recte vivit, tales ſunt potentiæ animæ. Prima bona, ut alibi idem docet (2) talia ſunt, ut faciant hominem bonum formaliter. Secunda vero ſunt bona, unde qnis fiat ſic bonus. Minima tandem dicit illa, quæ in ſe conſiderata inveniuntur quidem bona naturaliter honeſta, ſed nullo modo neceſſaria ad bonum moraliter honeſtum, cujuſmodi ſunt bona corporis, & res omnes nobis externæ, ut pecunia, argentum, aurum, prædia, domus, mancipia, pompa ſæculi, honor volaticus, & periturus: Quæ eſſe bona minima, contra illos, qui apud Plutarchum (3) *paupertatem maximum malum eſſe, cenſent, ut ejus vitandæ gratia de ſaxis & in mare ſe præcipitare homo debeat*, non ſolum plane ſuadetur ex ratione jam dicta, ſed etiam ex eo, quod ea jam pertinent ad objectum mali moralis, ſemel quod quis illis abutatur, vel eadem conſtituat finem ultimum ſuæ appetitionis, ut jam Plato docuit apud Alcinoum (4), & Theologi Morales plane demonſtrant agentes de Vitiis Capitalibus. Quare idem Auguſtinus dixit, (5) *in illis eſſe fallacem ſuavitatem, & infructuoſum laborem, & perpetuum timorem, & periculoſam ſublimitatem.*

(1) S.Aug.Retrac. lib.1. ca.9. pag.14. Id. de lib.arb. lib.2. ca.19. n.50. p 607.
(2) S. Aug. ſerm. 48. iu Michæam, alias 236. de Tempore num.8. pag.270.
(3) Plut. de Virtute morali longe poſt medium pag. 500.
(4) Alcin. de Doctr. Platon. ca.30. pag.35.
(5) S.Aug. epiſt. 203. alias 83. pag.764.

tem. Quas illorum proprietates eloquenter exponunt Pallavicinus in sua *Arte Perfectionis* (1), & Annibal Marchettus in suo, de *Terrena Beatitudine*, tractatu (2). Deus autem ipse non solum testatur, cum Ecclesiasticus ab ipso libri principio, eo inspirante, omnia hæc bona appellet *Vanitatem vanitatum*, res scilicet otiose se habentes ad finem, qui ab homine quæritur, felicitatem suam, quæ est notio vani observante Melchiore Cano (3), sed quotidie etiam suadet, cum ea, ut sæpe dicit S. Augustinus, (4) *propterea largiatur etiam malis, ne magnum bonum videantur bonis*.

ARTICULUS XI.

De felicitate hominum naturali.

34. BOnum tandem tam commune, quam privatum, & quidem temporale, & rursus de ordine naturali, non enim hic loquar de bono ordinis supernaturalis, dividitur in illud, quod habet rationem medii ad alia bona ulteriora, & illud, quod habet rationem finis omnium bonorum, quod dum possideatur, dicitur felicitas: quæ est, aut privata, hoc est singulorum hominum seorsim ab aliis, aut publica, hoc est plurium simul sumptorum, ut integræ nationis. Felicitas hæc privata definiri potest, possessio talis bonorum cumuli, qui maxime homini convenit, in eo permanens pro suæ mortalitatis conditione. Et simili modo definiri potest similis felicitas publica. Alii, ut Pallavicinus (5) illam definiunt esse statum omnium maxime optabilem homini mortali. Sed hæc definitio est per effectum quemdam hujusmodi felicitatis, non per formalem ipsius rationem. Alii demum, quin declarent, quam animo informaverint notionem, audito hoc nomine felicitas naturalis hominis in hac vita, nolunt tamquam de re chimærica ullam haberi disquisitionem. Fortasse hi nomine felicitatis humanæ intelligunt vel Paradisum terre-

 strem,

(1) Pall. lib. 4. ca. 5. & seq. pag. 26.
(2) Can. de Loc. lib 9. cap. 9. pag. 267.
(3) March. lib. 1. ca 2. & seq. pag 16.
(4) S. Aug. de Civ. Dei li. 15. ca. 22. p. 406. Id. in Joa. tra 32. num. 9. pag. 529. Id. serm. 29. num. 1. pag. 149.
(5) Pall. del Bene. lib 4. c. 3. pag. 486.

ſtrem, qui certe ſemel homini occluſus fuit, vel Paradiſum Cœleſtem, quem Deus poſt hanc vitam bonis promittit, & repugnat naturaliter convenire homini in hac vita. Quando horum alterutrum non intelligant, conſentire debent in hoc, quod ſit aliqua felicitas, quam in hac vita conſequi homo naturaliter poſſit, & de qua utiliter quæratur, in quo conſiſtat. Neque enim, ſi attente ſeipſos introſpiciant, negare poterunt ſe naturali quodam impetu in felicitatem etiam huic vitæ convenientem urgeri: vel fateantur oportet, quod ridiculum eſſet, *vanum eſſe naturæ totius inſtinctum*, ut contra iſtos, de quibus jam olim meminit Plato in Epinomide (1), dixit Ficinus in ejus prævio Commentario, & iterum Pallavicinus in ſua Theologia (2): vel tandem per incredibilem arrogantiam præferre ſe debent toti Philoſophorum omnium temporum frequentiſſimæ nationi, quæ ad hanc inquirendam tam ſollicite incubuit, ut jam olim Marcus Varro octoginta duas ſupra ducentas diſtinxerit de ea opiniones teſte Sancto Auguſtino (3), qui eas ad duodecim reduci poſſe exiſtimavit. Illæ, quæ celebriores apud Ethnicos fuerunt, videri poſſunt apud Tullium in ſuis de hac re quinque libris, qui *de Finibus bonorum & malorum* inſcribuntur. Quoniam autem multitudo bonorum pertinet ad notionem jam poſitam felicitatis, quorum ſingula dicuntur ipſius partes vel elementa, dubitari non poteſt hæc debere eſſe ex bonis intrinſecis & extrinſecis conjunctim. Atque cum hæc poſſint eſſe in gradu majori vel minori, ſolus enim Deus infinite beatus eſt, certum etiam eſt felicitatem noſtram, & cujuſvis creaturæ ſuſcipere magis & minus. Quæ autem determinate bona neceſſaria omnino ſint ad hanc felicitatem, dicam ſuo loco.

SECTIO

(1) Plato Epin. ſub initium pag.504.
(2) Pall.de Act.hum li.1.ca.3. n 18- p.28. num.1. pag.540.
(3) S. Auguſt.de Civit. Dei. lib.19. cap.1.

SECTIO II.

De Bono in genere .

Propositio.

35. BOnitas in genere non significat idem ac entitas: nec significat aliquid distinctum realiter ab entitate: sed significat convenientiam, quam realiter habet unum alteri, saltem per nostrum modum cogitandi ab illo distinctum.

Probatur prima pars sic primo. Bonitas non significat idem ac Entitas, si idea, quæ respondet his vocibus Ens & Entitas, prærequiratur ad ideam, quæ respondet his vocibus Bonum & Bonitas: sed ita est: ergo Bonitas non significat idem ac Entitas. Probatur minor, quia bonum concipitur tamquam attributum entis, & bonitas tamquam forma quædam intrinseca ipsi enti vel entitati, ex quo dici solet proprietas, vel passio entis. Confirmatur ex S. Thoma, qui ait, (1) *Ens secundum rationem est prius quam bonum ... Nam primo in conceptione intellectus cadit ens, quia secundum hoc unumquodque cognoscibile est, in quantum est actu.* Brevi totum argumentum complexus est Durandus his verbis: (2) *Ratio boni differt a ratione entis, alioquin esset nugatio dicere ens bonum.*

Secundo sic arguitur. Eadem entitas respectu unius non raro dicitur bona, respectu vero alterius, vel non sic dicitur, vel etiam dicitur mala; Sed si bonitas in genere significaret idem ac entitas, eadem entitas significaret simul bonitatem & malitiam: ergo bonitas non significat idem ac entitas.

36. Secunda popositionis pars, bonitatem in genere non significare aliquid distinctum realiter ab Entitate, est contra Scotum locis citatis a Suarez (3), qui inter bonitatem rei, & entitatem ipsius admittit distinctionem quamdam majorem

(1) S. Thom, 1. p. quæst. 5. art. 2. O. pag. 19.
(2) Duran, in 2, dist. 33. q. 1, nu. 11. p. 188.
(3) Suar. Met. disp. 10. sec. 1. num. 16. pag. 209.

rem illa, quæ est per rationem, & minorem illa, quæ est realis, quam dixit distinctionem ex natura rei. Rursus est contra illos, qui ut refert Soncinas (1), bonitatem in genere visi sunt asserere distinctam esse realiter ab entitate, quandoquidem illam dixerunt esse accidens pertinens ad illam accidentis speciem, quæ dicitur qualitas, in qua sententia præter falsitatem habetur etiam abusus hujus nominis bonitas in genere, cui cum communiter tradita sit ea significatio, ut significet proprietatem convenientem omnibus entis speciebus, limitatur deinde ad illam ipsius speciem, quæ dicitur qualitas. Tandem est contra illos, quos distinctim impugnat Suarez (2), qui bonitatem reponebant in ente quodam diminuto, cui nomen relationis vel realis, vel rationis tribuebant. Istos a se repellit Pallavicinus, quasi homines, (3) *qui voluerunt occultare ignorantiam suam monstrosis spectris entium diminutorum & relationum, quibus & similibus Chimæris deceperunt multitudinem, quæ percussa strepitu vocabulorum, sensus ignoti iisdem eorum inventoribus, admirata est tamquam Sacerdotes Sapientiæ, hujusmodi Lycei circulatores.*

37. Hæc secunda pars primo probatur sic. Si Bonitas in genere esset aliquid plusquam per rationem distinctum ab entitate rei, per quod entitas redderetur bona, imprimis sine illo entitas rei dicenda esset non bona ulla bonitate, ne generica quidem: ergo dicenda esset mala. Probo consequentiam, quia indifferens, quod dicitur esse medium inter bonum & malum, est medium dumtaxat inter determinatas species boni, scilicet vel moralis vel utilis, non vero inter bonum & malum generice sumpta: ergo malum esset aliquid positivum, quod falso dici ex Dissertatione de Malo patebit. Quin immo quia, quod dicitur universaliter de omni entitate, dicitur determinate de singulis, adeoque de ipsa Deitate, jam si cujusvis rei entitas de se non esset bona, ne ipsa quidem Divinitas esset bona. Quod in mentem sanam certe non cadit. Deinde istud aliquid, quod superadditum entitati reddit illam bonam, vel est bonum per se ipsum, jamque ipsamet

(1) Sonc. Met. quæst. 19.
(2) Suar. Met. dis. 10. sec. 1. n. 16. pa. 208.
(3) Pall. del Bene. li. 1. cap. 21. num. 4. pag. 68.

met entitas poterit esse per se ipsa bona, quin indigeat aliquo a se distincto ad hoc, ut sit bona: sin autem illud non sit per se ipsum bonum, sed bonum fiat per aliud, quod similiter ipsi superaddatur, jam aperitur via ad processum in infinitum: ergo.

Secundo. Sunt aliqua, quæ explicant particularem rationem boni, quod dicitur bonum alteri, cujusmodi sunt sanitas, virtus, scientia, quæ sunt bona subjectis a se distinctis: Sed hæc non sunt bona suo subjecto per aliquid distinctum plusquam per rationem ab ipsamet illorum essentia; præscindendo enim ab omni hujusmodi modo illis superaddito, per quem reddantur bona, ipsa in se sanitas aut scientia non potest non concipi bona animali, aut intellectui: ergo potest quid esse bonum per aliquid non distinctum plusquam per rationem ab ipsamet sui essentia.

38. Objicitur. Bonitas in genere dicitur etiam de illo, quod est alterius pars, prout pars est: sed bonitas partis distinguitur plusquam per rationem ab entitate totius: ergo saltem aliqua bonitas in genere distinguitur plusquam per rationem ab entitate, cujus est bonitas.

Resp. Conc. maj., & nego min. Nam quemadmodum inter partes & totum non datur nisi distinctio rationis, ut vera sententia docet, ita etiam inter bonitatem partium, & totius sola datur distinctio rationis.

39. Tertia propositionis pars, bonitatem significare convenientiam supra in ejus definitione dictam, probatur primò. Significatio communiter attributa vulgatæ illi distinctioni boni in honestum delectabile & utile importat rationem convenientiæ unius alteri. Ita bonum honestum vulgo explicatur per hoc, quod sit bonum per se conveniens naturæ rationali: bonum delectabile per hoc, quod sit bonum conveniens naturæ sensibili: bonum tandem utile per hoc, quod sit bonum accomodatum ad finem intentum: ergo bonitas in genere significat convenientiam.

Secundo. Omnis bonitas est appetibilis: Ergo omnis bonitas significat convenientiam unius alteri. Probatur consequentia, quia quod appetitur, propter convenientiam cum appetente appetitur. Quis enim adspirat ad id, quod sibi repræsentatur disconveniens? Ver-

Tertio probatur authoritate plurium, qui idem ſentiunt. Præter Durandum, & Polmanum ſupra (§.4.) citatos eſt Suarez (1) fuſe quod aſſerimus propugnans. Et ex antiquis eſt Tullius, qui dicit eſſe ſatis communem datam boni explicationem (2): *Conſtitit*, inquit, *fere inter omnes id, in quo prudentia verſaretur, & quod aſſequi vellet, aptum & accomodatum naturæ eſſe oportere*. Sunt & illi, qui, ut refert Seneca, dicebant (3): *Bonum eſſe, quod ſecundum naturam eſt*.

40. Primo objicitur. Melius dicitur bonitatem ſignificare appetibilitatem, quam convenientiam. Aſſumptum probatur primo, quia quantum ad convertibilitatem bonitatis cum appetibilitate requiſitam ad bonam definitionem, eadem in illa eſt, ac ſit in convenientia; Nam ſicuti verum eſt, omne bonum eſſe alicui conveniens, & omne alicui conveniens eſſe bonum, ita verum eſt omne bonum eſſe appetibile, & omne appetibile eſſe bonum. Secundo quia eſt juxta communiorem receptionem non ſolum vulgi, ſed etiam Philoſophorum, nomine boni intelligere, ut ait Seneca (4) *id quod animum invitat, & ad ſe vocat*, vel ut communius dicitur poſt Ariſtotelem, (5) *id quod omnia appetunt*, qua definitione utitur S.Thomas (6) in ſingulis ſex articulis ſuæ quæſtionis de bono, & alibi ſæpe: eamque Pallavicinus, ſiquidem danda ſit boni deſcriptio aliqua, rei juxta ipſum (§.1.) per ſe manifeſtæ, cæteris præfert (7) tamquam exprimentem attributum boni communiſſimum, nobiliſſimum, apertiſſimum, atque primarium: obſervantque præterea ex appetitione ſignificata per nomen boni factum eſſe, ut res, cui plus ineſt boni, appellata fuerit melior, quaſi *mavelior*, hoc eſt quam magis volumus, & illa quæ ſumme bona creduntur, dicta ſint optima, quaſi optatiſſima.

Reſp. Nego aſſumptum. Quod pertinet ad primam probationem, illa pariter negatur. Falſum enim eſt bonum reciproco.

(1) Sua. Met. diſ. 10. ſec. 1. nu. 12.
(2) Tull de Fin. li. 5. num. 7. pag. 144.
(3) Sen. epiſt. 113. pag. 503.
(4) Id. ibi pag. 502.
(5) Ariſt. 1. Ethi. ca. 1. & Rhet. 1. c. 6.
(6) S.Thom. 1. p. qu. 5. pag. 118. Id. ibid. qu. 6.
(7) Pall. del Bene li. 2. cap. 9. pag. 165. Id. ibid. cap. 12. pag. 174.

ciprocari cum appetibili; Nam bonum proprie pertinet etiam ad res inanimes, ſed quis ſine contradictione dicat ad illas proprie pertinere appetibile? Verum omiſſa hac ratione, quoniam ei aliquo modo occurrit Ariſtoteles in Rhetoricis dicens appetibile id, quod *quæ ſenſum vel intellectum habent, appetunt, aut appeterent, ſi haberent*, venio ad aliam. Nonne multa frequenter appetuntur vel per furorem vel per imprudentiam, quæ mala ſunt, & proinde appeti non deberent? Nihil hoc evidentius, quam in ea ſpecie boni, quæ dicitur utile. Nonne communiter homines appetunt redundantes divitias, tamquam medium ad felicitatem terrenam conſequendam? Illi ipſi, qui majoris boni cauſſa maxime de genere ſupernaturali eas negligunt, vel ab iis ſe abdicant, hoc ipſo oſtendunt haberi a ſe tamquam aliqua bona. At tolle prudentiam ab illo, qui eas poſſideat, nonne divitiæ idem illi ſunt, ac gladius in manu ſtulti? quippe evadunt inſtrumentum ad excidium ſuæ valetudinis, ad hebetudinem mentis, ad odium, ad infamiam, uno verbo ad oppoſitam infelicitatem.

41. Quod ſiquis inſtet, nomine appetibilitatis ſignificari illam, quæ rationalis ſit, non irrationalis, & in hoc caſu contendat verum eſſe, quod omne bonum ſit appetibile rationaliter, & omne appetibile rationaliter ſit bonum, imprimis dico fieri jam tranſitum a bono in genere, de quo hic agimus ad ſpeciem boni: deinde ne loquendo quidem de bono proprio naturæ rationalis creatæ verum eſt, quod omne ab illa appetibile rationaliter ſit bonum; Nam cum ratio creaturæ ſit errori obnoxia, fieri poteſt, ut aliquid, quod ab ipſa rationaliter appetitur, non ſit bonum, quin immo ſtultum ſit & impoſſibile: Ut cum filii Adam poſt diluvium ſtudioſe appetiverunt ædificare turrim (1) *cujus culmen pertingeret ad cælum*, quaſi vero tota ipſa maſſa telluris ſatis illis eſſet ad ſolam hujus turris baſim conficiendam. Similibus argumentis jampridem definitionem boni per appetitum reſpuit Plotinus (2). Opus igitur eſſet adhibere adhuc aliam limitationem, & dicere omne bonum eſſe appetibile per rationem nullo modo errantem: & omne appetibile per rationem non errantem

 eſſe

(1) Gen. 16. 4.

(2) Plot. Ennead. 6. li. 7. ca. 19. pag. 712.

eſſe bonum, quod revera intendit jam Pallavicinus aperte concludens, & ſæpe repetens, nomine boni venire (1) *id quod ſine errore cognitum poteſt appetitum ciere*. Profecto ſic limitata appetibilitas convertitur cum aliqua bonitatis ſpecie, quin tamen ne hæc quidem particularis ſpecies boni dici poſſit bene definiri per appetibilitatem; Neque enim ad bene aliquid definiendum attendi dumtaxat debet convertibilitas, ſed multa alia, de quibus Dialectici agunt. Quod convertatur bonum naturæ rationalis cum convenienti, provenit ex eo, quod in hoc, quod eſt eſſe conveniens, ſit ratio ſeu cauſſa formalis boni: quod vero idem bonum convertatur cum appetibili per rationem non errantem, provenit ex eo, quod bonum illud ſit fundamentum, vel quaſi cauſſa neceſſario excitans hujuſmodi appetitionem. Obſervavit jam hoc Cajetanus dicens (2) *ideo aliquid eſt appetibile, quia bonum, & non e converſo*. Ad bonam autem definitionem rei requiritur, ut illa explicetur per id, quod res habet de formali, non per id, quod res trahit ſecum de conſequenti. Quod vero pertinet ad Senecam, ille importune citatur, cum referat quidem illam definitionem, ſed non approbet, immo rejiciat. Ad Ariſtotelem autem dico per illa ipſius verba dari deſcriptionem quamdam boni ad excitandam aliquam ipſius ideam claram, non vero definitionem, quæ ideam adæquatam ipſiuſmet eſſentiæ boni excitet, vel indicari methodum aliquam dignoſcendi, an aliquid ſit bonum, qualis habetur in motu appetitus ſive rationalis ſive ſenſitivi, qui nequit eſſe niſi in id, quod eſt, aut apprehenditur eſſe bonum aliquod, qua quidem uſus eſt S. Thomas, quia ſatis ea illi fuit pro iis, de quibus ibi agebat. Ceterum ipſe idem alibi animadvertit (3) Ariſtotelicam definitionem boni ſumptam eſſe a poſteriori: Quod tandem pertinet ad originem horum nominum *melius & optimum*, eſto ſit illa quæ dicitur, non tamen hinc ſequitur, ergo melior vel optima eſt definitio boni per appetitionem. Nunquid quia metallum dictum eſt, ut aliqui volunt, a μεταλλάω, quod eſt perſcrutor, vel ut Plinio viſum eſt

(1) Pall. del Bene. li. 2. c. 13. num. 2. pag. 231.
Id. ibid. ca. 40. nu. 2. pag. 256.
Id. ibid. ca. 47. nu. 4. pag. 275.

(2) Cai. in 1. p. qu. 5. ar. 1. §. Probatur p. 18.

(3) S. Thom. in 1. Ethic. ca. 1.

est (1) a μετὰ ἄλλα, hoc est post alia, bene illud explicabitur dicendo esse, id quod perscrutatur, vel perscrutamur, vel quod est post alia?

42. II. Objicitur. Bonitas in genere ex hypothesi bene explicatur per convenientiam, quam attributa rei habent secum ipsa, & cum tota re: ergo omne ens existens dici potest esse bonum sibi; Nam ens, cujus attributa invicem conveniunt & toti, est ens cujus attributa sibi conveniunt. Atqui non omne ens existens, sed illud solum, quod est intellectuale dicitur esse bonum sibi: ergo Bonitas in genere non bene explicatur per prædictam convenientiam.

Resp. Conc. antecedens, & permitto consequentiam. Minorem autem subsumptam sic distinguo: solum ens intellectuale dicitur bonum sibi juxta unam hujus loquutionis *bonum sibi* acceptionem, concedo minorem, aliter nego minorem, & consequentiam. Dico igitur *bonum sibi* in triplici sensu diverso posse sumi. Primus est ille prolatus in adducta probatione, respondens definitioni bonitatis in genere. Alter est, qui denotat conceptum illum, perquem consideratur ens actu exercens suas potentias ad sui commodum & perfectionem, quod exercitium non pertinet ad sui essentiam. In hoc sensu dicimus hunc quidem hominem studiosum & industrium esse bonum sibi, illum vero otiosum, vel sponte, vel coacte, non esse bonum sibi. Tertius sensus est ille, qui significat ens, cujus natura intellectiva cum gaudio cognoscit se esse. Jam vero bonum sibi in primo sensu utique de omni re dici potest. At in secundo sensu non potest dici de ulla re mere corporea, utpote inerti, nec de qualibet re animata, quæ irrationalis sit, utpote impar ad cognoscendum se esse, & ne de omni quidem re rationali animâ prædita, quemadmodum explicat exemplum adductum hominis otiosi, qui negatur esse bonus sibi; & certe dici non potest de Deo, in quo nefas est distinguere naturam ab ipsius actibus, & credere illam ab his perfici; Propter quam caussam permissa dumtaxat fuit, non vero concessa consequentia illa in objecto argumento. Atque habita ratione ad secundum hunc sensum satis vul-

(1) Plin. li. 33. ca. 6.

vulgarem, Deus dicitur communiter bonus in ſe, non vero bonus ſibi, niſi forte loquendo cum Metaphyſicis & Sapientibus, qui norunt nullam aliam importari inter attributa entis & ens ipſum, diſtinctionem, niſi per noſtrum modum cogitandi, vel loquendi, & in particulari loquentes de Deo norunt, quod ipſe, ut ait Suarez (1) *per ſummam identitatem & ſimplicitatem eſt conveniens ſibi ipſi, & natura ejus eſt conveniens ſuæ perſonæ, & perſonalitas ipſi naturæ*. Tandem bonum ſibi acceptum in tertio ſenſu manifeſtum eſt dici non poſſe niſi de natura intellectuali; illa enim ſola poteſt cognoſcere ſe eſse, & hoc modo de nullo dici verius poteſt, eſse bonum ſibi, quam de Deo. Juxta hunc ſenſum Pallavicinus jure obſervat celebre Metaphyſicorum effatum, (2) *Omne eſſe eſt bonum*, veriſſimum eſse, quin tamen inde ſequatur, quod ſemper ſit etiam bonum poſseſsoris; De illo enim, qui non cognoſcit ſe eſſe, ceu lapis vel brutum, vel cognoſcens ſe eſſe, nollet eſse, ut eſt quivis ad æternos cruciatus damnatus dici non poteſt, quod eſse illi ſit bonum. Quare nego, inquit, *omne ens eſſe bonum ſibi*,

43. III. Objicitur. Bonum in genere dividitur in Bonum in ſe, & Bonum alteri (§.4.): & bonum in ſe dicitur illud, quod tale eſt nullo habito reſpectu ad aliud quicquam extra ſe, per quem reſpectum dicitur bonum alteri: ergo bonitas in ſe non poteſt dici, quod imbibat ſignificationem convenientiæ unius ad aliud; ergo male explicatur bonitas in genere per convenientiam unius ad alterum.

Reſp. cum Suarez (3), diſtinguo antecedens: bonum in ſe dicitur, quod nullum dicit reſpectum ad aliud extra ſe diſtinctum realiter, concedo antecedens: ad aliud diſtinctum per rationem, nego antecedens, & conſequentiam. Ens & Bonum, ſeu Entitas & Bonitas ſunt quidem in re indiſtincta, ſed ſecundum modum cogitandi & ſignificandi ſunt diſtincta, Ens enim dicitur ab eſſe, & Bonum dicitur a quadam veluti forma, ſaltem prout a nobis concipitur, inhærente ipſi enti. Et etiamſi omne Ens, quod reale ſit, includat ſuam entitatem, & En-

(1) Sua. Metaph. diſp. 10. ſec. 3. nu. 7. pag. 220.
(2) Pall. del Bene li. 3. ca. 16. pag. 369.
(3) Suar Metaph. diſp. 10. ſec. 1. nu. 17. pag. 211.

& Entitas dicatur includere perfectionem, quæ idem est ac bonitas, attamen saltem hæc ipsa bonitas aperte & clare exprimitur cum nominatur, quod non ita fit certe, cum solum dicitur Entitas.

44. IV. Objicitur. Alexander VIII. damnavit ut hæreticam hanc propositionem: *Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitæ suæ mortalis*. Ergo bonitas saltem moralis nequit dici, quod consistat in quadam convenientia; Nam hæc definitio, prout statuitur pro definitione rei, includitur in allata damnatione.

Resp. Conc. antecedens, & nego consequentiam. Ad rationem adductam dico illam definitionem includi quidem in ea thesi damnata, non tamen damnari. Notum enim est ex Dialectica propositionem, quæ pluribus partibus constet, dici falsam, quoties una etiam tantummodo pars e multis sit falsa, etiamsi cæteræ omnes aliunde veræ sint. Hinc cum Pontifici denuntiata esset tota illa thesis, cujus partes, quæ sunt post definitiones bonitatis objectivæ & formalis, falsæ sunt, jamque olim damnatæ ab Alexandro VII. in prima ex thesibus ab illo proscriptis, & ab Innocentio XI. in sexta & septima, pronunciat illam esse falsam, quinimmo declarat esse hæreticam. Res extra omnem controversiam est, quia Pontifex in suo Decreto dicit thesim illam non esse novam, sed *denuo erumpere*. Et certe hæresis intra ipsam contenta oppressa jam fuerat a suis Prædecessoribus. Hinc etiam Auctores de thesibus damnatis agentes, dum ad illam veniunt, dicunt de ea egisse se, *in expositione primæ propositionis ab Alexandro VIII. proscriptæ*, ita Viva (1), & alii eam referunt omissis illis definitionibus, ita Antoine (2).

45. V. Objicitur. Bonitas respectu alterius non consistit in convenientia, seu proportione unius ad alterum: ergo saltem

(1) Viv. Thes. Dam. pag. 347.
(2) Ant. Thes. Mor. de Virt. Theo. par. 3. ca. 2. art. 1. quæst. 1. pag. 151.

tem hæc Bonitas male explicatur per hujusmodi convenientiam. Probatur antecedens. Si Bonitas respectu alterius consisteret in prædicta convenientia, consisteret in ea, vel per modum formæ alicujus, quæ alterum perficeret: vel per modum operationis versantis circa illud: vel per modum objecti, quia scilicet unum est appetibile ab alio: sed non potest dici, quod consistat in convenientia unius ad alterum per modum formæ, quia sequeretur Deum non esse bonum homini; Nam Deus non se habet per modum formæ respectu hominis: neque potest dici, quod consistat in convenientia respiciente operationem, quia sequeretur integritatem corporis, & virtutes infusas non esse bona homini; Nam non sunt ipsius operationes: Neque potest tandem dici, quod consistat in convenientia objectiva, quatenus est quid appetibile, quia sequeretur ideo aliquid esse bonum, quia est appetibile, quod falsum est, cum revera, ideo aliquid sit appetibile, quia est bonum (§.41.): ergo bonitas respectu alterius non potest dici, quod consistat in convenientia unius ad alterum.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo majorem. Bonitas ad alterum consisteret in aliquo ex illis membris disjunctive propositis, sed non uno eodemque pro omni hujusmodi bonitate, conc. maj.: uno eodemque, nego maj., & cadunt reliqua; Nam quæ dicuntur in minori patefaciunt, quam necessaria sit hæc distinctio, & exempla ibi proposita ostendunt aliqua esse bona ad alterum propter convenientiam per modum formæ, ut sunt virtutes: alia per modum operationis, ut est videre Deum, illoque frui. Itaque generaliter dici debet, bonitatem ad alterum consistere in convenientia quadam ipsi propria, quæ ex parte rei sic bonæ dicit ipsius perfectionem cum omnibus conditionibus vel physicis vel moralibus necessariis ad prædictam convenientiam ad alterum. Tertium certe membrum illius disjunctivæ omnino dici non potest propter rationem ibidem expositam.

46. Quarta propositionis pars, convenientiam, quam significat Bonitas, esse realem, quatenus scilicet vix distincta per rationem sint attributa entis vel entitatis ab ipsa entitate, datur jam sine alia cogitatione ratio convenientiæ in illis

illis ad illam entitatem, opponitur illis, qui apud Suarez (1) rationem hanc convenientiæ negant esse realem. Pars hæc sic primo probatur. Quod non est aliquid reale, est in se nihil. Sed bonitas non est in se nihil: ergo est aliquid reale: Atqui bonitas est convenientia quædam unius ad alterum (§.39.): ergo bonitas est convenientia realis.

II. Bonitas non potest significare aliquid negativum vel privativum, tum quia hoc esset contra communem sensum, qui audita hac voce bonitas intelligit aliquid positivum: tum quia, cum demonstretur, ut suo loco patebit, malitiam esse meram negationem, seu privationem, jam sequitur bonitatem illi oppositam esse quid positivum. Rursus bonitas non potest significare aliquid confictum per intellectum, tum quia repugnat communi rationi, quæ aliud dicit esse bonum verum, aliud bonum apparens, quæ distinctio nulla esset, si nulla bonitas esset in rebus ante intellectum cogitantem: ergo bonitas significat aliquid reale ante omnem intellectum cogitantem: sed bonitas significat convenientiam: ergo significat convenientiam realem.

III. S. Scriptura, Patres, Doctores & Philosophi loquuntur de Bonitate tamquam de aliqua realitate ante omnem intellectum cogitantem: sed Bonitas significat convenientiam: ergo loquuntur de convenientia tamquam de realitate aliqua, quæ sit ante omnem intellectum cogitantem. Majorem probant hæc. In Genesi dicitur de Deo, (2) *Vidit cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*. Augustinus dicit (3) *In quantum sumus, boni sumus*, S. Thomas (4) docet bonum consistere in perfectione, quæ sine realitate aliqua ne intelligi quidem potest. Aristoteles (5) docet bonum esse in rebus, & in hoc distingui a vero.

47. I. Objicitur. Convenientia quam significat bonitas non est realis, si ista convenientia sit relatio, quam nos apprehendimus habere unum ad aliud semper realiter distinctum: sed ita est: Probatur. Convenientia quam dicit bonitas,

(1) Suar. Metaph. disp. 10. sec. 1. num. 2. pag. 208.
(2) Genes. 1. 3.
(3) S. Aug. li. 1. de Doctr. Christ. ca. 32.
(4) S. Tho. 1. p. qu. 48. art. 5.
(5) Arist. 6. Metaph.

nitas, est convenientia alicujus entis ad appetitum: atqui hæc est convenientia unius ad alterum distinctum realiter, quæ talis est ex nostra apprehensione seu cogitatione: ergo.

Resp. conc. maj., & nego min. Ad probationem distinguo maj. Convenientia quam dicit bonitas est convenientia ad appetitum de consequenti, conc. maj., de formali nego maj., & concessa minori, nego consequentiam. Planum jam supra (§.40.) factum est, quod ratio appetibilis est posterior ratione boni; cum omni enim proprietate dicitur, ideo hoc est appetibile, quia est bonum, & non viceversa.

48. II. Objicitur. Error intellectus, privatio scilicet veri judicii circa propositum objectum, in multis circumstantiis reputatur bonum: ergo saltem error cum reputatur bonum, non habet bonitatem realem, sed solum ex opinione.

Resp. distin. antecedens. Error reputatur bonum, quatenus vel bonum primæ apprehensionis proprium, vel bonum plurium veritatum in eo includitur, & quasi immiscetur, vel est occasio alicujus boni, quod ex illo sequitur, vel est argumentum, ex quo inferri potest spes alicujus boni conc. antecedens. Error reputatur bonum, qua error est, nego antecedens, & nego consequentiam, vel potius in ea latens suppositum. Dico itaque errorem, qua error est, nunquam revera reputari bonum. Adeo ille dedecet naturam rationalem, ut in eo Academici summum constituerint hominis malum, ad quod evitandum inierunt ridiculum illud & impossibile consilium suspendendi omnem assensum. Certe quemque pudet se errasse, quin immo ii, qui minus sui compotes sunt, seu minus honesti, tantum & tam turpe malum credunt errare, ut eligant præ honesta confessione sui erroris turpissimam pervicaciam in eo tamquam in veritate aliqua propugnando. Alio igitur modo de errore dicitur bonum.

49. Ac primo sic dici potest, quia omnis assensio erronea continet necessario apprehensionem objecti, circa quod assentitur, quæ certe est aliquid bonum, quod eligibilius est habere, quamvis immixtum cum malo erroris, quam illo omni-

omnino carere, ne hoc erroris malum habeamus; quemadmodum melius est quandoque hallucinari, quam nihil unquam videre: aut jacere in tugurio, quam sub Dio: aut habere pannosam vestem, quam nullam.

Secundo error dici potest bonus, quia in se continet aliquam singularem veritatem, tamquam aurum reconditum intra lutum. Hoc accidit in illis erroribus, qui sunt conclusiones ex longa ratiocinationum serie deductæ, quæ vitio alicujus intermediæ enunciationis vitiosæ etiam illæ sunt. Interea tamen si aliqua in prævio illo discursu continentur, quæ vera sunt, & vulgo ignorata, jam error ille hoc modo bonus dicitur. Hoc pacto Authores aliqui, etsi erraverint, dum quadraturam circuli, vel motum perpetuum demonstrasse se conclamarunt, nihilominus laudantur, propterea quod hæc inquirentes inciderunt in peregrinas quasdum veritates.

Tertio error dici potest bonus, quatenus est occasio alicujus magni boni. Ita error Mucii scævolæ, qui reputans ab habitu pene regio ministrum Porsenæ Romam obsidentis esse regem ipsum Porsenam, illum occidit libere coram eo profitens sperare se alios ex Romanis, qui idem se tentaturos juraverant, fore feliciores, peperit ipsi quidem Scævolæ gloriam apud suos immortalem, Urbi vero libertatem ab obsidione, quæ fortasse Porsena interfecto, cum remaneret Tarquinius superbus in castris, illius obsidionis fomes & caussa principalis, non fuisset soluta. Quare dixit Martialis in suo de hac re epigrammate (1) loquens de manu Scævolæ,

Si non peccasset, fecerat illa minus.

Tandem error dici potest bonus, quatenus est argumentum ad certo satis inferendum aliquod magni momenti bonum. Hoc modo laudant Præceptores tyronis discipuli elucubrationes, vel demonstrationes ab illo adinventas, etsi veri dumtaxat speciem habeant, & in se sint meri paralogismi, quia palam faciunt inesse illis ingenium non vul-

 gare

(1) Mart. li. 1. Epigr. 2. juxta Juvencium pag. 42.

gare, quod in Reipublicæ literariæ ornamentum & incrementum olim sit evasurum.

50. III. Objicitur. Aurum, argentum, & gemmæ non habent in se bonitatem majorem illa, quæ est in aliis metallis, & lapidibus, nisi ex arbitraria hominum opinione: ergo datur aliquod saltem bonum, quod non est quicquam intrinsecum ipsi enti, seu reale, sed situm in nostra dumtaxat opinione.

Resp. nego antecedens. Illius falsitas declarabitur inferius, ubi opportunius audiemus, quomodo ipsum ab objicientibus probetur. Hoc unum hic animadvertam, accidere quidem posse, ut ens reale non habeat bonitatem illam in se, quam unus & alter apprehendit, non vero quod hanc non habeat illud, de quo communis & constans est opinio hominum, illud esse in se bonum, quemadmodum evenit in objectis rebus, pro quibus omni tempore extitit inter homines illa existimatio. Primum quidem possibile est, quia in hoc consistit bonum apparens, & error, qui frequens est in judiciis singularium hominum: Secundum vero nequaquam, quia non datur error universalis simul & perpetuus.

51. IV. Objicitur. Bonitas apparens non est bonitas realis: sed bonitas apparens participat rationem bonitatis in genere: ergo non omnis bonitas in genere est bonitas realis.

Resp. dist. maj. Non est bonitas realis, hoc est non est bonitas intrinseca enti, quod tale sit ante omnem nostram cogitationem conc. maj., non est bonitas intrinseca enti, statim ac illud est ens per nostrum cogitandi modum, nego maj. & concessa minori, distinguo eodem modo consequens, juxta etiam expresse dicta in ipsa hac propositionis parte(§.46.). Inferius ostendam ipsas rerum negationes, quatenus concipiuntur a nobis per modum entium habere posse rationem boni, quod quidem non est reale, quatenus sit ante rationem illam entis, qua ipsæ quodammodo a nobis induuntur, sed est tamen reale, quatenus non opus est nova cogitatione intellectus ad rationem hujus bonitatis, semel quod illa præextiterit, per quam sunt Entia.

S E-

SECTIO III.

De Bono in se, & Bono alteri.

PROPOSITIO I.

52. BOnum in se, & bonum alteri est divisio communis, & per membra, quæ non admittunt aliquid medium.

Propositio est contra Aloysium Vernejum, qui nullum bonum in se admitti posse statuit, sed quodvis, quod dicatur bonum, tale vult esse respectu alterius, (1) *Bonum*, inquit, *finis alicujus respectu vocari solet*: Et infra concludit, (2) *Judicare non possumus, an aliquid sit bonum, quin prius finem, ad quem dicitur bonum, constituamus*. Ante illum similem opinionem Locke sic expressit, (3) *Res non dicuntur bonæ aut malæ, nisi quatenus voluptatem aut dolorem in nobis procreant. Bonum itaque appellamus quicquid aut voluptatem nobis creare, vel augere potest, aut dolorem auferre aut minuere.*

53. Prima propositionis pars probatur, quia illa divisione utuntur omnes cum S. Augustino (4), & S. Thoma (5). Atque quoniam pulchrum, ut alibi ostendo, est bonum in se, quatenus cognoscibile ut tale, huc etiam facit illud ejusdem Augustini, (6) *Videt pulchri aptique distantiam, quisquis non negligit intueri; Pulchrum enim per seipsum consideratur, atque laudatur, aptum vero non ex semetipso, sed ex eo, cui connectitur, judicatur*. Quare quæ dicunt Adversarii præseferunt non solum recessum a recepta significatione hujus nominis bonum, sed etiam abusum terminorum, dum Verneius quidem bonum sumit pro apto: Locke autem pro caussa delectationis. Quod est etiam reducere significationem boni ad infimam illam boni speciem denotandam,

 quæ

(1) Vern. Metaph. lib.4. cap.9. pag.175.
(2) Id. cotol. 2. pag. 178.
(3) Lock. de Mente hum. li.2.ca 20. §.2.
(4) S. Aug. li.8. de Trin. ca.3.
(5) S.Thom. 1. 2. qu.26. ar.4. Id. in 2. dis.27. qu.1.ar.2.Id. de Virt.qu.1.ar.2. ad 1.
(6) S. Aug. Ep. ad Marcellinum 138. alias 5. ca. 1. num. 5.

quæ eſt boni utilis, & quæ minus cæteris appellationem boni meretur, utpote quæ non habet rationem finis.

Secunda pars ſic probatur cum Suarez (1). Bonum in ſe, & bonum alteri habent oppoſitionem contradictionis inter ſe, vel facile ad illam revocantur, ſi quoniam primum membrum dicitur bonum in ſe, bonum alteri dicatur bonum non in ſe, præciſive quidem, non tamen excluſive; Nam nullum eſt bonum in ſe, ut infra patebit, quod non ſit etiam bonum alteri: at eſt aliquid bonum alteri, quod non eſt ita bonum in ſe, ut poſſit habere rationem finis, cujuſmodi eſt medica combuſtio: ergo.

PROPOSITIO II.

54. OMne ens eſt bonum, tam in ſe, quam alteri: & omne bonum, tam in ſe, quam alteri eſt Ens, ſive ut ajunt bonum generice ſumptum convertitur cum ente, quod ſic etiam exprimitur, bonum generice ſumptum eſt terminus tranſcendentalis.

Prima pars, quod omne ens ſit bonum in ſe, opponitur Manichæis, qui dixerunt eſſe quaſdam creaturas in ſe malas, utpote productas a quodam ente a ſe ſumme malo, contra quos dico agens de malo.

55. Ea ſic probatur. I. Deus eſt Ens ſine controverſia bonum in ſe, & omne ens extra Deum eſt in ſe bonum; Nam in Geneſi de ſingulis Dei operibus dicitur, *Vidit Deus, quod eſſet bonum*: de omnibus autem ſimul ſumptis ſubjungitur, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. Rurſus dicitur, (2) *cuncta fecit bona in tempore ſuo*. Et alibi (3) *Omnis creatura Dei bona eſt*: Ergo omne ens etiam extra Deum eſt bonum in ſe.

II. Id, quod conſtituit ens in ſuo eſſe, dicitur perfectio entis, quia conſtitui & perfici in ſuo eſſe idem ſunt: Sed nullum ens poteſt intelligi, quin intelligatur conſtitutum in ſuo eſſe: ergo nullum ens poteſt intelligi, quin intelligatur

(1) Sua. Metaph. diſp. 10. ſec. 2. nu. 5. pag. 213.

(2) Eccle. ca. 3. 11.

(3) ad Timoth. 1. ca. 4.

tur habens in se aliquam perfectionem : sed id, quod habet in se aliquam perfectionem, est in se bonum : ergo omne ens est in se bonum.

III. Ita se habet bonum ad Ens, sicut bonitas ad entitatem : sed bonitas non distinguitur realiter ab entitate (§.37.) : ergo neque bonum ab Ente.

IV. Probatur ab authoritate. Aristoteles dicit, (1) *Bonum totidem modis dicitur, quot illud quod est; Nam & in substantia dicitur & in qualitate, & in eo, quod est ad aliquid, & in tempore, & in ubi, & alia hujusmodi*. Boetius dicit, (2) *quicquid est, in eo quod est, bonum est*. Augustinus, (3) *Omne, inquit, quod est, in quantum est, bonum est*, & alibi postquam dixit Deum esse, (4) *qui summe est* ait, *at cætera, quæ sunt, nisi ab illo esse non possunt, & in tantum bona sunt, in quantum acceperunt, ut sint*. S.Thomæ concepta verba sunt, (5) *Bonum convertitur cum ente, sicut & unum*. Idem nuper advertunt etiam Chambers (6) & Galli Encyclopædistæ (7).

Durandus longam contexuit disputationem de hoc, quod dicitur, bonum converti cum ente, non tam propositioni, quam loquutioni se opponens, cui inhærendo contendit (8) verius negandum esse quod ens, & bonum convertantur inter se. Ratio ipsius comprehendi potest hoc syllogismo, Illa convertuntur inter se, quæ per eamdem notionem explicantur : Sed ens & bonum non explicantur per eamdem notionem : ergo ens & bonum non convertuntur inter se. At respondeo, nego majorem; Ad significationem enim hujus loquutionis unum convertitur cum alio, alienum prorsus est observare, quo illa modo definiantur, cum illius sensus sit, alterum ex illis, quodcunque sit, enunciari de altero, vel inferri posse ex altero.

56. Secunda pars, quod omne ens sit bonum alteri, postquam

(1) Arist. 1. Ethic. ca. 6. juxta Maurum num. 3. pag. 12.
(2) Boet. lib. de Hebdom. ca. 2.
(3) Aug. li. 1. de Doct. Chris. ca. 32.
(4) Id. li. 8. de Trin. ca. 3.
(5) S.Thom. 1. p. qu. 6. ar. 4. O. pag. 23.
(6) Cham. Dictionar. ar. Bene. pag. 63.
(7) Encyc. art. Bon. §. La Bonté d'etre. pag. 268.
(8) Dur. in 2. sent. dist. 33. qu. 1. n. 11. pag. 138.

quam probata fuerit, apparebit ex ea factum esse, ut illi (§.52.), qui minus attenti sunt in subtilitatibus metaphysicis persequendis, cum observaverint omne, quod dicitur bonum, esse bonum alteri, statuerint nihil esse, aut dici bonum, nisi relative ad alterum. Igitur sic arguo. Imprimis Deus est Ens bonum respectu creaturarum omnium in genere caussæ efficientis, & respectu rationalium, etiam in genere causæ finalis; Nam a Deo omnis creaturæ bonitas provenit, & continuo dependet, & in Dei consequutione, vel aliquali imitatione summa perfectio creaturæ rationalis consistit. Hinc Augustinus dixit, (1) *Deum esse bonum omnis boni*.

Fuerunt quidem aliqui, qui Deum esse bonum respectu creaturarum dixerunt etiam in genere formæ, quod si intelligant in genere formæ intrinsecæ est merus Spinosismus, qui est contra omnem rationem & Religionem; Nam Deus nequit esse forma inhærens creaturis, easque intrinsece componens. De aliquibus, qui olim sic senserint, testis est Suarez (2), quin tamen ullum nominet. Recentius Franciscus Lanovius in epistola ad Mersennum, quæ extat inter opera Gassendi, in qua brevi Philosophiam Roberti Fluddi pessumdat, quod operosius fecerat Gassendus (3), Fluddum hunc accusat, (4) *Quod tribuerit Deo, ut ad modum formæ, quam vocamus informantem in compositionem cum materia veniat*. Sin autem intelligant, Deum esse bonum creaturæ in genere formæ extrinsecæ est contra superius (§.55.) dicta, ubi planum factum est creaturas esse bonas in se, adeoque non esse bonas solum per denominationem extrinsecam ab extrinseca ipsis bonitate.

57. Deinde prosequendo institutum argumentum, supposita in Deo Trinitate Personarum in Unitate Naturæ Divinæ cognita per revelationem, potest per rationem intelligi, quod vere una Persona Divina dicitur bonum alterius, non tantum ratione Naturæ, in qua Illæ sunt unum, sed etiam ratione proprietatum personalium, in quibus distinguuntur; Nam etiam ratione hujusmodi proprietatum una Per-

(1) S.Aug. li.83.qu. qu.24.
(2) Suar. Metaph. disp.10. sec.3. num.8. pag. 221.
(3) Gass. Op.tom.3. Examen Fluddi.
(4) Lanov. Operum Gassendi tomo 3. pag. 244.

Persona Divina est quid conveniens alteri, quia, ut inquit Suarez (1), convenit principium principiato, & terminus relationi, & existentia unius relativi alteri correlativo, & societas plurium Personarum singulis Personis.

Rursus Creaturæ sunt Ens bonum respectu Dei in genere operis consentanei Bonitati & Sapientiæ suæ, sicuti imago probe depicta est bona respectu pictoris. Et in hoc etiam sensu valet illud Geneseos, *Vidit Deus quod esset bonum*: scilicet convenienter dispositum, & fabricatum, prout sibi Artifici conveniebat.

Tandem singulæ creaturæ respectu aliarum sunt bonæ, vel quia aliæ ipsarum aliquo modo conferunt ad esse, vel ad commodum, vel ad perfectionem aliarum, vel saltem ad pulchritudinem & complementum Universi: ergo omne ens est bonum alteri.

58. I. Objicitur. Aurum argentum & gemmæ sunt entia bona alteri supra alia metalla & lapides, quin sint realiter bona in se supra alia metalla & lapides: ergo non omne ens est bonum in se, saltem quantum est bonum alteri. Antecedentis prima pars est evidens. Secunda probatur sic a Derhamo (2). Aurum & argentum per se ipsa non præstant usum potiorem cæteris metallis, & lapidibus ad usus vitæ humanæ; neque enim meliores, aut plures pisces piscabatur Nero retibus auratis, quibus Suetonio teste (3) utebatur, quam faciant vulgares piscatores cum suis ex lino rudibus retibus, neque velocius currebant equi armati ungues calceis aureis, uti idem Auctor tribuit Poppeæ Neronis uxori, quam ferreis, ut vulgo fit; neque magis sapida evadunt condimenta cocta in vasibus argenteis, quod dicit Plinius (4) fecisse Calvum Oratorem, quam in terreis aut æneis, ut communis est mos. Lucretius addidit, quod primis temporibus (5)

> . . . *Fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat*
> *Propter inutilitatem*:

Quia

(1) Suar. Metaph. dis. 10. sec. 3. num. 7. pag. 221.

(2) Der. Physico-Theo. B. 5. cha. 9. pag. 310.

(3) Suet. in Neron. cap. 30.

(4) Plin. Hist. Nat. li. 33. ca. 11.

(5) Lucr. circa finem li. 5. pag. 711.

Quia ſcilicet aurum & argentum in tela, & inſtrumenta ad ſcindendum & dolandum compertum fuit conformari

Nequicquam, quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem:

Ergo argentum, & aurum non ſunt bona in ſe ſupra alia metalla.

Pro gemmis autem ſimiliter ſic arguit. Gemmæ non ſunt immediati uſus neque ad victum, neque ad veſtitum, quod commune habent cum cæteris lapidibus, ſed ne ad habitationem quidem & tutelam noſtram, in quo vincuntur a vulgaribus lapidibus. Nihilominus pretium illorum inſigne eſt, ita ut duo illi Adamantes omnium celeberrimi, alter Imperatoris Mogolis ponderans ſiliquas 279, ſeu grana frumenti, ex quorum quatuor unius ſiliquæ pondus conſtat, 1076, alter magni olim Etruriæ Ducis ponderans ſiliquas 139, valeant ſupputante Tavernierio apud Hieronymum Chriſtiani (1), primus quidem 1065752 aureos Venetos: ſecundus vero 237121. Quod ſiquis recurrat ad certas proprietates, quæ de illis ab aliquibus narrantur, ut quod Adamas arceat venena & peſtes, Chryſolitus mutet colorem ad præſentiam veneni, & ſimilia: hæc compertum jam eſt eſſe fabuloſa: ergo neque gemmæ ſunt bonæ in ſe ſupra alios lapides.

Reſp. conc. primam partem anteceden., & nego ſecundam. Ad ejus probationem concedo antecedentia, & nego conſequentias. Etiamſi enim aurum argentum & gemmæ non præſtent immediate per ſe ipſa uſum potiorem ad vitam cæteris lapidibus & metallis, habent tamen in ſe proprietates quaſdam ingenitas, cujuſmodi ſunt in auro firmitudo adverſus ipſam ignis vim, & denſitas ac ductilitas a nullo alio corpore nobis noto ſuperatæ, & aliæ ſimiles in argento: in gemmis vero vividi quidam colores, & eximia quædam aptitudo ad lucem reflectendam: in utriſque autem raritas & ſtabilitas ſingularis; ex quibus ſemel cognitis ab hominibus, natum neceſſario eſt commune judicium de illorum æſtimabilitate majori ſupra omnia alia corpora. Quare quando

(1) Chriſt. Delle Miſure, ca.4. nu.153. in notis pag. 101.

do historice, & non poetice Lucretius loquutus fuerit in objecto loco, ille probat solum primorum hominum ignorantiam, non vero rectum aliquod judicium; Nam, ut in eum locus dicit ipsius Commentator Dionysius Lambinus, *Aurum merito cæteris omnibus metallis anteponitur*, propter ejus singulares proprietates ab ipso pariter observatas & enumeratas. Ex prædicto autem prælationis judicio, quantum pertinet ad aurum, argentum, & quædam alia metalla, natus est & quidem processu temporis, ut in Digestis (1) exponitur, consensus ille hominum ea assumendi in mensuram expeditam, præsertim postquam forma publica percussa fuerunt, ad commutationes rerum inter diversos homines peragendas cum ea æqualitate, quæ fundatur in indigentia, quæ potest esse major, aut minor pro diversis temporibus & locis, quemadmodum declarat Aristoteles (2). Propter quam causam aurum & argentum præstant jam talem usum ad vitam, ut merito dicantur esse æquivalenter omnia, quæ ad ejus vel necessitatem vel oblectationem faciunt, quod luculenter exprimunt tum Lingua Latina, in qua dives & beatus, tamquam synonima habentur: tum Lingua Græca, in qua χρήματα significat tum pecuniam, tum utile. Et vero quid magis necessarium agricultura, & artibus vestiaria, textrina, sutrina, ferraria, aliisque multis? Sed per aurum quisque est colonus, textor, faber, insignis & optimus, dum hoc illi comparat fructus omnium exquisitissimos, vestes pretiosas, omnem supellectilem. Quid magis utile ad bonam valetudinem vel conservandam vel reparandam, quam non dicam ipsomet auro epoto, ut aliqui olim docuerunt, sed opportunis optimorum ciborum vel medicamentorum subsidiis, & benevola aliorum vigilantia, quæ per aurum affluenter acquiruntur. Per aurum tandem, qui eo abundet, vitam illam potest vivere, quam Poetæ tribuunt hominibus illius sæculi, quod confinxerunt aureum, in quo flumina lac, arbores mella, tellus messes, & delicias omnes sponte sua illis largiebatur, quin scili-

 cet

(1) ff. De Contrahenda Empti. L. Origo. pag. 1724.

(2) Arist. Ethic. li. 5, cap. 5. ar. 2. juxta Maurum pag. 150.

cet ullo ad hæc obtinenda ipsis opus esset labore.

Ex eodem judicio, accedente jam etiam cognitione utilitatis pecuniæ, factum est, ut ipse gemmæ tanti habeantur, utpote quæ indicant opulentam in earum dominis conditionem; prout enim hæc minuitur, illæ quoque ad alios possessores distrahuntur.

59. II. Objicitur. Privatio & Negatio aliqua dicitur esse bonum vel in se, vel saltem alteri; Sic negatio curvitatis in tibia reputatur bonum in se, & certe dicitur bonum tibiæ: sed privatio & negatio est non ens: ergo etiam non ens est bonum vel in se vel alteri.

Resp. dist. maj. Dicitur bonum, prout per modum nostrum concipiendi est aliquod ens, conc. maj., prout privatio est, nego maj., & distin. min., privatio est non ens in re, conc. min., est non ens secundum modum concipiendi nostrum, nego min. & distinguo consequens. Non ens, prout concipitur per modum entis est bonum vel in se vel alteri, concedo, aliter nego consequentiam. Notum aliunde est propositiones, quæ fiunt de negationibus, non aliter fieri, quam tribuendo per modum nostrum concipiendi realitatem ipsis negationibus.

60. III. Objicitur. Judicium erroneum, & appetitio perversa, seu contra rectam rationem sunt aliquod ens: sed illa non sunt bonum nec in se, nec alteri: ergo non omne ens est bonum in se aut alteri.

Resp. dist. maj. Judicium erroneum, & mala appetitio sunt ens, secundum quod judicium & appetitio sunt, conc. maj., secundum quod privatio sunt rectitudinis, nego majorem. Et distinguo primam partem minoris, illa non sunt bonum in se, secundum quod privatio sunt, concedo: secundum quod sunt ens, nego hanc partem. Quod vero pertinet ad secundam partem, illa absolute negari potest, prout universaliter asseritur. Dico itaque in judicio erroneo, & mala appetitione distinguendas esse ipsas quasi entitates hujusmodi actuum ab ipsorum privationibus, propter quas iidem sortiuntur malignas illas appellationes. Entitates actuum illorum sunt quid conveniens suis potentiis, quas reddunt actu ope-

operantes, ficuti fupra (§.48.) dictum eft de errore, adeoque funt earum bonum: privationes vero fcilicet rectitudinis ipfis debitæ, ficut ipfum nomen indicat, non funt quid illis conveniens, fed ne funt quidem ens ullum in fe. Et quando per noftrum modum concipiendi evadant ens aliquod, certe nequit univerfaliter afferi, quod error & mala inclinatio aliquando non fint bonum alteri. Sic error Jfaaci attulit Jacobo primogenituram, & Invidia Fratrum Jofephi extulit illum ad Aegypti gubernationem.

61. IV. Objicitur. Relationes feu Perfonalitates Divinæ funt Ens reale etfi relativum: fed graves nec pauci Theologi propugnant Relationes Divinas non dicere perfectionem ullam: ergo non omne ens dicit perfectionem: ergo non omné ens eft bonum.

Refp. conceffis præmiffis, diftin. confequens: ergo non omne ens dicit perfectionem juxta prædictos Theologos, conc., aliter nego primam confequentiam, & alteram omitto, de qua illi viderint, qui eam fententiam circa Divinas Relationes tenent. Verius enim philofophantur, qui illam impugnant, & contrariam ftatuunt, ut videre eft apud Suarez in libro tertio de Trinitate, & alibi (1).

62. V. Objicitur. Objecta Mathefeos, ut lineæ & fuperficies, non funt ullo modo entia bona, fed folum vera: ergo non omne ens eft bonum.

Refp. nego maj., cujus tota ratio eft Ariftoteles, propterea quod dixerit, (2) res mathematicas effe quidem veras, fed non effe bonas. Verum mens ipfius ibidem non eft negare illis bonitatem in fe, quæ convertitur cum ipfarum effentia, fed folum fignificare, ut declarat cum S. Thoma Suarez (3), per fcientiam mathematicam non confiderari in quantitate, quæ eft objectum Mathefeos, rationem boni, aut convenientis.

63. VI. Objicitur. Effentiæ poffibiles rerum nondum exiftentium funt entia realia; nam non funt ex hypothefi entia impoffibilia: fed non funt bona; nam quod caret exiften-

(1) Sua. Metaph. dif. 10. fec. 3. num. 11. pag. 221.
(2) Arift. 3. Metaph. tex. 4.
(3) Suar. Metaph. difp. 10. fec. 3. nu. 19. pag. 223.

ſtentia, nullam habet perfectionem: ergo non omne ens eſt bonum.

Reſp. diſt. antecedens, ſunt entia realia, ſed ſolum poſſibilia, & non in actu, concedo, ſunt entia in actu, nego majorem: & diſt. minorem, non ſunt actu bonæ, conc., non ſunt in potentia bonæ, nego minorem & conſequentiam. Quod eſt actu ens, eſt etiam actu bonum, & quod non eſt ens niſi in potentia, ne eſt quidem bonum niſi in potentia. Solum advertit Suarez (1), quod ex uſu vocatur ens ſine ullo addito etiam id, quod non exiſtit, quando non repugnat ut poſſit exiſtere, non vero ſolet vocari bonum ſimpliciter, niſi quod actu exiſtit, quia nihil appetitur, niſi in ordine ad actualem exiſtentiam, quam actu habeat, vel putatur habere, vel ſperatur fore, ut habeat.

64. VII. Objicitur. Bonum ex S. Auguſtino conſiſtit (2) in modo ſpecie & ordine: ſed multa entia poſitiva carent modo, ſpecie, & ordine naturæ ſuæ debito: ergo multa entia poſitiva non ſunt bona: ergo non omne ens eſt bonum.

Reſp. diſt. maj., & ibi Auguſtinus loquitur de modo ſpecie & ordine intrinſeco & eſſentiali ipſi enti, quod dicatur bonum, ut explicat S. Thomas (3), conc. maj., de modo ſpecie & ordine extrinſeco & accidentali, nego maj., & diſt. min., multa carent modo ſpecie & ordine ſibi extrinſeco & accidentali, conc. min., intrinſeco & eſſentiali, nego min., & diſt. conſequens: multa non ſunt bona in omni ſenſu, qui importat omnem omnino perfectionem, conc. conſequentiam: multa non ſunt bona in ſenſu tranſcendentali, ſive qui convertatur cum ente, nego conſequentiam. Dico igitur omne ens poſitivum ea ratione, qua convertitur cum bono, eadem ratione converti etiam cum eo, quod habet illa tria, modum ſpeciem & ordinem, ſed intrinſeca ſibi & eſſentialia. Ita nullum eſt ens, quod non ſit in aliquo genere, in quo conſiſtit modus aliquis ipſius, & eſt vel ſubſtantia vel accidens: & non habeat aliquam entis ſpeciem, ut vel ſpiritus vel corporis: & tandem non habeat aliquem ordi-

(1) Suar. Metaph. diſp 10. ſec. 3. nu. 25. pag. 224.

(2) S. Aug. de Natura Boni. cap. 3. & 4.

(3) S. Thom. 1. p. qu. 5. ar. 5. pag. 20.

dinem ad aliquem ſcilicet finem. His tribus habitis, prout ad eſſentiam entis pertinent, non eſt dubium, eadem in alio ſenſu, qui non pertinet ad eſſentiam entis, non reperiri in omnibus, & in aliquibus perfectius, quam in aliis reperiri.

65. Tertia propoſitionis pars, omne bonum in ſe eſt ens, probatur, quia ex dictis (§. 54) bonum convertitur cum ente.

Quarta pars, omne bonum alteri eſt ens, probatur primo ſic. Omne bonum alteri eſt aliqua alterius perfectio: ſed quod in ſe perfectionem non habet, nequit eſſe alterius perfectio: ergo omne bonum alteri habet in ſe perfectionem: atqui quod habet in ſe perfectionem, eſt ens: ergo omne bonum alteri eſt ens.

Secundo. Privationes ſeu negationes, quæ reputantur convenientes alteri, reputantur etiam entia aliqua ex dictis (§. 59.): ergo omne bonum alteri, ſi ſit aliquid nullo præſuppoſito modo noſtro cogitandi, eſt ſimiliter ens independenter ab omni modo cogitandi, ſin aliquid ſit ſolum per modum cogitandi noſtrum, erit pariter ſecundum illum ens: ergo omne quod eſt aliquo modo bonum alteri, eſt etiam aliquo modo ens. Ad majorem antecedentis declarationem, dico privationem bonam alteri non eſſe alterius bonum reale, ſed eſſe carentiam mali, quæ ſtatim ac concipitur per modum entis jam induit rationem boni, & hanc præcipue, quod ſit conditio neceſſaria ad hoc, ut alterum habeat ſuam bonitatem ac perfectionem, quod etiam in moralibus patet, in quibus non agere malum, prout eſt præciſe non agere, non eſt agere bonum, ſed illud ipſum non agere, quoties ſit a voluntate non agendi, jam illud dicitur, & eſt bonum.

Propositio III.

66. Bonum in ſe, quod tale eſt ante omnem modum cogitandi noſtrum eſt ſemper bonum alteri; atque illud quidem ſive ſit bonum in ſe increatum, ſive creatum, eſt ſemper bonum alteri determinate ſumpto, quod ſit ens increatum: non vero alteri determinate ſumpto, quod ſit ens creatum; at viceverſa bonum alteri non eſt ſemper bonum

num in se ante omnem modum cogitandi nostrum.

Probatur prima pars. Omne ens eo modo, quo est ens, est bonum tam in se, quam alteri (§. 54.), scilicet si ens sit solum per nostrum modum cogitandi, erit bonum tam in se, quam alteri solum per nostrum modum cogitandi: sin autem ens sit ante omnem modum cogitandi nostrum, erit etiam bonum tam in se, quam alteri ante omnem modum cogitandi nostrum: ergo omne bonum in se, quod tale est ante omnem modum cogitandi est semper bonum alteri.

67. Secunda pars, nimirum bonum in se tam increatum, quam creatum, est semper bonum alteri determinate sumpto, quod sit ens increatum, probatur sic. In Divinis singulæ Personæ Divinæ in se bonæ & perfectissimæ, sunt etiam semper, utpote immutabiliter, bonæ sibi invicem ex dictis (§. 57.): ergo bonum in se increatum est semper bonum alteri determinate sumpto, quod sit ens increatum. Rursus quævis creatura, utique in se bona, est semper bona Deo Uni & Trino eo modo, quo illi esse potest bona, scilicet prout consentanea semper est ipsius perfectionibus; Nam ipsi semper dat gloriam per suam essentiam, quovis modo hæc sit & existat, sive solum materialis, ut res inanimatæ: sive solum immaterialis, ut Angeli: sive composita ex re materiali, & re immateriali, ut homo: atque hæ sive sint in statu miseriæ etiam æternæ, ut Angeli mali, & alii reprobi, sive in statu beatitatis, ut Angeli boni, & alii Beati: ergo etiam bonum in se creatum est semper bonum alteri determinate sumpto, quod sit ens increatum.

Quæ contra hanc partem objiciuntur, desumpta a sempiterna reproborum damnatione, tamquam officientia Gloriæ Dei, & præsertim ipsius Bonitati, ubi agitur de Malo, dissolvuntur.

68. Tertia pars, nimirum bonum in se, sive illud sit increatum, sive creatum non est semper bonum alteri determinate sumpto, quod sit ens creatum, probatur. Deus ens increatum & summum bonum in se, est quidem bonus omnibus & singulis creaturis, cum dat illis ut sint; at non est bonus illis, quæ damnantur ad æternos cruciatus, cum de his dici

possit

possit, quod Christus dixit de Juda (1) *Bonum erat ei, si natus non fuisset:* ergo bonum in se increatum non est semper bonum alteri determinate sumpto. Rursus si percurramus singula rerum creatarum genera, prout ab Aristotelicis distributa sunt in decem quasi cohortes, quas vocant Categorias, de singulis invenimus dici posse, quod non sint bonæ alteri in particulari creaturæ. Ita inter substantias quid utilius aqua & igni? Sed quid noxium magis illis, quos aquæ suffocant, & ignis devorat? Inter loca meliora sunt nobiliores Urbes, sed molesta iis, qui mallent in patria licet humili loco vivere. Inter situs commodum est jacere, sed quando fessi sumus, vel infirmi, non vero quando sani, vegeti, & vigiles. Inter habitus bona sunt Sauli bellatori lorica & galea, at non Davidi, qui hæc a se rejicit, tamquam pugnæ impedimenta. Et sic de aliis. Ergo bonum in se creatum non semper est bonum alteri enti creato determinate sumpto. Ex iis, quæ dicta sunt tum in hac, tum in superiori propositione, colligitur, quod sicut vere dici potest omne bonum in se esse bonum alteri, ita dici vere etiam potest omne bonum in se esse malum alteri, quandoquidem utrobique dicitur bonum vel malum alteri in determinate sumpto.

69. Quarta tandem pars propositionis, nimirum bonum alteri non est semper bonum in se ante omnem modnm cogitandi nostrum, probatur; Potest aliqua negatio vel privatio, quatenus apprehenditur per modum entis esse bonum alteri. Ipsum non esse, vel non nasci, quatenus conveniens esse potest ad perpetua mala effugienda, bonum appellavit Christus Dominus de Juda loquens ex nuper dictis: & in moralibus omnis omissio operationis vetitæ a lege, bonum aliquod censetur & conveniens homini: sed privatio vel negatio non est bonum in se ante omnem modum cogitandi: ergo bonum alteri non semper est bonum in se ante omnem modum cogitandi.

SE-

(1) Mat. 26.

SECTIO IV.

De Bono honesto delectabili & utili.

PROPOSITIO I.

70. Divisio boni in honestum, delectabile, & utile est optima divisio boni in genere.

Probatur. Illa est optima divisio, quæ est adæquata, hoc est complectitur omnes diversas partes alicujus totius, & non potest fieri per pauciores partes: sed talis est prædicta divisio: ergo. Probatur prima minoris pars, quia omne bonum vel est tale in se, vel est tale in ordine ad aliud, quæ est prima & remota divisio boni in genere per membra contradictoria (§.53.). Rursus prout aliquid est in se bonum, tale est, propterea quod vel est honestum, vel est delectabile, & nihil habetur tertium: prout vero aliquid est bonum alteri, tale est, vel propter honestatem, vel propter delectabilitatem, vel propter utilitatem, & non est excogitabilis alia ratio boni: ergo prædicta divisio est adæquata.

71. Prima iterum & secunda simul minoris pars suadentur percurrendo aliquas boni divisiones, quæ ab aliis, qui ab hac, quæ cæteroquin communis est apud Philosophos, & Theologos recesserunt, factæ sunt, quas patebit non esse opportunas.

I. Divisio illa boni in communi, cujus meminit Aristoteles (1) in bonum honorabile, & bonum laudabile, manca est. Nam non comprehendit bonum delectabile, quod suadetur. Laus differt ab honore, quatenus honor debetur naturæ rationali propter aliquam excellentiam absolutam, hoc est quam in se habet sine respectu ad alia extra se: laus vero debetur cuivis rei propter excellentiam in ordine ad aliquem finem; Atqui bonum delectabile, præcise ut bonum delectabile, neque est dignum honore; nam ad hoc requiritur, ut sit etiam honestum honestate propria naturæ rationali quatali, & tunc honorabile erit propter honestatem, non vero propter

(1) Arist. 1. Ethic. ca. 12. juxta Maurum pag. 32.

propter delectationem: neque est dignum laude; nam ad hoc requiritur, ut sit utile, & tunc erit laudabile propter utilitatem, non vero propter delectationem: ergo.

72. Hinc observari potest, argumentum illud Eudoxi, quo contendebat felicitatem consistere in voluptate, nullum esse, & perperam tamquam bonum laudari ab Aristotele citato loco; Illud enim sic habet. Bonum, quod non laudamus, est majus bonis laudabilibus, & vel est Deus, vel est summum bonum: sed voluptas est bonum, & illam non laudamus: ergo voluptas est bonum majus omnibus bonis, & ipsis virtutibus, & est summum bonum.

Respondetur enim, dist. maj. Bonum, quod non laudamus, sed honoramus, est majus omnibus bonis laudabilibus, transeat major: bonum quod non laudamus, neque honoramus, est majus omnibus bonis, nego majorem: & applicata simili distinctione ad minorem negatur consequentia. Aliter etiam mala ostenditur ea argumentatio, quia omissa majori, negari potest minor; Nam voluptas, quo nomine venit delectatio sensibilis, cum sit instituta propter operationes necessarias ad vitam conservandam, habet ordinationem ad aliquem finem: ergo habet id, quod pertinet ad rationem boni laudabilis.

73. II. Divisio boni in metaphysicum, physicum, & morale, quam proponit Leibnitius (1), & habet etiam Chambers (2), est divisio ex multiplici capite imperfecta. Quod ut intelligatur, dico illum nomine boni metaphysici significare perfectionem positivam rei cujuscunque: nomine vero boni physici, commodum substantiæ intellectualis: nomine tandem boni moralis, virtutem propriam voluntatis. Appellatio boni physici, ejusque notio importans commodum naturæ intellectualis, seu determinate magis loquendo, generis humani, non tamen quodcunque, sed illud dumtaxat, quo fruatur independenter a sua industria & electione, jam olim usitata fuit, quin immo communis apud Auctores, ut ait Pallavicinus (3), qui proinde statuunt bonum morale esse

 sub

(1) Leib. Causa Dei ad finem Theodic. num. 29. pag. 22.

(2) Chamb. Dictionar. art. Bene. pag. 63.

(3) Pall. del Bene. li. 1. ca. 10. num. 2. pag. 24.

ſub genere boni phyſici modo dicto explicati, & conſtitui in ſpecie boni moralis ab electione libera, qua tale commodum procuratur, tamquam a differentia ſpecifica. Hujuſmodi interea diviſio oſtenditur imperfecta primo, quia non procedit per rationes diverſas boni, de cujus generica ratione ne meminit quidem: ſed procedit partim per ſubjecta diverſa, quæ bonum aliquod habere poſſunt, ut ſunt entia quævis poſitiva, & ens determinate intellectuale, partim vero per objecta, ut ſunt virtutes morales: ſecundo, quia non datur locus diſtinctus bono utili, & bono delectabili, quæ duæ boni ſpecies maxime diſcrepant inter ſe, ſed ſimul confunduntur ſub expreſſione confuſa boni phyſici explicati per hoc, quod ſit commodum ſubſtantiæ intellectualis.

74. III. Diviſio boni in illud, quod unice gratia ſui amatur, ut gaudium & voluptas: & illud, quod amatur in gratiam eorum, quæ ab ipſo fluunt, ut medicina & pecunia: & illud quod tum gratia ſui, tum gratia eorum, quæ efficit, amatur, ut virtus: eſt diviſio, quam habet Plato (1), cujus etiam ſunt exempla allata. Rejicitur, quia de duplici diverſo bono, honeſto ſcilicet & delectabili, quæ gratia ſui etiam unice amabilia ſunt, non meminit. Quod ſi ideo de iſta diviſione non meminit, quia bonum honeſtum credat non poſſe habere rationem boni unice gratia ſui amabilis, eſt falſum, ut in decurſu diſſertationis patebit. Dici etiam poſſet intentum Platonis eſſe, docere gaudium & voluptatem eſſe talia bona, quæ non poſſunt habere rationem medii ad aliud bonum: at bonum honeſtum, etſi ſit bonum per ſe amabile, attamen naturæ ipſius non repugnare, quod habeat rationem medii ad gaudium & voluptatem. Verùm reſpondetur ex ratione adducta ſatis patere, diviſionem prædictam non eſſe opportunam, neque dato illud, quod dicitur, fuiſſe intentum Platonis, ſequitur illam reddi opportunam. Cæterum verum quidem eſt, illud gaudium & voluptatem illam, quæ ſunt vel adjuncta vel effectus ipſius honeſtatis, non poſſe habere neque ex natura ſua, neque ex intentione operantis rationem medii ad bonum honeſtum: at gaudium aliquod, quale reperitur in acqui-

(1) Plato lib. 2. de Rep. a principio. pag. 314.

acquisitione scientiæ, & voluptas aliqua, qualis est in sumendis cibis, ordinari utique possunt vel debent ad ulterius bonum honestum, vel naturaliter vel moraliter.

75. IV. Divisio boni in absolutum & utile: & divisio boni utilis in utile per se ipsum, & utile per aliquid a se distinctum: & tandem divisio boni utilis per se ipsum in bonum honestum & delectabile, est divisio boni tradita ab Yvone in Encyclopædia (1). Illa rejicitur, quia recepta notio hujus nominis *utile* est, illud dicere ordinem, ut medium ad aliquem finem: ergo ista loquutio *utile per se* in sensu excludente notionem medii ad finem est inaudita. Rursus qui audit *utile per se*, intelligit conducentiam proximam, vel necessariam rei alicujus ad finem, contraposite ad illam, quæ mediata est, vel accidentalis, non vero intelligit aliquid, quod congruat appetitui rationali, vel appetitui sensitivo, sicut vult Yvon. Multo autem magis absona est illa loquutio, *Utile per aliquid a se distinctum*, loco dicendi utile propter aliquid a se distinctum, in quo habetur sensus, quem ibi intendit Auctor, & qui clarus est, communis, & etiam unicus pro hoc nomine utile. Tandem etsi detur aliquid, quod simul sit honestum & delectabile & utile, nihilominus datur etiam aliquid, quod honestum tantummodo est, & nec delectabile nec utile, ut inferius distincte ostendam: Et similiter datur aliquid delectabile, quod nec honestum est nec utile, ut communiter dicitur de quavis intemperantia: ergo non sunt confundenda hæc nomina utile honestum & delectabile, nec pervertendæ notiones illorum receptæ.

76. Objicitur. Vacuitas doloris, & securitas seu tranquillitas animi sunt aliqua bona: sed hæc bona non reducuntur ad ullam ex tribus prædictis speciebus boni honesti delectabilis & utilis: Quod confirmatur, quia teste Tullio (2) pro vacuitate doloris tamquam summo bono Hieronymus antiquus Philosophus pugnavit, pro securitate autem Democritus: ergo divisio illa non est adæquata.

Resp. Conc. maj., & nego min., Vacuitas enim doloris, & se-

(1) Yvon. Encyclop. Art. Bon. §. Un Etre. pag. 270.

(2) Tull. de Fin. li. 5. nu. 20. pag. 145. Id. Tusc. l. 5. nu. 84. pag. 265.

& securitas si appetantur, quia conveniunt naturæ, jam reducuntur ad bonum honestum naturaliter. Quod si non tam negatio doloris & sollicitudinis appetatur, quam jucunditas, quæ est quid positivum, illas negationes secum necessario trahens saltem accedente reflexione, hæ jam ut patet reducuntur ad bonum delectabile. Quare suas sibi habeant opiniones Philosophi illi, qui aliter objiciuntur sensisse.

PROPOSITIO II.

77. Divisio boni in honestum delectabile & utile habet locum relate ad naturam cognoscitivam dumtaxat: & quamvis non sit divisio in membra immediate descendentia, nihilominus est opportuna divisio.

Propositio, prout exclusiva est, opponitur Peripateticis, qui, cum materiæ ipsi informi appetitum formarum, & materiæ jam formatæ etiamsi inanimi appetitum quarumdam qualitatum, & determinati alicujus loci tribuerent, consequenter extenderunt divisionem hanc triplicis boni ad naturam quamcunque etiam brutam. Præter S. Thomam, qui systemate Peripatetico usus est, sic affirmantem (1), audiatur Suarez: (2) *Bonum*, inquit, *honestum naturale proprie invenitur in rebus etiam inanimatis; nam in omnibus reperitur perfectio aliqua, quæ per se terminat appetitum naturalem, ut est ipsum esse vel conservari, quod quælibet res appetit. In qualibet etiam re proprie inveniri potest bonum utile per habitudinem ad hoc bonum naturæ. Sic motus deorsum respectu lapidis comparatur ut bonum utile, quia per se non pertinet ad perfectionem ejus, sed solum ut in proprio loco constituatur.* Solam ipse rationem boni delectabilis vere & proprie convenire rebus inanimatis negat, sed *solum per metaphoram & analogiam, in quantum quietem habet unaquæque res in proprio bono consequuto*, quæ expositio mihi videtur importare rationem delectationis, adeoque & boni delectabilis plusquam satis proprii, & non metaphorici etiam relate ad res inanimes, idque congruenter ad appetitum quemdam naturalem semel in ipsis adesse propugnatum, cui quoties non sit satisfactum,

(1) S.Th.1.par.qu.5.ar.6.O.pag.21. (2) Suar.Metaph.disp.10.sec.2.n.26.pag.217.

ctum, dicuntur esse in statu violento.

78. Probatur jam prima propositionis pars. Divisio boni in honestum delectabile & utile habet locum relate ad illam naturam, quæ æstimare aliquo modo potest objectum sibi propositum, & de illo aliquo modo judicare esse honestum, aut esse delectabile, aut esse utile; Nam nomine appetitus venit principium quoddam intrinsecum enti, per quod illud tendit in objectum præcognitum. Nec quæ dicunt Peripatetici de appetitu materiæ, aut meri corporis, ut lapidis, circa determinatum aliquem locum, subsistunt cum attributo ipsis essentiali, nimirum inertia, quod alibi (1) demonstratur: Atqui natura, quæ potest aliquo modo æstimare objectum, & de illo judicare est solum natura cognoscitiva: Atque talis sine controversia est natura intellectiva inter cognoscitivas potissima, quæ abstractas etiam rationes triplicis prædicti boni sibi efformare potest, & in ipso bono honesto illud etiam discernere, quod præcipuum est, scilicet morale: De natura autem, quæ solum cognoscitiva sit, qualis admittitur communiter in brutis, & quidem objectorum dumtaxat sensibilium, divisio subjacet eidem controversiæ ac illa, quam excitarunt Cartesiani contra Brutorum animam, in qua quidem caussa contra illos est, tum Senatus ut ita dicam, nimirum cæteri omnes Philosophi, tum populus, ipsum scilicet vulgus. Certe S. Thomas tribuit Brutis sensum communem, ad quem dixit, (2) *pertinere discretionis judicium albi a dulci, quod non potest neque visus neque gustus*: & rursus Æstimativam, quia, inquit, *necessarium est animali, ut quærat aliqua vel fugiat, non solum quia sunt convenientia, vel non convenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates, sive nocumenta. Sicut avis colligit paleam, non quia delectat sensum, sed quia est utilis ad nidificandum*. Et exemplum profecto appetitus circa bonum naturaliter honestum produnt Bruta, dum ea, quæ ad sui conservationem pertinent, sibi procurant. Aliud Tullius satis illustre observat in ipsis, dum (1) *pro suo partu ita propugnant, ut vulnera excipiant, nullos impetus, nullos ictus reformident*. Appetitus

(1) Diss. de Inertia. (2) S. Thom. 1. par. qu. 78. ar. 4. in corp. pag. 258.

tus autem brutorum circa bonum delectabile, nescio an indigeat exemplo; talia enim argumenta produnt aliqua bruta delectationis in cibo sibi proposito, ut si possent eloqui, credō audiremus identidem exclamare, o dulces epulas! o rem suavem! De Cognitione tandem, & quadam quasi electione boni utilis, exemplum habetur in iis, quæ bruta faciunt, dum nidos sibi condunt, ab hostibus se defendunt, prædam quærunt, & in aliis sexcentis casibus: ergo divisio prædicta habet locum relate ad naturam cognoscitivam.

79. Secunda jam pars probatur. Membra immediate dividentia bonum alteri, quod est sola natura cognoscitiva, sunt bonum alteri per seipsum, & bonum alteri non per se ipsum, sed propter aliud, ad quod est medium: Atque hoc secundum membrum est bonum illud, quod dicitur utile. Primum autem dividitur in illud, quod est per se ipsum bonum illi naturæ propter delectationem, quam ea inde haurit, quod est bonum delectabile: & illud quod est per se ipsum bonum illi propter suammet perfectionem illi convenientem, atque hoc est bonum honestum: ergo bonum alteri non dividitur immediate in bonum honestum delectabile & utile.

80. Tertia tandem pars probatur, quia illa divisio est opportuna, quæ respondet fini, propter quem divisio introducta est, ne quid scilicet in re tractanda effugiat considerationem nostram, & ut habeatur claritas doctrinæ: sed utrique fini respondet allata divisio, etsi non descendens per membra immediata; Nam in ea habentur omnes species boni possibilis, nec claritas in ea divisione certe deest: ergo est opportuna.

Propositio III.

81. Una eademque res potest esse simul bonum honestum, delectabile, & utile.

Probatur. Quod potest habere rationem finis respectu naturæ rationaliter operantis, est bonum vel honestum vel delectabile: quod vero potest habere rationem medii ad finem, est bonum utile: Atqui una eademque res potest habere rationem finis & medii respectu naturæ rationalis, non solum prout est in diversis, sed etiam in uno eodemque subjecto: ergo

ergo una eademque res potest habere rationem boni honesti delectabilis & utilis. Minor suadetur aliqua inductione. Imprimis vis intelligendi & volendi non dubitantur esse bona honesta naturaliter, eaque longe præstantiora, quam sint purum esse & vivere; Nam etiam lapides sunt, & etiam bestiæ vivunt: At nec primi vivunt, nec secundæ intelligunt, qui vero intelligit, non solum est & vivit, sed ulteriorem perfectionem honestissimam, & præclarissimam, vim scilicet intelligendi & volendi habet, quæ rursus sunt bona delectabilia. Delectat enim quod intelligimus, & cruciat quicquid sentimus non nisi obscure a nobis cognosci, ut proinde nequeamus cum securitate illud velle, aut recusare. Eadem tandem sunt bona etiam utilia; Nam illis utimur ad omnia, quæ cognoscimus & volumus, (1) *Omnia, sic S. Augustinus, quæ ad scientiam cognoscimus, ratione cognoscimus, & tamen etiam ipsa ratio inter illa numeratur, quæ ratione cognoscimus, & si cæteris per liberam volumtatem utimur, etiam ipsa libera voluntate per eam ipsam uti nos possumus.*

82. Rursus præmia illa, quæ olim Græcia proposuit in tot celeberrimis diversi generis ludis, & illa, quæ præclaris operibus ad aliquam vel scientiam vel artem pertinentibus hoc tempore proponuntur, relate ad illos, qui se exercent, ut illa consequantur, habent rationem alicujus finis, adeoque boni, naturaliter saltem honesti & delectabilis, & utpote conducentia ad eorumdem honorem, etiam boni utilis: quæ utilitatis ratio splendidius etiam apparet relate ad Respublicas vel Principes, qui ea constituerunt conferre ad facilius impetrandum ab hominibus exercitium illud, quod ad scientiarum & artium incrementum expetunt. Ubi observare est exercitium illud, quod est finis quidam relate ad Rempublicam, esse viceversa medium quoddam relate ad homines singulares. Præterea tolerare labores militiæ, & mortem ipsam in bello contra hostes Reipublicæ, honesta moraliter sunt militibus, & utilia pariter, tum sibi ad gloriam, tum Reipublicæ ad quietem, & quatenus hæc obversari illis animo assidue solent, jucunda etiam sunt. Hinc veluti axio-

ma

(1) S. Aug. de lib. arbi, li. 2. ca. 19. pag. 607.

ma quoddam habetur illud Horatii, (1) *Dulce & decorum est pro patria mori*. Ubi animadvertere possumus actiones illas, quæ redundant in communem generis humani utilitatem, generali & constanti ejusdem consensione haberi ut honestas: Et rursus quamdam agnoscere etiam naturalem inclinationem ad illas exercendas, ut ad liberalitatem, justitiam, fidem, misericordiam, uno verbo amorem proximi: & quando ad Reipublicæ felicitatem tuendam opus sit aggredi aliquid difficile, allicimur etiam ab honoribus, laudibus, gloria, quæ videmus aut novimus hac via aliquando tandem comparari: Et viceversa, quæ ejus quietem & securitatem turbarent, vel aliud detrimentum afferrent, simili generali hominum cujuscunque temporis consensu habentur pro turpibus: nosque proinde ab illis, ut ab avaritia, injustitia, perfidia, crudelitate, impudentia, sola pariter impellente natura abhorremus.

83. Tandem non solum certum est, actum aliquem moraliter honestum esse etiam in se delectabilem, ut patet in delectatione, quam quis de suis bene & præclare gestis suscipiat, quæ non acquirit, esse delectabile bonum per aliquam ipsi supervenientem delectationem, sed per se ipsa tale bonum est: nec negari potest esse simul honestam moraliter, sed affirmare fortasse generaliter possumus cum Pallavicino fuse id propugnante (2), omne id, quod sine controversia est bonum moraliter honestum, ut quævis Virtutes propriæ vel intellectus vel voluntatis, ceu scientia & pietas, esse etiam bonum delectabile illa delectationis specie, quæ rationalis est, quemadmodum docet experientia illos, qui his student, & vulgus ipsum confirmat adprobans, ut sapienter excogitatam a Prodico fabulam illam, quam ex parte refert Xenophon (3), de Hercule, qui in bivio constitutus aggreditur iter per viam ab omni sensibili delectatione vacuam, & oppositam illi, ad quam Voluptas pelliciebat, sed eam tamen, in qua posset lætari de præclare gestis, & cum hominibus honestis versari, & ad lætissimam beatitatem perveni-

re.

(1) Hor. li. 3. Carm. ode 2. pag. 61.

(2) Pall. del Ben. lib. 1. cap. 9. & segq. pag. 20.

(3) Xenoph. de rebus memorab. Socratis li. 2. ca. 2. num. 21. & seg. pag. 73.

re. Evidentius communis hæc existimatio se manifestat in iis, qui alicujus vitam ad normam virtutis directam contemplantes, illum aut invident, aut laudant sero agnoscentes, & fatentes etiam Sardanapali, & Heliogabali adesse delectationem intellectualem potiorem sensili, cujus gratia, cum hanc viderent abesse ab exercitio quarumdam virtutum, ut misericordiæ, temperantiæ, & fortitudinis, has imprudentes contempserunt, aut neglexerunt. Quod autem bonum honestum sit simul etiam utile, non solum quisque jam lumine Fidei illustratus fatetur, agnoscens in sola honestate conducentiam ad bonitatem, tum naturalem tum supernaturalem, sed ipsi etiam Ethnici Philosophi palam docuerunt. Sic Panætius apud Tullium, qui eum sequitur, (1) *sæpe testatus est nihil esse utile, quod non idem honestum, nihil honestum, quod non idem utile sit, negavitque ullam pestem majorem in vitam hominum invasisse, quam eorum opinionem, qui ista distraxerint.*

Quare confirmo cum Suarez (2), quod supra (§.26.) observavi, notiones triplicis bonitatis esse potius per abstractionem, quæ præscindit unam ab alia, quam quæ neget unam de alia, fundatam in eo, quod etiamsi reipsa daretur aliquid, quod solum deceret naturam rationalem, adhuc haberet sufficientem convenientiam ad ipsam, propter quam moveret appetitum ad illius prosequutionem.

84. Objicitur. Præmia terrena proposita aliquid præclarum operantibus reducuntur in Gloriam humanam; Sed hæc vel non est bonum, vel certe non est bonum moraliter honestum: ergo probatio inde petita nulla est. Minor probatur, & primo quod gloria humana non sit bonum sic suadetur. Aliorum hominum laus, in quo consistit Gloria, est quid nobis prorsus extrinsecum, nec nos intrinsece perficiens: ergo cui bono Gloriam terrenam appetere? Verum quod non sit bonum moraliter honestum plane demonstratur, quia operari ex fine acquirendi gloriam est culpa, quam Christus Dominus vehementer reprehendit (3), & ipsi Philoso-

 phi

(1) Tull. de Offic. li. 3. nu. 7. pag. 379. pag. 213.
(2) Suar. Metaph. dis. 10, sec. 2. num. 5. (3) Matt. 6.

phi contemnunt. Sic Tullius narrans Demosthenem testatum fuisse experiri se delectationem quamdam ex susurro muliercula in aurem alteri dicentis, hic est ille Demosthenes, illum leviculum appellat, & acriter mordet dicens (1), *apud alios loqui videlicet didicerat, non multum ipse secum*.

Resp. concedo vel permitto majorem: & nego minorem. Ad cujus primam probationem distinguo antecedens; Gloria est quid nobis extrinsecum, secundum quod dicit de laude aliorum, conc. antecedens; secundum quod dicit de possessione hujus laudis per ejus cognitionem, & inde provenientem delectationem, nego antecedens, & consequentiam. Igitur Gloria humana considerari potest, tum prout bonum a nobis nondum possessum, & hoc modo est quid nobis extrinsecum, quemadmodum sunt pleraque præmia: tum prout a nobis jam acquisitum, & hoc modo est quid nos magnopere delectans, atque intrinsece proinde perficiens. Illam itaque quemadmodum cætera bona externa jure appetimus, quia rationem habet boni delectabilis. Atque si bene omnia pensemus, hujusmodi Gloriam primum dicemus esse ex bonis externis, a Deo authore naturæ hominibus propositis, & ad incitamentum virtutis ordinatis. Alia profecto externa bona longe minus rationem præmii bonarum actionum habent, quam gloria. Illa enim inveniuntur possideri etiam ab immeritis: at hæc solos dignos sedula inquirit, & comitatur. Illa pro sua paucitate non nisi paucis distribui possunt; & semel quod uni concedantur, alteri adimuntur: hæc inexhaustam habet ubertatem ad omnes ditandos. Illa e re communi generis humani non erat haberi a plurimis: hæc quo plures afficit, eo beatiorem reddit humanam Rempublicam.

85. Gloria igitur est bonum in se, quod habet rationem finis, cujus cum proprium sit, ut appetatur propter se, & non propter aliud, inepte quæritur de illa, cui bono, ut fusius declarat Pallavicinus (2), caussam gloriæ egregie contra hujusmodi objectionem propugnans. Ad secundam vero probationem dico in prosequutione gloriæ humanæ non tamquam

(1) Tull. Tusc. 5. nu. 103. pag. 267.

(2) Pall. del Bene li. 1. ca. 24. pag. 79.

quam fine aliquo, sed tamquam fine ultimo, seu non ordinato ad Deum, consistit vitium operationis humanæ, quæ materialiter etiam bona sit: quemadmodum propria vita, & ipsa etiam cœlestis beatitudo, quæ honesta sunt sine controversia, minori cum honestate amantur; etsi sine peccato, ut Bajani confutati a Viva (1) male docuerunt, quando ex motivo nostri dumtaxat commodi amentur, excludendo illud, quod Deum respiciat, cujusmodi est motivum obsequendi Deo auctori naturæ, dum quæ naturæ conveniunt, studemus vel consequi, vel conservare. Profecto sine hoc motivo ea honeste non amari clarum est ex pueris, qui vitam amant, non tamen cum morali honestate, quandoquidem hanc nondum cognoscunt. De iis igitur, quæ fiunt unice propter gloriam terrenam adipiscendam est illa Evangelica redargutio hypocritarum; in qua tamen contra illos, qui a ratione boni excludunt gloriam humanam, notandum est illam ibi affirmari esse bonum; Nam vocatur merces operum, quæ ex eo fine facta fuerunt, etsi merces unica, quam scilicet non consequetur ulterior merces *apud Patrem, qui in Cœlis est*, quia ad illum ordinata non fuerunt. Et hinc Sancti Patres, & alii Perfectionis Magistri, quorum aliquos profert Cornelius a Lapide in citatum locum Matthæi, fugiendam esse docent humanam gloriam, tamquam vanam, hoc est non conducentem ad æternam felicitatem, & etiam perniciosam, si inducat ad actus invidiæ, aliorumque vitiorum.

86. Ceterum hanc ipsam gloriam esse bonum delectabile suadet sollicitudo communis hominum omnium gentium, & ætatum illam acquirendi vel conservandi, inter quos non ultimus est Tullius, cujus extat Epistola ad L. Luceium (2), historiarum scriptorem, in qua ardens cupiditate gloriæ, ut ipse ait, incredibili petit, ut in suis gestis vehementius etiam ornandis, quam sentiat, leges ipsas historiæ negligat: quæ quidem petitio iniqua est, non vero confessio illa Demosthenis, utpote ingenua declaratio suæ cujusdam affectio-

 nis.

(1) Viv. ad propos. 10. ab Alex. VIII. damnatam pag. 395.

(2) Tull. Famil. lib. 5. epist. 12. pag. 142.

nis necessariæ. Suadet rursus singularis admiratio, qua illos suspicimus, qui eam ex motivis supernaturalibus aufugiunt; & methodus Ecclesiæ Catholicæ decernendi publicos etiam in terris honores iis, qui beatitudine cœlesti jam potiuntur; tandem promissio illa Divina publicæ laudis in universali judicio, ubi manifestatis omnibus etiam consiliis cordium (1), *Laus erit unicuique a Deo*.

SECTIO V.

De Bono honesto naturali, & de illo naturali, quod est objective honestum per se.

PROPOSITIO I.

87. Sola bonitas honestatis naturalis idem est ac bonitas transcendentalis.

Probatur. Bonitas transcendentalis (§. 7.) est bonitas intrinseca omni enti, & præscindens a respectu ad naturam cognoscentem: atqui bonitas tam honestatis moralis, quam delectabilitatis non habet locum, nisi respectu naturæ cognoscentis, quæ sola prædita est appetitu, quem illud honestum vel delectabile respiciunt tamquam ipsius finem: bonitas vero utilitatis non est intrinseca ulli enti, sed ex intrinseca bonitate finis fit, ut quid bonum hoc modo dicatur: ergo neque bonitas delectabilitatis, neque bonitas utilitatis sunt bonitas transcendentalis. Atqui his exclusis nulla alia restat bonitas (§.80.), nisi honestatis naturalis: ergo sola hæc est bonitas transcendentalis.

88. Aliter idem argumentum sic magis declaratur. Bonitas transcendentalis dicitur illa, quæ convenit omni omnino enti: sed bonitas honestatis naturalis, nec alia bonitas convenit omni omnino enti: ergo. Probatur prima minoris pars. Bonitas honestatis naturalis significat convenientiam illam, quam habet cum ente aliqua perfectio, distincta ab illo per nostrum modum cogitandi, si sermo sit de bonitate, per

(1) Corinth. 1. cap. 4. v. 5.

per quam ens est bonum in se: sin vero sermo sit de bonitate, per quam ens est bonum alteri, significat convenientiam illam, quam unum ens habet naturaliter cum alio, quemadmodum habet caussa cum effectu, vel effectus cum caussa, & pars cum toto, vel totum cum parte: sed utraque prædicta convenientia convenit omni omnino enti; nam omne ens est bonum tam in se, quam alteri (§.54.): ergo bonitas honestatis naturalis convenit omni omnino enti, Probatur secunda minoris pars. Bonitas honestatis moralis dicit respectum tantummodo ad ens rationale (§.8.): sed non omne ens est rationale: ergo bonitas honestatis moralis non convenit omni enti. Rursus bonitas delectabilitatis dicitur solum de Ente, quod aptum est ad producendam delectationem: sed non omne ens est sic aptum: ergo bonitas delectabilitatis non convenit omni enti. Tandem bonitas utilitatis est bonitas medii ad finem: ergo est bonitas per denominationem a bono sibi extrinseco, honesto scilicet vel delectabili, ad quod assequendum detur in aliquo ratio medii: ergo quod non habet rationem medii apti ad bonum vel honestum vel delectabile, tamquam finem, non habet bonitatem utilitatis: sed sunt, quæ non habent rationem medii ad aliquem finem, quem sibi proponat natura cognoscens: ergo sunt, quæ non habent bonitatem utilitatis: ergo bonitas utilitatis non convenit omni enti.

PROPOSITIO II.

89. Datur bonitas moralis, quæ talis est per se, hoc est non dependens a Lege ulla, ne Divina quidem, nec ab humanis opinionibus.

Hæc propositio est illa, quæ planum faciet, cur definitio bonitatis moralis objectivæ supra (§. 11.) tradita sit bona. Illa in ipsa sui expositione præsefert partes distinctim suadendas duas, quia dari bonitatem hanc moralem, quæ talis sit per se, & similiter malitiam moralem talem per se, duæ Adversariorum classes negant contra communem Theologorum doctrinam duce S. Thoma, quos citat Suarez

rez (1). Altera eorum, qui dicunt bonitatem omnem moralem dependere a Lege Divina: altera eorum, qui dicunt dependere ab humanis opinionibus. Ex Adversariis primi generis, qui dicebant, ut ait Suarez (2), omnem malitiam pendere ex prohibitione extrinseca saltem Divina, multos ipse idem, & Vasquez (3) citant & impugnant. Quibus visus est accedere Pallavicinus, quippe omissa illa sua definitione honesti moralis supra (§.20.) jam relata, ille aperte docet (4), *formam honestatis vel turpitudinis morum esse Divinæ Voluntatis approbationem vel aversationem*. Quare sicuti hæc propositio, *Id Deo maxime placet*, *quod illi maxime placet*, semper vera est, quia identica est, ita etiam dicit necessario veram esse hanc, *semper Deo perplacet*, *quod est honestissimum*, quia quod est honestissimum, & quod perplacet Deo sunt propositiones identicæ. Verum cum idem immediate ante affirmet, esse aliqua *jure naturæ inhonesta*, *& ideo vetita*, *quia mala*, *& alia esse inhonesta jure positivo seu arbitrario*, *& ideo mala*, *quia vetita*, quæri potest, quonam modo hæc inter se non repugnent. Variis illi viis contendunt ostendere illorum concordiam. Referam unam, quam Viva (5) ad propositionem de peccato Philosophico damnatam ab Alexandro VIII. narrat ab aliquibus proferri, inter quos invenio esse ipsum Pallavicinum in sua de Actibus humanis tractatu (6), ubi quod olim in libris de Bono in hac re docuit, apertius exponit. Hi igitur dicunt; *actus naturæ rationali disconvenientes*, *ut mendacium*, *de se esse fundamentaliter & radicaliter inhonestos*, *ac proinde vetandos a Divina Voluntate*, *a qua suam formaliter hauriunt inhonestatem*: *actus vero naturæ rationali conformes esse de se radicaliter honestos*, *quatenus exigunt præcipi*, *aut suaderi a Divina Voluntate*, *reddente illos formaliter honestos*, in quibus verbis seu doctrina non alium sensum invenio, nisi hunc, quod antecedenter ad om-

(1) Suar. in 1. 2. tr. 3. dis. 2. sec. 1. nu. 2. pag. 210.
(2) Id. Ibid. disp. 7. sec. 1. nu. 2. pag. 269.
(3) Vasq. in 1. 2. disp. 97. cap. 1. & 2. pag. 453.
(4) Pall. del Bene li. 2. cap. 53. num. 2. pag. 306.
(5) Viv. Thes. Damn par. 3. num. 20. pag. 354.
(6) Pall. de Act. lib. 1. cap. 14. num. 177. pag. 237.

omnem voluntatem Dei actus naturæ rationalis ipsi vel convenit vel disconvenit: sed quoniam definitio hujus nominis *Bonitas moralis objectiva* ab ipsis stabilita dicit, bonitatem hanc significare conformitatem actus naturæ rationalis cum Voluntate Divina, & contra definitio hujus nominis *malitia moralis objectiva* dicit illam esse difformitatem actus naturæ rationalis a Voluntate Divina, nondum intellecta hac voluntate, non debet dici inesse actui formaliter bonitatem moralem objectivam, sed solum fundamentaliter. Quo posito, si agnoscant hi suam definitionem esse nominalem, adeoque mutabilem, eamque velint mutare in illam a nobis cum aliis positam, jam nobiscum sentient. Opportune autem illam mutare possunt in nostram ad effugiendam inutilem distinctionem bonitatis moralis objectivæ in fundamentalem & formalem, quæ secunda nihil aliud tandem significat, quam bonitatem moralem objectivam respondentem definitioni cuidam nominali arbitrario positæ, non jam de Cœlo delapsæ.

Recentius Antonius Genuensis opinionem, quam impugnamus, amplexus est dicens (1): *Bonum morale est convenientia actionis liberæ cum lege: malum vero morale est discrepantia actionis liberæ a lege. Ex quo patet, nec bonum ullum morale, nec malum sine respectu ad legem intelligi posse. Sunt interea quidam Theologi, qui proverbium illud passim jactant, quædam esse mala, quia prohibita, alia ideo prohibita, quia mala, & hæc intrinsecam habere malitiam docent. Qui nisi malorum intrinsecorum nomine ea significant, quæ legi naturæ adversantur, quæ lex civilibus antiquior est, ii sunt perridiculi & inepti.*

90. Dicam primo contra primos Adversarios, & sic primam propositionis partem primo probo. Si loqui vera, stare promissis, & similia non essent bonum aliquod morale ante omnem voluntatem hæc jubentem, & contraria prohibentem, Deus absolute posset velle mentiri, & nolle stare promissis: sed hoc dici non potest: ergo neque, quod loqui vera & stare promissis & similia non sint bonum aliquod morale ante omnem voluntatem hæc jubentem.

Simi-

(1) Genu. Elem. Metaph. pa.1. in definit. n. 76. pag. 62.

Similiter si omne malum morale tale est per relationem ad Legem, jam nullum erit peccatum in desideriis de quovis opere, quod post Legem Decalogi non controvertitur esse malum, quoties ea habeant conditionem, quod quis hoc vel illud faceret, si lex illa non adesset. Ita nullum esset peccatum in hoc desiderio conditionato, Vellem furari, ni Deus prohiberet; Nam sicuti nemo agnoscit peccatum in hoc desiderio, comederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset, quia comestio induit rationem peccati unice ex Lege, ita si etiam furari ideo est peccatum, quia est contra Legem, jam cum illa conditione non esset peccatum: Atqui hoc falsum esse plane demonstratur a Theologis, ut Antoine (1): ergo non omne malum morale tale est per relationem ad Legem.

91. II. Communis sententia, quam probant Theologi, ut citatus Antoine (2), quod lex naturalis sit immutabilis, & ne Deus quidem directe & proprie dispensare ab illa possit, quemadmodum statuit S. Thomas (3), in eo fundatur, quod actus respondentes ipsius praeceptis negativis sint intrinsece mali. Ita nequit fieri, ut illicitum unquam sit amare Deum, ipsum colere, veritatem fateri, & similia, quia hi actus sunt intrinsece boni: & contra fieri nequit, ut licitum unquam sit odium Dei, Idololatria, Perjurium, quia hi actus sunt intrinsece mali. Similiter S. Thomas docet, (4) quod *quaedam actiones humanae habent deformitatem inseparabiliter adnexam, ut fornicatio, adulterium, quae nullo modo fieri possunt*: & S. Augustinus rogans Evodium, (5) *cur adulterium male fieri putet, an quia id facere lex vetat?* approbat hanc ipsius responsionem: *Non sane ideo malum est, quia vetatur lege, sed ideo vetatur lege, quia malum est*: ergo communis sententia est, dari ante omnem legem actus intrinsece bonos, & actus intrinsece malos: ergo aliquod bonum morale, & aliquod malum morale non dependent a Lege, primum per convenientiam cum illa, secundum per disconvenientiam ab illa.

Ex

(1) Ant. Theol. Mor. de Pecc. ca. 6. q. 3. pag. 86.
(2) Id. Ibid. de Legib. sec. 2. qu. 4. & 5. pag. 19.
(3) S. Thom. 1. 2. quaest. 100. ar. 8. O. pag. 219.
(4) Id. Quod lib. 9. ar. 15. O. pag. 131.
(5) S. Aug. de lib. arbi. li. 1. ca. 3. n. 6. pag. 571.

Ex hac argumentatione, quæ concludit assertam propositionem ex eo, quod extra potentiam Dei sit facere, ut aliquis actus liber non sit bonum morale in se, & contra ut aliquis actus liber non sit in se malum morale, infertur haberi in hoc aliquam contradictionem; Nam Deo impossibile non est, nisi id, quod involvit contradictionem. Hæc autem contradictio in eo sita est, quod cognita vel creata a Deo natura rationali, repugnet, perseverante ista natura, illi tollere ea, quæ sunt necessariæ consequentiæ illius constitutionis, cujusmodi est ipsius actus convenire, vel non convenire suæmet naturæ rationali. In qua proinde convenientia actionis liberæ cum ipsamet natura consistit bonum morale, & in opposita disconvenientia malum morale.

92. III. Ad hominem contra Adversarios. Dato, quod bonum morale bene definiatur convenientia actionis liberæ cum lege, tantum abest, ut sequatur bonum morale intelligi non posse sine respectu ad legem, ut potius sequatur intelligi debere esse bonum morale ante omnem legem: ergo illegitima & mala est illorum illatio. Antecedens probatur, quia de ratione omnis legis est, quod sit justa, adeoque quod sit relate ad Legislatorem actus moraliter bonus: ergo ante omnem Legem datur actus moraliter bonus.

IV. Datur bonitas moralis in omnibus actibus, qui per rationem nostram distinguuntur in Voluntate Dei: Sed hæc bonitas dici non potest dependere a Lege Divina; Nam nemo sui ipsius subditus, & superior esse potest, (1) *neque imperare sibi, nec se prohibere quisquam potest*. Rursus ipsa hæc lex Divina, quæ aliquo modo fingeretur ad propugnandam bonitatem actuum Voluntatis Divinæ consistere in convenientia ipsorum cum lege, ipsa, inquam, hæc lex est aliquis actus Divinus moraliter bonus independenter a Lege Divina, nisi procedamus in infinitum in fictione Legum divinarum: ergo datur aliqua Bonitas moralis, quæ talis est independenter a Lege Divina.

93. V. Actum esse convenientem, melius dicas conformem Legi Divinæ, est esse actum conformem præcepto Dei mora-

(1) ff. De receptis arbitris. L. 51. pag. 660.

moraliter bono; Nam de notione Legis est esse præceptum honestum ex dictis supra (§. 21.), quod idem est, ac esse moraliter bonum: sed præceptum Dei dici non potest habere bonitatem moralem per convenientiam sui cum præcepto aliquo, cui Deus subjectus sit; Nam hoc repugnat dicere de Deo ente independente, & rursus nisi aperiatur processus in infinitum præceptorum, sistendum est in aliquo præcepto moraliter bono per se: ergo dici non potest omnem bonitatem moralem consistere in convenientia cum Lege Divina.

94. VI. Nomine Legis Divinæ, cum qua, quando conveniunt actiones liberæ, dicuntur per Adversarios bonæ moraliter, vel intelligunt ipsi illam, quæ dicitur lex æterna, vel illam, quæ dicitur lex naturalis, vel illam, quæ dicitur lex positiva: Atqui non potest dici, quod omnes actiones liberæ sint, seu constituantur moraliter bonæ per convenientiam cum lege æterna; Nam vel nomine legis æternæ intelligitur juxta iteratam S. Augustini definitionem, (1) *Ratio Divina, vel Voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans*, jamque antecedenter ad ipsam hanc voluntatem datur ordo naturalis, objectum hujus voluntatis, qui potest per actiones liberas conservari aut perturbari, quatenus scilicet non ideo hæ actiones liberæ spectant ad ordinem naturalem, seu moraliter bonæ sunt, illæ vero sunt contra ordinem, seu moraliter malæ, quia Deus voluit, seu sancivit has esse bonas, & illas malas: sed contrario modo ideo sancivit has esse bonas, & illas malas, quia hæ in se, seu intrinsece bonæ sunt, & illæ malæ: ergo antecedenter ad Legem æternam ex actionibus liberis aliæ sunt in se moraliter bonæ, & aliæ moraliter malæ. Simile argumentum adhibuit jam olim Suarez (2) non semel.

Vel nomine legis æternæ intelligitur cum aliis, ut Polmano, (3) *Intellectus Divini dictamen indicans aliquid esse conveniens, vel disconveniens naturæ intellectuali, qua tali*; jamque sicuti affirmare aliquid ita esse, præsupponit rem ita esse, non facit; ideo enim affirmatur aliquid tali modo esse, quia

(1) S. Aug. contra Faustum li. 22. c. 27. p. 379. & c. 30. & c. 61. & c. 73. p. 404

(2) Suar. in 1. 2. tr. 3. disp. 2. n. 4. pag. 212. Id. Ibid. disp. 3. sec. 3. nu. 5. pag. 225.

(3) Polm. Brevi. Theol par. 1. 2. n. 314. pag. 158.

quia ante omnem affirmationem tali modo eſt, & non viceverſa, ideo aliquid hoc modo eſt, uti affirmatur, quia affirmatur: Ita pariter dictare & indicare aliquid eſſe conveniens vel diſconveniens naturæ præſupponit, non facit, illud eſſe ſic conveniens, vel diſconveniens.

Neque dici poteſt, quod omnes actiones liberæ ſint moraliter bonæ per convenientiam cum Lege Naturali; Nam cum lex naturalis definiatur a Theologis, ut Antoine (1), Lex Divina impreſſa creaturæ rationali, præcipiens quicquid eſt conveniens naturæ rationali qua tali, & prohibens quicquid eſt eidem inconveniens, jamque, omiſſo, quod eodem modo; ac dictum eſt de Lege æterna, concluditur, antecedenter ad legem naturalem dari aliquid conveniens naturæ rationali qua tali, aut diſconveniens, hoc, inquam, omiſſo, ſequeretur non eſſe bona moraliter opera conſilii, & actiones etiam heroicas virtutum; Hæc enim lex naturalis certe non præcipit: & contra ſequeretur eſſe bonum moraliter, habere ignorantiam voluntariam multarum rerum; Nam lex naturalis hanc non prohibet, quæ omnia dictu ridicula ſunt & abſurda.

Neque tandem dici poteſt, quod omnes actiones liberæ ſint moraliter bonæ per convenientiam cum lege poſitiva, quæ ſic vocatur illa, quæ lata, & aliter nobis indicta eſt, quam per lumen naturale, videlicet aliquo ſigno externo, ut voce vel ſcripto. Nam tunc pariter ſequeretur opera conſilii non eſſe bona moraliter, cum circa illa non ſit lex poſitiva, ſeu præceptum: & rurſus ſequeretur ante legem ſcriptam nullum hominum peccaſſe, quod eſt contra illud Apoſtoli, (2) *Quicumque ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt*: ergo non poteſt dici omne bonum morale eſſe convenientiam, & oppoſitum malum diſcrepantiam actionis liberæ a lege.

95. I. Objicit Pallavicinus (3). *Nemo male agit, niſi faciat contra id, quod debet: ſed nemo debet, niſi ſuperiori prohibenti oppoſitum*: Ergo nemo male agit, niſi faciat contra ſuperiorem, ſive legem prohibentem.

Reſp. diſt. majorem: nemo male agit, niſi faciat contra

 id

(1) Ant. Theol. Mor. de Legi. ſec. 2. qu. 2. pag 18.

(2) Ad Rom. ca. 2. v. 12.

(3) Pall. de Act. hum. lib. 1. num. 160. pag. 210.

id quod debet, hoc est decet ipsum, vel quia rationalis est, vel quia alteri subjectus est, conc. majorem; solum quia alteri subjectus est, nego majorem. Et distinguo minorem, nemo debet nisi superiori, si sumatur *debet* dumtaxat pro esse subjectum alteri, conc. min., si sumatur *debet*, pro decet, nego min., & consequentiam:

96. II. Objicitur. (1) *Communius*, inquit Viva, *cum Angelico Theologi docent primam ac formalem regulam honestatis objectivæ esse Divinam Voluntatem*: ergo nulla est bonitas moralis objectiva independenter a Lege Divina.

Resp. permitto añs, & nego consequentiam, quæ non potest sic absolute inferri, sed solum disjunctive, scilicet, ergo vel nulla est bonitas moralis objectiva independenter a Lege Divina, vel etiamsi sit, ea detegitur communiter per comparationem cum Lege Divina: cujus consequentiæ secunda dumtaxat pars accipitur; Nam certum est posita a Deo creatione naturæ rationalis, poni etiam Voluntatem Dei circa omnes illius actus, quorum illos, qui ipsi conveniunt, præcipit vel suadet, illos vero, qui eidem disconveniunt, prohibet. Quare non potest quivis actus creaturæ rationalis non habere aut conformitatem, aut difformitatem a Voluntate Dei. Theologi autem volentes tribuere regulam facilem, atque communem pro omnibus hominibus dignoscendi bonitatem moralem eorum, quæ sibi proponant facienda vel non facienda, provocant ad Voluntatem Divinam, quæ per dictamen conscientiæ clarius resonat auribus etiam rudium, quam illa remotior, quæ nititur in convenientia vel disconvenientia actus cum natura rationali, quæ sunt voces cognitæ solis fortasse Philosophis. Neque ex eo, quod Voluntatem Divinam vocent aliqui, non vero communius, ut dicit objectio, regulam formalem honestatis, inferri potest ab illis credi per Voluntatem Dei tamquam per formam constitui aliquid in ratione honesti; Præter enim illa, quæ supra (§. 89.) adverti de mente Theologorum, & S. Thomæ huic interpretationi repugnantia, ipsum nomen regulæ, quæ est quid extrinsecum illi, cui aptatur, satis est ad intelligendum illos alienos esse ab hujus-

(1) Viv. Thes. Damn. par. 3. nu. 20. pag. 384.

hujusmodi opinione. Regulæ igitur formalis nomine intelligunt methodum obviam facilem infallibilem & adæquatam agnoscendi, sit nec ne aliquid honestum, & nihil aliud.

97. III. Objicitur. Peccatum juxta celebrem S. Augustini definitionem est, (1) *Dictum factum concupitum contra Legem æternam*: quam quanto jure Theologi post S. Thomam, qui illam integro articulo propugnavit (2), magno applausu acceperint, exponit Bellarminus (3): ergo nullum malum morale, neque illi oppositum bonum intelligitur sine respectu ad Legem Dei.

Resp. I. conc. antecedens, & dist. consequens: Neque bonum, neque malum morale objectivum intelligitur sine respectu ad Legem Dei universaliter loquendo, nego consequentiam: neque bonum neque malum morale actuale intelligitur sine respectu ad Legem Dei, subdistinguo, quatenus hæc semper reipsa adest circa actus quoscunque creaturæ rationalis pro quavis differentia temporis existentis, & est facilior regula illud dignoscendi, concedo consequentiam: non intelligitur sine respectu ad Legem Dei, quatenus antecedenter ad Legem Dei in sensu supra (§.95) exposito aliquî actus creaturæ rationalis non sint neque boni, neque mali moraliter, nego consequentiam. S. Augustinus ibi loquitur de peccato, seu malo morali actuali, sive ut advertit citato loco S. Thomas, prout contingit in actibus humanis; propter quam caussam dicit opportunissimam esse illam definitionem, cum de omni peccato actuali affirmari revera possit, quod sit malum etiam quia prohibitum; Necessario enim repugnat Legi Dei illud vetantis, & quidem cognitæ ab operante; Nam dari peccatum pure Philosophicum, scilicet includens solam cognitionem disconvenientiæ actus cum natura rationali, & excludens cognitionem de præcepto Dei illud vetantis repugnat, ut ostendit Viva ad propositionem, quæ contrarium de hoc peccato asserit, damnatam ab Alexandro VIII (4), ut erroneam. Non loquitur igitur S. Doctor de peccato objective dumtaxat considerato, sive in statu meræ possi-

(1) S. Aug. contra Faustum li. 22.
(2) S. Thom. 1. 2. qu. 71. ar. 6. pag. 220
(3) Bell. de Amiss. Gratiæ li. 1. c. 1. pag. 74.
(4) Viv. Thes. Damn. par. 3. num. 9. pag. 339.

possibilitatis, quæ præscindit vel excludit omnem ipsius pro aliqua differentia temporis existentiam. Hoc profecto intelligitur esse malum morale per hoc solum, quod sit disconveniens naturæ rationali; neque enim pro statu objecti mere possibilis datur lex, seu voluntas aliqua absoluta Dei.

Resp. II. conc. antecedens, & distinguo alio modo consequens. Malum morale non intelligitur sine respectu ad Legem Dei, stando illi definitioni ex S. Augustino prolatæ, conc. consequentiam, sequendo aliam definitionem, nego consequentiam. Augustinus, qui dat ibi illam definitionem peccati, alibi centies habet aliam illam, quæ explicat peccatum per privationem boni, seu perfectionis debitæ actui naturæ rationalis, quæ definitio non meminit de Lege Dei.

98. Instant. Ipsa contra naturam flagitia hominum sunt ex S. Augustino contra Legem æternam: (1) *Flagitia*, inquit, *quæ sunt contra naturam, ubique ac semper detestanda atque punienda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes Gentes facerent, eodem criminis reatu Divina Lege tenerentur*: ergo nullum malum morale, & a pari nullum bonum morale intelligi potest sine respectu ad Legem Divinam.

Resp. conc. antecedens, & distinguo consequens: nullum malum morale hominum intelligi potest sine respectu ad Legem Divinam, quatenus in Hypothesi mali, quod ab illis fit, illa semper adest juxta nuper dicta, conc. consequentiam; quatenus præscindendo a Lege nullum sit aut intelligi possit malum morale, nego conseq.

99. IV. Objicitur. Deus jussit Abrahamum occidere filium suum innocentem. Christus Dominus jubet odisse Patrem etiam & Matrem: atqui si in re, seu independenter a Voluntate Dei esset malum occidere hominem innocentem, & odisse Parentes, non potuisset Deus hæc jubere: ergo.

Resp. conc. maj., & dist. min. Si independenter a Voluntate Dei esset malum, quod homo etiam ex mandato Dei rerum omnium Domino occidat hominem: & si independenter a Voluntate Dei esset malum odisse Patrem & Matrem in

(1) S. Aug. Conf. lib. 3. cap. 8. pag. 93.

in ſenſu, quo hoc juſſit Chriſtus, nimirum non poſthabendum Deum, & ipſius legem amori parentum, non potuiſſent hæc a Deo juberi, conc. minorem, vel potius permitto, nam involuit quamdam terminorum repugnantiam in prima ſui parte. Si independenter a Voluntate Dei eſſet malum, quod homo propria authoritate occidat hominem, & quod filius oderit patrem & matrem in alio ſenſu, ac quo uſus eſt Chriſtus, & qui eſt ſenſus obvius in eo loco, non potuiſſent hæc a Deo juberi, nego ſuppoſitum; Deus enim nunquam hæc juſſit, & nego conſequentiam. Diſtinctio clara eſt, & quod pertinet ad juſſionem de Sacrificio Abraham, patet Deum omnium rerum Dominum potuiſſe vitam, quam dedit Iſaaco repetere vel per ſe vel per patrem, vel quovis modo illi libitum fuerit. Quare Abraham, inquit S. Thomas (1), *Non erat homicida, ſicut nec Deus*. Adde quod ex facto conſtat illam juſſionem fuiſſe experimentum obedientiæ & fidei Abrahami. Quod vero pertinet ad odium parentum indictum a Christo, habet in ipſo contextu Evangelii claram expoſitionem ſenſus jam in diſtinctione propoſiti.

100. Venio ad illos, qui nobis contradicunt affirmantes bonitatem omnem moralem dependere ab humanis opinionibus. Quod neminem dicturum eſſe contra factum ipſum ſuppoſuit Ægidius Eſtrix, qui poſtquam dixit, (2) *Honeſtas aut inhoneſtas objectiva, ſeu ipſarum in ſe actionum non dependet ab humanis opinionibus de honeſtate aut inhoneſtate objectiva*, addit, *non exiſtimo huic veritati, honorem axiomatis a quopiam controverſandum*. Verum ſine controverſia hoc ſolum eſt, eſſe aliquos, qui non modo dubitant de hujuſmodi veritate, ſed contrarium etiam ſtatuunt. Atque ex his alii dixerunt, bonum morale, ſicut etiam oppoſitum malum dependere ab humanis opinionibus, quæ evaſerint communes vel propter conſuetudinem, vel propter leges proprias ſingulis regionibus. Ab his dicunt boni & mali moralis menſuram & rationem repetendam eſſe, iiſque ſublatis nullum aliud bonum, aut malum haberi in rerum natura niſi phy-

(1) S. Thom. 1. 2. qu. 100. ar. 8. O. pag. 219.

(2) Estri. Logiſt. probabil. poſt def. 7. pag. 206.

physicum. Protagoras, qui ut habetur apud Platonem (1), & Aristotelem (2) fuse illum impugnantes, asserebat *omne quod opinamur, & nobis apparet, verum esse*, non male citatur pro hac stultitia. Verum alii sunt, qui directe magis illam ausi sunt propugnare, de quibus idem Plato narrat, quod (3) *dicunt justa natura minime esse... Quæ nuper homines statuerunt, quatenus illis sic placet, eatenus esse justa, non natura quidem, sed arte & legibus constituta*. Tullius etiam de his meminit, illorum impugnationem aggrediens dicendo, (4) *Honesta & turpia in opinione existimare, non in natura posita, dementis est*. Ex istis fuit Pyrrho Scepticorum Coriphæus, qui referente Laertio aperte (5) *negabat quicquam turpe esse aut honestum, justum vel injustum... Lege atque consuetudine cuncta homines facere*. Et magnus ille Pyrrhonis fautor Sextus Empiricus similiter in hac re dicit, (6) *Nihil natura tale est vel tale, sed omnia opinione tenus*. Sed integra sic opinantium cohors habetur in Epicureis, qui jam Increduli appellantur, quos fuse nuper coarguit Michael Angelus Marin (7). Hi in veris bonis solam ponentes sensuum voluptatem, & in veris malis solum dolorem, cætera dicunt esse solum bona vel mala pro cujusque opinione. Certe, inquiunt, omnes nemine excepto, qui siti vel fame vexantur, intelligunt malum esse sitire & esurire, & bonum esse bibere & manducare, nec opus habent ulla Philosophia aut ratione, quæ id illis suadeat: at in aliis rebus, ut in secundis vel tristibus eventibus, in hoc vel illo agendi modo, observamus, hos summa, illos exigua, alios nulla sive lætitia, sive mæstitia tentari, pro ea scilicet opinione, quæ illorum animis insedit. Illud addebant Epicurei, quod, cum hujusmodi opiniones satis ipsæ essent ad inferendum in animos cruciatum, opus esset scientia, quæ ab illis nos liberet, illa scilicet, quæ concluderet nullam esse Divinam Providentiam, & nullam animæ immortalitatem, quam pro-

(1) Plat. Theæt. pag. 79.
(2) Arist. Meta. li. 4. ca. 3. pag. 74.
(3) Plat. de Legi. li. 10. longe ante medium. pag. 591.
(4) Tull. de Leg. li. 1. num. 16. pag. 173.
(5) Laert. Pyrrh. vita. pag. 200.
(6) Sext. Pyrr. Hypoth. li. 3. circa finem ca. 24. pag. 187.
(7) Marin. Republiq. des Incred. li. 5. a pag. 7.

proinde suam scientiam dicebant esse bonum quoddam appetendum, non tamen tamquam finem, sed tamquam medium.

101. His omissis alii sunt, qui dicunt bonum morale consistere in eo, quod existimatur esse vel posse esse utile sibi, vel saltem Reipublicæ. Horum opinionem Glauco apud Platonem (1) fusa oratione exponit, vehementissime urgens illud istorum argumentum, quod nemo justus esset, nisi in conspectu præmia haberet, quæ ab hominibus, Deoque tribuuntur; ex quo infert justitiam, quæ, cum proprie sumitur, est species quædam bonitatis moralis, generice vero sumpta est omnis moralis bonitas, non esse quicquam in se bonum, & expetibile tamquam finem, sed esse tantummodo bonum ad aliud, & amabile tamquam medium. Pallavicinus eamdem doctrinam tribuit Aristoteli in Ethica, & Tullio de Legibus: hi, inquit, (2) *honestum docent nihil tandem esse, nisi humanæ universitatis bonum, populique salutem*. Verum credo equidem hos ibi non definire, in quo consistat honestas moralis, sed vel tradere tantummodo methodum quamdam dignoscendi, an aliquid sit nec ne honestum: cujusmodi certe est advertere, an illud bono sit Universitati hominum: vel significare bonitatem moralem, prout nobis exercenda proponitur, esse ex illo bonorum genere, quæ, ut ait Plato citato nuper loco, *& ipsorummet gratia, & eorum, quæ ab eo fluunt, amamus*: vel docere bonum hujus Universitatis, seu ut generalius dicitur bonum physicum, esse in re prius bono morali, & hoc in eo fundari. Quod concedi utique debet; Prius enim sine controversia est in rerum natura bonum physicum, quam morale, cum hoc utpote situm in operatione entis rationalis præsupponat hujus existentiam. Hos interea confutant Pictetus (3), & Chambers, qui tamen falso dicit (4) *plerosque esse, qui statuunt ab utilitate propria, seu amore sui habere originem ideas boni moralis, & e contrario ideas mali moralis*, quando hoc modo loquendi velit denotare illos, contra quorum opinionem dicit. Pauci enim sunt, qui ita desipiant, saltem comparative ad eos, qui his ad-

L

(1) Plat. li. 2. de Rep. pag. 314.
(2) Pall. de Bon. li. 1. ca. 18. pag. 31.
(3) Pic. contr. l'Indiffer. ch. 9. pag. 110.
(4) Chamb. Diction. art. malc. pag. 221.

adverſantur. Quod ſi velit dicere, aſcendere nos quodammodo ad ideam abſtractam, & univerſalem boni & mali moralis ex experimentalibus cognitionibus eorum, quæ nobis commoda vel incommoda accidant ab aliis, fortaſſe conſentient illi, quotquot affirmant omnes noſtras ideas originem ducere a ſenſibus vel mediate, vel immediate, & nullas admittunt ideas in ſenſu Carteſianorum innatas.

102. In numero eorum, contra quos hic dicimus, eſt Thomas Hobbes, qui Malmesburii in Anglia natus an. 1588, obiit Harvici in Anglia pariter anno 1679, inviſus multis, etiam dum viveret, propter inſignem ſuam impietatem, ut habetur apud Morerium (1). Illius doctrina fuit hominem ſpectata ipſius natura eam dumtaxat legem habere, quæ reſpicit conſervationem, & utilitatem ſuam. Huic cum pareat, nunquam male operaturum. Quod ſi ſponte vel coacte ſubjectus ſit alteri vel Regi, vel Magiſtratui, tunc male operaturum, quando aliter faciat, ac leges ab his indictæ velint. Quamobrem duplex quoddam honeſtatis moralis genus ab ipſo diſtinguitur, alterum, quod dicam Monaſticum, alterum Politicum. Primum quod brutis æque convenit, quæ nihil curant, niſi vitam ſuam: alterum quod præſupponit fieri poſſe, ut ipſa injuſtitia ſit honeſtas moralis. Si enim ſine ulla limitatione honeſte, ſeu juſte agit, qui cuivis imperanti paret, cum fieri poſſit, ut injuſta imperentur, jam hæc dicenda erunt juſta, quandoquidem ab his tamquam a radice derivatur honeſtas parendi. Jamque ex hac parte incidit Hobbes in illam Traſymachi opinionem, quam Plato (2) execratur, qui juſtum definiebat eſſe, quod eſt potentioribus utile, & ſubditos juſte tunc agere, cum illis parent legibus, quæ ſunt ad utilitatem conſtitutæ. Hæc teſtante Bruckero (3) habet Hobbes in ſuis de Libertate diſputationibus habitis cum Bramhallo, & alibi. Quibus imbutus doctrinis, eodem Bruckero referente, (4) Daniel quidam Scargius, Cantabrigienſis Academiæ ſocius auſus fuit publi-

ce

(1) Morer. Diction. art. Hobbes.

(2) Plat. lib. 1. de Rep. ante medium pag. 379.

(3) Bruc. Hiſt. Philo. tom 4. par 2. li. 1. ca. 6. §. 8. pag. 155. Id. Ibid. §. 14. pag. 167.

(4) Idem ibidem. par. 2. li. 1. ca. 16. §. 11. pag. 161.

ce exponere & propugnare hanc thesim, *Justitiam moralem dependere a civilibus institutis: supremi magistratus jussis & Legibus Divinis, quæ de moribus latæ sunt, contrariis, obtemperandum esse*, qua sibi expulsionem ex Academia, & alias infamiæ notas comparavit. Pro eadem stultitia Auctor anonymus libri de Distinctione Boni & Mali apud Trevoltianos (1), & Jo: Christophorum Wolfium (2), citat Michaelem Montagnem, & ejus amicum Petrum Charronum, quos impugnat. Perversi hujusmodi homines in suæ assertionis præsidium quoddam vocant veteres illos Philosophos, Academicos dictos, quorum dogma cum esset, de omnibus dubitandum, consequenter nihil affirmabant esse in se vel bonum vel malum in nulla linea, nec physica nec morali. Sed si illi hoc non affirmabant, hi qui hoc audent affirmare, pejores jam illis sunt. Quare si illorum doctrina, quæ quantum pertinet ad mores, eo tandem deveniebat, ut dicerent, quicquid esset appetibile, illud æqua cum laude amplecti posse, dummodo nulla interveniret assensio circa apparentem ipsius vel honestatem vel inhonestatem; tam stulta & execrabilis visa fuit S. Augustino, ut de illis iterum iterumque, & quidem ex professo (3) agens, dicat se putare nunquam homines illos, quos vocat, *doctissimos & acutissimos* tenuisse reipsa, nihil nobis esse certum: quidnam dicendum est de his, qui statuentes certum esse, quod nihil sit in se bonum vel malum morale, via omnium brevissima ad omne flagitium contendunt? Quam horrenda in ista suppositione dicant, & inferant, execratur referens Hooke (4), & Guyonus in suo anonymo libro contra Voltairem scripto, cujus titulus, *L'Oracle des neuvaux Philosophes*, ibidem accusas Rousseaum (5), quod Hobbesii vestigia sequutus sit in libro, *Origo & fundamenta de inæqualitate inter homines*. Sed quoniam ille profitetur, se in hac sua dissertatione loqui de homine, qui nec homo sit nec bellua, qui naturaliter careat reflexione, natu-

(1) Mem. de Trev. an. 1704. art. 48. pag. 539.

(2) Vvolf. Manichæism. sec. 3. num. 10. pag. 342.

(3) S. Aug. li. 3. cont. Acad. a c. 17. usque ad finem libri. pag. 291. Id. Epist. olim 213. per totum, nunc 1. pag. 1.

(4) Hook. Princ. Religi. tom. 1. sec. 1. propos. 2. pag. 15.

(5) Guy. Conver. 2. pag. 45. & 66.

turaliter (1) *erret per ſylvas ſine induſtria, ſine loquela, ſine domicilio, ſine litibus, ſine mutua communicatione, ſine indigentia alterius ex ſua ſpecie, ſine deſiderio &c.*, manifeſtum eſt illum, velit nolit, loqui de homine chimærico. Ecquis igitur patienter legat, vel aliquo in pretio habeat diſſertationem de ſubjecto, ut ajunt, non ſupponente?

103. Imprimis igitur contra illos, qui generatim dicunt bonum & malum morale dependere ab humanis opinionibus ſic arguo. Ad operandum bene moraliter requiritur dictamen conſcientiæ, hoc eſt actus intellectus judicantis aliquid hic & nunc licite agi poſſe vel debere, tamquam in ſe ſeu materialiter honeſtum, vel licite agi non poſſe, utpote non ſic honeſtum. Ita enim dictamen conſcientiæ paſſim definitur a Theologis Moralibus agentibus de Conſcientia: ergo in priori ad noſtras cogitationes datur bonitas moralis in re, vel contraria malitia.

104. II. Si non daretur convenientia inter naturam rationalem, & aliquos actus ab ipſa exercitos, nec daretur ejus oppoſitum diſconvenientia ante omnem noſtram cogitationem, nulla darentur communia omnibus gentibus principia operandi, ut illud univerſaliſſimum, (2) *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*, ſæpe uſurpatum a S. Auguſtino (3), & eloquenter declaratum a Chryſoſtomo (4), in quo continetur præceptum affirmativum, quod includit charitas in proximum, per legem deinde & Prophetas omnibus aperte indicta; & aliud ſimiliter univerſale, *quod tibi non vis, alteri ne feceris*, ſive ut legitur apud Tobiam (5) *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri feceris*, quod continet præceptum negativum, incluſum pariter in eadem charitate: aliaque magis particularia, ut Deum eſſe honorandum, ſeipſum & parentes diligendos, miſerendum miſeris, & ſimilia: Atqui dantur hujuſmodi principia operandi, communia omnibus gentibus

(1) Rous. Ouvres tom. 1. de l'ingalitè. par. 1. circa finem. 5. Concluons. pag. 392.

(2) Matt. 7. 12.

(3) S. Aug. ser. 25. in Psal. 118. Id. in Psal. 57. Id. lib. 2. de Serm. Domini, cap. 9. Id. lib. 2. Confeſſ. cap. 4.

(4) Chryſ. hom. 13. ad populum circa medium. pag. 171.

(5) Tob. 4. 16.

bus omnium temporum : ergo datur hujusmodi convenientia, aut opposita disconvenientia ante omnem nostram cogitationem. Major facile intelligitur vera esse, quia uniformitas in judiciis humanis non reperitur, nisi circa ea objecta, quæ evidenter talia sunt in se, qualia judicantur, & ad quæ cognoscenda natura rationalis est ex seipsa intrinsece determinata; in iis enim quæ minus clarum est, qualia sint, tot inveniuntur hominum sententiæ, quot capita.

105. Minor autem probatur primo, quia quorumcunque temporum scriptores advertunt inesse homini judicem quemdam de iis, quæ agat, qui ipsum protinus laudat vel vituperat, absolvit vel condemnat. Certe Plutarchus quærens, (1) *An Vitiositas ad infelicitatem sufficiat*, ita esse respondet, & multis suadet: quibus addi potest auditos aliquando esse homines nequissimos, qui filios suos propriis manibus se jugulaturos professi sunt, si sibi similes futuros præscirent. Bene Juvenalis dixit (2),

. . . Prima hæc est ultio, quod se
Judice, nemo nocens absolvitur.

Et melius S. Augustinus (3), *Jussisti Domine, & sic est, ut pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus*. Quod Poetæ altius animo imprimere conati sunt, fingendo Titios in perpetuo cruciatu jecuris a Vulture devorati, & ad continuum cruciatum renascentis, & Historici referendo scelestorum anxietatem & gemitus ab illis quantumvis invitis per solas conscientiæ objurgationes frequenter expressos. Sic Tacitus (4) describit nobis Neronem post inter fectam a se matrem, mentis inopem, huc illuc vagantem, insomnem, pavidum, & de die noctem, de nocte diem timentem. Secundo quia apud omnes gentes omni tempore inveniuntur aliqua erga Deum Religio, & horror in vitia læsiva honoris vel vitæ alterius, neque ullibi reperitur, qui aut dicat, aut credat blasphemos, parricidas, proditores nihil proprie mali facere, rebus ipsis secundum se spectatis, & æquali loco habendos in re esse, qui Deum blasphement, & Parentes jugulaverint,

ac

(1) Plutarch. Opusc. an Vitiositas. p. 201.
(2) Juven. sat. 13.
(3) S. Aug. Conf. li. 1. ca. 12. pag. 77.
(4) Tac. Annal. lib. 4. ca. 10.

ac illi, qui Deum colant, & Parentes revereantur. Tertio quia occulta quadam vi natura humana rapitur in laudem & admirationem eorum, quæ quis juxta prædicta prima principia gesserit, vel contra in odium & aversationem eorum, quæ contra illa facta sint, ut luculenter ostendunt tot illi Græci, Romani, vel alterius gentis homines etiam barbari, quorum nomina immortalitatem vel honoris vel ignominiæ consequuta sunt apud Historicos cujusvis ætatis, & Authores illos non ita paucos, qui Valerii Maximi exemplum sequuti eorum hujusmodi facinora in breviores commentarios collegerunt. Hoc argumento utitur etiam Michael Marin (1).

106. I. Obicitur. Principia operandi apud varias gentes ita varia sunt, ut etiam sint inter se prorsus opposita; Nam quæ alicubi habentur tamquam scelera gravissima, alibi reputantur non solum honesta vel licita, sed etiam sacra & religiosa. Ita sunt aliquæ gentes, quæ licitum sibi credunt disponere de vita filiorum, illosque sibi etiam manducare, illos sepelire vivos cum Matre, quando hæc in partu perierit, derelinquere infirmos, quorum nulla est spes valetudinis sine cibo, & sine ulla ope, parentes ipsos, cùm jam senuerint, occidere. Pro his & similibus moribus longa consuetudine confirmatis testis est Sextus Empiricus (2), & in ejus suffragium citari possunt Alexander Sardus Ferrariensis libro præsertim primo, *de moribus ac ritibus Gentium*, & S. Hieronymus, qui post illorum aliquam enumerationem sic concludit, (3) *Pervides igitur, quod non solum in esu, sed & in sepulturis, & in connubiis, & in omni conversatione unaquæque gens suo ritu, & proprietatibus vivitet, & hoc eam naturæ legem putare, quod didicit*. Quod vero pertinet ad illud, quod majus est, habita esse inter sacros cultus illa, quæ communius habentur inter summa flagitia, testes sunt Veterum historiæ, ubi agunt de cultu attributo Veneri ab Ethnicis nec jam stolidis, aut incultis, sed in Respublicas politiores congregatis, quales jam fuerunt Co-

(1) Marin. Repub. des Incred. li.5. p. 8.
(2) Sex.Pyrr.hyp.li.3.ca.24 & 25.p.177.
(3) S. Hier. adver. Jovini. li.2. cap.6.

Corinthii, qui illi Idolo tale templum consecrarunt, quale communius Fornix appellatur: ergo falsum est dari operandi principia communia omnibus gentibus: ergo illa illatio bonitatis moralis, quæ detur in re ante omnem nostram cogitationem, innitens suppositioni principiorum operandi communium omnibus gentibus, nulla est.

Resp. dist. antecedens. Principia operandi, sed non primaria apud varias gentes sunt varia, concedo antecedens: principia operandi primaria sunt varia apud varias gentes, nego antecedens, & cadunt reliqua. Principia supra (§.104.) allata sunt ex primariis. Hæc generaliter dici possunt distingui ab aliis, quæ consequenter secundaria principia operandi dicuntur, ex testimonio intimæ conscientiæ, quod qui ex hominibus neget se audire, mentitur. Nam hæc esse eadem apud omnes gentes omnium temporum, fuse declarat Nicolaus Ghezzi (1), & pressius statuunt communiter, ut dicit Viva (2), Patres & Theologi cum S. Thoma (3), qui in hac re utitur authoritate S. Augustini dicentis, (4) *Lex tua scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas*. Quare bene appellari etiam solent Principia Juris naturæ.

107. Venio ad exempla objecta, quibus primo quidem universim respondeo cum Picteto (5), & Marino, quod illis etiam datis, non sequitur aliquam esse gentem, quæ nihil omnino credat in re esse bonum aut malum, justum aut injustum, nec conveniat cum aliis hominibus in ullo principio operandi, sed sequitur solum posse homines non solum turpiter errare in linea scientiæ & veri, sed etiam in linea morum & boni, & quidem ita, ut bestiarum ipsarum furorem & inhumanitatem superent, quæ omnia ultro conceduntur. Nonne enim male infertur, nihil in se esse verum vel falsum ex eo, quod aliqui extiterint, etiam Philosophi, qui dubitarunt de ipsis primis principiis scientificis, ut quodlibet est vel non est, de existentia eorum quæ videbant, & suimet corporis, uno verbo de omnibus. Simili igitur modo male

(1) Ghez. Moral. Filos. li. 1. pa. 1. Dial. 3. nu. 11. & seg. pag. 74.

(2) Viv. Thes. damn. ad propo. 2. Alexand. VIII. pag. 361.

(3) S. Tho. 1. 2. q. 94. ar. 6. pag. 205.

(4) S. Aug. 2. Conf. ca. 4. pag. 30.

(5) Pic. cont. l' Indiff. cha. 9. pag. 110. Mar. Repu. des Incred. li. 5. pag. 25.

le infertur, nihil in se esse bonum vel malum morale ex eo, quod revera extiterint, qui aliquid, quod nos malum & execrabile dicimus juxta communem cogitandi & loquendi modum, illi tamquam licitum, honestum, & etiam sanctum habuerint, vel vocaverint.

Deinde vero in particulari respondeo ex objectis illis apud aliquas gentes moribus, aliquos quidem non probari de iis populis, qui in Rempublicam coaluerint, alios vero non probari fuisse satis diuturnos. Atque hoc modo intelligi potest citatus Sardus, qui, cum inter populos nullis institutis matrimoniis, bestiarum instar crescentes, Indos capite primo nominaverit, eosdem deinde capite secundo numerat inter illas gentes, quæ *habebant in matrimonio matres & sorores*: scilicet prima illa barbaries contigere fortasse potuit, dum describuntur (1) *ferarum more passim vagantes*: secunda vero licentia, dum nondum illorum Respublica sufficienter fuerat stabilita. De illis tandem moribus, qui dictu magis horribiles sunt, utpote qui fœdissima vitia dicuntur consecrasse, nego illos ipsos populos, apud quos hæc aliquo tempore contigerunt, existimasse non esse reipsa infanda scelera; Nam ea certo quodam dumtaxat tempore & loco non jam jubebantur, sed tolerabantur: extra vero illud ipsorum templum ac tempus, tamquam quid omnino monstrosum turpe & indignum natura rationali, prohibitum erat gravissimis legibus, & nullo modo toleratum. Quare planum est, ne tunc quidem cum nominabantur actus Religionis hujusmodi turpitudines, credebantur tales esse, sed quæ causæ reputatæ fuerunt sufficientes ad illorum permissionem, qualis fortasse fuit ad impediendum majus malum, eædem potuerunt persuadere abusum etiam illius appellationis, & ea præterea, quæ magis facit contra objectionem, & verior videtur, ne vulgo scilicet nota esset tanta stultitia, vel nequitia.

108. II. Objicitur. Si darentur aliqua principia operandi communia, maxime essent illa, quæ dicuntur præcepta legis naturalis: Sed hæc non sunt principia communia; Nam admittitur a Theologis dari posse ignorantiam invincibilem etiam circa legem naturalem: ergo. Resp.

(1) Sardi. li. 1. ca. 1. pag. 1.

Resp. dist. maj. Principia communia essent præcepta legis naturalis, illa scilicet, quæ nullo indigent ratiocinio ad sui cognitionem, conc. maj., illa quæ hoc indigent ratiocinio, utpote inferenda ex primis illis cuivis obviis, nego maj., & cum eadem distinctione excepta minori negatur consequentia. Quod pertinet ad probationem, dico Theologos, ut Antoinem (1), admittere ignorantiam invincibilem dari posse circa legem naturalem, non quantum ad præcepta præcipua & fundamentalia, quæ prima morum principia appellantur, neque circa illa, quæ facile ex his colliguntur; qualia sunt præcepta Decalogi, sed solum quantum ad illa, quæ sunt satis abstrusæ conclusiones priorum. De his S. Thomas dicit (2), *quædam sunt, ad quorum judicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum, quas considerare diligenter, non est cujuslibet, sicut considerare particulares conclusiones scientiarum, non pertinet ad omnes*. Hoc modo S. Augustinus conscius utique legis naturalis atque Divinæ dubitat de nonnullis in Lege Dei contentis, ut an uxor dimissa a suo marito committat adulterium, si alteri illo vivente copuletur; Nam inquit, (3) *mœchatur quidem, qui eam duxerit secundum Domini sententiam, sed utrum & ipsa tali crimine teneatur, incertum est*, aliasque tum ibi, tum alibi (4), similes dubitationes promovens, se nihil habere, quod de illis statuat, profitetur.

109. Contra illos jam, qui bonitatem moralem constituunt in existimatione communi fulcita legibus, concomitantibus determinatis temporis circumstantiis sic arguo. Existimatio communis, & leges illæ sunt quid consequens ipsam bonitatem moralem objective talem per se, non sunt quid ad illam pertinens de formali; Nam ideo adest ea existimatio, & adsunt illæ leges circa aliquid agendum, vel non agendum, quia illud in se, seu materialiter est, vel non est moraliter honestum, & non viceversa. Circumstantiæ autem temporum sunt quid pertinens ad ipsum subjectum talis bonitatis, sci-

(1) Ant. Theo.Mor. tr. de Peccatis ca.4. qu. 6 pag. 82.

(2) S. Thom. 1.2. quæst. 100, art. 1. O. pag. 216.

(3) S. Aug. de Sermone Dom. li.1. c. 16. nu. 48. pag.186.

(4) Id. Epist. ad Paulinum 80. alias 65. pag. 187.

scilicet actum, non sunt quid pertinens ad hanc bonitatem. Nam ab hac illæ præsupponuntur, quandoquidem quævis forma præsupponit conveniens sibi subjectum, quod conflatur ex omnibus sibi intrinsecis attributis, nec præscindit a conditionibus ad sui existentiam necessariis.

Rursus sic arguitur. Ex intima experientia conscii sumus determinari nos ad amandos illos, quos novimus mites, fideles, gratos, & contra ad aversandos crudeles, infidos, ingratos, sicuti ex intima experientia conscii sumus necessario delectari nos ab aspectu operis bene dispositi, aut ab artificioso concentu, & contra molestia quadam necessaria affici videntes res incompositas, aut audientes voces inconditas: ergo sicuti delectatio illa vel molestia sensuum dependet a solis rebus objective delectabilibus vel ingratis, sive congruentibus naturæ animalis, vel illi non congruentibus, quin ulla intercedat existimatio vel communis vel privata, aut lex aliqua, quæ illa prius reddiderit sic delectabilia vel ingrata, ita illa affectio voluntatis prosequutiva alicujus actionis, & aversiva aliarum dependet a solis rebus objective honestis vel non honestis, sive congruentibus naturæ rationali, vel non congruentibus antecedenter ad omnem existimationem vel legem. Exemplum est legitimum & urgens, quia utrobique habentur affectiones ita necessariæ, ut in contrarium commutari non possint per quasvis leges, & quacunque proposita vel pœna vel mercede.

110. Contra illos, qui non discernunt bonum in se moraliter honestum ab utili aut delectabili vel sibi ipsis, vel saltem Reipublicæ rationali, seu toti generi humano, I. sic arguam. Data tantummodo intrinseca convenientia inter actum, qui a natura rationali peragatur, & ipsam naturam, jam in actu illo habetur aliqua bonitas; Nam habetur aliquid proportionatum ipsi huic naturæ, & ab ipsa proinde appetibile: sed illa bonitas sub ea ratione præcisiva, neque est bonitas delectabilitatis, neque bonitas utilitatis, nihil enim horum illa importat, & etiamsi nec delectabilitas nec utilitas adesset, adhuc ex sua prædicta convenientiæ ratione esset quid appetibile. Ita nonne sublevare miseriam pauperis, resti-

restituere alienum, parere superiori, & similia objecta sunt bona moraliter, etiamsi nullam illis, qui hæc faciant, afferant nec utilitatem nec voluptatem, seu delectationem distinctam ab illa, quæ semper habetur in satisfaciendo exigentiæ naturæ rationalis? Et quod illustrius exemplum est, nonne honestissimum, & Deo dignum bonum dicimus, ita nostri generis misertum esse, ut Verbum Caro factum fuerit, ex ea profecto ratione, quod id per se decet Divinam magnitudinem? Neque tandem dici potest bonitas solius honestatis naturalis; nam agimus de convenientia actus cum natura non utcunque sed rationali: ergo est bonitas particularis sita in prædicta convenientia, quæ dicitur bonitas moralis. Etsi ex hoc argumento satis appareat, assumptum illud Glauconis (§.101.), quod omnes sectentur justitiam unice propter spem præmiorum externorum, quæ illam consequantur, falsum esse, & injuriosum iis, qui se Philosophos sine mendacio appellant: nihilominus ex eo etiam deprehenditur falsum, quod longe jucundius accidat præmium homini, cum se illo dignum putat, quam cum conscius sibi est eodem se esse indignum: ergo est præter præmium virtutis, aliquid in ipsamet natura virtutis, propter quod est ipsa per se amabilis.

111. II. Amare Deum unice, quia est in se bonus, est actus moraliter bonus, & maximus inter hujusmodi actus: Sed hic actus non dicit respectum ad propriam utilitatem: ergo datur actus bonus moraliter sine respectu ad propriam utilitatem. Major videtur evidens, & quando opus sit, suadetur, quia amare summum bonum ex solo motivo suæmet bonitatis, est actus maxime conveniens naturæ rationali, in quo stat notio actus moraliter boni. Nec minor controverti debet, quia est communis Doctorum sententia, satis etiam expressa ab illo Scripturæ, (1) *Charitas non quærit, quæ sua sunt.* Fuerunt quidem olim aliqui, quos refellit Scotus (2) *dicentes Deum, in quantum est objectum beatificum, esse objectum charitatis*, idemque recentius dixit Bossuetus junior Episcopus Trecensis, tribuens Charitati, quod ipsius objectum formale sit Deus non solum, quia in se bonus, sed etiam

M 2 quia

(1) 1. Corinth. 13. 5. (2) Sco. in 3. dist. 27. quæst. 1. §. Tertia ratio pag. 104.

quia bonus nobis, ut habet Languetus in ea hujus doctrinæ impugnatione, quam cum esset Archiepiscopus Senonensis ad eumdem Bossuetum direxit per epistolam datam an. 1753. Verum hi omnes confundunt actum excitantem ad actum charitatis cum hoc ipso actu; Objectum enim actus, quod sit Deus bonus nobis, est, ut ibidem (1) observavit Scotus, actus excitans ad amorem Dei, non vero est amor ille Dei, qui vulgo dicitur actus Charitatis; Nam hæc virtus, ut verbis utar ejusdem Doctoris, (2) *distincta est a Fide, quia actus ejus non est credere: similiter a spe, quia actus ejus non est concupiscere commodum amantis: sed tendere in objectum secundum se, etiamsi per impossibile circumscriberetur ab eo commoditas ejus ad amantem.*

112. III. Necessario quodammodo laudamus, & amamus homines præclaris virtutibus præditos, qui in regionibus a nobis remotis, aut anteactis longe temporibus vixerint: sed hujusmodi laus & amor nequit provenire ex eo, quod utiles nobis sint, aut esse possint illorum actiones: ergo provenit ex eo, quod illæ sint in se, & de se moraliter honestæ.

IV. Si omne bonum morale objectivum repetendum esset ab utilitate propria vel publica, sequeretur, quod multi amare parentes, & se ipsos non deberent, quando nihil a parentibus, quia senibus & infirmis, vel a seipsis, quia ineptis sperare posent commodi, nec sibi nec Reipublicæ: quod nulli recipiendi vel retinendi in nosocomiis, quorum conclamata valetudo est, qui Reipublicæ non prosunt, & sibi certe utiles non sunt: quod privari dominio suorum bonorum deberent prodigi & avari, primi quia illis abutuntur, secundi quia illis non utuntur: quod malum non sit, immo bonum mentiri, interveniente magna aliorum utilitate, & bonum pariter sit non malum, privata authoritate occidere hominem noxium Reipublicæ suis in aliena bona continuis insidiis. Rursus sequeretur, quod actus indifferentes exerceat, qui procul ab omnium oculis Deum vel Idolum colat, & qui voluntarie immoratur in cogitationibus eorum omnium, quæ iniquitates vocantur; Nam hæc in nullius commodum vel incommodum,

(1) Sco. ibi. §. Quantum ad istum. p. 104. (2) Id. ibid. §. Confirmatur, quia. pag. 103.

dum, quod sensibiliter appareat, redundant: contra vero, quod bene operentur tam illi, qui invicem conveniunt ad fruendum inhonesta voluptate, nam serviunt mutuo commodo, quam illi, qui ad consulendum de Republica, vel ad Psalterium recitandum congregantur: Sed hæc omnia absurda sunt dictu & auditu, & ut præclare Tullius dixit, (1) *Si emolumentis virtus expenditur, una erit virtus, quæ malitia rectissime dicetur; Ut enim quisque maxime ad suum commodum refert, quæcunque agit, ita minime est vir bonus*: ergo.

113. V. Dato omne bonum morale objectivum dependere dumtaxat a propria vel publica, suæ scilicet speciei utilitate, jam etiam ad Bruta ipsa vilissima, ut Insecta, pertinet bonum in se morale, eaque paria in hoc dicenda sunt hominibus; Nam singula quærunt suum commodum, & illa quæ in speciem ordinatæ Reipublicæ, ut apes & formicæ, vivunt, quærunt etiam cum sui incommodo utilitatem suæ speciei: sed hæc stulte dicuntur: ergo & illud, unde hæc sequuntur.

114. Contra Hobbesium determinate sic arguo. Juxta ipsum nihil est natura sua justum vel injustum, nihil per se honestum vel inhonestum, seu bonum aut malum morale, sed omnis actionum humanarum moralitas dependet ex conventionibus, & voluntate summi præsertim magistratus: ergo, cum prius sit saltem prioritate naturæ esse hominem, quam esse subditum magistratui, homo attenta sua natura habet jus omne in omnia, & respectu ipsius lex naturalis, quæ quid jubeat præter conservationem suæ vitæ, est nomen sine sensu: ergo quivis hominum, postquam sponte aut vi subjectus sit alterius potestati, poterit pleno jure, quoties ipsi detur occasio, recuperare quovis modo jus plenæ libertatis, & excutere jugum magistratus, a quo illud sibi sublatum est. Itaque inter heroas numerandi erunt illi, qui Catilinæ ad hæserunt in tentando patriæ parricidio, in quo perperam proinde S. Augustinus dixit, (2) *contineri omnia scelera*; Nam in hoc ipsi facinus impulsi sunt a proposita sibi per Catilinam ex lege libertate; Ille enim, ut habet Sallustius, postquam odium

(1) Tull. de Leg. li. 1, n. 13. pag. 175. (2) S. Aug. li. 3. contr. Academ. ca. 15.

odium in leges Romanæ Reipublicæ concitavit, (1) *Quin igitur, inquit, expergiſcimini? En illa, quam ſæpe optaſtis libertas. Præterea divitiæ, decus, gloria in oculis ſita eſt: Fortuna ea omnia victoribus præmia ponit... Polliceor tabulas novas, proſcriptionem locupletum, magiſtratus, ſacerdotia, rapinas, aliaque omnia, quæ bellum atque victorum libido fert:* Atqui hæc omnia ſunt dogmata impietatis & horroris plena: ergo. Porro qui contra Hobbeſium apud Bruckerum (2) hoc modo arguunt, oſtendunt ipſum in ſuis libris revera conceſſiſſe omnia, quæ dicuntur ſequi ex eo, quod nihil in re ſit bonum & malum: & ſi quando ea negavit, oſtendunt talibus id ipſum verbis feciſſe, quæ indicant hominem non ſolum ſubdolum, ſed etiam ſibi contradicentem.

115. Objicitur. Vita noſtra inſtituta eſt a natura ſociabilis, Nam illa non ſubſiſtit ſine aliorum ope ſaltem commode & diu: Rurſus internæ affectiones, notæ nobis continua experientia, nos ad alios factos alte clamant: extrinſeca etiam dona, inter quæ uſus loquelæ idem oſtendit: Ergo bonum eſt illud tantummodo, quod ad vitam ſocialem confert: ergo quod nobis & Reipublicæ utile eſt.

Reſp. conc. anteced., & nego conſequentiam. Ea enim, quæ adducuntur, probant ſolum rationem boni in ſe moraliter honeſti conjungi plerunque cum ratione boni etiam utilis & delectabilis, quod optime conſtitutum eſt ab Authore naturæ, ut facilius bonum ipſum objectivum morale, quod a ſola natura rationali cognoſci & acquiri poteſt, proſequeremur: ſed non probant, ideo dari rationem boni moralis in his vel illis actionibus, quia datur ratio commodi alicujus.

S E-

(1) Sall. Catili. conjuratio. pag. 14. cap. 6. §. 14. pag. 167.
(2) Bruc. Hiſt. Phi. tom. 4. par. 2. lib. 1.

SECTIO VI.

De Bono morali objectivo per accidens .

PROPOSITIO.

116. **D**Atur illa bonitas moralis per accidens, quæ actibus humanis fupervenit ex Lege Dei pofitiva aliquid præcipiente vel vetante .

Ut fenfus propofitionis planus fit & apertus, dico nomine Legis Dei pofitivæ juxta communem Theologorum acceptionem venire legem a Deo latam per folam fui liberam voluntatem , & promulgatam per Scripturam Sacram & Sacras Traditiones . Propofitio autem eft contra illos, qui refpuunt omnem Religionem revelatam , & folam admittunt Religionem naturalem. Hi utpote nullam agnofcentes bonitatem aut malitiam moralem,dependentem ab hujufmodi Lege Dei, quam negant haberi, opponuntur illis, cont ra quos egimus in fuperiori propofitione, qui ex adverfo nec bonum nec malum morale dicebant intelligi poffe fine refpectu ad Legem . Tales funt , qui communiter vocantur Indifferentes & Tolerantes, & communius Deiftæ, quia docent Deum quidem, cujus exiftentiam ratio naturalis demonftrat , colendum effe , & tamquam totidem ipfius leges habenda effe , quæcunque lumen rationis indicit nobis facienda , quia intrinfece bona funt , vel cavenda effe, quia intrinfece mala , fed cætera, quæ divinitus revelata creduntur a Catholicis, ut determinatus modus illum colendi , & præcipuæ quædam virtutes , quæ ad Confilia Evangelica reducuntur , omnia ipfi refpuunt tamquam res fictas , vel faltem incertas .

117. Rhetorius quidam , referente S. Auguftino (1), fic olim deliravit dicens, *Deo placere quarumcunque fectarum Religionem , quomodo diverfis cibis delectantur homines , adeoque liberum cuique pro libito Fidem eam amplecti , quæ magis arridet* . Recentius Libertini narrante Ræmundo (2) fe-

(1) S. Aug. hæres 72. pag. 23. num. 5. pag. 286.
(2) Ræm. de Ortu hæres. lib. 2. cap. 16.

sequuti Sartorem natione Picardum, anno 1525 dogmatizantem in Brabantia, nomine Quintinum, ex quo etiam Quintinistæ audiunt, idem iisdem verbis, ac Rhetorius, dicebant. Ex istis fuit execrabilis Auctor libri, *De Tribus Impostoribus*, cujus citato nuper loco Ræmundus meminit, tum quia ante se Hosius, & Genebrardus de illo meminerant, tum quia ætate sua infrequens non erat in Germania, in quo æquali modo Judaica, Christiana, & Mahumetana Religio irridentur. Huic accessit Eduardus Herbertus citatus a Picteto (1), qui librum omni Religioni faventem scripsit. Hi omnes proinde sentiunt Deum daturum cœlestem Beatitatem omnibus illis, qui Deum quidem cognoscant, & aliquo modo colant, sed modo, qui singulis videatur opportunior, adeoque Paradisum aperiunt quibusvis hæreticis, Judæis, Turcis, & etiam Idololatris.

118. Indifferentismum, sive Adiaphoriam cum limitatione ad Christianam Religionem multo plures ausi sunt promovere, sequuti hæreticos Donatistas. (2) *quorum aliqui*, dicit S. Augustinus, *nihil interesse credebant, in qua quisque parte Christianus esset*. Aliquos ex his nominat, & ex professo impugnat Michael de Elizalde (3). Illis accesserunt Joannes Tolandus in suo libro, *Christianismus Mysterii expers*, in quo homo cæteroquin tam credulus, ut referente & impugnante Thoma Innes (4), propugnaverit ineptissimas fabulas de antiquitate plusquam remota Gentis Hibernæ, e qua ille erat, ausus est professionem apertam facere incredulitatis circa Revelationem: & Joannes de Witt, celebris Politicus Hollandus ab ipsomet populo Hagæ Comitum publica in via trucidatus anno 1672, qui Tolerantiam Religionum conatus est suadere, non solum conferre ad felicitatem Reipublicæ, sed conformem etiam esse præceptis Evangelii (5), excerpens ex illo aliqua loca, quæ sejunctim ab aliis illi favent, juxta eorum morem, qui per ipsam literam occidi

(1) Pict. contr. l'Indiferenc. cha. 20. pag. 362.
(2) S. Aug. Epist. 48. ad Vincen.
(3) Elizal. Forma veræ Religionis a num. 632. pag. 428.
(4) Inn. A critical essai. sec. 2. cha. 1. ar. 2. pag. 420.
(5) Vvitt. The Interest of Holland. par. 1. cha. 14. pag. 58.

cidi se volunt: Et Tindalus Anglus homo mortuus an.1733. ex Hæretico Catholicus, & iterum ex Catholico factus ut prius hæreticus, qui librum scripsit, cujus titulus, *Christianismus tam antiquus*, *quam Mundus*, & alter Anglus cognomento Chubb, qui de eadem re, ac Leibnitius in sua Theodicea librum edidit, in quo non solum insanum, sed etiam furiosum se declaravit, ut dicunt Trevoltiani (1) ad annum 1734. Iidemque alibi in quibusdam, quæ ex Locke referunt, non injuria illum (2) Indifferentismi reum suspicantur. Idem ostendit potius, quam suspicatur dici posse de Jo: Clerico, Frainus in impugnatione hujus erroris inserta in Actis Trevoltianis (3). Leibnitius etiam Adiophoriæ patrocinium ausus fuit suscipere, in quo, vel potius in quadam professione incredulitatis obiisse narrat Auctor ipsius vitæ, qui in prima editione anni 1734. latuit sub nomine Neuvillæi, sed in secunda se prodidit sub vero nomine Jaucourtii apud eosdem Trevoltianos (4). Recentissime magnus Indifferentismi promotor Voltaire in pluribus ab eo scriptis libellis, nobis a Guyono (5) repræsentatur.

119. Probatur jam propositio. Datur Bonitas moralis in illis actionibus humanis, quæ intrinsece indifferentes apparent, & ab Adversariis ut tales habentur, ut in susceptione Baptismi, in Confessione Sacramentali, in adoratione & usu Eucharistiæ, & aliis omnibus, per quas Catholici Romani distinguuntur a quibusvis Sectariis, si revera datur Lex Dei positiva, has actiones nobis præcipiens, & sit moraliter bonum obsequi huic legi, & contra moraliter malum illi non obsequi: atqui ita est: ergo. Ex duabus minoris partibus; prima solum, scilicet dari hujusmodi legem Dei positivam opus est probare, quandoquidem hanc solum Adversarii negant, profitentes, semel quod constaret de hac lege, bonas moraliter fore sine controversia actiones illi conformes; & malas contra, quæ ab illa discreparent quantumvis intrinsece indifferentes, cum obedire legibus Regum etiam & Magistratuum hujus terræ bonum dicant, illisque obsistere

(1) Memoi. de Trev. an.1734. ar. 92.
(2) Ibid. ann. 1701. Jan. pag. 127.
(3) Ibid. ann.1702. Avril. pag. 117.
(4) Ibid. ann. 1737. ar. 1. & ann. 1761. ar. 49.
(5) Guyon. L'Oracle des nouve. Phila.

malum. Ea igitur sic probatur. Habemus evidentia argumenta, suadentia dari revera legem Dei positivam circa omnes actiones distinguentes Catholicos a non Catholicis: ergo revera datur hujusmodi lex. Antecedens videri potest passim demonstratum a Theologis Polemicis, ubi agunt de signis credibilitatis Catholicæ Religionis. Thomas Bozius in suo opere, *De Signis Ecclesiæ Dei*, centum exponit de hujusmodi signis. Recentius Alphonsus Liguorius ea ad sex reducit in suo opusculo, *Verità della Fede*. Bene ad hæc quatuor capita revocantur. Primum est, proprietates Catholicæ Fidei, scilicet ipsius Sanctitas, Unitas, Universalitas, Visibilitas, Indefectibilitas, & Veritas negative sumpta, hoc est, quod in ea nihil sit rectæ rationi oppositum. Secundum est qualitas eorum, qui Fidem fundarunt, & modus quo id perfecerunt, scilicet Jesus Christus, Dei Filius, homo factus, ipsiusque Apostoli, qui sine vi, & aliis extrinsecis humanis subsidiis illam constituerunt. Tertium sunt ipsius testimonia, scilicet Prophetiæ in Sacris Scripturis extantes, earumque jam ex parte impletio: maxima Martyrum multitudo, qui effuso sanguine Fidem hanc attestati sunt: innumerabilis Sanctorum numerus, qui in hac Fide admirabili vitæ Sanctitate floruerunt: affluentissima series miraculorum, quæ pro eadem contigerunt: observatio tandem internæ turbationis, certe diuturnæ, & fortasse etiam perpetuæ eorum, qui a Fide Catholica descifcant, ut de Luthero ex suamet confessione compertum est: & contra tranquillitatis & gaudii eorum, qui ad hanc Fidem accesserint. Quartum sunt Vilitas & Incredibilitas omnium aliarum sectarum, quæ Ecclesiæ Catholicæ opponuntur.

Hinc Tolerantismum nunquam in Ecclesia admissum fuisse copiose demonstrat Thomassinus in suo tractatu Dogmatico, de mediis semper adhibitis ad conservationem Ecclesiæ Unitatis, cujus synopsim tradunt Trevoltiani ad annum 1704. (1), eumdemque intolerabilem prorsus esse demonstrant, qui de hac re ex professo agunt, inter quos Trevoltiani (2) laudant

(1) Memoir. de Trev. an. 1703. art. 30.

(2) Ibid. ann. 1721. art. 61. pag. 1364, 56. & 82.

dant Pellisonium, nec contemni prorsus potest Benedictus Pictetus, qui tractatum contra Indifferentiam Religionum anno primum 1692. edidit sine suo nomine, quod in alia deinde editione apponitur, in quo habetur etiam brevis, & sufficiens plerunque solutio eorum, quæ Indifferentistæ præcipue objiciunt (1), ut Sacræ Scripturæ authoritatem elevent. Tractatum hunc Antonius Horneck Anglice redditum anno 1698. opposuit incredulis illis supra citatis, qui ibidem eruperunt.

120. I. Objicitur. Deus oblectatur in diversis Religionibus, sicuti nos oblectamur in diversarum creaturarum usu, in Animalibus, Plantis, Fossilibus diversis, in variis ciborum condimentis, in disparibus officiis, & gradibus hominum in Republica, in multi generis armaturis in exercitu, & similibus. Nam aliter Deus Omnipotens omnium Creator dedisset hominibus sicut unam naturam, ita eamdem determinationem ad unum sui cultus exercitium: ergo nulla est Lex Divina, per quam reddatur bonus moraliter, determinatus aliquis cultus ipsi conformis, & malus contra, qui illi sit difformis. Hæc objectio tribuitur a Picteto (2) Regi cuidam Siamensi, & Themistio. Illa certe est Libertinorum ex dictis supra (§.117.)

Resp. nego antecedens, quod imprimis repugnat ipsi rationi, quæ intelligit Deum esse sibi sufficientissimum, & ex se solo beatissimum. Quare de ipsismet actibus veræ Religionis dicebat jam olim S. Augustinus, (3) *Falluntur, qui existimant hæc Deum jubere causa suæ utilitatis vel voluptatis. Nihil Deus jubet, quod sibi prosit, sed illi cui jubet. Rerum divinitus impertitarum, vel imbuendo virtutibus animo, vel salutis æternæ adipiscendæ quædam signa sunt, quorum functione non Deo, sed nobis utilia pietatis officia exerceantur*. Rursus, semel quod ex dictis evidenter credibilis sit revelatio determinatæ cujusdam Religionis, & Cultus Divini, jam sine controversia est Divina aversio ab omni alia. Probatio pariter continet manifestum errorem. Deus enim

 cum

(1) Pict. cont. l'Indiffe. a cha.15.p.202. pag. 418.

(2) Id. Ibid. chap. 3. pag.33. & cha.27.

(3) S.Aug. Ep. ad Marcell. 138. alias 5. cap. 1. num. 6. pag. 412.

cum dederit naturam rationalem hominibus præditam libertate a necessitate, hæc excludit illam, quam Adversarii postulant determinationem ad exercitium sui cultus. Præterea hanc Deus libertatem dedit maxime, ut per ejus usum acquireremus beatitatem sempiternam, tamquam mercedem vel præmium, quæ nova est ratio, ut ingenitæ nulli essent determinatæ inclinationes.

121. Quod siquis instaret, cum determinatione omnium hominum ad eamdem sententiam circa existentiam Dei, stat ipsorum libertas: ergo etiam cum determinatione ad Deum certo modo colendum stare potest hominis libertas.

Respondetur, conc. antecedens, & nego consequentiam. Ingens & apertum est discrimen inter determinationem, quam habeat intellectus, & illam, quam habeat voluntas. Prima utique componitur cum libertate, quæ est proprietas voluntatis, non intellectus: secus vero secunda propter contrariam rationem. Semel igitur, quod homo fingatur determinatus non solum ad cognoscendum hunc & non alium esse cultum, quem Deus vult, sed etiam determinatus ad exercitium talis cultus, jam actum est de modo ipsi libero colendi Deum.

Tota objectio potest etiam in Adversarios retorqueri. Etenim si ideo Deus oblectatur diversis Religionibus, quia non indidit singulis easdem inclinationes in unam eamdemque Religionem, dicendum erit æque delectari piis ac impiis, bonis ac sceleratis, morigeris ac effroenibus, quia cum posset, non indidit singulis easdem propensiones in virtutem: ex quo sequitur, quod Adversarii nolunt, nihil esse non solum extrinsece malum moraliter, sed ne intrinsece quidem; Nam quis malum vocet exequi, quod Deo placet? Stet igitur Deum, postquam hominem liberæ naturæ creavit, eique aperte revelavit modum, quo vult ab eo coli, relinquere illum in manu consilii sui usque ad tempus præfinitum ad probationem suæ fidelitatis.

Quæ de varietate creaturarum, ciborum, exercitiorum, & similium prolata sunt, tamquam de rebus, quæ nos afficiant voluptate per ipsammet suam varietatem, nihil simile habent cum modo, quo Deus coli debeat. Hic revelatus

est,

est, hic per rationis etiam lumen directus, hic post revelationem unicus est, quem Deus vult: Illa tum ex revelatione, tum ex ratione explicant dumtaxat indifferentiam ad sui usum,

122. II. Objicitur ab Herberto. Actus moraliter boni ad salutem sufficientes, sunt credere existentiam Dei, per bonos mores illum colere, dolere de peccatis, & pro certo habere æterno præmio aut supplicio pro suis operibus post hanc vitam se afficiendum: Sed etiam Ethnicus credit existere Deum, quippe illum mediate saltem colit in suis Idolis, idemque potest bonos mores habere, & siquando peccet dolere, & credere pro vita futura pœnas aut præmia: ergo & Ethnicus facere potest actus sufficientes ad salutem.

Resp. nego majorem. Nam cum de Revelatione constet eorum omnium, quæ Deus a nobis jure positivo exigit ad salutem, non licet modo ab illa diverso determinare, quid satis sit ad salutem consequendam. Quare illa, quæ proponuntur, sunt profecto requisita, sed non sufficientia, quandoquidem in illis non fit mentio, ne de iis quidem, quæ Theologi determinant necessaria esse ad salutem necessitate medii. Sed non solum falsitas, verum stultitia etiam facti argumenti planius elucet ex minori. Imprimis enim Idola adorare non est credere Deum, & illum aliquo modo colere. Numquid, inquit contra illum Pictetus, Rex colitur a subdito, qui coronam illi eripit, eamque ipsius famulis vel equis imponit? Deinde nomine morum, quos bonos invenit Adversarius in Ethnico, si intelligat actum aliquem in particulari intrinsece bonum saltem materialiter, vel non malum moraliter, esse utique hi possunt etiam in Infideli, sed aliunde notum est nullum ex hujusmodi actibus, non solum satis esse ad salutem, sed ne conducentem quidem ad illam: sin vero nomine morum intelligat tenorem vitæ, dico, quod sicuti hi termini pia impietas, & sana insania implicant contradictionem, ita etiam isti alii, boni mores conjuncti cum Idololatria. Cæterum boni mores conducentes ad salutem sunt illi, qui conformes sunt toti Legi Divinæ non solum naturali, ad quos solos Adversarius male respicit,

sed

sed etiam positivæ. Quod doleat de peccatis, qui actu impie se gerit, & totus versatur in peccatis oppositis ipsi lumini rationis, quæ docet Idola non esse Deum, est nova objicientis contradictio: nisi forte intendat ipse doloris nomine tristitiam illam animi, quam homo post male facta naturaliter experitur, quam sufficere ad illorum expiationem non venit in mentem hominum ullius ætatis, aliter tot sacrificia, & omnis generis satisfactiones non instituissent. Quod tandem Ethnicus credat esse præmia pro bonis, & pœnas pro malis est naturalis quædam cogitatio ex ipsa natura rationali necessario exsurgens, in quam proinde non cadit attributum neque boni neque mali moralis.

123. III. Objicitur. Ad salutem satis sunt hæc duo, primum est credere Deum juxta notionem ejus consonam rationi, & revelationi, quæ excludit Idololatriam, & importat Fidem mysteriorum Christianæ Religionis, unius scilicet Naturæ Divinæ in tribus Personis, & Incarnationis Filii Dei; Nam scriptum est, (1) *Qui credit in eum non judicatur, qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei.* Alterum est, servare præcepta Decalogi, quæ non continent nisi actus intrinsece bonos; Nam scriptum est, (2) *Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo*: ergo nihil curandum de iis, quæ propria sunt Religionis Catholicæ.

Resp. nego antecedens, pro quo non sunt loca ex Scriptura adducta, nisi perperam limitentur ad solam revelationem mysteriorum, & ad sola mandata Decalogi. Numquid alia loca, in quibus aliæ veritates revelantur; non sunt genuina Dei revelatio? Et quonam jure a numero mandatorum excluduntur, quæcumque Deus jussit a nobis fieri, ut susceptionem Baptismi, & alia multa, de quibus nulla est mentio in Decalogo, & par certitudo de illorum revelatione, quibus qui non obsequatur, profecto non est ex ovibus Christi, quæ (3) *illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus, alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo*: & proinde ex iis fine

(1) Joan. 3. v. 18.
(2) Eccle. 12. v. 13.
(3) Joan. 10. v. 4.

sine dubio sunt, de quibus scriptum est, (1) *Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur.*

124. IV. Objicitur. Apostolus dicit illos ad Deum habere accessum, cum quo certe conjuncta est salus, qui (2) *credunt quia est, & inquirentibus se remunerator est.*

Resp. Sistere in quavis cognitione Dei, aut Fide in Deum, non est Deum inquirere: nec per qualemcumque cognitionem ad ipsum accedere, est ad ipsum pervenire. Fides igitur in Deum ut existentem, & ut remuneratorem, est aliquis motus in Deum, sed cum hoc componitur etiam sempiterna infelicitas, ut patet in omnibus damnatis.

125. V. Objicitur. (3) *Speramus*, inquit Apostolus, *in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime Fidelium*: ergo etiam illorum, qui dicuntur Infideles, quicunque, & quocunque modo Infideles sint.

Resp. Nego consequentiam. Nam duplex est objectæ Scripturæ sensus juxta Patres citatos a Cornelio a Lapide in eum locum. Alter est, Deum esse conservatorem corporis & animæ cujuscunque hominis in hac vita, sed maxime fidelium, quos etiam amat, & ad vitam æternam conservat. Alter vero est, Deum esse omnium Salvatorem, quantum est ex parte sua, quia omnibus media ad salutem sufficientia tribuit, maxime vero fidelium Salvator est, quibus dat etiam media efficacia. Simili modo intelligenda sunt illa alia: (4) *Deus omnes homines vult salvos fieri. Posuit* (5) *in eo* (hoc est Christo) *iniquitatem omnium nostrum. Pro nobis* (6) *omnibus tradidit illum.* Interpretationes istæ confirmantur, quia non minus Verbum Dei sunt, quæ Adversarii proferunt, quam hæc alia iisdem apparenter opposita. Illi in quacunque cognitione Dei inveniunt sufficientiam ad salutem. At scriptum est, (7) *Disperdam eos, qui adorant, & jurant in Domino, & jurant in Melchom. Ego* (8) *Dominus gloriam meam alteri non dabo, & lau-*

(1) 1. Joan. ca. 1. v. 6.
(2) Ad Hebr. 11.
(3) 1. Ad Timoth. 4. 10.
(4) Id. ibid. 3. v. 4.
(5) Isai. 53. 6.
(6) Ad Rom. 8. 32.
(7) Soph. ca. 1. 5.
(8) Isai. ca. 42. 8.

& laudem meam sculptilibus. Quæ (1) *immolant Gentes, Dæmoniis immolant, non Deo.* Tandem (2) *Nolite jugum ducere cum Infidelibus, quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras, aut quæ pars Fideli cum Infideli?* Hæc satis sunt, ut intelligamus inanem omnino esse atque perversam Acatholicorum curam scrutandi Sacras Scripturas, non ut ex Verbo Dei veram Religionem addiscant, sed ut illud ad Religionem a se arbitrario fictam detorqueant.

SECTIO VII.

De Bono morali formaliter tali.

PROPOSITIO.

126. Bonitas formalis in linea morum præsupponit actum intellectus, quo nihil hæsitans judicat vel cum veritate, vel cum errore invincibili, operationem illam habere bonitatem objectivam moralem, vel certam, vel saltem probabilem: nec bonitas hæc formalis stare potest cum prævio judicio vincibiliter erroneo circa objectivam bonitatem: Stat autem sine actuali Charitate, seu Amore Dei supernaturali, & etiam sine actuali Fide supernaturali.

Hæc propositio est illa, quæ planum faciet definitionem supra (§. 18.) allatam bonitatis formalis in linea morum esse legitimam.

Probatur prima pars. Actus qui non fiat prælucente ratione, est actus stolide factus, nec dicitur actus humanus: actus vero, qui fiat contra prævium lumen rationis, est actus formaliter malus in linea morum: actus tandem qui fiat juxta prævium lumen rationis, quod ostendat illum certo habere bonitatem objectivam moralem, non est actus in multis casibus, pro conditione humana imperfecta in cognoscendo, possibilis, ut est extra controversiam post damnatam ab Alexandro VIII. hanc propositionem, *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam*. Ergo ut actus sit humanus

(1) 1. Ad Corinth. cap. 10. 20. (2) 2. Ad Corinth. ca. 6. 14.

nus, & formaliter bonus in linea morum requiritur, ut fiat juxta prævium lumen rationis, quale concessum est homini, quod scilicet ostendat, vel cum certitudine, vel saltem cum probabilitate bonitatem moralem objectivam ipsiusmet actus: Sed actum in linea morum esse juxta prævium hoc lumen rationis nostræ, idem est, ac esse juxta actum intellectus judicantis vel cum veritate, vel cum errore invincibili illum habere bonitatem objectivam moralem, vel certam vel saltem probabilem: ergo bonitas formalis in linea morum præsupponit judicium, vel verum vel invincibiliter erroneum de bonitate objectiva morali, vel certa vel saltem probabili.

127. Secundo sic arguitur. Operatio facta sine judicio certo de licitate ipsius est operatio peccaminosa, quemadmodum communiter statuitur a Philosophis cum Aristotele, qui juxta interpretationem Sylvestri Mauri sic docet, (1) *qui juste agit, primo debet operari eligens opus bonum, quia bonum est*: Idemque late ostend itur a Theologis, ut Antoine (2): Atqui judicium certum de licitate operationis nequit haberi, quin præluceat persuasio certa de bonitate ipsius objectiva, quæ nobis repræsentetur vel certa vel saltem probabilis, sive quia in re talis est, sive quia per errorem invincibilem talis reputatur: ergo operatio facta, quin præluceat persuasio certa de bonitate ipsius, vel certâ vel probabili, est operatio peccaminosa: ergo ut non sit peccaminosa, sed habeat bonitatem formalem in linea morum, prærequirit judicium de bonitate ipsius objectiva vel certa vel probabili.

128. Quoniam fuerunt aliqui, quos confutat S. Thomas (3), qui visi sunt negare adesse bonitatem formalem in eo actu, in quo quis censuerit esse bonitatem materialem, quæ in illo non est, etiamsi error iste fuerit ipsi invincibilis, contra istos sic specialiter arguitur. I. Objectum voluntatis non est Bonum secundum se dumtaxat, sed secundum quod ipsi proponitur a ratione, seu ut verbis utar S. Thomæ, (4) *Ad hoc, quod voluntas in aliquid tendat, non requiritur, quod sit bonum in rei veritate, sed quod apprehen-*

O datur

(1) Arist. Ethic. li.2. ca.4. nu. 3.pag.45.
(2) Anto. Theo. Mor. de Conf. c.2. qu.1. pag. 3.
(3) S. Tho. 1. 2. q.19. ar. 5. in corp. p.46.
(4) Id. Ibid. qu. 8. art. 1. in corp. p.22.

datur in ratione boni: ergo voluntas tunc bene moraliter agit, quando se exercet circa id, quod ipsi proponitur, ut in se moraliter bonum: ergo si objectum etiam in se malum morale, per errorem invincibilem ratio humana censeat esse in se bonum morale, voluntas illud volens agit actum formaliter bonum.

II. Voluntas tendens in objectum in se moraliter bonum, sed apprehensum per errorem sub ratione mali in se moralis, est moraliter mala malitiâ formali, ut docet ex professo S. Thomas (1), & adductis exemplis cum eodem illustrant Theologi communiter, agentes de Conscientia erronea. (2) *Hinc*, inquit Antoine, *peccat contra temperantiam, qui falso putans tali die esse jejunium, non jejunat; contra justitiam, qui non restituit id, quod falso putat non esse suum; contra charitatem, qui falso judicans se debere mentiri ad servandam vitam proximi, non mentitur*. Ergo a pari voluntas tendens in objectum in se moraliter malum, sed apprehensum per errorem sub ratione boni in se moralis, est moraliter bona bonitate formali, & quidem in ea specie bonitatis, quam quis ex errore judicat inesse actioni suæ.

129. Secunda propositionis pars est communis apud Theologos, ubi agunt de Ignorantia invincibili. Eadem probatur cum Picteto (3) sic. Si bona formaliter in linea morum esset operatio ex eo, quod conformaretur dictamini conscientiæ etiam vincibiliter erroneæ, dicendum bene formaliter in linea morum operasse, qui sacrificabant Idolis etiam proprios filios, qui Christum Dominum blasphemarunt, eumque morti tradiderunt, suosque ministros Apostolos; cum ex testimonio Christi (4) putarent hi obsequium se præstare Deo: dicendum generaliter falsum esse illud Sacræ Scripturæ, (5) *Est via, quæ videtur homini recta, & novissima ejus ducunt ad mortem*: Sed hæc sunt falsa & absurda usque ad horrorem: ergo.

130. Tertia pars probatur. Inter articulos Joannis Hus damna-

(1) S. Tho. 1. 2. qu. 19. ar. 5. O. pag. 47.
(2) Antoin. Theol. Moral. de Conscca. 1. qu. 2. resp. 2. pag. 2.
(3) Pict. cont. l'Indifferen. cha. 12. p. 157.
(4) Joan. 16. v. 25.
(5) Prov. 16. v. 25.

damnatos in Concilio Constantiensi est ille decimus sextus,(1) *Si homo est vitiosus, & agit quicquam, tunc agit vitiose, quia vitium, quod crimen dicitur, seu mortale peccatum inficit actus hominis vitiosi*. Inter damnatas a S. Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. in Bajo propositiones est illa 38. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua Mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur:* sub qua, tamquam sub quodam genere, revocari possunt etiam ejusdem propositiones 25. 27. 28. 29. 30. 34. 35. 36. 37. & 40. Et inter damnatas ab Alexandro VIII. propositiones est hæc 7. *Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel Mundi, si Dei, charitas Patris est: si Mundi, concupiscentia carnis, hoc est mala est*, cui affines sunt 8. 9. & 11. Et inter damnatas a Clemente XI. in Paschasio Quesnel est illa 45. *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque ejus actiones corrumpat*, in quem errorem conspirant etiam 1. 38. 39. 40. 41. 42. 44. 45. 46. 47. 48. 49. ergo etiam sine actuali charitate stat in actibus humanis bonitas moralis formaliter talis.

131. Quarta pars, quam ex professo propugnat S. Thomas (2), sic suadetur. Inter damnatas in Bajo propositiones est hæc 25. *Omnia opera Infidelium sunt peccata, & virtutes Philosophorum sunt vitia*. Et inter damnatas ab Alexan. VIII. est illa 8. *Necesse est Infidelem in omni opere peccare:* & illa 11. *Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est*. Et inter damnatas a Clemente XI. est hæc 48. *Quid aliud esse possumus nisi tenebræ, nisi aberratio, & nisi peccatum sine Fidei lumine, sine Christo, & sine Charitate:* ergo etiam sine actuali Fide supernaturali stat in actibus humanis bonitas moralis formaliter talis.

Cum duas istas postremas partes probaverim ex damnatione propositionum, quæ ipsis opponuntur, apud Auctores,

 qui

(1) Constan. sess. 45. pag. 286.

(2) S. Tho. 2. 2. art. 4. O. pag. 26.

qui de his agunt, ut apud Suarez (1), ubi errorem Joannis Hus impugnat: & apud Ripaldam, qui contra Bajum scripsit (2): & apud Vivam (3), qui propositiones ab Alexan. VIII., & a Clemente XI. damnatas exposuit: & apud Franciscum Van-Ranst, celebrem etiam per suam cum Quesnello dimicationem, qui brevi de omnibus (4) egit: & passim apud Theologos, ubi agunt de Gratia, invenietur, contra quos hæreticos illæ sint, & quibus aliis, ac quam multis certissimis argumentis eædem demonstrentur, & quo tandem modo Adversariorum objectionibus occurratur, ex quibus unam tantummodo subjiciam.

132. Objicitur. Ex S. Augustino (5) *Sine Fide & cultu Dei non possunt haberi actus virtutis*: & ex eodem (6) *Regnat carnalis cupiditas, ubi non est charitas*: ergo juxta S. Augustinum sine Fide & Charitate nullum habetur opus bonum morale.

Resp. conc. antecedens, & nego consequentiam, quæ involvit duas falsas suppositiones; alteram, quod ibi S. Doctor loquatur de bono morali in genere, alteram, quod loquatur de Charitate Theologica, hoc est amore Dei super omnia dilecti. Utrumque certe est falsum. Quod enim pertinet ad primum locum de Fide, manifestum est ex ipso libro 5. de Civitate, ibi S. Augustinum requirere Fidem, non ad bonum morale in genere, sed ad illud, quod fit meritorium vitæ æternæ; Nam quærens caussam diuturni Romanorum imperii, illam reducit in præmium virtutum illorum naturalium. (7) *Quibus*, inquit, *non erat Deus daturus vitam æternam, si neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperii concederet, non redderetur merces bonis actibus eorum, idest virtutibus*. Quod vero pertinet ad alium locum de charitate, ibi ejus nomine intelligit amorem boni, sive voluntatem recte agendi, quia rectum est quod agitur, & nomine cupiditatis

(1) Suar. in r. 2. tra. 3. disp. 3. sec. 1. pag. 222.
(2) Ripal. de Ente supernaturali.
(3) Viv. Thes. Damna. par. 3. a p. 383. Id. Thes. Quesnellianæ.
(4) Van-Ran. Veritas in medio. Propos. Baii. §. de Operibus sine Gratia pag. 27. Id. ibi. Propos. ab Alex. VIII. §. de Operibus Infidelium pag. 185. Id. ibi. Propos. Quesn. §. Opera sine Gratia. pag. 249.
(5) S. Aug. li. 5. de Civit. ca. 12.
(6) Id. Enchir. ca. 118. pag. 240.
(7) S. Aug. de Civit. li. 5. ca. 15.

tatis intelligit malam illam concupiſcentiam, de qua ſcriptum eſt, (1) *Concupiſcentia, cum conceperit, parit peccatum.* Ipſemet Auguſtinus frequentiſſime hoc modo charitatem explicavit. En aliqua ejuſdem teſtimonia. *Aliud* (2), inquit, *eſt charitas, radix omnium bonorum, aliud cupiditas radix omnium malorum, tantumque inter ſe differunt, quantum virtus & vitium. Quid* (3) *eſt dilectio vel charitas, quam tantopere Scriptura laudat & prædicat, quam amor boni? Quid* (4) *boni cupiditas, niſi charitas? Quaſi* (5) *aliud ſit bona voluntas, quam charitas*. Mala igitur fide ii, quibus volupe eſt errare, uſurpant ex Auguſtino objectas propoſitiones, ut adhuc tueantur illas jam damnatas: quarum ſenſus non ſolum diverſus eſt ab illo S. Auguſtini, ſed etiam alienus ab ipſius doctrina, qui ſexcentis in locis agnovit, & diſtinxit omnes alias virtutes, quæ communiter admitti ſolent præter Fidem & Charitatem, ſumens illarum inter ſe diſcrimen a particulari ſingulis motivo, non ab uno illo, quod eſt proprium Charitatis. (6) *Noveritis*, ſic ille, *non officiis, ſed finibus a vitiis diſcernendas eſſe virtutes. Officium eſt autem, quod faciendum eſt, finis vero, propter quod faciendum eſt.* Addi poteſt id, quod demonſtratur a Viva (7) in expoſitione propoſitionis 30. damnatæ ab Alexandro VIII., ſcilicet *Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clare fundatam, illam abſolute poteſt tenere & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam*, nefas omnino eſſe pertrahere verba Sanctorum ad contradicendum determinationibus Summi Pontificis, *contra cujus auctoritatem*, ut S. Thomas dixit (8), *nec Hieronymus, nec Auguſtinus, nec aliquis Sanctorum Patrum ſuam ſententiam defendit.*

SECTIO

(1) Jaco. 1. 15.
(2) S. Aug. li. 83. qu. 36.
(3) Id. li. 8. de Trin. ca. 10.
(4) Id. li. 2. contra duas Epiſt. Pelag. ca. 9.
(5) Id. li. de Gratia Chriſ. ca. 2.
(6) Id. con. Julian. l. 4. n. 21. pag. 596.
(7) Viv. Theſ. Damna. pag. 473.
(8) S. Thom. 2. 2. qu. 11. art. 2. ad 3.

SECTIO VIII.

De Regula cognoscendi bonum morale formaliter tale.

PROPOSITIO.

133. Regula universalis pro cognoscenda bonitate morali actionis humanæ seorsim ab ejus exercitio consideratæ, est Voluntas Divina nobis manifestata vel per lumen rationis, vel per Revelationem Divinam, vel per Ecclesiam, scilicet per Concilia, per Summos Pontifices, per Patres, & alios proprios Præceptores. Regula vero pro cognoscenda bonitate morali actionis humanæ, quam quis actu exercet, est conscientia operantis recte formata, judicium scilicet, quo operans, remoto omni errore voluntario, & culpabili, certus est Deum velle, ut actionem illam faciat, vel præcipiendo, vel consulendo, vel illam non vetando.

Sunt ut Suarez (2),& Alphonsus de Sarasa, qui nomen regulæ remotæ, & nobis extrinsecæ tribuunt Voluntati Dei, nomen vero regulæ proximæ & nobis intrinsecæ tribuunt conscientiæ. Alii, ut Dominicus Viva (3) & Joannes Gisbertus, Voluntatem Dei vocant regulam objectivam, quia se habet per modum objecti, cui si actio conformis sit, bona moraliter dicitur, sin difformis mala: conscientiam vero in sensu definitionis modo positæ, quæ est receptissima, quam citatus Sarasa luculenter declarat, & vindicat, etsi in aliis diversis significationibus nomen conscientiæ usurpatum inveniatur, ut videre est apud Suarez (4), conscientiam inquam, dicunt regulam formalem, non quia se habeat per modum formæ constituentis actionem bonam; hæc enim forma ex

(1) Viv. Thes. Dam. pag. 473.
(2) Suar. in 1. 2. tr. 3. disp. 11. p. 310. Saras. Ars gaudendi par. 2. tr. 2. nu. 4. pag. 25.
(3) Viv. The. Damn. de Peccato Philosoph. nu. 22. pag. 354. Gisb. Antiprobabilismus. par. 2. coroll.
(4) Sua. in 1. 2. tract. 3. disp. 12. sec. 2. num. 7. pag. 319.

ex dictis (§.18.) est convenientia actus cum natura rationali, sed quia formaliter seu immediate nos dirigit in agendo. Melius diceretur regula subjectiva.

Propositionis prima pars est primo contra Deistas, qui aliam regulam objectivam actionum humanarum non admittunt, nisi lumen rationis. Secundo est contra illos, qui Voluntatem quidem Divinam accipiunt pro hac actionum regula, sed prout nobis innotescit vel per solam Scripturam, vel per hanc simul cum antiquis traditionibus, & canonibus veterum Conciliorum, aliis posteriorum temporum neglectis, vel per solos Sanctos Patres, rejectis prorsus aliis Doctoribus, & determinate Theologis moralibus. Utrosque distinctim confutat Joannes Gisbert (1): contra secundos in particulari arguit Viva (2).

134. Prima jam pars probatur. Illa est regula universalis pro cognoscenda bonitate morali actionis humanæ seorsim ab ejus exercitio consideratæ, quæ opportuna est pro cognoscenda utraque specie bonitatis moralis, intrinsece scilicet & extrinsece talis, omnino ex dictis (§. 89. 116.) admittendis. Atqui regula opportuna pro cognoscenda utraque specie bonitatis moralis est sola Voluntas Divina; Nam per hanc solum, actio secundum se indifferens transit in speciem moraliter bonæ: neque hæc deesse potest respectu etiam actionis intrinsece bonæ, eaque tunc effulget, quando lumen rationis offusum fit tenebris vel naturalibus vel pœnalibus ex peccatorum colluvie exurgentibus juxta illud Petri Apostoli, (3) *Habemus firmiorem propheticum sermonem* (per quem Voluntas Dei nobis manifestatur) *cui bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*: ergo hujusmodi regula universalis est sola Voluntas Divina.

135. Quod autem Voluntas Divina sumenda sit, prout manifestata vel per lumen rationis, vel alio ex modis enumeratis, nullum ex illis excludendo probatur, quia illa manifestatur quidem per lumen rationis, respectu majoris partis actuum intrinsece bonorum, ostendens illorum convenientiam

(1) Gisb. Antiprobabi. par. 2. coroll. 2. num. 16. & seq. pag. 370. pag. 367.

(2) Viv. The. Dam. ad prop. 3. Alex. VIII.

(3) 2. Petr. ca. 1. v. 19.

tiam vel disconvenientiam cum natura rationali; Nam rogantibus, (1) *Quis ostendet nobis bona*, responsum est. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, & (2) *Gentes*, dicit Apostolus, *quæ legem non habent*, *naturaliter ea*, *quæ legis sunt*, *faciunt*: sed per hoc lumen nullo modo manifestatur, respectu actuum bonorum extrinsece talium; implicat enim actum, qui per lumen rationis cognoscitur esse indifferens, posse per illud cognosci bonus vel malus moraliter: neque pariter per lumen rationis illa satis manifestatur respectu aliquorum actuum, qui etiam intrinsece boni sint (3), *Certe*, inquit Gisbertus, *in illo lumine non satis evidenter apparet omnibus malitia usuræ*, *quam tamen certum est esse illicitam*: *non satis apparet*, *cur non liceat mentiri officiose propter magnum aliquod Reipublicæ bonum*, *cur sterilitas non sit ratio sufficiens matrimonii dissolvendi*. *Hæc & alia id genus multa, solius rationis arbitrio vix decidi possunt*: Neque per idem lumen manifestatur respectu illorum, qui ingenio sunt vel tardo, vel rudi: ergo Voluntas Divina relate ad omnes actus extrinsece bonos, & ad multos etiam actus intrinsece bonos, saltem pro minus intelligenti multitudine aliter manifestatur, quam per lumen rationis.

136. Dato jam per aliquid aliud eam manifestari occurrit quidem primo Revelatio Divina, quæ continetur tum in Sacra Scriptura, tum in Traditionibus a Christo immediate venientibus. Hoc modo, qua ratione Deus honoretur per usum Sacramentorum, & aliis modis nobis innotescit.

Occurrit secundo Ecclesia, quæ vel per Concilia, maxime generalia ab Universa Ecclesia recepta, quæ aliter dicuntur Œcumenica, vel per suum visibile caput, Romanum Pontificem declarat honestatem aut turpitudinem aliquarum actionum, de quibus ratio humana silet, & Verbum Dei vel scriptum vel traditum dubium est. Ex quo refutantur illi, qui ad morales actiones dirigendas solam S.Scripturam consulendam prædicant, quasi ea vel omnia & singula complectatur, vel in omnibus & singulis ita sit clara, ut nullum sit peri-

(1) Psal. 4.
(2) ad Rom. 1.
(3) Gisb. Antiprob. part. 2. coroll. 2. §. Dico 2. pag. 367.

periculum malæ interpretationis, qualis revera habita fuit ab illis, qui ex eo, quod scriptum est (1) *qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam*, seipsos occidebant, ut refert S.Augustinus (2). Illi etiam, qui attendi in moribus volunt solas antiquas traditiones, Apostolicas scilicet & Ecclesiasticas, & solos Canones veterum Conciliorum, ex sola notione Ecclesiæ & Concilii reiiciuntur, quæ non præsefert authoritatem docendi alligatam uni tempori potius quam alteri, sed parem pro quovis tempore. Quare quæ olim vigebant, aliquæ ex hujusmodi traditionibus abrogatæ deinde fuerunt, ut traditio de conviviis in Ecclesia fieri solitis, de abstinentia a sanguine, & ab animalibus præfocatis, & aliis similibus: & pari jure processu temporis sublati fuerunt quidam veterum Conciliorum circa disciplinam canones, utpote qui minus opportuni evaserant mutatis temporum circumstantiis.

137. Occurrit tandem Authoritas eorum, quos vel ipsa Ecclesia habet pro Magistris credendi & vivendi, cujusmodi sunt Sancti Patres, vel pro suis ad docendum alios mediatis vel immediatis ministris adhibet. Ac immediatos quidem ejus ministros in hac re esse singulares Pastores, aut Præceptores dubitari non potest, cum ad hos communiter extendatur illud Christi, (3) *Qui vos audit, me audit*. Mediati autem ejusdem Ministri sunt Theologi Morales, qui in ordinem redegerunt, quæ ad moralium actionum cognitionem pertinent, & quæstiones resolvunt non jam ex sensu suo tamquam homines e Cœlo delapsi, sed ex iis, quæ accurata consideratione viderunt, vel necessario inferri ex natura rationali, vel confirmari aut doceri a Revelatione aut ab Ecclesia. Quare qui de his Theologis universim cum contemptu, & etiam execratione loquuntur tamquam de morum corruptoribus, videant ne apertam faciant vel ignorantiam suam cum temeritate conjunctam, dum Auctores sibi ignotos accusant, vel odium quoddam omnis boni moralis, dum ab hominum manibus hujusmodi Auctores excutientes

(1) Joan. 12. v. 25.
(2) S.Aug. tract. 51. in Joan.
(3) Luc. 10. v. 16.

cogunt suo quemque arbitrio vivere. Quod enim ajunt Sanctos Patres loco ipsorum legendos, proponunt rem physice impossibilem respectu multitudinis, quæ nequit sibi tantam librorum vim comparare, nec eam aut legere aut intelligere.

138. Secunda propositionis pars, nimirum conscientiam recte formatam juxta ipsius jam datam notionem, esse regulam pro cognoscenda bonitate morali actionis humanæ, quam quis actu exercet, sic probatur. Posito judicio rite instituto, quo quis certus sibi est licitam sibi esse actionem, quam exercet, jam illa est formaliter bona in linea morali, præscindendo autem ab hoc judicio non est formaliter bona: sed tale judicium est ex dictis conscientia recte formata: ergo hæc est regula proxima boni moralis. Major suadetur primo, quia non intellecto eo judicio, non intelligitur actio facta modo humano: ergo quando sit conformis Voluntati Divinæ erit solum materialiter bona. Quod si loco illius judicii adsit judicium aliquo modo oppositum, vel quia certo non creditur licere sibi hic & nunc illam actionem, vel quia judicatur illicita, jam actio etiam materialiter bona evadit formaliter mala. Suadetur secundo, quia extat illud Apostoli, (1) *Omne quod non est ex Fide, peccatum est*, ubi manifestum est ex toto contextu nomine fidei venire ibi credulitatem, seu conscientiam operantis: Quod confirmatur ex eo, quod hoc modo accipiatur a Gratiano (2), Innocentio III (3), & omnibus tum Græcis, tum Latinis Interpretibus; etsi enim S. Augustinus, aliique interdum illud exponant de Fide infusa, attamen non excludunt priorem expositionem, ut notat Suarez (4). Suadetur tertio, quia ad non peccandum requiri judicium certum de eo, quod actus ille liceat, communis est Theologorum Doctrina, ut (5) *forte nullus quoad rem dissentiat*, dicit Antoine, illius veritatem pluribus demonstrans.

139. I. Objicitur. S.Thomas dicit, (6) *Qui facit contra Le-*

(1) ad Rom. 14.
(2) Grat. c. Omnes. §. ex his. 28. qu. 1. pag. 1012. Id. c. Quærat. §. Illud. de pœnit. dist. 3. pag. 1175.
(3) Innoc. c. Literas. De Restit. Spoliat. pag. 387. Id. c. Quoniam. De Præscrip. pag. 525.
(4) Suar. in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 4. num. 1. pag. 320.
(5) Antoi. Theo. Mor. ca. 2. qu. 1. pag. 3.
(6) S. Thom. Quodlib. 8. art. 13. p. 115.

Legem Dei, non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam: ergo S.Thomas non admittit conscientiam esse ullam regulam boni moralis.

Resp. conc. antecedens, & dist. consequens: non admittit conscientiam esse regulam boni moralis materialiter talis, concedo: formaliter talis, nego consequentiam. Cum igitur S.Thomas dicit in objecto loco illum, qui facit contra Legem Dei, etsi non faciat contra conscientiam, non excusari a peccato, certe intelligit non excusari a peccato materiali; Nam paulo infra in eodem articulo docet, quod ille, qui dum eligit unam ex duabus oppositis opinionibus, *in nullam dubitationem adducitur*, *non peccat*, scilicet peccato formali, & ipsi imputabili: & in alio ejusdem quodlibeti articulo, (1) *Error*, inquit, *conscientiæ habet vim absolvendi*, *sive excusandi*, *quando procedit ex ignorantia ejus*, *quod quis scire non potest*, *vel scire non tenetur*; eamdemque doctrinam alibi in suis operibus repetit frequentissime. Alii, quos citat, & sequitur Thyrsus Gonzalez (2) fuse differens de variis hujusmodi loquutionibus, quas adhibet S.Thomas in objecto articulo, dicunt verba objecta debere intelligi, quod non excusetur a peccato formali, qui facit contra Legem Dei ex conscientia culpabiliter erronea. Utraque solutio est legitima & bona, sed prima opportunior, utpote deducta ex ipsomet articulo.

140. II. Objicitur. Conscientia erronea etiam per errorem invicibilem nequit dici conscientia recta, seu recte formata: ergo non est dicendum conscientiam rectam excludere solum errorem culpabilem. Antecedens probatur, quia implicat conscientiam erroneam esse conscientiam rectam.

Resp. nego antecedens, cujus probationem distinguo, implicat conscientiam erroneam esse conscientiam speculative seu logice rectam, conc., practice seu ethice rectam, nego. Logice rectum dicitur judicium illud practicum, in quo consistit conscientia, quod habet conformitatem cum objecto

(1) S. Thom. Quodlib. 8. art. 15. pag. 116.

(2) Gonzal. Fundam. Theol. Diss. 9. num. 16. & seq. pag. 191.

cto suo, secundum quod est in se realiter. Ethice vero rectum dicitur illud, quod habet conformitatem cum objecto suo, secundum quod apprehenditur. Quando conscientia est tum Logice tum Ethice recta, opus secundum illam factum est adæquate bonum moraliter, scilicet tum materialiter, tum formaliter, cum vero est Ethice dumtaxat recta, opus secundum illam factum erit formaliter dumtaxat bonum. Responsio est legitima, in cujus confirmationem addo hæc S.Thomæ verba:(1) *quod a ratione proponitur ut malum, Voluntas, dum in illud fertur, accipit rationem mali. Hoc autem contingit non solum in indifferentibus, sed etiam in per se bonis vel malis; Non solum enim id, quod est indifferens potest suscipere rationem boni vel mali per accidens, sed etiam id quod est bonum, potest accipere rationem mali, vel id quod est malum, rationem boni propter apprehensionem rationis.* Quando hæc S. Doctoris verba habuerit præ oculis Daniel Concina, cujus est (2) hæc objectio, confutata jam a Carpano (3) in suo *de opinione probabili* opusculo anonymo, illam credo omisisset, & multo magis eá, quæ dicit contra doctrinam ejus solutionis fundatam in distinctione boni per se, & per accidens, quam in Theologis quos citat, male reprehendit.

141. Instabis. Si conscientia erronea per errorem etiam invincibilem, qualis esset in eo, qui crederet sibi licitum, aut præscriptum mendacium ad tuendam vitam sui genitoris, posset dici aliquo modo recta, dicendum esset, Deum hic & nunc præcipere illi, qui habet hanc conscientiam erroneam, actum intrinsece malum, cujusmodi est mendacium: Sed non potest dici, Deum præcipere actum intrinsece malum: ergo conscientia erronea per errorem etiam invincibilem nullo modo potest dici recta.

Resp. dist. maj., dicendum esset Deum per accidens præcipere actum intrinsece malum, quatenus scilicet præcipit conformari dictamini conscientiæ saltem Ethice rectæ, conc. maj.; præcipere per se actum intrinsece malum, quatenus hunc

(1) S.Thom. 1. 2. qu.19. ar.5.
(2) Conc.Storia del probabilismo. diss.3. §. 6. pag. 135.
(3) Carp. de opin. probab. diss.3. cap.2; ca.5. § 8. num.8. pag.97.

hunc directe velit, scilicet ante omne etiam dictamen conscientiæ creaturæ, quæ sit saltem practice recta, nego majorem. Et simili distinctione excepta minori, nego consequentiam. Hinc intelligitur, quam provide constituta nobis sit a Deo conscientia nostra pro regula proxima actus formaliter boni in linea morali, quia si sola Voluntas ipsius esset hæc regula, jam in omnibus illis casibus, in quibus certo a nobis illa non cognosceretur, vel quia honestas objectiva actus non excederet respectu nostri limites probabilitatis, vel quia Lex Divina circa illum sileret, vel non esset nobis sufficienter proposita, jam opus esset abstinere ab omni operatione, aliter volentes incurreremus periculum peccandi, quod non licet.

SECTIO IX.

De Bono Delectabili.

Propositio I.

142. Bonitas delectationis vel sumi potest formaliter, scilicet pro delectatione ipsa, & hoc modo distinguitur a bonitate honestatis tum naturalis tum moralis: vel sumi potest objective scilicet pro ratione illa objecti, propter quam ipsum delectat, & hoc modo non distinguitur realiter a bonitate honestatis naturalis: sed distinguitur per modum cogitandi nostrum, quatenus bonitas delectationis etiam objectivæ exprimit suavitatem ex illa manantem, tamquam rationem motivam ad illius appetitionem, quam bonitas honestatis non exprimit.

Probatur prima pars primo. Bonitas delectationis, formaliter sumptæ dicit convenientiam, seu conformitatem cum natura cognoscente, quæ consistit in suavitate, & quadam quasi vitali quiete appetitus in bono, quod possidetur (§.23.): Atqui hæc convenientia est diversa ab illa, quam dicit honestas vel naturalis vel moralis (§.7.): ergo bonitas delectationis formaliter sumptæ distinguitur a bonitate honestatis tum naturalis tum moralis.

Se-

Secundo. Bonitas delectationis aliquando est disconveniens naturæ & rationi, quia aliquando est contra commodum naturæ, saltem in ejus destructionem tendit, & contra rationem: ergo distinguitur a bonitate honestatis tum naturalis tum moralis.

143. Probatur secunda pars cum Suarez (1) primo. Bonitas delectationis objective sumptæ est convenientia, quam objectum habet cum natura vel spirituali, si delectatio sit spiritualis, vel corporea, si sit sensibilis; Delectatio enim objectiva est ratio, propter quam objectum formaliter delectat, & est quasi causa illius suavitatis seu quietis, in qua consistit delectatio formalis: sed convenientia objecti cum natura est honestas naturalis (§.7.): ergo bonitas delectationis objective sumptæ non distinguitur realiter ab honestate naturali.

Secundo. Actus amoris & desiderii directe ferri possunt in aliquid, præcise quia illud conveniens est naturæ amantis & desiderantis, seclusa omni delectatione: ergo etiam delectatio formalis, quæ est delectatio actualis, ferri directe potest in aliquid præcise propter rationem convenientiæ cum sua natura: sed si delectatio actualis directe fertur in aliquid præcise propter rationem convenientiæ cum sua natura, jam ipsius objectum, hoc est bonitas delectationis objective sumptæ non distinguitur realiter ab honestate naturali: ergo illa objective sumpta non distinguitur realiter ab honestate naturali. Probatur prima consequentia. Tam delectatio formalis, seu actualis, quam actus amoris & desiderii tendunt in idem bonum, & solum differunt in eo, quod delectatio illa tendit in illud ut jam præsens, & adeptum, non item amor & desiderium: ergo si actus amoris & desiderii ferri directe possunt in aliquid, præcise quia conveniens est, etiam delectatio formalis sic directe ferri potest.

144. Objicitur. S. Thomas dicit, (2) *Dicuntur illa proprie delectabilia, quæ nullam aliam habent rationem appetibilitatis, nisi delectationis, cum aliquando sint noxia & inho-*

(1) Suar. Metaph. disp. 10. sec 2. num. 19. pag. 215.

(2) S. Thom. 1. p. qu. 5. art. 6. ad 2. pag. 21.

inhonesta: ergo potest aliquod objectum non habere rationem ullius honestatis ne naturalis quidem, propter quam expetatur.

Resp. conc. antecedens, & dist. consequens. Potest objectum non habere rationem honestatis, propter quam actu expetatur, conc. consequentiam: propter quam absolute & simpliciter possit expeti, nego conseq. Distinctio est juxta interpretationem, quam Suarez adhibet objectæ authoritati. Ibi, inquit, S.Doctor (1) *non intendit excludere ab hujusmodi re omnem rationem convenientiæ delectatione priorem, in qua delectatio fundetur, sed indicare voluit, interdum contingere hanc convenientiam talem esse, ut seclusa delectatione non faciat rem simpliciter appetibilem, quia est noxia vel inhonesta.*

145. Probatur tertia pars I. Expressio delectationis tamquam rationis motivæ ad sui appetitionem habetur clarissime in objecto apprehenso ut delectabili, non vero in eo apprehenso ut honesto: ergo bonitas delectabilitatis distinguitur per modum cogitandi nostrum a bonitate honestatis.

II. Intima experientia docet ardentius appeti bonum, quod apprehendatur non solum ut honestum, sed etiam ut delectabile. Hinc nemo non approbat illud Aristotelis, (2) *Voluptatem esse per se expetibilem, facereque quodvis bonum magis expetibile, si illi addatur*: ergo rationes honestatis, & delectabilitatis habent propriam sibi vim movendi, & possunt per modum cogitandi nostrum dividi inter se.

146. Objicitur. Qui delectatur de recuperata valetudine, non aliam rationem habet suæ delectationis, nisi convenientiam, quam habet valetudo cum sua natura: ergo valetudo, ut est objectum delectationis, non habet aliam bonitatem, nisi quæ sita est in naturali convenientia illius cum natura, quæ est bonitas honestatis naturalis. Similiter Beatus, qui delectatur de Visione Dei intuitiva, ex eo delectatur, quod hæc Visio sit maxime proportionata & conveniens naturæ suæ: ergo universim bonitas delectationis objectivæ, quæ præsupponi-

(1) Sua. Metaph. disp. 10. sec. 2. nu. 20. pag. 216.

(2) Arist. 10. Ethic. ca. 2.

ponitur ad delectationem formalem, non distinguitur ne per rationem quidem a bonitate honestatis naturalis.

Resp. nego antecedens; Nam unusquisque illorum ulterius transit ad apprehensionem illius convenientiæ, quam habet Valetudo, & Beatitudo, tamquam quies quædam naturæ suæ in illius possessione.

Propositio II.

147. Bonum delectabile sive formale sive objectivum constituit speciem boni particularis, & jure utrumque bonum conjunctim venire potest sub nomine boni delectabilis.

Prima propositionis pars probatur primo. Bonum delectabile, sive formale sive objectivum est species particularis boni, si illud nequeat confundi nec cum bono honesto, nec cum bono utili: atqui ita est: ergo. Minor probatur, ac primo, quod non possit confundi cum bono honesto: quia accidit, ut detur bonum honestum, quin illud sit bonum delectabile, nec formale nec objectivum. Ita coercere pravos animi motus, temperare impetus iræ & similia, utique honesta sunt & etiam utilia, at sensibiliter saltem delectabilia non sunt, sed potius formaliter molesta. Rursus pro bono delectabili formali habetur notio prorsus diversa ab illa boni honesti: & etsi bonum delectabile objectivum includat notionem boni aliquo modo honesti, scilicet naturaliter (§.145.), attamen notio boni naturaliter honesti non includit viceversa illam boni delectabilis.

148. Pro secunda vero parte, quod bonum delectabile non possit confundi cum bono utili, sed sit species ab illo distincta, sic arguitur. In tantum bonum delectabile objectivum non distingueretur a bono utili, in quantum ratio boni in objecto delectabili esset quidem aliquid reale, sed derivatum in ipsum a delectatione formali, vel potius esset mera denominatio desumpta a delectatione formali, quemadmodum bonum utile dicitur bonum per appellationem ipsi participatam a bonitate finis, qui intenditur: Atqui dici non potest pri-

primum, quia delectatio formalis est quidam actus animæ, actus autem animæ non afficiunt intrinsece objectum suum, nec illud ullo modo constituunt, aut immutant, sed præsupponunt in suo esse, quodcunque sit, in eoque relinquunt: neque secundum dici potest, quia ut ait Suarez, (1) *objectum delectationis non est bonum & conveniens, quia est delectationis objectum: sed quia bonum est & conveniens, ideo delectationis objectum esse potest*: ergo bonum delectabile objectivum distinguitur a bono utili.

149. Objicitur. Bonitas delectationis objectivæ, sive bonum delectabile dicitur de re, quæ est apta ad delectationem formalem producendam in subjecto a re ipsa distincto: sic cibus sic potus dicuntur delectabilia; atqui aptitudo ad delectationem formalem producendam, ratione cujus aliquid est appetibile, reducitur in bonitatem utilitatis: ergo bonum delectabile objectivum reducitur in bonum utile.

Resp. dist. maj. Bonum delectabile ita dicitur de re, quæ est apta ad delectationem formalem producendam, ut insit in ipsa re antecedenter ad intelligentiam delectationis formalis, vel præcisive ab ipsa, ratio quædam boni per se appetibilis, conc. majorem: ita ut hæc ratio boni non insit in re antecedenter ad intelligentiam delectationis formalis, nego majorem, & minorem. Falsum igitur est, ut argumentum ad hanc objectionem excludendam directe propositum ostendit, reduci in bonum utile aptitudinem ad delectationem formalem producendam, quæ inest rei etiam præscindendo ab ipsa delectatione formali: & falsum rursus est, quod talis aptitudo sit appetibilis dumtaxat ratione delectationis formalis, cum sit ipsa etiam per se appetibilis, sive sit per se bonum quoddam reale, quod a delectatione solum nomen ex usu communi recipit, quo illud distinguitur ab alia specie boni quacunque. Atque hinc patet latum discrimen a re utili, quæ a bono, ad quod tamquam ad finem dirigitur & ordinatur, ita recipit nomen boni, ut in solo nomine sistat bonitas, quæ de ipsa dicitur.

150. Secunda propositionis pars sic probatur. Bonum

(1) Sua. Metaph. dist. 10. sec. 2. num. 16. pag. 215.

delectabile alterutro modo vel objective vel formaliter sumptum constituit ex dictis speciem boni particularis, quod in se tale est, & non per extrinsecam denominationem, quæ nascitur ex eo, quod nos unum appetamus propter aliud: ergo bonum delectabile utroque etiam modo conjunctim sumptum est species boni particularis: ergo jure utrumque bonum conjunctim venire potest boni delectabilis nomine: Quemadmodum observante Suarez, (1) *Beatitudo interdum sumitur pro objectiva, interdum pro formali, interdum pro tota Beatitudine, quæ per modum unius utramque complectitur.*

PROPOSITIO III.

151. Natura capax solius delectationis intellectualis felicior est ea, quæ capax est etiam sensilis delectationis.

Propositio est cum Platone & Aristotele infra citandis, & cæteris Philosophis, qui hos sequuntur. Ea sic probatur. Illa natura, in quam cadit dumtaxat ea delectatio, quæ nunquam potest evadere turpis, nec est remedium alicujus suæ molestiæ, felicior est illâ, in quam cadit etiam delectatio, quæ vel tenuissima est, vel nulla, si concipiatur sejuncta a delectatione intellectuali, vel si quid alicujus momenti est etiam eò modo sejuncta, potest esse turpis, & semper est remedium alicujus molestiæ: Sed natura capax solius delectationis intellectualis est natura, in quam cadit dumtaxat delectatio, quæ nunquam potest evadere turpis, nec est remedium alicujus suæ molestiæ: natura vero capax delectationis etiam sensilis, est natura, in quam cadit delectatio, quæ vel tenuissima est, vel nulla, si sejuncta concipiatur a delectatione intellectuali, vel si etiam eo modo sejuncta aliquid sit alicujus momenti, potest esse turpis, & semper est remedium alicujus suæ molestiæ: ergo felicior est prima natura, quam secunda. Major probatur, quia natura capax delectationis, quæ evadere potest turpis est natura capax quidem alicujus boni,

(1) Suar. Metaph. disp. 10. sec. 2. num. 16. pag. 215.

boni, sed quod illam potest privare bono ordinis superioris scilicet bono honesto, & honesta delectatione inde proveniente, in eamque propterea inducere oppositum tristitiæ malum. Rursus natura, quæ capax est delectationis, quæ in se sit alicujus momenti, sed talis ut sit levamen molestiæ alicujus sive ex dolore, quo affligitur, sive ex indigentia alicujus rei ad perfectionem sibi convenientem necessariæ, est natura, quæ subjecta est dolori: Sed felicior est natura capax talis boni, quod illam non potest privare potiore bono, nec præsupponit in ipsa dolorem, aut indigentiam rei necessariæ ad perfectionem sibi debitam: ergo.

152. Minor autem factæ argumentationis probatur sic. Delectatio intellectualis, quæ sequitur operationem naturæ habentis perfectionem aliquam sibi convenientem, qualis est in cognitione veritatis, & in conscientia bonarum operationum, quo est major, & intensior, eo est melior atque perfectior: ergo delectatio hujusmodi incapax est excessus, per quem evadat turpis: at delectatio sensilis, si loquamur de illa, quæ est propria odoratus tenuissima est, ut S. Augustinus dixerit, (1) *Odores cum absunt non requiro, paratus etiam eis semper carere:* sin de illa, quæ est propria auditus & visus, hæc pariter vel tenuissima est, vel fortasse nulla, nisi adsit vis intelligendi, ut Bruta ex dictis supra (§.25.) docent, & confirmant Ethici, qui cum Aristotele (2) negant circa voluptates olfactus, visus, & auditus versari virtutem temperantiæ: sin tandem de illa, quæ est propria gustus & tactus, incidit in turpitudinem majorem vel minorem, statim ac sit in ea excessus aliquis, qui potest esse major vel minor, ut cum quis nimis indulget cibo vel potui: ergo delectatio sensilis potest evadere turpis. Rursus delectatio gustus & tactus semper est *effugium doloris*, ut ait Plato (3), vel *medela indigentis*, ut loquitur Aristoteles (4) & si loquamur de delectationibus sordidioribus eæ præterea sunt, ut sta-

(1) S. August. Conf. lib. 10. cap. 32. pag. 187.

(2) Arist. Ethic. li. 3. ca. 10. juxta Maurum num. 1. pag. 90.

(3) Plat. in Philebo post medium. p. 57. Id. in Phædro post duas tertias partes p. 263.

(4) Arist. Ethi. li. 7. ca. 14. juxta Maurum num. 7. pag. 239.

ſtatuit Medicæ artis princeps Hipocrates apud Gellium, (1) *pars quædam morbi comitialis*: Omnes certe levamentum ſunt moleſtæ alicujus ſenſationis, cujus acrimoniam illæ extinguunt vel mitigant. Ideo enim homo poſt diurnam vigiliam amat ſomnum, quia eſt defatigatus: & accedit ad focos, vel ab illis angue pejus & cane recedit, quia gelu vel æſtu aduritur: & quærit cibum, & potum, quia mordetur a fame & ſiti: & qui magis hujuſmodi moleſtis ſenſationibus ſubjacent, ut pueri, juvenes, & qui atra bile abundant, majori hujuſmodi voluptatum ſeu medicamentorum copia indigent. Atque hoc quidem modo verum eſt, quod Socrates apud Platonem admiratur, voluptatem & dolorem, etſi ſint inter ſe oppoſita, nihilominus (2) *quaſi ex eodem vertice eſſe ambo connexa*; Qui enim proſequitur voluptatem, jam fatetur dolore aliquo ſe teneri. Rationem iſtam remedii doloris alicujus ineſſe in ſingulis ſenſilibus delectationibus guſtus & tactus minus advertimus, partim quia aſſuevimus a nativitate, partim quia hujuſmodi dolorum principiis datum eſt facile obſtare. Quod quando nobis caſu aliquo non liceat, tunc enim vero illorum acerbitatem ſentimus, ut niſi Eſau ex gula illius rufi pulmenti, quod coxerat Jacob, & ex contemptu ſuæ primogenituræ, ſed ex veritate potuiſſet dicere, (3) *En morior, quid mihi proderunt primogenita?* non adeo reprehenſus fuiſſet, quod illa pro lentis edulio vendidiſſet.

153. I. Objicitur. Voluptas guſtus non eſt medela ullius moleſtæ ſenſationis; Nam experimur ſaccarum delectare palatum, etiamſi nec amaritie nec fame laboremus: ergo falſum eſt omnem delectationem ſenſilem eſſe remedium alicujus præviæ moleſtiæ.

Reſp. diſtin. antecedens. Voluptas guſtus non eſt medela directa moleſtæ ſenſationis, conc. antecedens, non eſt medela indirecta, nego antecedens, & eadem diſtinctione excipio conſequens. Sic autem diſtinctionem declaro, Guſtus eſt

(1) Gell. Noc. Atti.li.19. ca.2. pag.585. pag. 284.
(2) Plato in Phædone circa principium. (3) Geneſ. 25. 32.

est nomen, quod significat speciem tactus limitati ad solum os animalis, per quem tactum anima conjuncta corpori excitatur ad ideam illam sibi efformandam, quam nomine saporis explicamus. Hujusmodi sensum hominibus concessum esse non jam propter voluptatem, qua immediate & directe ex eo afficimur, sed propter illam, quæ medetur stomacho languenti propter esuriem, suadetur, quia voluptas propria gustus tum maxime quæritur, quando accedat fames & sitis. Has tolle, jamque quivis helluo pavonem rhombum, & quivis potator Setinum Falernumque fastidient. Hinc saturi coqui dapes, & cellarii vina libant tantummodo, non ingerunt stomacho, & fortasse nec possunt, siquidem vel nulla in his circumstantiis voluptas est ne in gustu quidem, vel certe brevissima, quia eam illico stomachus abhorret.

154. II. Objicitur. Non desunt, qui famem & sitim aliasque sensationes molestas amant, & studiose procurant, ut iis fruantur voluptatibus, quæ dicuntur esse talium affectionum medicamenta: ergo optabilius est saltem per aliquos habere simul hujusmodi molestias, & oppositas illis voluptates, quam utrisque carere: ergo falsum universaliter est naturam, quæ non est capax delectationis sensilis, feliciorem esse illa, quæ hujusmodi delectationis capax est, etsi aliunde capax sit delectationis intellectualis.

Resp. cum Pallavicino (1) distinguo antecedens. Non desunt, qui famem aliasque similes molestias amant & procurant, vel ratione signi de bona sua valetudine, vel ratione alicujus gravioris animi cruciatus, quem patiuntur, conc. antecedens: Non desunt, qui eas ament, & procurent ratione sui, nego antecedens; & distin. consequens. Optabilius est pati sensationes illas, & simul frui oppositis voluptatibus, quam utrisque carere, & simul subjici graviori alicui animi dolori, concedo, aliter nego tum hanc, tum ulteriorem consequentiam. Si bene igitur inspiciamus rationem directam, quare molestas illas sensationes quis vel appetat, vel sibi gratuletur, inveniemus in horum alterutro positam esse, vel quia intelligit, illas utpote necessarias ad vitam esse argumentum bonæ

(1) Pallav. del Bene li.4. ca.26. pag.384.

næ corporis habitudinis, vel quia vim interni alicujus doloris expertus est per abundantem cibum & potum retundi, quatenus mentis vis per crapulam & ebrietatem ita opprimitur, ut ad mali cujusvis conscientiam impotens omnino reddatur. His rationibus deficientibus abhorret quisque tamquam a morbo, a furenti hydropicorum siti, & insaturabili Erisictonis fame, de quo est Ovidii (1) fabula.

155. III. Objicitur. Voluptates visus & auditus sunt voluptates sensiles, eæque vehementissimæ, nec ullius molestiæ medicamentum: ergo hæ saltem voluptates postponi non possunt omni delectationi intellectuali, ex eo quod tenues sint, & doloris medicamentum.

Resp. distinguo primam antecedentis partem. Voluptates visus & auditus sunt voluptates sensiles, quatenus ex his sensibus natura animata, quæ simul sit intelligens, haurit voluptatem, concedo hanc partem; quatenus ex his sensibus natura animata, quæ sit solum cognoscens, non vero intelligens haurit voluptatem, nego suppositum, & omissis reliquis partibus, nego consequentiam. Dico igitur juxta superius etiam (§.25.) dicta, voluptatem visus & auditus omnem esse intelligentis facultatis, & in acquisitione novæ alicujus cognitionis sitam esse; Fac enim objecta horum sensuum nullam excitare in anima novam scientiam, aut illam non renovare quodammodo, quæ minus vivida propter diuturnitatem temporis evaserit, jam cessat omnis voluptas, quin immo accedet etiam gravissima molestia. Dulcis certe est musicus concentus, & bis etiam repetitus placet, sed si sæpius, jam ingratus etiam esse potest. Jucundissima est perlustratio pinacothecæ, non tamen illi, qui eam jam sæpius observavit, & si in ea claudatur, molesta etiam erit, non secus ac carcer. Quid plura? In cognitione, quæ acquiritur per oculos & aures sitam esse voluptatem visus & auditus, luculenter suadet Sanctus Augustinus rogans, (2) *Quid voluptatis habet videre in laniato cadavere, quod exhorreas, & tamen sicubi jaceat, concurrunt .... ad noscendi scilicet libidinem.* Quæ pariter inter-

(1) Ovid. 8. Metam.
(2) S. Aug. Confess. li.10. cap.35. nu.55. pag.189.

interrogatio cadere potest in simili concursu illuc, unde tristes veniant ululatus, & inconditi clamores.

156. Omissum autem fuit, quod voluptates visus & auditus asseruntur esse vehementissimæ, quia si voluptates sunt, sensiles non sunt, cum ad intelligentiam pertineant, nec comparandæ cum sensilibus, utpote diversi generis ad colligendam unius supra alteram vehementiam. Omissum etiam fuit, quod voluptates visus & auditus, quatenus dici aliquo modo possunt sensiles, non sint molestæ alicujus affectionis remedium; nam in homine, qui jam adultus, a potentia videndi & audiendi transit cum dolore ad cæcitatem & surditatem, esset magnum hujus molestiæ medicamentum posse saltem per intervalla aliquid videre, aut audire: in iis vero, qui vel a nativitate vel a pueritia cæci sunt, deficit credo hujusmodi tristitia de privatione hujusmodi facultatis: certe non raro observavi hujusmodi homines plenos constanti hilaritate, quod confirmat voluptatem visus propriam esse mentis, qua facile patitur cæcus a nativitate, se carere, non secus ac homines vulgares non moleste habent suam in omni literarum genere perfectam ignorantiam.

SECTIO X.

De Bono Utili.

PROPOSITIO.

157. Bonitas utilitatis præsupponit quidem in re utili bonitatem transcendentalem, vel honestatis naturalis: constituitur tamen in ratione bonitatis, quæ dicitur utilitatis, a bonitate finis sibi extrinseca.

Prima pars probatur. Bonitas utilitatis dicit convenientiam, seu aptitudinem unius rei ad obtinendum aliquem finem (§. 28.): ergo bonitas utilitatis præsupponit rem habere in se & intrinsece perfectionem aliquam suæ naturæ convenientem, per quam habet illam aptitudinem ad obtinendum aliquem finem: sed rem habere in se & intrinsece perfectionem

nem aliquam suæ naturæ convenientem, est rem habere bonitatem transcendentalem, vel honestatis naturalis (§.7.): ergo si bonitas utilitatis præsupponit rem habere in se & intrinsece perfectionem aliquam suæ naturæ convenientem, præsupponit bonitatem transcendentalem, vel honestatis naturalis.

158. Secunda pars probatur sic I. Bonitas utilitatis dicit convenientiam rei ad finem: sed convenientia rei ad finem dicit bonitatem finis, qui certe est quid rei extrinsecum, esse veluti formam quamdam, quæ facit, ut res dicatur habere bonitatem utilitatis: ergo bonitas utilitatis dicit bonitatem finis ipsi rei extrinsecam, esse veluti formam quamdam bonitatis utilitatis: ergo bonitas utilitatis constituitur in ratione talis bonitatis a bonitate finis sibi extrinseca. Hinc quam ægrotus utilem dicit medicinam, quæ habet in se vim expellendi pravos humores, eamque sollicite quærit: inutilem, quin immo noxiam sibi dicit sanus, qui non indiget hac purgatione.

II. Appetitus tendit in bonum utile, non ut in illo sistat, sed ut per illud, aliud quid assequatur tamquam finem, quod aliter dicitur, voluntatem appetere utile non propter se, seu ut finem, sed propter aliud, seu ut medium: ergo utile accipit rationem boni a bonitate finis sibi extrinseca. Confirmatur ex authoritate. S. Augustinus dicit, (1) *proprie honestum dicitur, quod propter se ipsum expetendum est, utile autem quod ad aliud referendum est*. Et S. Thomas, (2) *Utilia*, inquit, *dicuntur, quæ non habent in se, unde desiderentur, sed desiderantur solum, ut sunt ducentia in alterum*. Bonum igitur utile differt quam maxime a bono honesto, & bono delectabili, quia illud non habet ex se, & in se convenientiam respectu appetentis, ratione cujus sit bonum quoddam, sicuti in se habent tam bonum honestum, quam delectabile, sed habet a fine tamquam a forma & ratione, ob quam est diligibile.

159. Objicitur. Bonum aliquod utile habet in se propriam convenientiam vel cum natura vel cum ratione, propter

(1) S.Aug. li.83. qu. qu. 30 pag.8. (2) S.Thom. 1.p. qu. 5. ar.6. ad 2.

pter quam convenientiam eſt bonum : ergo non omne bonum utile accipit ab extrinſeco ſuam bonitatem.

Reſp. diſtinguo antecedens. Bonum aliquod utile habet in ſe convenientiam, propter quam eſt bonum vel honeſtum vel delectabile, concedo antecedens, propter quam eſt bonum utile, nego antecedens, & conſequentiam. Bene Suarez hic dicit, (1) *quod inter bona utilia quædam eſſe poſſit honeſta, alia vero delectabilia, ſolum materialiter contigit, in quantum hæ rationes boni in eadem re conjungi poſſunt, immo & ſe invicem denominare; nam & honeſtas & delectatio utilis eſſe poteſt ad ſalutem vel animæ vel corporis, & utilitas ipſa honeſta eſſe poteſt.*

SECTIO XI.

De Bono honeſto delectabili & utili inter ſe comparatis.

PROPOSITIO

160. BOnum proprie dicitur, tam de bono honeſto moraliter, quam de delectabili: ſed primario de honeſto moraliter, ſecundario de delectabili, de utili vero dicitur ſolum per Analogiam.

Propoſitionis duæ primæ partes ſunt primo contra Epicureos, qui ita primario bonum dici de bono delectabili volunt, ut in delectatione, & quidem illa, quæ appetitui ſenſitivo reſpondet, & voluptas proprie dicitur, conſtituant ſummum hominis bonum, & ipſius felicitatem, quando tamen conjuncta illi ſit carentia omnis animi perturbationis, quæ cum vehemens erumpat in animam ex timore Dei, hunc excutiunt negata Providentia Divina, & animæ immortalitate. Qui ita ſentiunt, Epicurei ſe dicunt, quia ſequi ſe profitentur Epicuri celebris Philoſophi doctrinam, nihil curantes quicquid contra ipſum alii quovis tempore ſcripſerint, inter quos eſt Plutarchus (2). Verum non deſunt, qui Epicuro per

(1) Suar. Metaph. diſp. 10. ſec. 2. nu. 24. pag. 217.

(2) Plut. Opuſc. Non poſſe ſuaviter vivi. pag. 191. Id. Contra Colotem pag. 462.

calumniam appingi hujuſmodi morum corruptelam exclamant. Inter iſtos ſunt L. Torquatus apud Tullium, qui poſtquam vehementer famam hujus Philoſophi propugnavit (1), ejus in hac re doctrinam intelligens de delectatione illa, quæ nunquam ſejuncta eſt ab honeſtate, concludit, (2) *Clamat Epicurus non poſſe jucunde vivi, niſi ſapienter honeſte juſteque vivatur*. Et Seneca, cujus eſt illud, (3) *Sancta Epicurus, & recta præcipit... non dico illius ſectam flagitiorum magiſtram eſſe, ſed illud dico, male audit, infamis eſt, & immerito*. Et Laertius (4), & alii veterum, quos ſequuntur Pallavicinus (5), Marchettus (6), Maſcardus (7) & omnium maxime Gaſſendus (8). Quin immo ipſemet Epicurus viſus eſt plane demonſtrare habenda eſſe pro calumniis, quæ ad ejus infamiam dicuntur; Nam morti proximus epiſtolam ad Hermachum miſit, in qua, ut refert Tullius, fatebatur, quod (9) *tanti morbi aderant veſicæ & viſcerum, ut nihil ad eorum magnitudinem poſſet accedere. Compenſabatur tamen cum his omnibus animi lætitia, quam capiebat memoria rationum inventorumque ſuorum*.

161. Secundo ſunt contra illos, qui delectationem quidem, non tamen quamcunque, & multo minus Epicuream, ſed illam, quæ conveniat naturæ rationali, & tamquam ex radice exurgat ex operationibus moraliter honeſtis, conſtituunt pro præcipuo fine hujuſmodi naturæ. Plato citari inter veteres poteſt pro hac opinione, ubi loquens de bonis, quæ unice propter ſe eliguntur, affert exemplum (10) *gaudii & voluptatum, quæ ſine nocumento ſunt, & quæ in poſterum nihil præter gaudium allaturæ ſint eas habenti*. Inter recentiores eſt Pallavicinus, qui in Philoſophia quidem morali univerſaliter ſtatuit bonum primario dici de gaudio, in quo ſitam eſſe voluit felicitatem. At in Theologia rem diviſit pro duplici ſtatu, in quo conſiderari natura rationalis creata poteſt,

(1) Tull. li. 1. de Fin. nu. 9. & ſeq. p. 112.
(2) Id. ibi. nu. 18. pag. 122.
(3) Sen. de Beata Vita. ca. 13. pag. 375.
(4) Laert. de Vit. Philoſ. li. 10.
(5) Pallav. del Bene li. 4. c. 23. p. 574.
(6) March. Terrena Beatit. li. 1. cap. 1. pag. 10.
(7) Maſca. Tavola di Cebete. part. 3. diſc. 7. pag. 401.
(8) Gaſſ. de Vita Epic. li. 7. pag. 186.
(9) Tull. de Fin. li. 2. nu. 30. pag. 187.
(10) Pla. de Rep. li. 2. in princi. pag. 314.

test, vel naturalis vel supernaturalis felicitatis. Atque pro primo statu excludit a ratione boni primarii delectationem ex eo, quod (1) *Non potest fœlicitas naturalis sita esse in delectatione, nam hæc supponit ante se possessionem boni, de quo delectamur. Quare non est fœlicitas, sed quies in fœlicitate*, proindeque concludit, bonum primario dici de honesto, & determinate de Scientia. Pro secundo vero hominis statu, fœlicitatis scilicet supernaturalis, statuens illam consistere ex æquo in visione Dei, & ejus amore, qui simul est gaudium amantis, jam æquales partes in ratione boni dedit bono honesto & delectabili. Ratio, quæ illum movit ad hujusmodi ex hac parte conclusionem est, quia antequam intelligatur creatura rationalis transformasse se affective in Deum bonum infinitum, intelligi non potest possidere bonum aptum ad felicitatem supernaturalem, quod requirit, ut ipsi sit redditum proprium. At quandoquidem ista quasi transformatio creaturæ in Deum competit potius intellectui clare illum intuenti, de quo dicitur, quod intelligendo fit omnia, non est in hac ipsius ratione sufficiens vis ad infirmandum illud ab ipso prius propositum argumentum, quo delectationi abstulit rationem primariam boni.

Sed redeo ad ejusdem doctrinam circa diversos quasi gradus boni, quam in Philosophia proposuit & propugnavit. Ibi ad examen revocans singula, quæ vulgo dicuntur bona respectu naturæ rationalis, excludit omnia a ratione boni in se præter hæc sex, (2) *esse*, *cognitionem*, *& gaudium*, tamquam bona physica ipsi intrinseca, & *amari*, *& honorari*, tamquam bona eidem extrinseca, & tandem *honeste agere*, quod est bonum diversi generis, scilicet morale, reliqua omnia dicit habere dumtaxat rationem boni utilis, seu medii ad sex prædicta. Porro ex his gaudium vult esse primarium bonum in se, quia gaudium est id, in quo omnis appetitus terminatur: deinde cognitionem seu scientiam, non quia hæc per se revera expetatur præcisa omni spe gaudii, sed quia nunquam accidit, ut gaudium scientiam non comitetur, quod idem sentit

R 2

(1) Pall. de Act. hum. li. 1. num. 38. pag. 412. Id. Ibid. li. 4. ca. 4. pag. 488.

(2) Id. del Bene, li. 3. cap. 36. & seg. pag. 54.

tit (1) de honestis operationibus, & de amore ac honore. Ultimum tandem locum inter bona in se dat huic, quod est esse, non quia hoc ipsum per se solum sit expetibile, cum aliquando sit melius non esse, quam esse, sed quia sine eo non subsistit expetibilitas gaudii, quod in tantum est expetibile, in quantum est in nobis, non extra nos.

162. Probatur jam prima propositionis pars. Bonum proprie dicitur illud, quod habet rationem finis, quod scilicet natura cognoscitiva potest vel solet appetere, ut in illo acquiescat: sed natura cognoscitiva potest vel solet appetere tam bonum honestum moraliter, quam bonum delectabile, ut in illis acquiescat: ergo. Minorem, quod pertinet ad bonum honestum, declarat communis non solum doctrina, sed etiam experientia hominum, qui in solo virtutum exercitio, seu benefactis norunt se tandem acquiescere, ita ut extiterint Stoici, qui in earum acquisitione beatitudinem hominis collocarent, & Persius illos sequutus tamquam maximam pœnam imprecetur malis (2),

Virtutem videant, intabescantque relicta.

Quod enim vero plus nimio falsum est, quemadmodum planum fecit S. Augustinus, Stoicos reprehendens (3), quod eo modo tollerent ab actibus virtutum illam, quæ aliunde illis inerat saltem virtualis tendentia in Deum atque relatio, eosque proinde redderent materialiter tantum bonos, malos vero formaliter (§. 17.): Quod vero pertinet ad bonum delectabile illam probant, primo ii, qui ita abutuntur ratione, ut finem unicum sibi constituant in illis delectationibus, quas natura quidem animalis, non vero rationalis potest sic unice intendere propter seipsas, cujusmodi est voluptas in cibo & potu: multo autem magis illi, qui in hujusmodi delectationibus capiendis immoderati sunt, quasi ratio in illis sit ad excogitandos modos, quibus se ipsos infra bestiarum conditionem deprimant, quæ solum ad sufficientiam solent comedere: contra quos fusius agunt Theologi morales, agentes de Gula,

(1) Pall. del Bene li. 1. ca. 11. & seg. pag. 28.

(2) Pers. Saty. 3. pag. 102.

(3) S. Aug. li. 19. de Civ. ca. 25.

la, vitio inter capitalia numerato, quia est veluti radix, ex qua variæ peccatorum species quodammodo pullulant. Ex quo apparere potest quanto jure damnata fuerit ab Innocentio XI. propositio illa octava, *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*.

Secundo eamdem probant ii, qui ita appetunt bona hujus vitæ, ut etsi pro insipientibus habeant illos, qui dicunt, (1) *beatum populum cui hæc sunt*, non tamen illa respuunt, quin immo eadem quærunt & amant, putantes nihil naturæ suæ etiam ut rationali dedecens fieri ex illis opportunis rationibus, quas exponit Pallavicinus (2), arguens contra illos, qui vel vitium in horum prosequutione declamant contineri, vel saltem honestatem desiderant dignam nobilitate naturæ humanæ, quando hæc tenuis momenti sint, ut florem contemplari, aut olfacere, aquam gelidam sorbere & similia, quam opinionem vehementer propugnat Seneca statuens, (3) *Multa quidem naturæ consentire, sed tam pusilla esse, ut non conveniat illis boni nomen*. Prætermissis Pallavicini rationibus contra istos, esto hæc una pro cunctis, quod teste Apostolo illa (4) Deus ipse *præstet abunde ad fruendum*, scilicet *in Domino*, ut alibi dicit idem Apostolus (5), quod, sæpius observante S. Augustino (6), est ita frui delectatione terrena, ut ea referatur ad finem ultimum, veram vitam, beatitatem æternam, quæ eodem definiente S. Doctore est bonum illud hominis, (7) *quo non est aliquid melius, quo pervenire homo possit, & quod non amittit invitus*. De alterutra vel de utraque bonitate, honesta scilicet vel delectabili intelligendus est S. Thomas, (8) ubi dicit, bonum importare habitudinem caussæ finalis.

163. Obji-

(1) Psal. 143.
(2) Pall. del Bene li. 1. ca. 20. pag. 61. Id. Ibi. li. 1. ca. 34. & seq. pag. 105.
(3) Senec. Epi. 118. pag. 503.
(4) 1. Ad Timoth. ca. 6. v. 17.
(5) Ad Philem. ver. 20.
(6) S. Aug. ad Honoratum epist. 140. alias 120. cap. 10. nu. 27. pag. 432. Id. de Doct. Christ. li. 1. ca. 33. nu. 37. pag. 16.
(7) Id. de Morib. Eccl. cap. 3. num. 5. pag. 689. Id. Serm. 72. n. 7. pag. 406.
(8) S. Th. 1. p. qu. 5. ar. 2. ad 3. Id. li. 1. cont. Gent. ca. 38. ar. 3.

163. Objicitur. S. Ambrosius dicit bonum non esse, sed potius incommodum, quod (1) *ad delectationem præsentis* pertinet, bonumque statuit *nihil omnino esse, nisi quod deceat, & honestum sit*: ergo bonum non dicitur proprie de bono delectabili saltem præsentis vitæ.

Resp. conc. antecedens, & dist. consequens: bonum non dicitur proprie de bono delectabili præsentis vitæ in sensu mystico S. Ambrosii, qui est & aliorum Sanctorum, concedo, aliter nego consequentiam. Sensum mysticum apertissime sequitur ibi S. Doctor, cum dicat se rem istam definire *futurorum magis quam præsentium formula*, & quatenus *ad vitæ æternæ prosit gratiam*.

164. Secunda propositionis pars, pro qua est S. Thomas affirmans, (2) *bonum per prius prædicatur de honesto, & secundario de delectabili*, sic probatur. Bonum primario dicitur de illo bono, quod potest esse ultimus terminus appetitus naturæ rationalis, quæ juxta rectam rationem moveatur, secundario vero dicitur de illo bono, quod non potest esse ultimus terminus appetitus naturæ, quæ juxta rectam rationem moveatur. Sed bonum honestum moraliter potest esse ultimus terminus appetitus naturæ, quæ juxta rectam rationem moveatur, non vero bonum delectabile: ergo bonum primario dicitur de bono honesto moraliter, secundario vero de bono delectabili.

Minoris secunda pars probatur primo contra Epicureos sic. Illud bonum potest esse ultimus terminus appetitus naturæ, quæ juxta rationem moveatur, quod non est bonum privans eam bono illo, cujus sola natura rationalis capax est, & cujus prosequutione distinguitur ipsius appetitus ab appetitu brutorum: sed solum bonum honestum moraliter est bonum, cujus sola natura rationalis capax est, & cujus prosequutione distinguitur ipsius appetitus ab appetitu brutorum: ergo. Declaratur magis argumentum hoc pacto. Appetere aliquid propter delectationem vel sensibilem, vel quæ ad sensibilem reducatur, est appetere more Brutorum, deficiendo ab usu rectæ rationis, quæ sibi procuret bonum rationalis operationis, quæ

(1) S. Amb. de Offic. ca. 9. pag. 4. (2) S. Tho. 1. p. qu. 5. ar. 6. ad 3. p. 21.

quæ eſt bonum moraliter honeſtum; (1) *propter operationes enim inſtitutor naturæ delectationes* (ſenſiles) *appoſuit*, ut obſervat S. Thomas, & non contra inſtituit operationes propter ſenſilem delectationem, quod etiam fieri non potuiſſe, ſuadet S. Doctor, quia inquit (2) *Delectatio conſiſtit in quadam quietatione voluntatis: quod autem voluntas in aliquo quietetur, non eſt niſi propter bonitatem ejus, in quo quietatur*: ergo bonum delectabile non ſolum in ſenſu Epicureorum, ſed in nullo ſenſu poteſt eſſe ultimus terminus appetitus rationalis. Confirmatur argumentum ex S. Auguſtino, qui enumeratis variis bonis in genere boni delectabilis dicit, (3) *peccatum admittitur, dum immoderata in iſta inclinatione, cum extrema bona ſint, meliora & ſumma bona deſeruntur, tu Domine Deus noſter, & Veritas tua, & Lex tua.* Quare alibi inculcat, (4) *Homo rerum mortalium & fluentium nihil diligat, nihil per ſe appetendum putet, ſed ad vitæ hujus atque officiorum neceſſitatem, quantum ſat eſt, uſurpet utentis modeſtia, non amantis affectu.*

165. Eadem minoris pars probanda ſecundo eſt contra illos, qui Gaudium, quod eſt delectationis ſpecies volunt eſſe præcipuum finem naturæ rationalis. Hos jam redarguit allata nuper S. Thomæ ratio, quod, cum ideo aliquid naturæ rationali afferat gaudium, quia ipſi bonum eſt, non viceverſa ideo bonum ſit, quia affert gaudium, nequit gaudium eſſe præcipuus illius finis. Cujus rationis vis ſic magis exponitur. Illud bonum poteſt eſſe ultimus terminus naturæ rationalis, ad quod acquirendum urget appetitus rationalis: Atqui gaudium non eſt actus appetitus rationalis urgens ad acquirendum ullum bonum, ſed eſt actus, qui ſignificat bonum jam acquiſitum: ergo gaudium nequit eſſe ultimus terminus appetitus rationalis.

Rurſus ſic arguitur. Illud bonum poteſt eſſe ultimus terminus naturæ rationalis, quod convenit illi ipſius quodammodo parti, per quam eſt formaliter rationalis: ſed per intelle-

(1) S.Th. 1.2. qu.4. ar.2. ad 2. pag.12. pag. 85.
(2) Id. Ibid. in corp.
(3) S. Aug. Conf. li. 2, ca. 5. num. 10. pag. 702.
(4) Id. de Mori. Eccl. cap. 21. num. 39.

tellectum natura rationalis est formaliter rationalis, non vero per appetitum, qui ut intelligatur rationalis, intelligi debet directus a ratione, a qua proinde per quamdam quasi denominationem dicitur rationalis: ergo illud bonum potest esse ultimus terminus naturæ rationalis, quod convenit intellectui, non quod convenit appetitui: Atqui intellectui prout distinguitur a natura, & ab ipsius appetitu non convenit delectatio: hæc enim significat quietem appetitus: ergo.

166. I. Objicitur. Non est universaliter verum, ideo naturam rationalem de aliquo delectari, quia illud est bonum: ergo hoc modo non suadetur delectationem non esse bonum majus omni alio bono. Probatur antecedens. Si illud esset universaliter verum, jam dicendum esset famem & vulnera esse hominibus bona; Nam delectamur sentientes fame nos pungi, & contra tristamur, si statis temporibus hæc a nobis non sentiatur. Similiter sicuti qui tactu etiam vehementi ferri & ignis in brachio vel crure, animadvertit se non affici, luget tamquam de emortuis membris, ita contrario modo, qui illis commovetur, se habet: sed ridiculum est dicere famem & vulnera esse homini bona: ergo illud non est universaliter verum.

Resp. nego antecedens. Ad probationem nego majorem, quam ratio allata non suadet, quandoquidem delectatio illa, quam experimur ex fame & vulnere in objectis circumstantiis, non habet pro suo objecto famem, sed persuasionem ex illis utique molestis sensationibus quasi erumpentem de bono corporis habitu, in quo versamur.

167. II. Objicitur. Illud est bonum primarium, quod est bonum, quo possesso natura rationalis quiescit: Sed bonum quo possesso natura rationalis quiescit, est gaudium: ergo gaudium est bonum primarium.

Resp. conc. maj. & nego minorem; Nam imprimis hi termini bonum, quo possesso natura rationalis quiescit, est gaudium, videntur continere quamdam contradictionem; Gaudium enim nequit intelligi, nisi affectus quidam circa bonum possessum: ergo ante gaudium intelligitur jam possessio boni: ergo gaudium nequit esse ejus possessio, sive ut ajunt, finis quo.

Præ-

Præterea natura rationalis appetit, quod sibi magis convenit: magis autem sibi convenit operatio moraliter honesta respondens intellectui, quam gaudium, quod pertinet ad voluntatem, sive ad suum appetitum rationalem; Nam per operationem propriam intellectus, ut per claram boni objectivi cognitionem, intellectus seipsum similem illi vitaliter & intentionaliter reddens, se & totam naturam, cujus est potentia, in ipsum expetitum bonum quodammodo transformat: gaudium vero, quod non est nisi inclinatio quædam naturæ in bonum, non acquirit hujusmodi cum bono similitudinem, & quasi in illud transformationem: ergo natura rationalis magis appetit operationem moraliter honestam, quam gaudium. Hinc doctrina illa profluit, quam non semel statuit Aristoteles ad felicitatem pertinere contemplatricem sapientiam, seu illas cognitiones, quæ non ordinantur ad bonum a se diversum, cujusmodi sunt in disciplinis actuosis seu practicis, sed illas, quæ sibi satis sint, cujusmodi sunt in disciplinis mere speculativis.

168. III. Objicitur. Semoto gaudio, & concessa scientia quantumvis recondita, naturam rationalem non posse esse beatam, suadent damnati Dæmones, quibus quævis fortasse Philosophiæ mysteria aperta sunt: ergo gaudium est bonum unicum primarium, & cæterorum finis.

Resp. dist. antecedens. Concessa est Damnatis scientia, quam expetunt vehementer, illa scilicet sita in visione intuitiva Dei, nego antecedens: alia, scilicet naturalis, conc. antecedens, vel omitto, & nego consequentiam. Infelicitas naturæ rationalis habetur necessario, deficiente possessione boni illius, quod appetit, sicut accidit in Damnatis.

169. IV. Objicitur. Ita se habet bonum respectu felicitatis, sicuti se habet malum respectu infelicitatis: sed respectu infelicitatis, *malum quo*, est solus dolor; Hic enim est ipsa possessio mali: cætera autem mala, ut paupertas, ignorantia, morbi, sunt *malum quod*, cum infelicitatem non inferant, nisi dolor accedat, ergo respectu etiam felicitatis, *bonum quo*, scilicet possesso quis est felix, est sola delectatio.

S Resp.

Resp. conc. maj., & nego minorem, quam affirmat quidem Pallavicinus (1) consequenter ad stabilitum in delectatione finem, sive bonum quo, & in reliquis omnibus bonum quod. Verum cum etiam dolor, sive animi cruciatus sit effectus, necessario consequens possessionem mali, non vero ipsa possessio mali, sicuti simili modo probari potest, ac factum est de delectatione, seu gaudio, reformatur objectio in confirmationem nostræ assertionis. Nec probatio adducta in argumento, quod illa, quæ apprehenduntur, tamquam *malum quod*, non inferant infelicitatem, nisi eadem sequatur dolor, evincit propositum; siquidem quando accidat, ut dolor non sequatur illa mala, quæ actu afficiant illum, qui ab eis abhorrebat, idem etiam fatebitur falso se putasse illa abhorrenda esse: sed perseverante judicio, quod ea sibi essent mala, semel quod in se inciderent, necesse est sit infelix, dum in illis actu versatur, & ex hoc jam possesso malo tamquam caussa, necesse est dolorem tamquam illius effectum experiatur.

170. Instat (2). Idem est dicere a natura rationali appetitur res illa, ac dicere natura rationalis gauderet de re illa: sed dicere, natura rationalis gauderet de re illa, significat naturam rationalem ordinare rem illam ad gaudium: ergo etiam dicere a natura rationali appetitur res illa, significat naturam rationalem ordinare rem illam ad gaudium: ergo quicquid appetitur a natura rationali appetitur in ordine ad gaudium: ergo gaudium est primarium bonum, seu finis omnium bonorum. Argumentum confirmat, quia inquit, (3) *potiri & frui, quorum alterum possessionem, alterum vero gaudium significat, synonima sunt.*

Resp. conc. maj., & nego min. Nam natura rationalis appetit etiam bonum intellectus: intellectus autem non habet tamquam actum sibi proprium gaudere, sed intelligere. Melius itaque, si generaliter loqui velimus, dicetur, quicquid appetitur a natura rationali, appetitur in ordine ad sui perfectionem, quæ perfectio, cum relate ad ipsum appetitum sit gau-

(1) Pall. de Bene. li. 2. ca. 52. num. 2. pag. 302.

(2) Id. Ibi. li. 3. ca 40. pag. 424.

(3) Id. Ibid. li. 4. in fine ca. 21.

gaudium, appeti potest etiam gaudium, sed relate ad alias potentias appeti debent, quæ singulis conveniant. Quod pertinet ad confirmationem, potiri & frui proprie synonima non sunt; dicitur enim etiam potiri morte, in qua voluptas non habet locum; synonima tamen fieri posse, non est negandum nisi ab iis, qui tropos, & determinate metonymiam, quæ hic intercedit, vellent ab oratione eliminare.

Instat iterum. Gaudium pertinet ad naturæ rationalis felicitatem, tamquam ipsius pars essentialis; neque enim ipsius felicitas concipi potest sejuncta a gaudio: ergo gaudium saltem est bonum æquali loco habendum, ac aliud quodvis bonum.

Resp. nego antecedens, cujus probatio non est ad rem; Quod enim felicitas non possit concipi sine gaudio, hoc non provenit ex eo, quod gaudium constituat essentiam felicitatis, sed ex eo, quod hoc pone semper sequatur felicitatem jam constitutam. Id suadent illi, qui cum S. Thoma propugnant essentiam cœlestis Beatitudinis consistere in sola Visione Dei, inter quos videri potest Sylvester Maurus (1), apud quem invenio expeditam etiam solutionem eorum, quæ ex eodem Pallavicino ulterius possent objici.

171. Determinate contra Epicureos sic arguit Plutarchus in Commentario illo, cujus titulus, (2) *Ne suaviter quidem vivi posse secundum Epicuri decreta*. Si Voluptas est summum hominis bonum, tunc quando nullo Dei timore animus perturbetur, jam Voluptas vel nequit esse summum hominis bonum, vel longe minus bonum erit homini, quam brutis; Nam homo, vel nullo modo potest se liberare a timore Divinæ vindictæ pro tempore tum præsenti tum futuro, vel certe non potest ita se ab eo liberare, ut bruta non sint semper magis libera, ac ipse est: ergo stulta est Epicureorum opinio.

Secundo contra eosdem idem Plutarchus. Delectationem appetitus sensitivi esse majus bonum homini, quam delectationem appetitus rationalis falsum evincit intima homi-

(1) Maur. quæst. Theol. tr. de Beatitu. qu. 5. pag. 59.

(2) Plut. pag. 191.

minum conſcientia, quæ non raro manifeſta fit externa mœſtitia aut exultatione, & aliis modis. Nonne qui cum Tobia cæcitatem incurrant, per quam impeditur illis honeſta delectatio acquirendi novas cognitiones, quarum inſtrumentum præcipuum ſunt oculi, dolent cum illo ſublatum ſibi eſſe gaudium quaſi ex integro, (1) *Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen Cæli non video?* Nunquid ſimilis lamentatio audita unquam eſt ab iis, qui modico & vili cibo coguntur vivere? Compertum eſt referente Tacqueto (2) cum multis, Pythagoram victimas Diis obtuliſſe ob inventum præclarum illud Theorema de ratione, quam habet quadratum lateris majoris in triangulo rectangulo ad quadrata reliquorum laterum, quo univerſa Matheſis utitur frequentiſſime, non tamen novimus ſimile quid factum ab ullo, qui potitus fuerit quacunque voluptate. Novimus Eudoxum ſolitum dicere, dum ſibi daretur Soli propius accedere ad illius figuram, ſpeciem, & magnitudinem cognoſcendam, quemadmodum de Phaetonte narrant fabulæ, non recuſaturum parem cum illo deinde mortem ex fulmine. At quis unquam certam mortem pactus fuit pro quocunque convivio, aut alia voluptate? Memoriæ proditum eſt Philippum II. Hiſpaniarum Regem, accepto per intempeſtam noctem nuncio de Antuerpia a ſuis tandem expugnata, tanta affectum lætitia, ut ſeveritatis ſuæ pluſquam Philoſophicæ oblitus e cubili ſuo proſiluerit, & ad filiæ Iſabellæ cubiculum accurrens, ejuſque ad oſtium pulſans exclamaverit, *Antuerpiam tenemus*. Quæ nam ad hujuſmodi nuncium delectatio ſenſuum? Frequentiora ſunt exempla eorum, qui ad Theatra convolant, ubi cæteroquin norunt jam ex repetita experientia, pati opus eſſe ſitum incommodum, ſudorem continuum, ipſum etiam aliquando luctum violenter expreſſum a ficto aliquo Belliſario poſt triumphos emendicante, & ſimilibus Tragœdiarum perſonis. Nonne hi plane demonſtrant præferre ſe moleſtiæ ſenſibili oblectationem, quam ſuperior pars animæ experitur, vel ex cognitione, quam acquirit, aut renovat tot tantarumque rerum, quæ vivida ibi

(1) Tob. ca. 7.

(2) Tacq. Elem. Eucli. li. 1. prop. 47. pag. 43.

ibi imitatione proponuntur, ut verius dicitur, vel ut credidit Castelvetrius in sua Poëtica ex animadversione probitatis nostræ, quam deprehendimus in honestissima commiseratione erga eorum, quos in heroum numero habemus, calamitates. Multo fortasse frequentius idem ostendunt illi, qui ex literis cujuscunque generis, etiam infimis, ut ex lectione historiarum, & etiam fabularum tantam hauriunt suavitatem, ut pigeat ab illis vacare ad reficiendas vires, & ad ipsum cibum capiendum quandoque urgendi etiam sint.

172. Tertio. Illa delectatio est majus hominis bonum, quæ convenit potiori parti hominis: sed potior pars hominis est animus, non vero corpus: ergo delectatio intellectualis, quæ convenit animo, est majus hominis bonum, quam delectatio sensilis, quæ convenit corpori. Hoc argumentum utpote petitum a parte, per quam homo, ut ait Aristoteles, (1) *maxime homo est*, luculentius declarat stultitiam Epicureorum, qui tamen eo fortasse minus commovebuntur, nisi prius e luto materiæ, in quo fortasse sunt immersi, sinant se extrahi iis argumentis, quibus materiam non posse cognoscere alibi demonstratur.

Quarto. Voluptas utpote ex dictis (§. 151.) medicina malorum, quibus corpora animata naturaliter subjacent, non retinet nec continuo, nec constanter rationem boni: retinet vero delectatio intellectualis, qualis præsertim cum animi cultura, & scientiæ acquisitione conjungitur: eaque non solum nec exilio, nec carcere, nec furum violentia, nec tyrannorum inhumanitate separari a nobis penitus potest, sed tunc maxime opportune accurrit ad minuendas externas quasvis calamitates: ergo delectatio intellectualis potior est voluptate.

Quinto. Si Voluptas est potius bonum honesto, dicendum est insanire tum illos, qui pericula, labores, dolorem etiam pro patria & pro suis suscipiant, ut non modo nullam captent, sed etiam prætereant omnes voluptates, dolores denique quosvis suscipere malint, quam deserere ullam officii partem: tum illos, qui hos laudent; Sed hoc opponitur

(1) Arist. Ethic. lib. 10, cap. 7. num. juxta Maurum 11. pag. 325.

tur judicio non solum cæterorum hominum omnium temporum, sed ipsorummet Epicureorum, qui sibi maxime nocerent, si contrarium dicerent: ergo Voluptas non est potius bonum honesto.

173. Probatur tandem tertia propositionis pars. Illud dicitur bonum dumtaxat per analogiam, quod dicitur bonum dumtaxat per denominationem a sibi extrinseca bonitate derivatam: sed bonum utile dicitur bonum dumtaxat per denominationem ab extrinseca sibi bonitate derivatam; Nam dicitur bonum a fine, scilicet bono vel honesto vel delectabili, ad quem tamquam medium ordinatur. Sic Viator negat bonum sibi esse currum, qui aliqua sui parte necessaria ad usum expers sit, & Bellator projicit a se bombardam tamquam incommodum pondus, quantumvis accurate perfectum, quoties materia tormentaria exhausta jam est, nec alia amplius speratur: ergo.

Hinc cum homo utpote naturæ non sensibilis solum, sed etiam rationalis licite non possit habere pro fine ultimo delectationem sensibilem, vel aliud quid, quod non referat ad summum bonum, negat S. Augustinus bona terrena esse bona illi, qui malus sit in ipso usu talium bonorum, (1) *Aurum*, inquit, *argentum bonum est: sed si bene usus fueris; bene autem non uteris, si malus fueris. Ac per hoc aurum & argentum malis malum est, bonis bonum est, non quia eos bonos facit, sed quia bonos invenit, in bonum usum convertitur*. Idem ante ipsum falsus est Plutarchus, & præclare in hunc modum declaravit (2), *Prudentia est id, quod potest recte uti his, auro, argento, gloria, valetudine, divitiis, robore, pulchritudine: ac singula horum jucunda facit, laudabilia, utilia, cum sine hac inutilia, sterilia, damnosaque sint, & molestiam ac dedecus possidenti ea afferant*.

SECTIO

(1) S. Aug. serm. 72. nu. 2. pag. 405. (2) Plut. de Fortunâ, pag. 64.

SECTIO XII.

De naturali Felicitate hominum dum vivunt.

PROPOSITIO I.

174. AD naturalem felicitatem hominis singularis dum vivit, omnino requiruntur ex bonis ipsi intrinsecis hæc quatuor, intelligere, bene valere, tranquillum esse, & honeste agere: ex bonis autem extrinsecis, hæc duo amari & honorari.

Propositionis sensus ex iis, quæ supra in notione hujus felicitatis (§.34.) dicta sunt, apertus est. Illa suadetur primo quod pertinet ad intelligentiam, quo nomine utor in sensu omnium amplissimo, qui non est determinatus ad illam, quæ est de facultatibus, de quibus agitur in Academiis: sed complectitur quamcunque cognitionem, quæ homini conveniat pro diversa status sui conditione, quæ illi contigerit; Impetus enim ille in felicitatem, de qua hic agimus, reperitur in quibusvis hominibus sive nobili, sive humili loco natis, adeoque sive ii possint in sublimioribus disciplinis excoli, sive debeant in vilioribus artibus versari. Sic itaque arguitur. Exclusa intelligentia illa, quæ est, ut ajunt, in actu primo & quidem proximo, ne habetur quidem subjectum capax felicitatis illius, quam inquirimus, quæ scilicet potuerit ab eo, qui eam possideat, cognosci & intendi, sed habetur vel stupidus, vel insanus, vel brutum, vel lapis: Exclusa autem illa, quæ est in actu secundo non habetur in homine, nisi frustratio naturalis appetitus sciendi ipsi ingenitus, quam necesse est sequatur ægritudo animi, quæ non componitur cum felicitate.

Res tota luculentius fortasse declaratur ex errore, qui est malum intelligentiæ oppositum. Error certe naturam rationalem hominis ita deturpat, ut quodammodo e sede ac dignitate sua illam deturbet. Quare si ipsa errorem suum agnoscat, jam pudet, eoque affligitur: ergo felix non est: Sin vero

vero non agnoscat, sed possit olim agnoscere, jam poterit etiam affligi: ergo non possidet felicitatem, quæ est status in possessione suorum bonorum permanens & diuturnus: Sin tandem non cognoscat, nec propter stoliditatem suam unquam potis sit cognoscere, non est hæc subjectum felicitatis, de qua quærimus; neque enim hic de alia agimus, nisi de ea, quæ conveniat homini, qui talis sit non in actu dumtaxat primo, sed in actu secundo: ergo intelligentia pertinet ad singularis hominis in hac vita felicitatem.

175. Qui objiciant, viros doctissimos in continuis querelis & gemitibus viventes palam facere abundantem doctrinæ apparatum nihil conferre ad felicitatem, videant, undenam hujusmodi lamentationes oriantur. Si ab eo, quod imparati sint a divitiis aut dignitatibus, quas optarent, credentes in iis contineri bonum majus, quam reipsa est, vel ex eo, quod sibi persuasum sit, plura se scire aut promereri, quam revera noverint, aut promereantur, jam cum multiplici scientia conjunctas habent hujusmodi falsas existimationes; ex quibus proinde, non vero ex sua doctrina hauriunt volentes suam miseriam. Sin autem causa horum gemitus sit nimia tenuitas eorum bonorum, quæ ad vitam necessaria sunt, aut aliæ calamitates in consanguineis, vel aliis sibi sive prudenter sive imprudenter caris, hoc jam viam aperit ad alia duo, quæ ad constituendam felicitatem diximus requiri, comprehensa sub nomine bonæ valetudinis, & tranquillitatis, & quæ per opposita sibi mala, dolorem & tristitiam jam declaro.

176. Igitur cum dolor corporis pars sit infelicitatis, necesse est bona valetudo, quæ diuturnitatem vitæ, & aliorum bonorum nobis pollicetur, & a doloribus nos eximit, pars sit felicitatis. Eademque est consequentia circa tranquillitatem animi ex ejus opposita ægritudine, per quam solam aliquando etiam summam calamitatem designamus. Nec audiendi sunt Stoici, qui ponentes totam hominis felicitatem sitam esse in sola virtute sive voluntatis sive intellectus, quæ sapientia proprie dicitur, neque enim illi satis unam ab altera distinguebant, consequenter asserebant sapientem fore bea-

beatum etiam in equuleo. Effatum hoc gloriosissimum ne dicam, an ineptissimum, nunquam certe habuit apud illos, ne unum quidem exemplum, quo illius veritas comprobaretur, nisi forte aliquod adducant ex iis, qui in gravissimis etiam calamitatibus invictam animi constantiam præseferebant. At hæc aliquando visa est etiam in tortura sceleratorum, quos tamen ipsi iidem negantes esse beatos, agnoscere debent male ab ipsis confundi constantiam, seu pervicaciam, seu insaniam cum beatitate, quæ semper conjuncta est cum sincera & invidenda lætitia, qualis nunquam se protulit in cruciatibus beatorum juxta veteris cujusvis Philosophiæ placita. Sola Christiana Religio exhibere potest exempla eorum, qui in exilio, carceribus, summa rerum omnium inopia, suppliciis ipsis immanissimis hilaritatem præsetulerunt admirabilem. Sed Divinâ hæc, non naturali virtute acciderunt.

177. Sequitur, ut honestatem in operando ostendam esse partem ejus felicitatis, quæ humanitus obtineri potest. Quod sic conficio. Honestas in operando sumi potest, vel pro qualitate ipsius actus humani, vel pro habitu, qui ex pluribus repetitis actibus coalescit, & aliter dicitur virtus moralis. Jam vero si sumatur pro qualitate actus, certe exclusa honestate ab actu humano infertur, illum opposita infici qualitate, per quam actus ille jam est vera culpa: Sed hæc per se ipsa ita dedecet naturam rationalem, ut in illam non incidat, nisi per errorem omniùm maximum, juxta illud, *Omnis peccans est ignorans*, quem quidem brevi omnino advertet, cum deferbuerit tumultus malarum perturbationum, quibus mens quodammodo obcæcata in malum illud sub specie boni imprudens se conjecit: Jamque actum est de omni ejus tranquillitate. Sin autem honestas in operando sumatur pro virtute, hujus necessitas ad humanam felicitatem ostenditur, tum quia sine illa triumphant in homine mali appetitus, quibus ceu navis a procelloso mari misere in omnem partem jactatur, & fortasse etiam discerpitur, quo in statu ne umbra quidem felicitatis habetur, sed cumulus calamitatum: tum quia ita comparati sumus, ut si a nobis absit

virtus, jam vitium nos occupet, quod est per se summum hominis malum, & teterrima malorum omnium origo, ut luculenter declarat Plutarchus in suo illo supra etiam (§.105.) citato, eleganti & diserto opusculo etsi imperfecto, *An vitiositas ad infelicitatem sufficiat*. Ex quibus a vitio profluentibus malis, quando cætera in hac vita deficiant, non deficit certe continuus ille conscientiæ latratus mentem perpetuo obtundens, ejusque attentionem a quibuscunque deliciis avertens, & in Divinæ ultionis terrore, vel saltem suspicione licet reluctantem infigens; (1) *Etenim*, ut inquit Plato, *quæ de Inferis dicuntur, quemadmodum eos, qui injuste egerunt, pœnas illic dare oporteat, movent animum, ne forte vera sint, suspicantem .... Et ex ipso somno tamquam pueri frequenter excitus, extimescit, & pessima in spe vivit*. Sed apertius Sacræ Literæ affirmant, (2) *Homini bono dedit Deus lætitiam, peccatori autem afflictionem*, & alibi (3) *Non est pax impiis, dicit Dominus*. *Impii* (4) *quasi mare fervens, quod quiescere non potest*: Ergo honestas in operando necessaria est ad humanam felicitatem.

178. Restant jam bona extrinseca amor, & honor, quorum ambo pertinere ad hanc felicitatem, sic conficio. Appetitus utriusque boni ingenitus est cuique homini, nec quisquam esse potest, qui tandem non fateatur verissime scriptum esse, (5) *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ: super argentum & aurum gratia bona*. Ergo qui utrunque bonum amoris & honoris aliquo modo non possideat, felix nequit esse. Antecedens planum fieri potest ex eo, quod quisque cujusvis conditionis conscius est, non solum ab injuriis inferendis, & vitiis se absterreri a timore, ne aliorum in se odium & execrationem, quæ semper conjuncta est cum animi molestissima tristitia: sed ad beneficia etiam impertienda, virtutemque se impelli a spe amoris, honorisque sibi conciliandi, quæ voluptatem in intimas usque medullas infundunt. Qui in privata & occulta fortuna vivunt, non habent fortasse, unde hos animi sui involuntarios etiam impetus

(1) Plato 1. de Repub. circa principi. pag. 307.
(2) Eccle. 26.
(3) Isai. 48. 22.
(4) Isai. 57. 20.
(5) Prov. 22. 1.

petus deprehendant, nisi paucos illos vel domesticos vel socios, quibuscum necesse est vivant, sed qui paulo altius sublati sunt, & ii multo magis, qui aliis dominantur, hoc luculentius intelligunt. Soluti magna ex parte, vel ex toto ab humanis legibus, hanc tamen sentiunt sibi impositam, ut aliorum judicia, & publicam existimationem de iis, quæ agant vel dicant, revereantur. Norunt enim bonis actionibus respondere amorem & approbationem, & malis contra maledicta & vituperium commune. Hinc magnum a flagitiis froenum, & vehemens ad virtutem incitamentum, & necessaria compensatio ad plurima, quibus dominantium conditio subjicitur incommoda, propter perpetuam sollicitudinem in consulendo justitiæ administrationi, annonæ commodis, munerum distributioni, commercii incremento, redituum indemnitati, invasionum securitati, aliisque hujusmodi.

179. Hanc ipsam partem felicitatis juvat ulterius declarare ex odio & infamia, malis amori & honori oppositis. Hæc cum plerunque sequantur velut umbra vitium, & improbitatem, jam planum est ex dictis de malo culpæ, nunquam posse esse ne humanitus quidem felicem, qui propterea odio habeatur, aut nota infamiæ inuratur. Et quoniam, qui calliditate aliqua aliis hominibus sua vitia celans, hæc mala, prout ab illis proveniunt, possit evitare, eadem nequit effugere, prout sunt a Deo, quem existere, omnia penitus intelligere, & odio habere omnem iniquitatem, nemo hominum, ne ii quidem, qui atheos se profitentur, ignorat, siquidem hi quoque velint nolint, eum revera esse saltem suspicantur: Proinde necesse est, quisque fateatur cum vitio conjunctam semper esse etiam in hac vita infelicitatem, quemadmodum innumeri Auctores integris libris contendunt, & sacri identidem Oratores pro concione exponunt.

Aliquando tamen accidit pro hominum perversitate, aut furore, ut eadem mala comites sint insignis alicujus virtutis & probitatis. Ita Aristides ille, qui apud Athenienses Justi agnomen habebat, propter hanc ipsam justitiam suam expulsus in exilium fuit per Ostracismum, hoc est per suf-

fragia descripta in testa a singulis corruptæ jam Athenarum Reipublicæ civibus. Certe narrante Plutarcho (1) ille, qui literarum rudis, & ne de facie quidem ipsum noscens, eidem tradidit testulam, in qua damnationem suam scriberet, respondit ab eodem rogatus, non alia de caussa hominem damnare, nisi quia, *molestum*, inquit, *mihi est Justi cognomentum*. Sed exemplum admirationem omnium vincens veneramur in Christo Domino omnis Sanctitatis fonte, qui propterea odium hominum, & omnis generis ignominias passus fuit in terris, idemque eventurum prædixit iis, qui illum conentur imitari, quia *non est*, inquit, *discipulus supra magistrum*. Quoties autem mala hujusmodi superveniant virtuti, minor quidem est inde orta tristitia: attamen adhuc ingens, & aliquando tanta, ut tædeat jam vivere, & mors loco beneficii a Deo exposcatur, sicuti alibi (2) dico factum esse a Moyse, Elia, & Tobia: ergo felicitas in hac vita nequit esse cum odio & infamia, quin immo omnino requirit amorem & honorem.

180. I. Objicitur. Christi Domini sunt hæc verba, (3) *Beati qui lugent. Beati qui persequutionem patiuntur*: Sed hæc verba declarant posse in hac vita haberi felicitatem etiam sine aliorum amore & honore, immo cum odio, & infamia apud alios: ergo ad felicitatem hujus vitæ non pertinent amor & honor.

Resp. conc. maj., & distin. min. Ea verba sunt de felicitate supernaturalis ordinis, & quidem quatenus disponit ad felicitatem æternam, concedo minorem: ea verba sunt de felicitate ordinis naturalis, de qua hic loquimur, nego minorem & consequentiam. Dico igitur per illas celebres beatitudines, de quibus Christus loquitur, significari actus bonos per gratiam supernaturalem factos, ut ex professo ostendit Suarez (4), in quibus Christus posuit beatitudinem, quia per illos cœlestis Beatitudo comparatur: proinde, *caussaliter & dispositive Beatitudines nominantur*, ut idem Auctor advertit.

181. II.

(1) Plut. Apophtheg. pag. 100.
(2) Diss. de malo. num. 42.
(3) Matt. 5. & Luc. 6.
(4) Suar. de necessit. Grati, li. 3. cap. 22. pag. 474.

181. II. Objicitur. Deus est beatissimus, etiamsi odio habeatur a Damnatis, & timeatur unice, non vero ametur ab improbis, a neutris vero colatur: ergo amor & honor creaturarum non sunt pars ulla felicitatis Divinæ: ergo neque felicitatis humanæ.

Resp. conc. antecedens, & dist. consequens: Amor & honor creaturarum non sunt pars ulla essentialis & intrinsecæ felicitatis Divinæ, conc. consequ.; non sunt pars ulla felicitatis Divinæ accidentalis & extrariæ, nego tum hanc, tum ulteriorem consequentiam. Accedit Deo gloria extrinseca ex actibus amoris & honoris, qui a bonis hic, & a Beatis in Cœlo ipsi tribuuntur, de qua Deus sibi complacet. Stilla tamen hæc est respectu illius Oceani ineffabilis Beatitudinis & infinitæ, quæ ipsi intrinseca est, & multo minus quam Stilla, ea quæ ipsi negatur a malis & damnatis. Quare etiamsi hæc deficiat, adhuc remanet infinita illius felicitas. Adde, quod sicuti cum Omnipotentia infinita, aliisque Divinis attributis componi non potest existentia creaturarum omnium possibilium, ita neque componi potest, felicitatem Deo extrinsecam ex amore & honore creaturarumprovenientem esse tantam, quanta absolute possibilis est; Hoc enim postularet, ut existerent omnes creaturæ possibiles, & simul ut Deus non haberet potentiam creandi creaturas liberas a necessitate illum amandi & colendi. Quod autem pertinet ad ulteriorem consequentiam, illa etiam negatur, quia nulla est similitudo inter felicitatem Dei, & felicitatem humanam propriam hujus vitæ. Illa intelligitur ex ipsa infinita Dei perfectione esse infinita: hæc contra intelligitur non solum finita, sed etiam quodammodo nulla, nisi coalescat ex prædictis bonis tam intrinsecis, quam extrinsecis ipsi homini.

COROLLARIA.

182. PRimum esto. Nulla intelligens creatura potest naturaliter pervenire ad naturalem felicitatem, nisi post longum temporis intervallum, & sustinendo interea mala physica bene multa laboris & tristitiæ. In hoc comprobando versatur

quæ-

quædam Sulzeri Dissertatio, *De felicitate entium intelligentium*, inserta in Historia Academiæ Scientiarum Berolinensis ad annum 1754 (1). Brevi illius veritas deducitur ex eo, quod Scientia naturaliter acquisita, tanta felicitatis naturalis pars, consistit in bene disposita serie cognitionum, quæ comparari nequit sine applicatione mentis non mediocri, conjuncta cum ardenti illius consequendæ appetitu, molesta anxietate eventus, & frustraneo per longum aliquando tempus conatu. Rursus cnm bene moraliter saltem cum constantia non operetur, qui eorum, quæ sibi ad hunc finem necessaria sunt, scientiam negligit, etiam hujusmodi bene operandi habitus, aliud felicitatis elementum, est fructus successive ad convenientem maturitatem perveniens, & exigens præter labores proprios acquisitionis scientiæ, alios etiam sibi particulares. Sine scientia tandem, & habitu honestatis moralis cum nulli liceat sperare sincerum aliorum amorem, & laudem, qui utriusque acquirendi incommodum non sustinuit, his etiam, sine quibus non est hujusmodi felicitas, careat necesse est.

183. Secundum. Neque pueritia, neque adolescentia capaces sunt felicitatis humanæ. Hoc independenter etiam a primo, ex quo sponte sua quodammodo fluit, suadetur, quia in pueritia quidem potest haberi bona valetudo, & amor & honor etiam aliquis: sed deficientibus cæteris, & horum etiam cognitione, ea parum dissimilia sunt ab illis, quæ possunt convenire, aut dici de Brutis, Statuis, & Imaginibus. In Adolescentia autem exceptis quibusdam quasi miraculis naturæ, impetus plerunque est ad acquirendam sapientiam, & præclara facinora, nondum tamen est aliquis utriusque boni apparatus sufficiens ad rationem felicitatis ex sua parte; honores proinde adhuc ab ea absunt, & æstus vehemens affectuum necessario impedit animi tranquillitatem.

184. Tertium. Juventus, Virilitas, & Senectus sunt solæ hominis ætates capaces felicitatis. Inquirendo autem quænam ex his diversis felicitatibus pro diversitate hujusmodi ætatum præstantior sit, assentiar Pallavicino (2), qui statuit

(1) Sulz. Essai sur le bonheur. pag. 399. (2) Pall. del Bene. l. 4. ca. 13. pag. 513.

tuit omnibus postponendam esse illam propriam senectutis, contradicens Tullio, qui in eloquenti suo Commentario de Senectute sub persona Catonis, pro ea visus est stare, sed iis argumentis, quæ suadent componi cum senectute posse felicitatem, non vero quæ evincant illam cæteris esse anteponendam; Nam sit in sene magna jam abundantia sapientiæ, sed vis intelligendi est minor; dirigat ad normam virtutis dicta factaque omnia, at non carebit in multis hæsitantia quadam, & cunctatione propter debilitatam ingenii aciem, & aliqua ex suis operationibus erunt potius consequentiæ necessariæ ex defectu materiæ, quam actus virtutis, aut victoriæ de malis in oppositum propensionibus: fruatur tandem valetudine quantumvis bona, at hæc nunquam præscindet ab adjuncto senectutis. Conferendo autem felicitatem juventutis cum ea virilitatis, equidem majorem dicam secundam, quam primam. Sicuti enim meliores sunt fructus, qui suam jam maturitatem obtinent, quam illi, qui eam nondum penitus attigerunt, ita potior videtur felicitas, quæ accidit virilitati, in qua vigor animi & corporis, & cætera bona videntur esse in statu quodam summo.

185. Quartum. Major felicitatis humanæ copia cadit in viros, quam in mulieres. Hi enim sunt tum corpore tum mente valentiores, illæ ex utraque parte imbecilliores. Hi a consuetudine ipsa fundata in naturæ constitutione instituuntur ad literas, illæ vix ad eas delibandas admittuntur. Hi ad primos honores per ipsas literas, vel per arma, quæ sunt præcipuæ artes illorum conciliatrices, aditum habent amplissimum, illæ ab utrisque exclusæ, ab illis etiam excluduntur. Hi sicuti literis vel armis honores sibi conciliant, ita etiam aliorum cognitionem & amorem & opportunitatem ad omnia hæc stabilienda & amplificanda, illæ intra domesticos parietes, si sapiunt, latentes horum omnium sunt incapaces.

186. Quintum. Epicurei, sive ii, qui voluptatibus dediti sunt, longe absunt a felicitate. Ex iis enim, quæ necessaria ostendimus ad illam, nescio an ulla in iisdem habeat locum. Imprimis enim quis quærat in his intelligentiam, postquam

quam assimilati sunt non solum a Scriptura, (1) *equis & mulis, quibus non est intellectus*, & (2) *cani reverso ad suum vomitum, & sui lotæ in volutabro luti*: sed etiam ab ipsis Philosophis & Poetis, qui in celebri fabula de Ulissis sociis in porcos commutatis post haustam veneficam potionem a Circe ipsis propinatam, agnoscuut homines in stoliditatem brutorum abeuntes, semel quod voluptati se dedant. Qnis affirmet illos frui bonæ valetudinis constanti dispositione, cum evidens sit effatum illud Architæ Tarentini laudatum a Tullio: (3) *Nullam capitaliorem pestem, quam voluptatem corporis, hominibus datam.* Quis non videt animi perturbationes continuas, quibus Epicureorum vita subjecta est? Dolent ipsi *traditos se*, ut ait Apostolus (4) *in immunditiam, & in passiones ignominiæ*: execrantur, velint nolint, depressionem naturæ suæ rationalis ad conditionem irrationalium, sibique nunquam non timent ab Justitia saltem Divina vindictam suorum scelerum. Nulla igitur est in illis tranquillitas. De amore tandem & honore ultimis felicitatis partibus ne meminisse quidem possumus horum respectu, quos vidimus jam Deo, & sibi ipsis invisos, & odio cujusvis hominis expositos, cum nemo sit, qui quicquam officii sperare ab his possit, nisi quod in eorum commodum redundet, & timere semper debeat omnia illos contra se facturos, quæ conferant ad hanc ipsorum perversitatem, semel quod præpotentes sint, vel occulte credant posse a se fieri.

187. Sextum. Macchiavellius, qui ad felicitatem Principis pertinere dixit timeri potius, quam amari, (5) *nihilo melior fuit Philosophus, quam Christianus*, ut de illo in hac re dixit jam Pallavicinus. Instituens enim ille Reipublicæ moderatores ad quærendum primo loco timorem, jam ab illis removet tantam felicitatis partem, aliorum quibuscum vivunt amorem. Timori, qui utilis sit, nec officiat ullius felicitati, suus locus est in sanciendis & exequendis legibus, quibus justitia conservetur, & quæ commercium perturbant,

(1) Psal. 31. 9.
(2) 2. Pet. 2. 22.
(3) Tull. de Senect.
(4) Ad Rom. 1. 24. & 26.
(5) Pall. del Bene. li. 4. ca. 34. pag. 60.

bant, scelestorum facinora impediantur: Ulterior autem timor directus ad dominandum in animos, actusque multitudinis pro libito, & necessitate temporum opportune regendos, idem est ac aqua adhibita ad excitandum ignem, aut compedes impositi ad expediendum cursum. Certe quidem ad hujusmodi fines obtinendos longe potentiorem esse amorem, qui historias Regnorum consulat, planissime intelliget.

188. Septimum. Illi melius comparati sunt ad humanam felicitatem possidendam, qui claritatem generis cum aurea saltem mediocritate fortunarum sortiuntur, quam ii, qui infra hanc conditionem nascuntur; Nam quid dicendum sit de illis, qui supra hanc sunt, alii viderint. Ea certe, quam diximus qualitas generis, plerunque cum ingenii alacritate conjungitur, venerationem quamdam conciliat, commodum ad honestam institutionem largitur, instrumenta ad sapientiam suppeditat, stimulos ad virtutem subjicit, & viam ad honores & amorem parat, quæ sunt felicitatis jam stabilitæ totidem quasi stamina, seu semina.

Qui nobis objiciant plures Auctores, in contraria pauperum & rusticorum conditione invenientes veram vel saltem potiorem felicitatem, animadvertant hos esse vel Poetas, vel Sophistas, quorum fabulis, & captiosis argumentis imperitum dumtaxat vulgus adduci potest in dubitationem de rebus aliunde certissimis. Huic soli imponere possunt ii, qui cum Luciano inducant (1) Timonem aliquem; qui dum secum haberet Opulentiam, Fastum etiam, Intemperantiam, Assentationem, Odium, Mala demum, & Vitia omnia, tamquam ejus asseclas alere coactus fuit: dum vero ea pro rerum humanarum vicissitudine, & sua imprudentia a se discesserit, & Paupertas supervenerit, confestim domum suam subire observavit Fortitudinem, Sapientiam, multarumque Virtutum chorum præstantissimum. Quæ enim est hæc argumentatio a singulari ad universale, aut ab aliquibus, aut ad multitudinem? Timoni isti in prædiviti opulentia sceleroso opponuntur veteres & recentiores Mecænates, Luculli, & Macedones Alexandri, quorum ingentes opes copiosum præcla-

 ris

(1) Luci. Timon. a num. 31. juxta Hemsterhusium. pag. 144.

ris ingeniis alimentum, ampliſſimum bonis artibus incrementum, duraturum Reipublicæ univerſæ ornamentum, ipſis autem gloriam pepererunt immortalem. Interea vero qui obſervat pauperum aut ruſticorum vitam perpetuis obnoxiam laboribus, a Scientiæ, Honorum, Amicitiæ, aliiſque humanæ vitæ commodis remotam, ad commiſerationem erga illam, non ad invidiam experitur ſe excitari. At ſaltem, inquiunt virtus moralis, quæ tanta eſt humanæ felicitatis pars, cum pauperibus & ruſticis plerunque habitat. Verum ex hoc, quando permittatur, ſequitur ſolum, ſperare illos poſſe majorem felicitatis æternæ cumulum, non vero ſequitur, illos potiri jam felicitate terrena, quemadmodum ſanctiſſimos illos viros; qui vitam in cruciatibus acerbiſſimis poſt diuturnum carcerem, & rerum omnium indigentiam pro Fide Catholica amiſerunt, nemo dicit fuiſſe humanitus felices. Permittitur autem, non vero conceditur, eorum, qui objiciuntur, vitam conjunctam plerunque eſſe cum virtute morali, habendo præſertim præ oculis ethnicos pauperes, & ipſorum laudatores. Virtus hujuſmodi fructus eſt Chriſtianæ Religionis, quæ non ſolum vera Ethices dogmata docet, ſed per Gratiam Redemptoris alte in omnium mentibus imprimit, & facilitatem ad illorum obſervantiam impertitur. Hac deficiente expoſiti ſunt pauperes quicunque ad poſthabendam veritatem, fidem, honeſtatem omnem cuivis vel tenui lucro, vel brutali voluptati.

PROPOSITIO II.

189. AD felicitatem propriam integræ gentis neceſſaria ſunt mentis vigor, corporis robur, & bonarum artium, quæ propriæ pacis ſunt, pretium.

Propoſitio, quæ dum ea affirmat requiri, præſcindit ab eo, quod eadem ſufficiant necne ad felicitatem, ſic oſtenditur. Imprimis animi vigor requiritur, quia ſicuti per hunc homo dominatur Equis, Tauris, Elephantis, Brutis omnibus longe ſe robuſtioribus, nec timet ſibi a quibuſvis feris immanioribus, ita quæ gens majori polleat mentis perſpica-

cia, felicitatem ſuam contra alienum impetum, & vices ut ita dicam Fortunæ facilius tuetur, & latius amplificat. Teſtes ſunt inter veteres Græci & Romani, qui cum alios populos ſuperarent, non jam proceritate corporis, ſed ingenii acumine per omnes diſciplinas & artes ſedulo exercitato, imperium rerum obtinuerunt. Robur etiam corporis ad nationis felicitatem pertinere ſuadetur ex eo, quod integra gens ſecura eſſe nequit in poſſeſſione bonorum ſuorum ad modum hominis privati per robur aliquod ſibi extrinſecum legum & Magiſtratuum; Gens proinde imbellis ſubjacet periculo ſerviendi alteri robuſtiori. Hinc novimus debellatam Europam & Aſiam diverſis temporibus a populis Borealibus ſub nive & gelu ad virium firmitatem robuſtiſſimam obduratis: nec ignoramus everſa imperia Aſſyrium, Perſicum, Græcum, & Romanum, ſtatim ac luxus hujuſmodi populos enervavit. Tandem pars eſt felicitatis nationis, quod bonæ artes apud illam colantur & foveantur, non vero ſola militia in pretio ſit. Bonæ enim artes habentur inter fructus pacis, ad quos proinde bellica tamquam medium ordinatur. Illæ certe præter delectationem, qua mentes potiſſimam hominum partem imbuunt, permittunt cæteris etiam vitæ commodis abunde frui, & veram hominum Rempublicam conflant. At his ſublatis, & ſola militia relicta, videor mihi videre tempore quidem pacis multitudinem barbarorum ſeu ferarum otiantium, tempore autem belli exemplar publicæ infelicitatis, ſiquidem quis neget militarem vitam per ſe eſſe aſperam, rudem, improbo labore plenam, aſſiduis periculis obnoxiam, & felicitati prorſus contrariam.

LAUS DEO.

DE MALO
DISSERTATIO
PRÆFATIO.

1. DAri malum est plusquam notum ex propria cujusque experientia, continuis aliorum querelis, & ipsiusmet Dei authoritate, qui docuit nos orare in hæc verba (1) *Libera nos a malo*, quod si nullum esset, frustra juberemur illud a nobis deprecari. Disputatur autem de Mali caussa tum efficienti, tum formali, tum finali. De quibus habetur quidem vera sententia apud antiquiores Philosophos & Theologos, ut Suarez (2), inhærentes doctrinæ Sanctorum, maxime S. Augustini, & S. Thomæ: sed non item apud quosdam ultimorum temporum Scriptores, qui etsi copiose, & integris etiam libris de hac re egerint, ut Leibnitius in sua *Theodicæa*, Kingius in libro *de Origine Mali*, Jo. Christophorus Wolfius in *Manichæismo ante Manichæos*, Jaquelotius in libro *de Conformitate Fidei cum ratione*, Ludovicus Barbieri in suo *Novo specimine Metaphysicæ*, aliique, quos citat Israel Canzius (3): attamen omnes rei partes non confide-

(1) Matt. 6.
(2) Suar. Metaph. disp. 11. à pag. 224.
(3) Canz. Phil. Leibnitian. cap. 6. nota 385. pag. 483.

siderarunt, vel male de aliquibus statuerunt, & dum cuperent vitare unius erroris Charybdim, in alterius Scyllam impegerunt. Quare ex illorum scriptis dissipari sufficienter non possunt tenebræ illæ, quas quæstioni de Malo, & ejus origine superinduxerunt densissimas illi, qui eam modo tam implicato pertractarunt, ut non temere suspicatum fuerit illorum propositum esse, quemadmodum advertunt Trevoltiani (1), retundere aciem intellectus humani, ut tandem principia ipsa Religionis amplius non discernat. Hos, quis non videat pertinere ad genus illud hominum, qui perversi proprie appellantur, quia notiones omnes boni, & mali ita pervertunt, ut unum pro altero promiscue tandem accipiant, contra quos est illa plena terroris comminatio, (2) *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum*. Ut igitur tota quæstio dilucide persolvatur, de definitionibus & divisionibus mali dicere aggredior.

SECTIO I.

Definitiones & Divisiones Mali.

ARTICULUS I.

De Malo in genere.

2. MAlum significat id, quod caret perfectione. Definitionem hanc bonam esse, suo loco patebit. Quæ hic posset subire cogitatio ad illam statim repudiandam, scilicet non dici esse mala quælibet entia creata, quemadmodum dicenda essent posita hac definitione (Nam quodlibet ens creatum caret aliqua perfectione) compesci illico potest ab illo, qui meminerit, dici revera sic posse, postquam Christus Dominus dixit, *Nemo bonus, nisi solus Deus*. Sed ex sequentibus planum erit, quomodo possint etiam dici bona, quandoquidem scriptum etiam est, (3) *Vidit*

(1) Memoi. de Trev. ann. 1749. art. 55. pag. 1030.

(2) Isai. 5. 20.

(3) Genes. 1.

Vidit Deus cuncta, quæ fecerat; & erant valde bona.

Malitia nomen abstractum a malo, quod est concretum, significat carentiam perfectionis. Ea definitur per carentiam, quia ut infra constabit, nulla est malitia, quæ sit forma aliqua positiva. Quod siquis velit malitiæ definitionem, quæ præscindat ab eo, quod sit vel non sit carentia aliqua, definiri potest esse id, quod per modum caussæ formalis reddit malum subjectum, quemadmodum bonitas, abstractum nomen a bono, sæpe dicitur a S. Thoma (1) id, quo bene afficitur subjectum.

3. Definitiones mali & malitiæ datæ sunt inhærendo ipsis nominibus, quorum alterum est concretum, alterum abstractum. Cæterum non solum usus, sed ratio ipsa facit, ut malum pro malitia, & vicissim usurpentur. Quod ipsa malitia possit rite vocari malum, ratio est, quia carentia perfectionis (2) *eo modo*, inquit Suarez, *quo concipitur per modum entis, concipitur etiam, & denominatur malum quoddam, quamvis non concipiatur ut ens in se malum, sed ut malum ejus, cujus est privatio*. Quod vero ipsum etiam malum vocetur malitia, habemus hæc exempla ex Augustino: alterum, in quo malum quoddam morale, scilicet amorem nocendi vocat malitiam, (3) *quid est*, inquit, *malitia nisi nocendi amor?* quibus similia habet alibi (4). Alterum vero, ubi malum pœnæ, & aliud etiam quodcunque malum naturale vocat (5) malitiam, citans illud ex Versione Septuaginta, (6) *Propitiatus est Dominus de malitia, quam dixit facere populo*, quod Vulgata legit, *Placatusque est Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat*, & illud, (7) *Aestimata est malitia exitus illorum*, ubi Vulgata pro malitia habet afflictio.

ARTI-

(1) S. Tho. 1. p. qu. 5. ar. 5. ad 2.
Id. 1. 2. qu. 51. ar. 4. ad 1.
Id. 3. p. qu. 11. ar. 5. ad 3.

(2) Suar. Metaph. disp. 11. sec. 4. nu. 3. pag. 235.

(3) S. Aug. Hom. 20. olim, nunc serm. 353. pag. 1373.

(4) Id. in Psal. 34. ser. 1. nu. 11. p. 234.

(5) Id. Quæ. super Exod. qu. 143. p. 464.

(6) Exod. 32. 14.

(7) Sap. 3. 2.

ARTICULUS II.

De malo simpliciter & secundum quid.

4. MAlum in genere dividitur in malum simpliciter, sive absolutum, & malum secundum quid. Malum absolutum significat id, quod caret omni perfectione. Quare malitia absoluta est carentia omnis perfectionis. Ex quo jam intelligitur malum absolutum esse ipsummet totale, ut ita dicam, nihilum; quod distincte infra ostendam. Malum secundum quid significat id, quod caret aliqua perfectione, & consequenter malitia secundum quid significat carentiam alicujus perfectionis.

Malum secundnm quid dividitur in malum in se, & malum alteri, quod etiam dicitur malum respectivum, & significat id, quod alteri non convenit. Confirmat S. Augustinus prædictam divisionem, ejusque declarationem dicens, (1) *Mala ideo dicuntur, quia minora sunt, quam esse debuerunt, aut quia non his rebus accomodantur, quibus accomodanda sunt.* Polmanus utramque notionem mali in se, & mali respectivi conjungens dixit, (2) *Malum est ens sibi, alterive disconveniens.* Atque hoc modo dedit definitionem per terminos oppositos illis, quibus bonum malo oppositum bene ex dictis alibi definitur (3) per convenientiam. Quod jam olim fecit Durandus dicens, (4) *formalem rationem mali esse privationem convenientiæ rei ad rem*: & ante ipsum S. Augustinus dixit, (5) *Malum esse inconvenientiam*, quæ maxime relucet in malo alteri, ut in veneno Scorpionis, quod corpori humano inconveniens est, dum illi Bestiæ ita conveniens est, *ut si ei penitus aliquo pacto detrahatur, penitus interiret.*

ARTI-

(1) S. Aug. de Nat. Boni. ca. 13. p. 506.
(2) Polm. Brev. Theo. pa. 1. 2. §. 235. pag. 148.
(3) Diss. de Bono. §. 39.
(4) Dur. in 2. sent. dist. 33. qu. 2. nu. 4. pag. 189.
(5) S. Aug. de Mori. Manich. ca. 8. n. 11. pag. 720.

ARTICULUS III.

De Malo metaphysico.

5. MAlum in se secundum quid, dividitur in malum improprie tale, & proprie tale. Malum improprie tale, quod aliter dicitur metaphysicum, significat carentiam perfectionis illius, quæ non est debita naturæ entis. (1) *Acceptio ista mali impropriissima est*, inquit Suarez, eodemque teste (2) malum illud non consideraruntt Patres & Philosophi usque ad ipsius tempora, quia observarunt in communi usu loquendi non appellari malam rem aliquam per hoc dumtaxat, quod careat perfectione aliqua; Hæc enim est conditio naturæ cujuscunque creatæ: sed per hoc quod careat perfectione sibi debita. Quis, inquit S. Thomas dicat (3) *rem aliquam esse malam, quia non habet bonum alterius rei, ut hominem esse malum, quia non habet fortitudinem Leonis?*

Hæc veterum circa malum metaphysicum sententia ignota fuit Moshemio, aliter non dixisset, (4) *Mala imperfectionis recte & prudenter, qui recentius de his philosophati sunt, mala ea proprie vocari posse negarunt*. Interea tamen Recentiores sunt illi, qui inquirentes in originem mali passim mentionem faciunt de malo isto improprie tali: & aliqui, ut Jo. Christophorus Wolfius (5) fuse contendunt, ex illo nihil posse inferri contra Bonitatem Dei. Leibnitius hujusmodi malum vocavit malum metaphysicum (6), quem sequti sunt Antonius Genuensis (7), & Wolfius. Kingius vero (8) præter citatum Moshemium, illud vocavit malum im-

(1) Suar. Met. disp. 11. sec. 4. num. 3. pag. 235.
(2) Id. Ibid. sec. 1. num. 3. pag. 225.
(3) S. Th. 1. p. qu. 48. ar. 3. O. pag. 167.
(4) Mosh. in notis ad Cudvvorth. ca. 4. §. 13. pag. 242.
(5) Vvol. Manichæ. sec. 3. nu. 16. p. 379.
(6) Leib. Essai de Theod. par. 1. nu. 21. pag. 132.
Id. Causa Dei. ad finem Theod. n. 29. pag. 22.
(7) Gen. Elem. Metaph. par. 3. cap. 4. prop. 25. pag. 183.
Id. Ibid. in Append. ad ca. 4. §. 9. p. 192.
Id. Ibid. to. 4. de Principio Legis ca. 3. §. 2. pag. 19. & alibi.
(8) Kin. de Orig. mali cap. 2. num. 2. pag. 36.

imperfectionis, Hooke (1) malum defectus, & alii tandem imperfectionem negativam.

Articulus IV.

De Malo naturali, & Morali.

6. MAlum proprie tale significat ens carens perfectione sibi debita, quam notionem iisdem fere verbis dat etiam Suarez (2). Idem formaliter sumptum, hoc est malitia significat carentiam perfectionis enti debitæ. Carentia autem perfectionis enti debitæ uno verbo communissime dicitur privatio. S. Augustinus (3) illam vocat etiam *corruptionem*, & S. Ambrosius ab eodem (4) citatus, *boni indigentiam*, & alii imperfectionem privativam. Secundum quem modum cum Polmano dicam, (5) *Malum est ens privatum perfectione: malitia est privatio perfectionis in esse.*

7. Malum proprie tale dividitur in physicum seu naturale, & morale seu culpæ. Malum autem naturale dividitur cum Suarez (6) in malum pure naturale, & non pure naturale. Quam distinctionem exhibet etiam S. Augustinus, qui rerum terrenarum corruptibilitatem vocat (7) *vitia rerum non voluntaria*, *neque pœnalia*, adeoque pure naturalia.

Rursus malum pure naturale dividitur in malum naturæ solum corporeæ, quod dici potest malum puræ privationis, & malum naturæ animatæ, quod dici potest malum sensibile, non supponens culpam.

Tandem malum morale dividitur in Objectivum & Actuale. Notiones mali naturalis & moralis sunt, ut sequitur.

Malum naturale sumptum formaliter, sive pro malitia naturali, significat privationem perfectionis enti debitæ in

(1) Hoo. Princ. relig. to. 1. sec. 3. ar. 2. pag. 320.

(2) Sua. Meta. disp. 11. sec. 1. num. 21. pag. 228.

(3) Aug. cont. Epis. Fundam. cap. 35. num. 39. pag. 176.

(4) Id. cont. Julian. li. 1. ca. 9. num. 44. pag. 524.

(5) Pol. Brev. Theo. par. 1. 2. nu. 235. pag. 148.

(6) Sua. Met. disp. 11. sec. 2. num. 5. pag. 229.

(7) Aug. de Civi. li. 12. ca. 4. pag. 303.

in genere naturæ. Malum vero morale, privationem perfectionis enti debitæ in genere moris. Et quandoquidem nomine moris communiter intelligitur actus exercitus a natura rationali, malum morale aliter definiri potest, privatio perfectionis debitæ actui exercito a natura rationali.

Articulus V.

De Malo pure naturali.

8. Malum pure naturale significat privationem perfectionis non inflictam propter culpam. Atque illud, quod est naturæ solum spiritualis, significat privationem illius perfectionis propriæ spiritus, quæ solet explicari per quietem, aut per gaudium: qua deficiente perfectione intelligitur natura spiritualis affecta imperfectione contraria inquietudinis, aut afflictionis. Ita quoties advertimus ad ignorantiam eorum, quæ experientiâ cognoscimus nos assequi non posse, dum alios novimus probe assequutos, aut ad oblivionem eorum, quæ olim noscebamus, toties molestiam sentimus.

Malum autem pure naturale, quod est malum naturæ solum corporeæ significat privationem perfectionis alicujus, quæ convenit naturæ dumtaxat corporeæ, adeoque non conjungitur cum ulla illius sensibilitate. Convenire autem dicitur illi naturæ ea perfectio, vel quia illam cum antea haberet, jam amplius non habet, vel quia alia in eadem specie entia novimus illam habere. Tale malum est satis proximum malo metaphysico (§. 5.); sicuti enim in communi usu loquendi non dicitur res mala, quæ non habet perfectionem sibi non debitam, ita pariter non solet dici, inferri malum, nisi dum loquimur de malo sensibili, quod cadere proinde non potest in res inanimes. Puer ille, qui ab Areopago capitis damnatus perhibetur, eo quod in eruendis avium oculis deprehensus mirifice se delectari, creditus fuit immanis indolis, quæ aliquando in Reipublicæ perniciem redundaret (neque enim Senatus ille ex sapientissimis Græcorum composi-

tus, suspicatus fuerat posse controverti, an bruta sint animata) nullius reprehensionem incurrisset, si in lauris aut juniperis exurendis sese occupasset, ut aures crepitu, vel nares odore titillaret.

9. Malum tandem pure naturale rei animatæ significat privationem perfectionis propriæ corporis animati, quæ potest explicari per quietem animæ, & indivisionem corporis conjunctim, sine ulla ejus culpa: qua deficiente perfectione intelligitur corpus animatum affectum molesta sensatione.

Quemadmodum autem inter bona naturalia propria hominis, alia sunt ipsi intrinseca, alia extrinseca, similiter de oppositis malis dicendum. Ad mala intrinseca, quæ talia absolute sint, & non relative, Pallavicinus (1) pertinere vult hæc duo dumtaxat, errorem & displicentiam. Quare juxta ipsum debilitas virium, deformitas corporis, ingenii tarditas, aliaque non sunt intrinseca hominis mala, nisi quatenus illum affligant. Fortasse vulgus ipsum idem sentit, quod homines simplices, ignorantes, & ad res gerendas inhabiles non solum non vocat malos, sed potius bonos appellat, quod veteres etiam Latini faciebant: Sic Tullius dixit, (2) *Consules duos bonos quidem, sed tantum bonos amisimus*. Inter mala autem homini extrinseca in simili sensu absolute mala idem statuit hæc duo tantummodo, odium & infamiam. Et revera Ethnici ipsi Philosophi, qui vitam pauperem adamarunt præ opulenta, planum faciunt multa, quæ vulgo tamquam mala extrinseca habentur, non esse in se mala, sed solum quatenus aliquod ex prædictis malis sive intrinsecis, sive extrinsecis quodammodo pariunt. Sed de hujusmodi opinione alii viderint.

ARTICULUS VI.

De Malo non pure naturali.

10. MAlum non pure naturale, quod vulgò appellatur malum poenæ, significat privationem perfectionis inflictam propter culpam. Hoc utpote supponens subjectum

(1) Pall. del Bene. li. 4. ca. 4. pag. 489. (2) Tull. ad Brutum.

jectum intellectivum, bene quidem Leibnitius (1) dixit consistere in perpessione, & melius alibi (2) in displicentia, quod congruit S. Anselmo, qui tale malum non semel vocavit (3) *malum incommoditatis*, & distinxit in illud, quod nihil est, ut cæcitas, & quod est aliquid, ut dolor. Ex quo intelligitur minus bene illud ab Antonio Genuensi explicari (4) per dolorem: cujus ulterior ratio est, quod hoc nomen *dolor* absolute prolatum non excitat in communi acceptione ideam displicentiæ in genere, sed illam determinate, quæ nascitur ex læsione corporis, cui anima conjuncta est. Dolor, inquit Pallavicinus (5) presse vocatur tristis illa affectio, quæ opponitur sensili voluptati. Quare non comprehendit spiritus ægritudinem, quæ appellari quidem potest etiam dolor, sed animi, cui subjici potest tum purus spiritus, tum ille qui unitur corpori, vel quia moleste habet, corpus cui unitur, carere sua integritate, etsi sine ullo dolore, ut accidit in cæcitate: vel quia sano, & integro ceteroquin corpore alia de causa affligitur.

11 Illud quidem verum est dolores corporis in hac vita acerbiores esse illis animi, ut citatus Pallavicinus (6) evincit. Hi enim tam efficaciter lapsu temporis leniuntur, ut mater, quæ mortuo filio primos in luctu dies, noctesque transegit, tandem uti solebat exhilaretur, & rideat. At illos corporis tempus non solum non mitigat, sed magis etiam magisque exasperat, ut plane intolerabiles reddat, & animam ipsam cogat se separare ab eo corpore, quicum tam amice conjungebatur. Hinc Leges in tortura, qua rei sollicitantur ad delicti confessionem, certum definiunt tempus, quod nolunt transgredi, ne ea soli tribuatur cruciamento, cujus vis fit diuturnitate vehementior, & par etiam ad mortem ipsam inferendam, vel eligendam. Contrario autem modo, quando anima & corpus cujusvis hominis Divina virtute ad pristinam sui unionem in æternum duraturam revocata fuerint

(1) Leib. Ess. de Theod. pag. 1. nu. 21. pag. 132.
(2) Id. Ibid. pa. 3. nu. 251. pag. 432.
(3) S. Ans. li. de Casu Diaboli ca. 26. Id. Opus. de Præsci. ca. 1. Id. de Conceptu Virgin. ca. 4.
(4) Genu. Elem. Metaph. par. 3. App. ad ca. 4. §. 9. pag. 192.
(5) Palla. del Bene. li. 3. ca. 25. pag. 389.
(6) Id. Ibi. li. 4. ca. 8. pag 502.

rint, dolor animi, quo Damnati cruciabuntur, longe vehementior erit dolore corporis; ſiquidem poena damni, quæ conſiſtit in triſtitia propter carentiam viſionis Dei, acerbior erit poena ſenſus. Cujus diſcriminis ratio videtur eſſe, quod poſt reſurrectionem non habent locum eæ, quas in hac vita experimur viciſſitudines vigiliæ & ſomni, nec tot illæ tam variæ impreſſiones objectorum ſenſibilium, ex quibus anima ad alias ſucceſſive ſenſationes vel reflexiones determinatur: quæ duo neceſſe eſt dolorem animi mitigent, aut interrumpant, remotis ab illius apprehenſione objectis illis, horum dolorum quaſi cauſſis. Quare cum in vita immortali præſens animæ perpetuo, & conſtanti modo futurum ſit objectum ſui doloris, amiſſio ſcilicet viſionis Dei, in quem toto illa impetu ſentiet ſe impelli, opus erit continuo crucietur dolore, qui tantum ſuperabit dolores corporis, ſeu poenam ſenſus, quanto anima potior eſt corpore, & quodvis ſubjectum vehementius affligitur malo ſuo, quam malo alterius.

12. Malum proprie tale reſpectu creaturarum rationalium, in quarum numero nos homines ſumus, aliter dividitur in malum culpæ, & malum poenæ, quam diviſionem ſub nomine mali injuſtitiæ, & incommoditatis adhibuit citatis nuper locis S. Anſelmus, eamdemque approbat S. Thomas dicens, (1) *Omne malum in rebus voluntariis eſt poena vel culpa*. Et ratio eſt, quia in his ſcimus ex Divina revelatione nullum eſſe malum pure naturale, ut infra diſtinctius dicam. Hinc S. Auguſtinus loquens de malis, quæ nos tangunt, dixit (2) *duobus modis appellare ſolemus malum, uno, cum male quemque feciſſe dicimus, alio, cum mali aliquid eſſe perpeſſum*. Idemque propter eamdem cauſſam dixit, (3) *conſtare diligenter ratione diſcuſſa, malum non exortum, niſi ex libero voluntatis arbitrio*: quia ſcilicet conſtat ex hoc unice eſſe malum culpæ, quod ſecum quodammodo trahit malum poenæ.

13. Diviſio iſta in malum culpæ & poenæ reſpondet partitioni boni, reſpectu habito pariter ad ens rationale, in bonum honeſtum & delectabile. Nam malum culpæ eſt aliquid non honeſtum,

(1) S. Tho 1. p. qu. 48. ar. 5. O. pag. 168. pag. 569.
(2) S. Aug de lib. arbi. li. 1. cap. 1. nu 1. (3) S. Aug. Retrac. li. 1. ca. 9. pag. 5.

nestum, quod solet dici turpe: malum autem poenæ est aliquid non delectabile, utpote contristans. Alteri vulgari membro boni, quod est bonum utile, dici potest opponi malum, seu medium inutile, & declarari per hoc, quod sit id, quod cum ex natura, vel institutione sua aptum esse debeat ad finem aliquem acquirendum, ex aliquo accidenti redditum est improportionatum, ut ait Suarez (1). In hoc sensu dicunt Theologi Mystici divitias, & honores, & similia non esse connumeranda in bonis, sed potius in malis, quatenus scilicet per horum facilem abusum redduntur inutilia ad coelestem beatitudinem acquirendam. Hoc modo Genuensis etiam, etsi Philosophum agat, cujus est non uti sermone, qui vulgares, & receptas nominum, & rerum notiones perturbet, dixit (2) *plurima quæ bona habemus, & dicimus, mala esse reperiuntur*. Advertit tamen citato loco Suarez partitionem istam mali trimembrem non esse usitatam, quia cum de ratione mali proprie talis sit, esse privationem, non vero negationem, in malo inutili non invenitur nisi ratio negationis; Nam quod est inutile ad aliquem finem, vel ex natura sua caret proprietate seu perfectione illa, quæ necessaria est ad talem finem, jamque hujusmodi carentia non est privatio, sed tantummodo negatio. Sic currus sine rotis inutilis est ad cursum, & bombarda sine nitrario pulvere inutilis est ad bellum: vel ex accidenti tantum, non vero ex natura sua caret perfectione illa, jamque ea carentia est quidem privatio respectu rei, prout in se consideratur, non tamen prout habet rationem medii, sub qua ratione respectiva ad finem est solum quædam negatio. Sic debilitas in rotis currus habet respectu illarum, rationem privationis illius firmitatis, quæ debita est rotis, sed respectu finis, scilicet facilis cursus, habet rationem negationis; Nam currus rotis infirmis munitus negatur esse medium ad cursum.

ARTI-

(1) Sua. Met. dis. 11. sec. 2. nu. 7. pag. 230.
(2) Gen. Elem. Met. pa. 3. app. ad ca. 4. §. 8. pag. 192.

ARTICULUS VII.

De Malo Morali objectivo.

14. MAlum morale, uniformiter ad bonum morale ipsi oppositum, dividitur in objectivum & actuale. Malum morale objectivum significat actum, quem natura rationalis operari potest, qui expers est perfectionis sibi debitæ. Quomodo actui malo, non quidem qui exercetur, sed qui possit exerceri conveniat esse malum objectivum, eadem est ratio ac illa, quæ data est explicando bonum morale objectivum (1). Nec curandi sunt Stoici, qui sicuti boni nomen uni bono morali actuali proprium fecerunt, ita malum noluerunt appellare, nisi actum turpem: horum autem objecta, & alia, quæ mala vulgo audiunt, dixerunt *ἀποπροηγμένα*, hoc est postposita, & reiicienda. Bono morali objectivo respondens malitia significat privationem perfectionis in actu, quem natura rationalis operari potest.

15. Malum morale objectivum dividitur cum S. Thoma (2) in malum morale per se, quod scilicet tale est antecedenter ad omnem nostram cogitationem: & malum morale per accidens, quod potest esse tale, vel propter legem positivam, vel propter ordinationem agentis, vel propter ejusdem errorem. Notiones malitiæ pro singulis membris hujus divisionis insistendo terminis, quibus opposita singulis bonitas alibi definita est, sunt hujusmodi.

Malitia moralis objectiva per se significat disconvenientiam, quam actus, quem natura rationalis operari potest, habet cum illa independenter ab omni cujusvis cogitatione. Talis malitia est in omnibus per Decalogum prohibitis. Malitia moralis objectiva per accidens in genere, significat disconvenientiam, quam actus, quem natura rationalis operari potest, habet cum illa non independenter ab omni cujusvis cogitatione. Simili modo Suarez dicit, quod (3) *Sicuti bonitas obje-*

ctiva

(1) Diss. de Bono §. 10.

(2) S. Thom. 1. 2. qu. 19. ar. 5. pag. 46.

(3) Suar. in 1. 2. tr. 3. disp. 2. sec. 2 nu. 20. pag. 215.

ctiva fundatur in re convenienti naturæ rationali ut sic, ita malitia consistit in disconvenientia.

16. Malitia illa, quæ est per accidens ex Lege positiva, significat disconvenientiam, quam actus, quem natura rationalis operari potest, & qui præscindendo a Lege est objective indifferens, habet cum ipsa natura, consequenter ad positionem legis illum actum vetantis. Talis malitia est in omnibus per Ecclesiam prohibitis.

Malitia illa, quæ est per accidens ex ordinatione agentis significat disconvenientiam, quam actus objective non malus, quem natura rationalis operari potest, habet cum ipsa natura, dum fiat ex motivo per se moraliter malo. Talis malitia est in bonis hypocritarum operationibus.

Malitia illa, quæ est per accidens ex errore agentis, significat disconvenientiam, quam actus objective per se moraliter bonus, quem natura rationalis operari potest, habet cum ipsa, consequenter ad creditam per errorem ejus malitiam. Talis malitia est in eo qui verum dicat, ubi putat per errorem invincibilem teneri se ex charitate ad mentiendum.

ARTICULUS VIII.

De Malo Morali actuali.

17. MAlum morale actuale significat actum a natura rationali peractum, qui ipsi non convenit, utpote carens perfectione sibi debita. Quare respondens malitia significat disconvenientiam, quam actus a natura rationali peractus habet cum ipsa, utpote carens perfectione sibi debita. Porro nomine actus naturæ rationalis venit non solum actus positivus, sed etiam negativus, qui vulgo dicitur omissio, idque non solum ex consensu Theologorum, ut videre est apud Antoinem (1), sed etiam secundum communem existimationem; Laudatur enim communiter, vel vituperatur homo non solum propter illa, quæ faciat, sed etiam quæ omittat facere.

(1) Anto. Theol. Mor. tr. de Pecc. ca 1. qu. 1. pag. 61.

Malum morale actuale dividitur sicut oppositum bonum in materiale & formale. Quod materiale est, significat actum a natura rationali peractum, qui ipsi non convenit objective tantummodo consideratum, hoc est non habita ratione ad finem, propter quem fiat, qui potest esse objective bonus, nec ad modum, quo fiat, qui potest esse sine libertate a necessitate. Exempla hujusmodi mali materialis innumerabilia sunt in humana Republica; sunt enim qui adeunt, & retinent hæreditatem eorum, quos credunt suos genitores, cum non sint, cum damno eorum, qui legitimi hæredes sunt: & qui ineunt contractus etiam matrimoniales in gradibus jure positivo, & forte etiam naturali prohibitis, sed invincibiliter ignoratis: & qui militarem vitam ducentes ex pari ignorantia de injustitia belli, occidunt, vastant, & dominia a veris dominis ad alienos transferunt: & sic de aliis sexcentis casibus.

Malum morale actuale formaliter tale significat actum a natura rationali peractum, qui ipsi non convenit subjective consideratus, hoc est habita ratione tum ad finem propter quem fiat, qui non est objective bonus, tum ad modum quo fiat. qui est cum libertate a necessitate, & præceditur a judicio vel vero, vel invincibiliter erroneo, quod actus ille sit vel certo, vel saltem probabiliter objective malus moraliter.

18. Notio actus moralis materialiter mali præscindit tum a fine, propter quem fiat, tum a modo quo fiat. Utrumque vero postulat notio actus formaliter mali. Atque actus quidem, qui reipsa non habeat nisi malitiam objectivam, vel quia fit sine libertate a necessitate, cujusmodi sunt illi actus hominis, qui essent & dicerentur peccata formalia, si voluntarii essent, ut illi, de quibus queritur Apostolus dicens (1), *quod nolo malum, hoc ago*: vel quia fit ex fine objective bono, ut sententia prolata ex amore justitiæ contra vitam innocentis, vel contra bona veri possessoris, ex vi testium aut instrumentorum, quorum falsitas ab Judice humanitus deprehendi non potuit, esset actus moralis, malus dumtaxat mate-

(1) Ad Rom. 7. 19.

materialiter. Actus vero, qui reipsa habeat non solum objectivam malitiam, vel realem vel aliquo modo creditam, sed etiam subjectivam, quæ ex dictis dependet tum ex fine objective malo, tum ex modo agendi illum libero a necessitate, cujusmodi est quodvis peccatum formale, hic erit actus moralis tum materialiter, tum formaliter malus.

19. Malitia igitur moralis materialiter talis significat disconvenientiam, quam cum ipsa habet actus a natura rationali peractus objective tantummodo consideratus. Antoines definitio sic habet: (1) *Moralis malitia materialis consistit in disconvenientia actus cum natura rationali, & Lege Divina*, quem modum loquendi passim adhibet in suo tractatu de Peccatis. Quod ille exprimat in sua definitione etiam disconvenientiam cum Lege, ex eo, ut opinor, est, quia vult longius quam potest, distare ab illa opinione damnata ab Alexandro VIII., quæ admittebat dari peccatum Philosophicum, quod in proscripta ab illo propositione definitur, *actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi*. At semel quod Pontifex præter alias censuras opinionem illam declaret esse erroneam, hoc est oppositam conclusioni Theologicæ erutæ ex præmissis omnino certis, ut latius exponit Viva (2), qui etiam proponit argumenta, quibus præscindendo a censura Pontificia suadetur, metaphysice impossibile esse actum cognosci, ut dissonum naturæ rationali, quin cognoscatur ut repugnans Divinæ Legi, quia hoc secundum includitur in illo primo, jam satis est ad notionem talis malitiæ dicere illam consistere in disconvenientia cum natura rationali.

Malitia formaliter talis significat disconvenientiam, quam vel per se vel per accidens cum ipsa habet actus a natura rationali peractus cum libertate a necessitate. Per se enim illam disconvenientiam habet actus ille, si prævium judicium de ejus objectiva malitia, quod pertinet ad notionem mali hujus moralis, non sit erroneum: Talis est in mendacio prolato cum cognitione de illius objectiva malitia. Per accidens

(1) Ant. Theol. Mor. tr. de Pecc. ca. 4. qu. 5. in nota pag. 81.

(2) Viv. Thes. dam. de peccato Philos. num. 1. pag. 348.

cidens vero illam disconvenientiam habet, si judicium illud prævium sit invincibiliter erroneum. Talis est in loquutione facta juxta mentem cum prævio judicio invincibiliter erroneo, quod in iis circumstantiis teneretur quis mentiri. Aliter malitia moralis formaliter talis definiri potest privatio perfectionis debitæ actui a natura rationali peracto cum libertate indifferentiæ, quæ includit præviam cognitionem de illius malitia morali objectiva. Antoine loco nuper citato malitiam hanc formalem definit per hoc, quod sit, *materialis malitiæ imputabilitas ad vituperium & pœnam*, quæ quidem est definitio, per ipsius effectum quemdam necessarium declarans hanc malitiam, non vero per id, quod est talis imputabilitatis quasi caussa, quæ consistit in iis, quæ proposita a nobis definitio exponit. Hanc autem non solum esse malitiæ hujus formalis definitionem nominalem, sed etiam realem probant, quæ alibi dicta sunt (1) ad suadendum realem esse definitionem oppositæ bonitatis formalis in linea morum: eamdem esse communem, & veram propugnat Suarez (2).

Aaticulus IX.

De Malo Morali Originali.

20. Malum morale originale, seu ut vulgo dicitur Peccatum Originale est privatio charitatis & gratiæ, quæ hominem convertunt ad Deum ut finem supernaturalem, orta in omnibus posteris Adami, statim ac naturaliter ab eo propagantur ex eo, quod in ipso peccaverunt. Peccatum originale esse in genere mali moralis non dubitatur, quod etsi respectu nostri dicatur Originale, respectu tamen primorum parentum sine controversia fuit actuale.

Ulterior mali moralis divisio habetur apud Theologos Morales, ut Antoinem (3). Sed quæ huc usque perducta est, sufficiens est ad intelligendum dari in re malum morale eo modo, quo dari in re possunt privationes, cujusmodi est hoc ma-

(1) Diff. de Bono §. 89.

(2) Suar. in 1. 2. tract. 3. disp. 7. sect. 5. num. 12. pag. 282.

(3) Anto. Theol. Moral. tract. de Pecca. 1. qu. 4. pag. 62.

malum: & hinc obsistendum illis, qui sicuti omne bonum morale, ita & huic oppositum malum perperam dicunt, vel non posse intelligi sine Lege, vel consistere in arbitraria hominum opinione, contra quos alibi (1) jam dixi.

SECTIO II.

De Natura Mali proprie talis.

PROPOSITIO.

21. Definitio mali proprie talis, quod sit privatio perfectionis, est recepta definitio nominis, & legitima definitio rei.

Secunda propositionis pars habet Adversarios, I. Manichæos, de quibus infra fusius dicam. Horum celebris est sententia de duabus rerum primis caussis efficientibus, quæ a se existant, alterâ summe bonâ, quam Deum dicunt, alterâ vero summe malâ, quam sexcentis nominibus plerunque metaphoricis nuncupant. II. Florianos a Florino quodam sic dictos, qui non quidem dicebant dari naturas malas a se, & ab æterno existentes, sed referente S. Augustino, (2) *dicebant Deum creasse malas naturas, atque substantias, in quantum sunt naturæ atque substantiæ.* III. Lutherum, Matthiam Flacium Illyricum, aliosque, qui apud Bellarminum (3) docuerunt peccatum originale esse malam quamdam substantiam. IV. Petrum Lombardum, aliosque paucos impugnatos ab eodem Bellarmino (4), qui determinate peccatum originale docuerunt esse qualitatem in sensu Peripatetico, hoc est entitatem quamdam animæ inhærentem, quam morbidam vocant, prava desideria perpetuo excitantem. V. Cajetanum & paucos illius asseclas, qui locis a Suarez (5) citatis malum dumtaxat naturale (§.7.) docuit consistere in privatione, non vero malum morale, quod voluit esse entitatem

(1) Diss. de Bono. §.90. & sequ.
(2) S.Aug. de Hæres. num.59.pag.20.
(3) Bellar. de Amiss. Grat., & stat.pecc. §.5. ca.1. & seq.
(4) Id. ibid. ca.15. pag.323.
(5) Suar. in 1. 2. tract. 3. dist. 7. sect. 3. num. 3. pag.275. Id. Met. disp. 11. sec. 1. nu. 3. pag. 225.

tatem quamdam positivam de genere qualitatis juxta systema Peripateticum, quæ inhærens actui facit ejus differentiam ab actu bono. Hujusmodi tamen entitatem, ut advertit Vasquez, non dixit esse in se ipsa malam, quin immo (1), *esse in ipsa bonum quoddam, & homini dumtaxat malam.*

22. Prima jam pars probatur. Sancti Patres tum Græci tum Latini, & Theologi ac Philosophi communiter definiunt malum proprie tale per privationem perfectionis: ergo. Antecedens probatur a (2) Suarez, quod pertinet ad Patres Græcos, citando SS. Dionysium, Basilium, Gregorium Nyssenum, Damascenum, Athanasium, Nanzianzenum, Epiphanium, Chrysostomum, & Justinum, quorum testimonia copiosius retulit Vasquez (3). Ex Patribus Latinis citat SS. Ambrosium, Hieronymum, Gregorium, Fulgentium, Anselmum, Bernardum, & imprimis Augustinum in duodecim diversis locis, quibus addam alios quatuor: (4) *Omnino natura nulla est malum, nomenque hoc non est nisi privationis boni. Malum* (5) *non secundum essentiam, sed secundum privationem verissime dicitur. Nulla* (6) *natura, vel si melius ita dicitur, nulla substantia, sive essentia malum est. In quantum* (7) *mali sumus, in tantum minus sumus.* Nec omittendus est S. Leo I., cujus sunt hæc. (8) *Prorsus nulla est substantia mala, nec ipsius mali est ulla natura.* Et alibi (9) *Fides vera confitetur, mali nullam esse naturam.*

Quod spectat ad Theologos, horum principem S. Thomam sic docentem in novem distinctis locis citat ibidem Suarez, quibus hunc addam non citatum, (10) *Nullum ens dicitur malum, in quantum est ens, sed in quantum caret quodam esse.* S. Doctori consentire omnes Theologos idem Suarez dicit, & confirmat Vasquez (11) plures ex antiquis citando; Nam Cajetanus, & pauci cum illo sentientes, qui in entitate quadam

(1) Vas. in 1. 2. dis. 95. ca. 1. pag. 440.
(2) Suar. Met. disp. 11. sec. 1. num. 3. pag. 225.
(3) Vas. in 1. 2. dis. 95. cap. 4. pag 443.
(4) Aug. de Civi. li. 11. ca. 22. pag. 288.
(5) Id. de mor. Manich. li. 2. ca. 4. nu. 6. pag. 718.
(6) Id. de Ver. Reli. ca. 23. n. 4. pag. 762.
(7) Aug. de Doct. Chris. lib. 1. cap. 32. num. 35. pag. 16.
(8) Leo. Serm. 4. de Quadrag. circa medium. pag. 89.
(9) Id. Ep. 93. ad Turbium. ca. 6 p. 152.
(10) S. Th. 1. p. qu. 5. ar. 3. ad 2. pag. 19.
(11) Vas. in 1. 2. disp. 95. ca. 4. pag. 442.

dam reali dicunt consistere malitiam moralem, recedunt solum ex hac parte, & propter suam paucitatem non tollunt universalitatem moralem. Quod tandem pertinet ad Philosophos, hi pariter definiunt ex unanimi consensu malum per privationem boni. Inferius erit locus nominandi multos ex his, qui post exortos Manichæos ex professo illos impugnantes, hujusmodi definitionem statuunt, tum alios defendendi, qui injuria Manichæismo dicti sunt prælusisse vel adhæsisse. Et quamvis pauci quidam auctores temporibus præsertim nobis proximioribus extiterint, qui argumenta Manichæorum plus justo extulerunt, attamen, quoniam advertunt, neminem propterea debere constituere malum in positivo, jam stabilitæ mali definitioni etiam ipsi consentiunt.

Qui dicerent malum melius definiri dicendo esse id, quod aversationem sui iniicit, refellerentur simili modo ac illi, qui malunt definire bonum per appetibilitatem ex dictis alibi (1).

23. Secunda pars probatur I. cum Suarez sic (2). Nulla entitas seu natura positiva est mala, propterea quod habeat essentiam suam, quæ scilicet consistit in aggregato attributorum sibi consentientium; Nam hoc esset commutare rerum nomina, cum bonum dicatur & non malum, quod habet perfectiones aliquas, quæ eo ipso quod hæ existunt, jam possunt existere, sive nullam contradictionem in se involvunt invicem associatæ, & bene inter se conveniunt: ergo in tantum natura aliqua positiva est mala, in quantum non habet aliquam perfectionem sibi debitam: ergo malum in re est privatio perfectionis. Confirmatur argumentum verbis S. Thomæ, (3) *Forma, per quam aliquid est actu, bonum quoddam est. Et similiter omne ens in potentia, in quantum est hujusmodi, bonum quoddam est, scilicet in potentia.*

II. Nullum ens positivum, quod sit a se, potest in intrinseca sua natura esse malum; Nam ens a se est etiam ens infi-

(1) Diss. de Bono. §. 40.
(2) Suar. Metaph. disp. 11. sec. 1. num. 2. pag. 167.
(3) S. Thom. 1. p. quæst. 48. ar. 3. O. pag. 225.

infinite perfectum, ut alibi (1) oftenditur : neque ullum ens positivum, quod sit ab alio, potest esse in intrinseca sua natura malum propter argumentum nuper factum. Quamobrem jure scriptum est, (2) *Opera Domini universa bona valde*: ergo malum non est ens in se positivum. Hoc ipsum argumentum late persequitur S. Augustinus in pluribus, quæ scripsit contra Manichæos, præsertim libro de Natura boni (3), & Auctor libri de Fide contra Manichæos inter opera S. Augustini, & S. Thomas (4).

24. Probatur determinate malum naturale, sive pure naturale sit, sive non pure naturale (§. 8.) esse privationem quamdam. Corpus inanime, ut statuam, habere partem sui a toto aliquo modo divisam, est malum quoddam pure naturale, & corpus animatum habere similiter vel vulnus aliquod, vel humores aliter dispositos ac convenit, est malum quoddam non pure naturale: Atqui utrumque malum non est quicquam positivi, sed privatio alicujus boni, ut collocationis aut modificationis cujusdam, convenientis toti machinæ; neque enim, cum hujusmodi mala tollere volumus, (5) *id agitur*, inquit Augustinus, *ut recedant hinc, & alibi sint, sed utique ut non sint*: ergo malum quodvis naturale non est nisi quædam privatio.

25. Probatur determinate malum morale esse privationem. I. Si Malum morale consisteret in aliqua entitate seu qualitate positiva, sequeretur, quod creatura posset efficere entitatem aliquam positivam; Nam Deus non facit malum morale: atqui impossibile est, ut creatura efficiat ullam entitatem, ut alibi (6) declaravi: ergo.

II. Intellecta dumtaxat in actu creaturæ privatione illius rectitudinis, quam ipsa poterat & debuerat illi tribuere, jam intelligitur esse in illo actu malum morale: ergo sola hujusmodi privatio facit malum morale.

III. Patres statuentes malum consistere in privatione; præcipue loquuti sunt de malo morali; multorum concepta ver-

(1) Diff. de Exist. Dei.
(2) Eccli ca. 39. v. 21.
(3) S. Aug. ca. 40. & 41.
(4) S. Th. 1. p. q. 49. ar. 3. & alibi sæpe.
(5) S. Aug. Enchir. ca. 11. nu. 3. pag. 199.
(6) Diff. de Cauf. Effic. nu. 234. p. 132.

verba recitat Suarez (1). Sic inter alios S. Augustinus loquens de peccato ait, (2) *esse primum creaturæ rationalis malum, idest primam privationem boni*, & alibi (3) expresse dicit peccatum esse nihil, & non esse a Deo, quod alibi (4) repetens quodam modo confirmat ex illo Joannis, (5) *Sine ipso factum est nihil*: ergo sententia Cajetani, aliorumque (§.20.) statuentium malum morale in entitate positiva est contra SS. Patres.

26. Probatur determinate Peccatum Originale esse privationem sic cum Suarez (6) & Bellarmino. Peccatum Originale non potest dici consistere in ulla entitate positiva, quia non potest dici a Deo productam illam esse, qui nullius peccati Author esse potest: neque potest dici esse illam productam a Creatura, quia Creatura nullius entitatis caussa efficiens est: ergo dicendum etiam illud consistere in quadam privatione.

Confirmatur quia, ut cum communi Theologorum probat Suarez (7), peccatum originale est privatio charitatis & gratiæ, quæ hominem convertunt ad ultimum finem supernaturalem, scilicet Deum, quam privationem habent animæ omnes posterorum Adami, statim ac naturaliter ab eo propagentur. Qui dicunt hujusmodi peccatum consistere in privatione Justitiæ Originalis, quam explicant per Gratiam sanctificantem, quæ non solum animam Deo subjiceret, idest illam in ipsum, ut finem supernaturalem converteret, sed etiam subderet rationem inferiorem superiori, appetitum sensitivum voluntati, & corpus animæ, hi sumunt peccatum originale pro culpa, & aliqua ipsius pœna conjunctim, seu pro eo, quod pertinet ad formale hujus peccati, & simul ad ejus effectus: Nam certum est ex Concilio Tridentino peccatum originale (8) *totum tolli* per Baptismum: sed per Baptismum non tollitur rebellio partis inferioris in superiorem:

Z rem:

(1) Suar. in 1.2. tra.3. disp.7. sec.3. n.6. pag. 275.

(2) S. Aug. Enchir. ca. 24.

(3) Id. li.2. de lib. arbit. ca.20. num.54. pag. 608.

(4) Id. trac. 1. in Joan. nu.13. pag.234.

(5) Joan. Evang. ca. 1. v. 3.

(6) Suar. in 1.2. tr.5. disp.9. sec.2. n.15. pag. 436.
Bell. de Amiss. Grat. li.5. ca.15. p.326.

(7) Suar. in 1. 2. tr. 5. disp. 9. num. 19. pag. 437.

(8) Triden. sess. 5. pag. 12.

rem: ergo hæc non pertinet ad formale peccati originalis. Similiter dicendum est sumi a S. Thoma peccatum originale pro complexo culpæ & pœnæ, ubi de illo dicit, quod (1) *non est privatio pura, sed est quidam habitus corruptus*: Ipse idem inferius quodammodo se explicat dicens, (2) *privatio originalis justitiæ, per quam Voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali, omnis autem alia inordinatio se habet, sicut quiddam materiale*.

27. Determinate contra Cajetanum sic arguitur. S. Thomas non solum sæpe ex dictis (§. 22.), sed in iis ipsis locis, quæ pro sua opinione citat Cajetanus, aperte docet contrarium; Citat enim illum in 1. partem qu. 48. art. 1., & in librum 3. contra Gentes ca. 19., in quorum primo dicit: *Bonum & malum specificant actus morales, tamen bonum per se, malum autem est remotio finis*: in secundo vero dicit, *Malum in moralibus non est aliquid, quod in se malum sit, sed in quantum privat ordine rationis, qui est hominis bonum*: ergo ejus sententia est etiam contra S. Thomam, in iis ipsis locis, quibus credit sibi suffragari. Alia contra ipsum argumenta habentur apud Vasquez. (3)

28. I. Objicitur. Si Malum non esset ens positivum non posset dici, malum esse in bono tamquam in subjecto, quemadmodum cum S. Augustino, (4) & S. Thoma (5) communiter dicitur; Nam ens negativum, seu privativum, cum sit merum nihil, nulli subjecto inest: ergo malum proprie tale est ens positivum.

Resp. nego antecedens, vel claritatis gratia sic distinguo. Malum non potest esse in subjecto, tamquam ponens aliquid in ipso, concedo antecedens: tamquam removens aliquid ab ipso, sive per modum privationis, nego antecedens. Et simili modo ad probationem dico, ens quidem pure negativum non indiget ullo subjecto, sed ens privativum illo indiget, quatenus non intelligitur privatio, nisi intellecto eo, quod afficitur privatione. S. Augustinus, & Theologi in

(1) S. Thom. 1. 2. qu. 82. ar. 1. ad 1. pag. 179.
(2) Id. Ibid. ar. 3. O. pag. 180.
(3) Vas. in 1. 2. dis. 195. ca. 2. pag. 441.
(4) S. Aug. Enchi. ca. 13. & 14.
(5) S. Thom. 1. p. qu. 48. ar. 3.

in prædicto sensu dixerunt malum esse in bono, scilicet per modum privationis illius perfectionis, quæ rei alicui conveniens erat.

29. II. Objicitur. Error est malum intellectus, & dolor est malum corporis animati: Sed utrumque est aliquid positivum; Nam aliter error non distingueretur a nescientia, quæ intelligitur esse privatio, nec dolor a carentia voluptatis: ergo. Confirmatur ex S. Anselmi relata supra (§. 10.) distinctione mali pœnalis in illud, quod nihil est, ut cæcitas, & illud, quod aliquid est, ut dolor.

Resp. conc. majorem, & nego minorem, cujus etiam probationem nego; Nam nescientia est privatio actus cognitionis, adeoque ejus subjectum proximum & immediatum est mens: at error est privatio rectitudinis in actu cognitionis, cujus proinde subjectum immediatum est actus ipse. In quo patet unius ab altero discrimen, & distinctio. Quod vero pertinet ad dolorem, ille potest considerari, vel prout est sensatio quædam, & hoc modo est quid bonum, & non malum: vel prout est sensatio, cum qua conjungitur carentia tranquillitatis animi orta ex læsione corporis, in qua carentia consistit quasi forma doloris, jamque ipse dolor formaliter sumptus consistit in privatione scilicet hujusmodi tranquillitatis. Igitur cum carentia voluptatis sit quædam privatio, cujus subjectum immediatum est potentia sentiendi distinguitur a dolore, qui prout formaliter sumitur, seu eo modo, quo est malum habet pro suo subjecto actum sentiendi. S. Anselmus qui dolorem dixit esse aliquid, sumpsit illum in concreto, non vero in abstracto.

30. III. Objicitur. Mors est malum naturale juxta communem sensum, & horrorem naturæ, & leges divinas & humanas minitantes, & infligentes mortem tamquam malum pœnæ. Nec enim audiendi sunt Epicurei, ac Stoici, qui terrificum mortis aspectum obvelare conati sunt, & in amabilem etiam commutare fucatis argumentis, quæ deinde Sophistarum declamationes, & Poetarum argutiæ in immensum auxerunt. Illa evanidos fructus esse non sinceræ eloquentiæ, sed illius, quæ tribuitur Mercurio furunculorum, &

defraudatorum Numini ostendit jam Pallavicinus (1) ea discutiens singillatim: Atqui mors non esset malum naturale, si esset ens privativum: ergo hoc saltem malum, mors non est ens privativum, sed positivum. Minor probatur. Semel mortuo animali non habetur amplius subjectum, cui tribui possit istud ens privativum. Nam subjectum illud est totum animal, quod si mortuum dicatur, jam non est: sed malum, quod non potest esse in aliquo subjecto, nihil est: ergo.

Resp. concedo maj., & nego min. Ad probationem nego majorem, & ejus probationem; Non enim est totum animal subjectum mortis, nisi prout hæc est in fieri per alterationes compositi: prout vero est in facto esse, subjectum ipsius est corpus simul & anima, ex quibus utrunque privatur unione cum altero, quæ erat mutuum in ipsis bonum: utrumque autem persistit, si loquamur de morte hominis, persistit enim ipsius corpus, quantum ad materiam, quæ ipsum componit, & ipsius anima divisim: Si vero loquamur de morte bruti, saltem persistit ipsius corpus, quantum ad materiam, quæ ipsum componebat. Suarez (2) putans totum animal esse subjectum mortis, respondet argumento concedendo majorem, scilicet mortem esse malum naturale, si sermo sit de morte in fieri, illam vero negando, si sermo sit de morte in facto esse, quam negat esse aliquod malum. Sed mihi placet mea responsio; Cur enim negari debet duas illas substantias componentes animal non posse esse singulas subjectum privationis illius unionis mutuæ, in qua consistit vita?

31. IV. Obiicitur. Annihilatio est malum naturale; nam odio habetur: sed annihilatio non est ullum malum, si non est aliquid positivi; nam excludit omne subjectum, cui possit tribui istud malum: ergo.

Resp. nego mai. cum S. Thoma (3), & S. Augustino (4), ubi late probat, destructa omnino natura non manere malum.

Quod

(1) Pall. del Bene. li. 4. cap. 6. & seg. pag. 463.

(2) Sua. Metaph. disp. 11. sec. 3. num. 9. pag. 232.

(3) S. Thom. de Potent. quæst. 5. ar. 3. ad 4.

(4) S. Aug. Enchir. ca. 12. & 13.

Quod pertinet ad probationem, dico illam, ut apprehenditur, esse objectum odii propter illam displicentiam, quam affert hæc cogitatio, nimirum totalis ablatio boni, quæ est privatio status quietis animæ. Quod si illa contrario modo esset ablatio malorum, quæ numero, & atrocitate majora essent bonis, jam amaretur, & optaretur: ac falsum proinde esset illam odio haberi, quemadmodum accidit damnatis in ignem æternum.

32. V. Obiicitur. Malum morale opponitur contrarie bono juxta Aristotelem (1), quæ oppositio importat, ut utrumque oppositum sit quid positivum. Sed si malum consisteret in privatione, non opponeretur contrarie, sed privative, quæ est oppositio illa, quæ datur inter aliquid positivum, & ejus privationem: ergo.

Resp. dist. mai. Malum sumptum in concreto pro actu malo opponitur contrarie bono, conc. mai. Sumptum in abstracto pro malitia, seu pro ratione formali, qua actus dicitur malus, nego majorem. Et simili distinctione applicata minori, nego consequentiam. Cum igitur dicitur bonum & malum, si intelligatur actus bonus & actus malus, hi certe ambo sunt quid positivum, & contrarie profecto opponuntur, quia sub eodem genere entis sunt, scilicet sub genere modi animæ, & maxime inter se distant, & eidem subjecto inesse possunt, quæ sunt notæ constantes juxta Dialecticos notionem contrariorum: At vero si intelligatur nomine boni ratio formalis, propter quam actus est bonus, & nomine mali illa, propter quam est malus, non jam amplius oppositio boni & mali est illa, quæ dicitur contraria, sed illa est, quæ dicitur privativa; Nam alterum dumtaxat ex duobus oppositis, scilicet ratio boni est quid positivum: at ratio mali est quid negativum, cum sit carentia bonitatis non quidem quæcunque, sed illa, quæ præsupponit subjectum capax habendi bonitatem, per quam suppositionem distinguitur oppositio privativa ab oppositione contradictoria; Hæc enim solam dicit negationem alterius ex duobus oppositis, ex quo, fit ut alterum contradictoriorum debeat necessario competere cuilibet

(1) Arist. ca. de Oppositis Id. Ethic. 2. ca. 8. juxta Maurum pag. 55.

libet, sive sit ens, sive non ens. Ita chimæra est bona, vel non bona, lapis vel non lapis, & omnia vel non omnia: at oppositio privativa cum imbibat etiam suppositionem prædictam, impedit, quo minus alterum ex hujusmodi oppositis dici necessario debeat de quolibet tam ente, quam non ente: ita chimæra nec est bona, nec est mala.

33. VI. Obiicitur. Dantur aliqui actus positivi, qui semel quod fiant a creatura libera a necessitate & sine ulla ignorantia, nequeunt unquam existere separati a malitia morali formaliter tali, ut odium Dei, & voluntas furandi: ergo saltem in his malitia moralis est aliquid positivi; Nam pertinent ad ipsorum constitutionem physicam.

Resp. conc. anteced., & nego consequentiam, ad cujus probationem dico, malitiam illam pertinere ad talium actum physicam constitutionem, non tamquam hujus partem positivam, sed solum negativam, quæ consistit in carentia talis determinatæ rectitudinis, quam voluntas tribuere debebat suo actui, eamque necesse est concipiat, qui ideam animo velit informare significationis hujusmodi nominum odium Dei, & similium. Quare objectio, cujus solutionem alii, ut Suarez (1), aliter expediunt, mihi quidem videtur non habere majorem difficultatem, quam illa, quæ ex eo, quod peccatum nequeat existere separatum a malitia morali formaliter tali, contenderet hanc esse aliquid positivum; Differt enim una ab alia non aliter, ac differat peccatum in genere a peccato in tali specie. Pallavicinus tamen tantum in ea momenti credidit esse, ut eam vocet (2) *validissimum argumentum*, vi cujus abhorret a sententia quam defendimus, quod malitia moralis consistat in privatione rectitudinis, quin tamen propterea velit illam esse formam aliquam positivam; Nam aperte dicit, (3) *Habet peccatum bonitatem entitativam*. Sed quænam sit in hac re ejusdem opinio, mihi quidem non est facile dictu.

34. Instat. (4) *Videtur lumine naturæ notum, plus malitiæ*

(1) Sua. in 1. 2. tr. 3. disp. 7. sec. 4. nu. 10. pag. 276.
(2) Pallav. de Act. hum. li. 1. nu. 201. pag. 270.
(3) Id. Ibid. nu. 212. pag. 284.
(4) Id. Ibi. nu. 202. pag. 277.

litiæ inesse in odio Dei, quam in carentia cujuscunque rectitudinis positivæ: ergo odium Dei habet aliquam malitiam supra omnem carentiam rectitudinis debitæ.

Resp. disti. antecedens, plus malitiæ inest odio Dei, quatenus privatio constituens ipsius malitiam est magis disconveniens naturæ rationali, quam privatio, quæ constituit malitiam alterius cujusvis actus, conc. antecedens, quatenus aliquid positivum constituat malitiam odii Dei, nego antecedens, & simili distinctione excipio consequens.

Instant alii. Si actus humani essent mali propter carentiam debitæ rectitudinis, nulla esset distinctio specifica in actibus malis moraliter; Nam eadem esset in illis malitia: neque actus, qui in una specie est malus, in ea augeretur, aut minueretur a quibusvis circumstantiis, Nam in carentia totali non datur magis & minus. Sed hæc dici non possunt: ergo. Vasquez tanti fecit tum hanc instantiam, tum totam objectionem, ut ex his motus fuerit ad suam quamdam in hac re opinionem propugnandam, quæ statuit malitiam moralem consistere in quadam relatione rationis extrinseca ipsi actui, quam nominat (1) relationem disconvenientiæ, de qua alii viderint.

Resp. nego assumptum. Nec prima probatio urget. Nam carentia debitæ rectitudinis est quidem multiplicis speciei, quemadmodum multiplex specie est debita rectitudo, eaque dignoscitur vel ab oppositione, quam actus ille præsefert cum aliqua virtute, vel potius a modo tendendi contra determinatam virtutem, quandoquidem una eademque virtus plerunque est in medio duorum vitiorum. Quod vero pertinet ad secundam, dico jure dici malitiam actus augeri, aut minui a circumstantiis, quia, ut ex S. Thoma dicit Suarez (2), licet privatio integra in se non recipiat magis aut minus, recipit tamen in causa aut in fundamento; ex quo fit, ut actus magis vel minus remotus sit a debita sibi rectitudine.

35. VII. Objicitur. Saltem aliquod malum est, aut esse potest natura positiva: ego non omne malum est ens privativum

(1) Vasq. in 1. 2. disp. 95. ca. 6, 7. & 8. pag. 444.

(2) Sua. in 1. 2. tr. 3. disp. 2. sec. 3. nu. 15. pag. 219.

vum. Antecedens probatur. Id quod non convenit alteri,est aut esse potest positiva natura: Sed id quod non convenit alteri,est aut esse potest malum, ut sextus digitus est quid positivum non conveniens manui, & intrinsecum ejus malum: ergo aliquod malum est,aut esse potest positiva natura.

Resp. nego antecedens. Ad ejus probationem concedo maj. & distin. min. Est malum ratione disconvenientiæ, quæ est defectus proportionis, seu aptitudinis ad convenientem compositionem, concedo minorem: ratione suæ entitatis nego min. & consequentiam. Distinctionis æquitas confirmatur authoritate S. Dionysii, vel auctoris librorum de Divinis Nominibus (1), qui loquens de monstrositate, quam affert sextus digitus in manu, illam dicit consistere in privatione; nam eam vocat, *defectum proportionis debitæ juxta naturæ institutionem*.

SECTIO III.

In quibus sit vel non sit malum proprie tale.

PROPOSITIO I.

36. DAntur Creaturæ sine ullo malo proprie tali. Probatur. Dantur Creaturæ irrationales & inanimatæ in suo genere naturaliter perfectæ, ut perfectus equus, perfectus adamas, perfectum aurum, quæ aliunde non sunt capaces mali moralis. Antiquiores Philosophi, ut Suarez (2) inter creaturas inanimatas ab omni malo naturali liberas numerarunt cœlestia corpora, *quatenus dicebant, incorruptibilia sunt, & a peregrinis impressionibus libera*, quod tamen extra controversiam jam est falsum. Inter creaturas vero rationales capaces mali naturalis & moralis dantur Beati Angeli, qui nullo unquam malo,neque naturali neque morali, subjecti fuerunt, nec futuri unquam sunt: ergo dantur creaturæ sine ullo malo proprie tali.

Inter creaturas rationales præscindendo a Beatis Angelis, nullam aliam novimus, quæ malo proprie tali subjecta aliquan-

(1) S. Dion. cap. 4.
(2) Suar. Meta. disp. 11. sec. 4. nu. 3. pag. 235.

aliquando saltem non fuerit. Certe Christum ipsum Dominum credimus, & veneramur passum & crucifixum, ejusque Matrem Beatissimam, ut Reginam Martyrum invocamus: quicquid autem reliquorum hominum est, subjicitur malo tum culpæ tum pœnæ.

PROPOSITIO II.

37. OMne malum proprie tale respectu creaturæ rationalis est malum vel culpæ vel pœnæ: numerus tamen malorum respectu hominum in hac vita non est major illo bonorum, quæ iisdem concessa sunt: nec ea mala sunt semper pœna culpæ illorum alicujus actualis.

Probatur prima pars. Omne malum proprie tale respectu creaturæ rationalis est malum vel culpæ vel non culpæ, quod est vel malum pure naturale, vel malum pœnæ: sed malum pure naturale (§.4.) nullum est in creaturis rationalibus: ergo malum omne proprie tale respectu creaturæ rationalis est malum vel culpæ vel pœnæ. Probatur minor. Siqua mala pure naturalia essent in creaturis rationalibus, essent vel in Angelis vel in hominibus, hæc enim sunt duo creaturarum rationalium genera unice nobis nota: Sed quæ in Angelis malis sunt mala, novimus universa esse mala pœnæ: in Angelis vero bonis nulla sunt mala proprie talia (§.6.): in hominibus tandem, siqua essent mala pure naturalia essent ex parte quidem animi ignorantia in intellectu, difficultas ad bonum in voluntate, & continua molestia ex rebellione illa corporis in animam, quæ vulgo dicitur concupiscentia: ex parte vero corporis, infirmitas suæ conditionis, quæ perpetuo etiam augetur ab iis, quæ extra ipsum sunt creaturis tum animatis tum inanimatis, quæ cedunt in ipsius nocumentum, & ipsam tandem ejusdem mortem: Atqui hæc mala scimus a Sacra Scriptura esse in hominibus mala pœnæ (1), *Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt, bestiarum dentes, & scorpii, & serpentes, & rompheæ vindicans in exterminium impiorum*; & Apostolus loquens

 deter-

(1). Eccli. 39. 35.

determinate de morte hominum, non aliter illam eis esse necessariam, quam per positivum Dei decretum, quo illis sustulit donum immortalitatis primo homini & omnium patri sub conditione obedientiæ concessum, satis insinuat per illa verba, (1) *statutum est hominibus semel mori*, ut observat Paulus Segneri (2). Nam Deus creavit hominem omnino expertem ab his malis illum in paradiso collocans, (3) *in quo*, inquit Augustinus, *vivebat sicut volebat, quandiu hoc volebat, quod Deus jusserat: vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: vivebat sine ulla egestate, ita semper vivere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret, potus ne sitiret, lignum vitæ, ne illum senecta dissolveret. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in anima totâ tranquillitas. Nihil omnino triste, nihil erat inaniter lætum, gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro, & conscientia bona*: ergo nullum est malum pure naturale in creaturis rationalibus.

38. Essent fortasse aliqui, qui sub eadem majori facti syllogismi subsumerent etiam hoc modo: Atqui ratio naturalis dictat hæc mala esse in hominibus mala pœnæ; Nam dicit S. Augustinus. (4) *Hujus evidentia miseriæ* (scilicet humanæ) *Gentium Philosophos, nihil de peccato primi hominis sive scientes, sive credentes compulit dicere, ob aliqua scelera suscepta in vita superiore pœnarum luendarum caussa nos esse natos, & animos nostros corruptibilibus corporibus eo supplicio, quo Hetrusci, prædones captos affligere consueverunt, tamquam vivos cum mortuis esse conjunctos.* Et Bellarminus reputat, (5) *Omnino verisimile esse, non fuisse Deum Optimum, & nostri generis amantissimum, conditurum hominem tam miserum quam nunc est, nisi peccati nostri magnitudo tale supplicium meruisset*: ergo. Verum hoc argumento non utar, quia cum Augustinus ipse dubitet, an veteres illi eo modo dixerint per quamdam notitiam haustam ex traditione circa peccatum

(1) Ad Hebr. 9. 27.
(2) Segn. Mann. del. anima. 13. Maggio pag. 247.
(3) S. Aug. de Civit. li. 14. ca. 26. p. 376.
(4) Id. li. 4. contr. Julian. ca. 16. n. 83.
(5) Bell. de Amiss. Grat. li. 6. ca. 15.

tum primi hominis, & cum Bellarminus ipſe paulo ante citata verba dixerit, *non poſſe certo ſtatui corruptionem humanam, pœnam eſſe peccati*, deficit robur requiſitum ad argumentum, quod rem ſuadeat, quæ certiſſima eſt ex Revelatione Divina.

39. Objicitur. Si mors corporis inflicta eſſet homini in pœnam culpæ originalis; non morerentur illi, quibus ea remittitur per Sacramentum Baptiſmi: Atqui hoc eſt evidenter falſum: ergo.

Reſp. nego maj. cum S. Auguſtino, qui cum ſæpius de hac Pelagianorum objectione contra Peccatum Originale loquutus ſit, conſtanter docet, quod omnia hujus ſæculi mala, & (1) *temporalis mors corporis etiam in his, qui morte Chriſti redimuntur, relinquitur interim ad exercitationem fidei, & agonem præſentis luctationis*; Sicuti enim ſi quis quærat, cur David ſubierit pœnas ſui peccati, quas per Prophetam Deus illi comminatus fuerat, etiamſi illius remiſſionem certiſſime obtinuerit, (2) *rectiſſime*, inquit, *reſpondebitur remiſſionem illam peccati factam, ne homo a percipienda vita impediretur æterna, ſubſequutum vero illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur, atque probaretur: ſic & mortem corporis propter peccatum Deus homini inflixit, & poſt peccatorum remiſſionem propter exercendam juſtitiam non ademit*. His ſimilia habet alibi (3).

40. Secunda pars propoſitionis eſt contra aliquos, vel Divinæ Bonitatis inimicos, vel ad inſtar Terentiani Heautontimorumeni ſuimet tortores, certe quidem malos ratiocinatores, qui dicunt mala vitæ longe plura eſſe bonis, & voluptatibus ipſis contrariis. Citant hi pro ſe Homerum, qui dixit (4)

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο:

ſeu ut habet Coſmas Paccius in ſua verſione Maximi Tyrii, qui hoc verſu utitur in illa, quam ipſe Tyrius concinnavit, eloquenti miſeriæ humanæ hypotypoſi (5)

(1) Aug. Epiſt. ad Hilarium 167. nu 19. pag. 551. alias Epiſt. 89.

(2) Id. de peccat. merit. & remiſſ. li. 2. cap. 34. num. 50. pag. 69.

(3) Id. de Civit. li. 13. ca. 4. pag. 328. Id. de Trin. li. 13. ca. 16. nu. 20. p. 941.

(4) Odiſſ. 1. 28.

(5) Tyr. ſerm. 23. pag. 199.

Nil homine tellus alit infelicius ipso.

Rursus citant Tullium, qui referente S. Augustino (1) asseruit libro tertio de Republica, *hominem non ut a matre, sed ut a noverca natura editum in vitam*, quam sententiam etsi satis mollitam observant imitatum esse Plinium seniorem, qui dubium vult esse, an natura (2) *parens melior homini, an tristior noverca fuerit*: & tandem Plutarchum, qui Apollonio suadet lugendum sibi diutius non esse in obitu filii, quia (3) *incertum est, bonisne an malis privati sint, qui moriuntur, cum multo plura sint mala, quam bona*. Horum querelas eleganter olim exposuit & contutavit Ciarletta Caracciolus (4), & recentius iisdem contradicunt Wolfius (5), & Leibnitius (6) post alios ab his citatos, quibus addo Coelium Rhodiginum (7), & Cardinalem Pallavicinum (8).

41. Probatur jam hæc pars I. sic. Qui vitam vivunt apparenter miserrimam multi sunt, qui vero ex his seipsos occidant, admodum rari: ergo in hominum vita est plus boni quam mali. Hoc argumento, quo Kingius usus jam fuit, Bayles ceteroquin nobiscum in hac re sentiens, pluribus in locis indicatis a Wolfio (9) elevavit apud eumdem, & Trevoltianos (10), negans illius consequentiam, quia inquit, quod homines se ipsi non enecent, provenit a pusillanimitate, quod jam olim Stoici, & alii Philosophi censuerunt, ut docebit, qui sub nomine Agatopisti Cromaziani edidit Lucæ anno 1761. historiam, ut ajunt, *Suicidii*. Sed hæc responsio inepta est; Nam imprimis peccat falsa suppositione, quod opus sit magnanimitate aliqua ad se subtrahendum a malo, quod si superat bonum, omnem hujus quasi saporem retundit. Nonne necessario quivis animi quantumvis pusilli, & etiam stolidi, subtrahit se aut a gladio, qui actu illum pungat, aut ab igne, qui actu illum comburat? Simili igitur modo si mala, quæ actu in vita experimur, graviora essent bonis

nis,

(1) S. Aug. li. 4. cont. Julian. ca. 12.
(2) Plin. nat. Histor. lib. 7. in proemio. pag. 109.
(3) Plut. de Consol. ad Apoll. pag. 71.
(4) Car. d. Felicità lib. 4. cap. 5. & seq. pag. 114.
(5) VVol. Manichæ. sec. 3. n. 41. pag. 433.
(6) Leibn. Essai de Theod. p. 2. nu. 251. pag. 433.
(7) Coel. Antiqu. li. 3. ca. 10. col. 123.
(8) Pall. del Bene. li. 2. ca. 51. n. 8. p. 259.
(9) VVol. Manich. sec. 3. nu. 41. p. 515.
(10) Mem. de Trev. ann. 1706. art. 57. pag. 768.

nis, ne cogitantes quidem in nostram mortem rueremus. Rursus peccat falsa circa fortitudinem notione, quam cum insania, aut mollicie confundit. Doctrina sanæ Ethices, inquit Sylvester Maurus (1) est, fortis esse non fugere laboriosa & molesta, sed ea constanter perferre: ergo qui se occidunt ad hæc fugienda, non sunt fortes, sed timidi & molles. Hinc meliores veræ virtutis æstimatores sunt ipsi Poetæ Virgilius & Martialis, primus quidem, ubi describit moestos vagari per Inferos (2)

. . . qui sibi lethum
Insontes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas:

Martialis vero, ubi Decianum laudat (3), quod Catonem qui se Uticæ interfecit, nolit unquam imitari; & Chæremonem irridet (4), qui in afflicta fortuna nomen fortis captabat laudando mortem juxta dogmata Stoicorum, nesciens, quod

Rebus in angustis facile est contemnere vitam.
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Quas ob causas optima apparet illatio Kingii.

42. Simile facto argumento est hoc aliud citati Pallavicini. Quoties bona vitæ superantur a malis, optatur mors: sed communiter homines mortem exhorrent; Nam quotidie constat observatio illa S. Augustini, quod (5) *diem mortis omnes, aut pene omnes differre conantur, etiam qui post mortem se beatius credunt esse victuros*. Quin immo S. Thomas inter causas doloris interioris Christi patientis numerat (6) *amissionem vitæ corporalis, quæ naturaliter est horribilis humanæ naturæ*. Atque in hoc naturali mortis horrore innituntur leges, quæ pœnam mortis pro quibusdam sceleribus statuunt, tanquam froenum omnium validissimum ad nequitiam hominum coercendam: ergo bona vitæ non superantur a malis. Majorem visus est accusare falsæ suppositionis Antonius Genuensis, qui ait, (7) *Vix hominem reperias*

(1) Mau. in 3. Ethi. ca. 7 nu. 8. pag. 83.
(2) Virg. li. 6. Æn. pag. 208.
(3) Mar. li. 1. Epig. 9. juxta Juvenc p. 35.
(4) Id. li. 11. Epig. 34. pag. 561.
(5) Aug. de Gratia novi Testam, ep. 140. alias 120. ca 6. num. 16. pag. 427.
(6) S. Tho. 3. par. art. 6. pag. 220.
(7) Gen. Elem. Met. par. 3. ca 4. prop. 24. pag. 183.

perias in maximis etiam animi corporiſque cruciatibus conſtitutum, qui non malit eſſe potius qualiſcunque, quam nullus, qui quidem poſſet ſe tueri authoritate S. Auguſtini, aliorumque, quos citat Cornelius a Lapide (1), quibus ex eo, quod melius ſit eſſe, quam non eſſe videntur concludere, quod ſatius ſit eſſe etiam in Inferno damnatum, quam non eſſe. Verum aliud eſt dicere, eſſe nude & ſimpliciter ſumptum melius eſt, quam non eſſe, & hoc eſt verum, quia eſſe eſt bonum aliquod phyſicum, at non eſſe eſt nihil: aliud vero eſt dicere, eſſe conjunctum cum continuis cruciatibus ſine ulla levamenti ſpe melius & eligibilius eſt, quam non eſſe, quod negatur cum citato a Lapide, & Suarez (2), quin immo cum omnibus, quandoquidem omnes in Carnifices fremunt, ſi caſu aliquo videant ab iis reos occidi lentiori morte, quam illorum damnatio poſtulet, & Phalariſmum vocant illis mortem quaſi per exiguos hauſtus propinare: actum vero clementiæ eos ſtatim interfici, qui ex legibus inter diuturniorem cruciatum deberent expirare. Sed idem extra controverſiam eſſe debet, tum quia de impiis ſcriptum eſt, quod in fine Mundi propter plagas ſibi ſuperne inflictas, (3) *quærent mortem, & non invenient*, & de Juda, qui damnandus erat ad æternos cruciatus diſerte Chriſtus dixit, (4) *Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet*: tum quia idem expreſſe docent paſſim Patres, & Doctores, quorum aliquos citat Cornelius a Lapide, de hoc ex profeſſo agens (5): tum quia exempla eorum, qui profeſſi ſint vitam ſibi in ſummis miſeriis, & doloribus conſtitutis adhuc caram eſſe, nulla novi, eorum autem qui dixerint malle ſe vivere etiam in cruce, quam ſibi animo fingebant, ſed non experiebantur, occurrit exemplum Mæcenatis apud Senecam (6), qui de hoc acriter illum reprehendit, & vituperat: at vero exempla eorum, qui deſperato omni malorum, quibus cruciabantur levamento, mori maluerunt, multa occurunt. Plinius junior de tribus ſuis

(1) a Lap. in Eccle. ca. 4. v. 3. 6. Contrarium. pag. 135.

(2) Sua. in 1.2. tr. 5. diſ. 7. ſec. 3. nu. 16. pag. 426.

(3) Apoc. 9. v. 6.

(4) Matt. 26. & Marc. 14.

(5) a Lap. in Eccle. cap. 4. v. 3 6. Secundum eſto. pag. 135.

(6) Sene. ep. 101. circa finem pag. 423.

suis amicis Corellio Rufo, Silio Italico, & Tito Aristone hæc memoriæ prodidit (1). Corellius podagra a multis jam annis laborans vitam finire aliquo modo decrevit, & quoniam alio non poterat, inedia passus est se enecari, suis & amicis ad cibum sumendum hortantibus, tetrum κέκρικα respondens, hoc est decrevi scilicet mori: idemque mortis voluntariæ genus propter natum insanabilem clavum (2) Silius sibi intulit. Ariston tandem Plinium, paucosque alios maxime familiares post multos gravis morbi dies ad se advocans rogavit, (3) *ut Medicos consulerent de summa valetudinis, ut si esset insuperabilis, sponte exiret de vita*. Sed numero pauci sunt illi, qui impediti adstantium cura cum physicam non haberent potentiam se statim occidendi, inedia se enecarunt: alios, qui hac potentia quam habebant, usi sunt quis numeret? Utrosque tamen omittamus, qui inter insanos vel sceleratos numerari debent, utpote de vita, quæ solius Divini juris est contra fas disponebant. Potiora sunt exempla Sanctorum, qui probe intelligentes datam sibi non esse potestatem moralem in suam vitam, quam gravissimis malis oppressam jamdiu tolerabant, Deum enixe rogabant, ut ille sibi eam eriperet. In mentem solum revoco Eliam, qui fugiens per desertum ab Jezabelis furore (4) *petivit animæ suæ ut moreretur, & ait: sufficit mihi Domine, tolle animam meam*: & Tobiæ, qui captivitate, cæcitate, & domesticorum etiam increpationibus oppressus orat, (5) *præcipe, in pace recipi spiritum meum*: & Moysis, qui sub onere gubernationis sibi impositæ totius populi Hebræi jamdiu gemens, inquit ad Dominum, (6) *obsecro ut interficias me*.

43. Probatur II. cum Genuensi (7) sic. Facta partitione malorum, quæ sunt in vita hominum, alia reperiuntur oriri a nostramet constitutione, seu natura in pœnam peccati originalis sibi quodammodo relicta, & spoliata donis illi a Deo supe-

(1) Plin. li. 1. epist. 12. pag. 16.
(2) Id. Ibid. li. 3. epist. 7. pag. 81.
(3) Id. Ibid. li. 1. epist. 22. pag. 33.
(4) 3. Reg. ca. 19. 4.
(5) Tob. 3. 6.
(6) Num. 11. 15.
(7) Genu. Elem. Metaph. par. 3. cap. 4. in Append. §. 20. pag. 201.

superadditis in prima ipsius creatione: alia vero ab abusu nostræ rationis, vel libertatis; Atqui mala primi generis non sunt plura oppositis bonis: mala vero secundi generis vel non debent computari, cum quæritur, in qua ratione sint cum bonis vitæ, vel non esse numerosiora bonis, satis suadet prima probatio: ergo mala vitæ hominum non sunt plura bonis.

Prima minoris pars suadetur sic. Inprimis bona opposita malis ortis ex nostra natura, alia sunt stabilia, ut usus rationis, libertatis, lucis, aeris, pluviæ, fructuum, diversitatis temporum, salutis corporum, vitæ denique totius: alia temporaria, ut divitiæ, honores, amici, & similia. Jam vero quis adeo malus computator erit, qui non videat longe majorem esse bonorum stabilium copiam, quam malorum illorum, cum plerunque ipsa etiam bona temporaria inveniantur esse malis illi abundantiora. Isti iidem siqui sunt, qui contrarium dicunt, credo equidem mentiri; saltem non dubito, eos fore inter illos, qui cum jam erunt morituri vitam libentissime repeterent sub conditione transeundi per eadem mala mixta bonis, & etiam graviora præsertim si diversæ speciei.

Deinde mala ex humana constitutione provenientia, quæ homo non sentit, non amplius respectu ipsius ut est vivens, mala sunt, sed æquivalent malis naturæ dumtaxat corporeæ (§. 8.): Atqui mala ex humana constitutione provenientia, quando in hac vita sunt gravissima, homo amplius non sentit; constat enim retundi omnem vim animi ad exercendas suas operationes & sensationes, siquid mali paulo intensioris superveniat homini, sive in ejus corpore, sive in ejus anima; Nam ita in utroque casu pervertuntur organa corporea, quibus indiget anima hominis in hac vita, ut ille vel tamquam Brutum expers sit reflexionis, ex qua oritur potissima malorum sensatio, vel tamquam Planta, nulla prorsus mali experientia afficiatur, & e viventium numero aperte pronunciaretur abiisse, nisi intercederet aliquod indicium, vel etiam vitæ adhuc remanentis suspicio: ergo mala ex humana constitutione provenientia, cum in hac vita sunt gravissima, non sunt jam amplius mala respectu hominis, ut est

est vivens: ergo neque opponuntur ejusdem hominis bonis, prout est vivens: ergo bona hæc restant adhuc plura oppositis malis.

44. Confirmari tota hæc probatio potest ex opinione Epicuri, qui tot bona in vita hominis, prout sibi contigit a naturali sua constitutione invenit, ut in ejus potestate statuerit positam esse felicitatem, quoties noverit illis frui, nec vel effroenatis cupiditatibus indulgendo brevem voluptatem cum magnis consequuturis doloribus commutaret, vel sollicitudine futuræ alicujus miseriæ, vel desiderio plurium bonorum, quam quæ natura sponte objicit, præsentem delectationem recusaret. Cum qua opinione optime intelligitur, quam bene cohæreat, quod aliqui volunt ex dictis alibi (1), nulla corruptelæ dogmata ab ipsomet Epicuro fuisse proposita, sed severissimas potius temperantiæ leges constitutas, cujusmodi sunt, ut homo vulgaribus cibis, vilissimis vestibus, incommodæ habitationi, fortunæ abjectissimæ, mendicitati ipsi assuesceret, ne deditus deliciis per industriam conquisitis, si forte propter terrenarum rerum vicissitudines illis privaretur, vivendi naturalis voluptas foret impedita, aut, ut ex illo ait S. Hieronymus, (2) *quia exquisita minorem pœnam habent in inquirendo, quam voluptatem in abutendo*. Quæ fuerunt documenta aliorum etiam ante Epicurum Philosophorum; Nam ex Plutarcho habemus, quod (3) *lacerna, pera, quotidiana cibi emendicatio, beatitatis principia Diogeni, libertatis, gloriæque Crateti fuerunt ... Et Metrocles hyeme inter oves, æstate in vestibulis templorum dormiens provocat ad certamen de felicitate Persarum regem, Babylone hyemantem, & æstivo tempore in Media degentem*. Et alibi meminit de columna quadam (4) *Thebis in templo positam, in qua diræ imprecationes inscriptæ fuerant in Minim regem, qui primus Ægyptios a tenui, & opum pecuniæque non indigente victus ratione deduxisset*. Quam Philosophiam mihi videor videre continuo vigentem in tot erroni-

 bus,

(1) Diss. de Bono. §. 160.
(2) S Hier. lib. 2. adv. Jovini. num. 21. juxta Vallarsium. pag. 340.
(3) Plut. Opusc. An Vitiositas ad infelicitatem sufficiat. pag. 148.
(4) Id. de Isid. & Osiri. circa principium. pag. 164.

bus, quorum semper in frequentioribus saltem civitatibus magna est copia.

45. Altera jam pars prædictæ (§.43.) minoris, quæ negat de malis vitæ humanæ, ortis ex malo vel rationis vel libertatis usu, haberi jure posse rationem, dum bona ipsius cum malis comparantur, innititur in eo, quod hujusmodi mala non redundant nisi in accusationem hominum, qui præstantissima rationis & libertatis dona in suam perniciem convertunt: eademque subductis rationibus inveniuntur numerosiora illis, quæ a natura proveniunt. Nonne enim, quod suspiria aliqui continuo emittant, somno careant, miseram denique vitam ducant, sibi solis imputare debent? utpote qui nullum, vel malum usum rationis faciunt, dum, nollent bella moveri, tempestates excitari, morbos ingruere, lites intentari, scelera ulla perpetrari, & omnia demum, quæ etiam in manu ipsorum non sunt, in melius, seu pro arbitratu suo vellent commutari, atque componi. Nonne finita essent horum tanta calamitas, semel quod adverterent se per voluntariam dementiam non absimiles esse homini stulto, qui navigans nollet somnum admittere, nisi vectores reliqui, nautæ omnes, undæ ipsæ, & venti vel quiescerent, vel modo dumtaxat suo moverentur? Quod huic dicerent, desine vir bone de his cogitare, quæ nocitura tibi non sunt, nisi de iis cures, & in pace dormi ac requiesce, dicant sibi & exequantur, jamque optata potientur tranquillitate.

Venio ad mala orta ex abusu libertatis. Quis non videt plerosque morbos, dolores, miserias, mortem ipsam nasci frequentissime ex hominum negligentia, imprudentia, furore, effrocnata aliqua cupiditate, & malo etiam consilio, quo res ipsas largitione beneficentissima humano generi a Deo traditas ad sui commodiorem conservationem convertunt in suam destructionem. Ita ad occidendum conflati sunt ex ferro enses, ex mineralibus concretus est pulvis tormentarius, ex multis vegetabilibus extracta sunt venena, inter quæ nullum præsentius illo, quod ex quibusdam plantis extrahunt Lamenses, & Ticunenses, populi circa Aequatorem

torem in America positi, quo illinentes tenues sagittas ex palma confectas dicto citius mortem inferunt quadrupedibus, avibus, & quibusvis viventibus, quæ illis fuerint vulnerata, ut constat experimentis recentius institutis, & expositis ab Herissantio in Transactionibus Philosophicis (1). Quare injuste agit citatus Plinius concludens suam contra naturam expostulationem, quod *homini plurima ex homine sunt mala*. Hoc enim idem est ac queri, quod Deus sive Natura dissimiles nos fecerit lapidibus, qui profecto nec sibi nec aliis nocere quidquam possunt.

46. Objicitur. Salomonis sunt hæc, (2) *Laudavi magis mortuos, quam viventes, & feliciorem utroque judicavi, qui nec dum natus est, nec vidit mala, quæ sub Sole sunt*: Jeremiæ autem illa, (3) *Maledicta dies, in qua natus sum... Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei*. Similia in Job (4) habentur. Quibus consonant Philosophi illi, qui apud Plutarchum (5) *mortem vita potiorem statuunt*: & quædam celebres veterum sententiæ ab eodem, & a Plinio loco jam citato aliisque, quos nominant, qui in Plinium commentaria scripserunt, commemoratæ, ut illa Sileni, *Non nasci omnium est optimum: mortuum autem esse, longe est melius quam vivere*: & Menandri, *Juvenis relinquit vitam, quem Dii diligunt*: & Euripidis, *Hæc vita nomine vita est, ipsa re labor*: ergo ex testimoniis omni exceptione majoribus vita hominis abundantior est malis, quam bonis.

Resp. conc. antecedens, & distinguo consequens. Vita alicujus hominis abundantior est malis, quam bonis, conc. consequentiam: Vita omnium vel plerorumque hominum talis est, nego consequentiam. Testimonia Scripturæ opportuna sunt ad suadendam partem, quam concedimus, ut docebit Cornelius a Lapide in ea loca cum aliis, quos citat: pro qua etiam faciunt aliqua ex illis, quæ ex Philosophis de-

 su-

(1) Transf. ann. 1750. nu. 12. pag. 75.
(2) Eccle. 4. v. 2. & 3.
(3) Jer. ca. 20. 14. & seq.
(4) Job. ca. 3.
(5) Plut. Consolatio ad Apoll. pag. 67.

ſumuntur : aliqua vero cum loquantur de vita præſenti comparata ad vitam futuram, quæ beata ſit, non ſunt ad rem. Inter illos, autem, quos per me licet recenſere inter miſeriores, quam beatiores, ſunt, qui ita impotenter ſe amant, ut bona quæcunque, quibus potiantur, minora eſſe cenſeant meritis, ſuæque naturæ dignitate, & infra ſuamet temeraria vota certe experiantur eſſe: & viceverſa ex eodem ſui præpoſtero amore graviſſima mala reputant, quæ inter levia etiam incommoda ab æquioribus & ſanioribus vulgo numerantur.

47. Tertia propoſitionis pars, ſcilicet mala pœnæ in hominibus non ſemper eſſe pœnam culpæ illorum actualis, extra controverſiam poſita eſt, primo a teſtimonio Chriſti Domini, qui interrogatus, an quidam a nativitate cæcus talis eſſet propter peccatum ſuum vel parentum; (1) *Reſpondit, neque is peccavit, neque parentes ejus, ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo*.

Secundo ab his damnatis propoſitionibus, Baii LXXIII. *Omnes omnino juſtorum afflictiones ſunt ultiones peccatorum ipſorum: Unde Job & Martyres, quæ paſſi ſunt, propter ſua peccata paſſi ſunt*, & Queſnellii LXX. *Nunquam Deus affligit innocentes, & afflictiones ſemper ſerviunt vel ad puniendum peccatum, vel ad purificandum peccatorem*. Cum in probationem hujus partis attulerim etiam damnationem prædictarum theſium, invenientur apud illos, qui de iis egerunt, ut Viva (2), abundanter alia argumenta illam demonſtrantia. Communiter pœnæ iſtæ, quæ involuntariæ ſimul ſunt, nec inflictæ propter culpam actualem vocantur poſt S. Thomam apud Suarez (3) medicinales, quia inſtar medicinæ, ſunt hominibus ad vitam æternam ordinatis magis utiles, quam incommodæ.

SECTIO

(1) Joan. 9. 3.
(2) Viv. Queſ. Theſ. pag. 390.
(3) Suar. in 1. 2. tract. 5. diſ. 7. ſec. 1. pag. 420.

SECTIO IV.

De Caussa efficiente Mali Metaphysici.

PROPOSITIO

48. DEus est sola causa mali metaphysici: & talis est sine ulla sui imperfectione.

Probatur prima pars. Ille est sola causa mali metaphysici, nimirum hoc efficiens moraliter, non vero physice, cum non sit nisi mera negatio, qui solus est caussa efficiens id, quod essentialiter habet malitiam metaphysicam: Sed Deus est sola caussa efficiens omnem entitatem creatam, quæ essentialiter habet malitiam metaphysicam: ergo Deus est sola caussa mali metaphysici. Minor probatur, quia repugnat creaturam esse creatorem, qualis esset, si infinite perfecta esset, seu sine ullo malo metaphysico. Bene S. Augustinus illis, qui quærunt, quare non possint esse summe bona etiam illa, quæ sunt a summo bono, respondet summum bonum, quod de summo bono est (1) *meminerimus natum de illo esse, non ab eo factum de nihilo: videamusque injuste flagitari, ut tam summe bona sint, quæ fecit de nihilo, quam summe bonus est, quem de se genuit: quem nisi unum genuisset, non id, quod ipse est genuisset, quia ipse unus est.* Quare cum relatione ad hoc malum essentiale creaturis potest etiam juxta Suarez (2) accipi illud Christi Domini (3) *Nemo bonus nisi solus Deus*, ut supra etiam (§.2.) dixi.

49. Probatur secunda pars. Deus est caussa mali metaphysici sine ulla sui imperfectione, si malum metaphysicum arguat infinitam perfectionem Dei: sed ita est: ergo. Probatur minor, quia arguit imprimis Bonitatem & Potentiam infinitam; Nam ipse sibi sufficientissimus ea, quæ nihil erant, facit ut sint cum aperta vel ad nostrum captum limitatione perfectionis, ut inferamus illum, qui dedit nobis hanc mentem capacem intelligendi esse possibiles creaturas perfectiores

(1) S. Aug. cont. Epist. Fundam. ca. 36. num. 41. pag. 177.

(2) Sua. Met. dis. 11, sec. 4. nu. 3. pag. 235.

(3) Luc. 18, 19.

res in infinitum, habere in se potentiam & omnes perfectiones infinitas, quod ipse Dei conceptus aliunde suadebat.

Arguit Libertatem Dei perfectissimam, non solum quia sine ulla omnino necessitate creat, quicquid creat, sed etiam quia pro sua libera voluntate determinavit, a quo gradu perfectionis inciperet rei cujusvis creationem, & in quo gradu consisteret; Nam cum Infinitas suæ Bonitatis & Potentiæ importet posse creare entia in infinitum alia aliis perfectiora, hæ Divinæ perfectiones expectant, ut ita dicam, determinationem ad suum exercitium a Divina Libertate.

Arguit tandem Sapientiam infinitam, quia singulas creaturas fecit cum ea perfectione, quæ responderet fini ipsis attributo, qui respicit non solum res singulas, sed alias etiam, quas invicem connexas voluit, & a quibus exercitium proprii uniuscujusque muneris dependere voluit. Quare diversa quodammodo est portio mali metaphysici in singulis: (1) *quæ*, inquit S. Augustinus, *in Cælo & in Terra corpora, non solum illi a quo sunt condita, sed nec inter se oportebat esse æqualia, & ideo sunt omnia bona, quia sunt alia aliis meliora, & bonitas inferiorum additur laudibus meliorum, & in rerum bonarum inæqualitate ipsâ est jucunda gradatio, ubi minorum comparatio est ampliorum commendatio.*

50. I. Objicitur. Singulæ creaturæ in ea partis ratione, quam habent ad totum, poterant habere minus mali metaphysici: ergo tantum in singulis creaturis hujusmodi mali non arguit infinitam perfectionem Dei.

Resp. nego ant. Bene singulas creaturas se habere cum perfectione, quam habent relate ad totum, cujus sunt partes, quicquid nobis aliter videatur, intelligi potest ex eo, quod intelligamus Deum esse tantæ Sapientiæ artificem, ut non solum integrum ipsius opus, sed ne ipsius quidem exiguam partem, quæ nos ipsos facit, comprehendamus, qualis comprehensio totius operis requireretur ad judicandum sine temeritate, an minus imperfectionis potuerit pars aliqua habere, quin noceret majori totius perfectioni. Bene Yvon in

(1) S. Aug. contr. Advers. Legis & Proph. li. 1. cap. 4.

in Encyclopædia (1) homines, qui hæc objiciant, assimilat Acaro, qui de insigni aliqua Titiani tabula, supra quam spatiatur, pronunciaret illam esse minus scitam, quia ipsius acies defixa quasi in puncto loci, nihil aliud videt nisi umbram, vel unum dumtaxat colorem. O dignam minimo ex insectis sententiam! Hoc non adverterunt illi reprehensi jam olim a Seneca, qui (2) *queruntur, quod non magnitudine corporis æquemus Elephantes, velocitate Cervos, levitate Aves, impetu Tauros: quod solidior sit cutis Belluis, decentior Damis, densior Ursis, mollior Fibris: quod sagacitate nos narium Canes vincant, quod acie luminum Aquilæ, spatio ætatis Cervi, multa animalia nandi facilitate.* Querelam præcipue de oculis, qui homini dati non sunt cum majori prospiciendi facultate Tullius (3) professus est audacter se Deo objicere. At juxta datam generalem responsionem dicendum, oculos datos esse proportionatos ad cujuscunque animalis conservationem pro loco sibi ad vivendum destinato, ut jam olim dixerunt Malebranche, & Locke citati a Vernejo (4); cui fini vel inutilis vel noxia esset alia acies, eique abunde satisfacit prospectus, quem habent. Iidem rursus sunt organa materialia, & a motu materiæ illis extrinsecæ, particularum scilicet lucis resilientium ex objectis dependet illorum exercitium, qui motus necesse est mille modis impediatur, nisi forte Tullius queratur etiam de conditione animalis terrestris, quæ sibi data est, potius quam aerei. Quod stulte facere illos, qui hoc faciunt, suadet Derhamus (5), ostendens eos invidere vitam ductam supra scopulos, ut sibi caveant ab insidiis malorum, adeoque destruere civitates, & societatem omnem humanam.

51. Si quis promoveret querelam Tullii ex eo, quod Deus non dederit oculis nostris eam aciei perfectionem, qua si microscopiis armentur, constat ditari posse, respondendum esset cum Christiano Wolfio (6), & Jo. Alberto Fabricio (7) erra-

(1) Yvon. art. Bon §. Nous sommes. pag. 269.
(2) Sen. de Benef. lib. 2. cap. 29
(3) Tull. Acad. quæ. li. 4. nu. 80. pag. 76.
(4) Vern. Metaph. li. 3. ca. 6. pag. 93.
(5) Der. Physico-Theol. B. 5. ch. 1. p. 268.
(6) Vvol. Cosmol. sec. 3. cap. 2. §. 543. pag. 265.
(7) Fab. Opuscu. Program. 7. de Deo ex oculo. pag. 496.

errare illos, qui utiliores nobis hujusmodi oculos reputarent, & perfectiores comparate ad fabricam totius hominis, & ipsius usum. Inutilis enim esset acies illa acutior ad eam vitam, quam obtinemus commode traducendam, quæ non est propter minimas partes terræ & terrestrium corporum perscrutandas, sed propter usum illarum, quæ nobis congruæ sunt. Noxia etiam esset: tum quia impeditus nobis esset ab aere sic viso tamquam a velo vel nebula quadam aspectus omnium objectorum: tum quia, ut notat Yvon (1), oculus minima videns exiguum admodum spatium comprehendit, ut constat inspicienti per Microscopia, & arguitur etiam ex insectis, quæ, quia ad minima hæc videnda aptos dumtaxat oculos habent, instructa etiam sunt antennis quibusdam in capite, quarum usus suadet Derhamus (2) esse, ne dum moventur vel volant, prius impingant in ea, quæ ipsa lædant, quam illa videant, cum cæteroquin conversatio & melior conditio vitæ humanæ postulet, ut spatium satis amplum ante hominum oculos plerunque obversetur, & ad Cœlos ipsos extendatur: tum quia turpissima & horrida viderentur nobis pleraque objecta, quæ ad vitæ societatem necesse fuit, ut sua etiam nos allicerent pulchritudine, quæ postulat certum aciei gradum, quemadmodum certam ab oculo distantiam postulant imagines ad regulas Perspectivæ delineatas. Alia incommoda contra illos, qui vellent oculos prospicientes naturaliter, quantum per Telescopia prospiciunt, & similiter desiderant perfectionem in singulis organis sensoriis majorem illa, quæ communiter nobis concessa est, ob oculos brevi proponit Bernard in sua Synopsi (3) operis Niewentitii, qui fusius (4) hæc ipsa persequitur.

52. II. Obiicitur. Deus nequit sine sui imperfectione esse caussa illius mali metaphysici in suis creaturis, quod est caussa mali moralis: Sed malum metaphysicum libertatis indifferentiæ, quæ tradita a Deo est suis creaturis, est causa mali moralis: ergo.

Resp.

(1) Yvon. Enciclop. art. Bon. pag. 270.

(2) Derham. Physico-Theol. B.8. cha.3. pag. 361.

(3) Bern. A summary account of the Religious Phil. pag. 16.

(4) Nievv. The. Relig. Phil. Contempl. 14. sec. 13. pag. 285.

Resp. dist. mai. nequit Deus esse illius caussa, quod est caussa necessario efficiens vel determinans ad malum morale, conc. majorem, aliter nego majorem: & disti. min. Malum metaphysicum libertatis creatæ est caussa in sensu proprio mali moralis, nego minorem: est hujus caussa in sensu improprio, hoc est occasio quædam mali moralis, subdistinguo, est occasio quædam mali moralis per modum conditionis, sine qua non est malum morale, conc. minorem, per modum conditionis, qua posita debeat necessario a creatura affecta hujusmodi libertate fieri malum morale, nego minorem, & consequentiam. Quod malum metaphysicum libertatis creatæ non sit caussa in sensu proprio est evidens, quandoquidem tale malum est mera negatio ulterioris scilicet perfectionis in huiusmodi libertate: & mera negatio non sustinet rationem caussæ proprie talis. Quid quod ne in sensu quidem metaphorico dici ea potest caussa mali moralis, quatenus scilicet ex negatione hac ulterioris perfectionis, considerata per modum entis sequatur malitia moralis, altera scilicet negatio per modum entis a nobis concepta; Nam malitia moralis non sequitur necessario ex illo malo metaphysico. Quam enim verum est hoc argumentum, Creatura operatur malum morale: ergo necesse est habeat libertatem imperfectam; tam falsum est hoc aliud, creatura habet libertatem imperfectam: ergo necesse est ut operetur malum morale. Quod clarius fortasse exprimit allata distinctio, quæ agnoscit in malo metaphysico libertatis creatæ conditionem sine qua non mali moralis, non vero conditionem determinantem ad malum morale. Hujus interea objectionis frequens promotor fuit Bayle in suo Dictionario, articulo Manichæi, & articulo Origenes, & alibi, & multi alii, ut ex dicendis constabit.

§ 53. I. Instant Manichæi apud S. Augustinum (1), & Bayles tomo secundo Responsionum ad quæstiones hominis ex Provincia, & recentius Anglus quidam Anonymus, qui apud Trevoltianos (2) dogma de æternitate Inferni Damnatorum impugnat. Nequit sine imperfectione Dei esse in creaturis ea libertas, quæ plerisque ipsarum etsi ex sua culpa magis

 obest,

(1) Aug. de lib. arb. li. 2, ca. 1. pag. 584. (2) Mem. de Trev. a. 1749. ar. 55. p. 1028.

obest, quam prodest: sed libertas faciendi etiam malum morale plerisque creaturis, etsi ex sua culpa magis obest, quam prodest: ergo. Major assumitur tamquam evidens, minor vero probatur, quia libertas faciendi etiam malum morale obest iis omnibus creaturis, quæ male moraliter reipsa operantur: sed pleræquæ creaturæ male moraliter reipsa operantur: ergo.

Resp. I. nego majorem. Semel enim, quod libertas a necessitate operandi vel non operandi noceat iis, qui ea donati sunt ex sola illorum culpa, illam largiri commendat bonitatem Largitoris, non imminuit. Est illa igitur bonum, & quidem tale, ut S. Augustinus uno quidem in loco evidens credat hoc antecedens, (1) *Melior homo est, qui voluntate, quam qui necessitate bonus est*, ex quo statim infert, *voluntas igitur libera danda homini fuit*. Alibi vero illud sic efficaciter suadet (2): si bona pertinentia ad corpus hominis, ut manus pedes oculi, sine quibus ille vivere recte potest, hoc est cum laude & merito, sunt bona, ex quibus est laudandus Deus illorum largitor, etiamsi tot sint, qui illis male utantur, quanto majus bonum est ea libertas, sine qua nulla est recta vita.

Resp. II. transeat major, & nego minorem, ad cujus probationem distinguo majo. Ea libertas obest creaturis male reipsa agentibus, vel damno præsenti & temporario, quod consistit in ipso malo, & merito pœnæ æternæ, & perpessione alicujus pœnæ durationis finitæ, vel damno finali & sempiterno, quod consistit in sempiterna damnatione, conc. majo., obest creaturis male reipsa agentibus damno semper finali & sempiterno, nego majo. Nam ex Dei clementia, & gratia multi convenienter retractantes peccata sua misericordiam consequuntur. Et nego min. Nam sunt Angeli inter creaturas liberas conditas cum hac libertate, quorum major pars eâ bene semper usa est juxta sententiam S. Thomæ, qui ait (3) *Multo plures fuerunt Angeli remanentes, quam cadentes, & forte etiam plures, quam omnes dam-*

(1) Aug. li. 83. qu. qu. 2. pag. 1. pag. 606.
(2) Idem, de lib. arbi. ca. 18. nu. 48.
(3) S. Tho. in 1. sent. dis. 39. qu. 2. art. 2.

damnandi Dæmones, & Homines, quam sententiam vehementer approbat Suarez (1), & sequitur Bellarminus (2).

Huc etiam facit, quod non semel observat Leibnitius (3) adversarios, qui post C. Cottam apud Tullium (4) similia obiiciunt, non meminisse totam hanc terram esse tamquam punctum respectu totius universi, quod potest habere in tot suis partibus, ut in Planetis huic nostræ terræ analogis, suos incolas rationales destinatos ad æternam felicitatem supernaturalem, qui bonum usum faciant similis libertatis. Ex quo conficitur, quod etiamsi major pars generis humani abutatur sua libertate ad male operandum, attamen si aliæ in aliis corporibus cœlestibus possibiles certe creaturæ rationales bene illa utantur, jam ejus abusus sistet in parte minima totius Universi creati.

54. II. Instat Kingius (5). Saltem respectu generis nostri humani, quod maxima ex parte abutitur data sibi libertate indifferentiæ, & proinde incurrit æternam damnationem, ea libertas non est beneficium. Melius certe nobis consultum fuisset, si determinaremur ad volendum ab judicio de convenientia rerum ad nostram felicitatem, in quod statim naturaliter erumperemus. Hanc objectionem multis modis versat hic Auctor, eamque parum perspicue solutam queritur.

Resp. nego assumptum; Nam quod pertinet ad ejus primam partem, ex eo quod majus futurum fuisset beneficium, si impeditus nobis fuisset omnis abusus libertatis, non sequitur hanc non sic impeditam non esse beneficium; Nam inquit S. Augustinus, (6) *Sicut ratio vera docet meliorem esse naturam, quam prorsus nihil delectat illicitum: ita ratio vera nihilominus docet, etiam illam esse bonam, quæ habet in potestate, illicitam delectationem, si extiterit, ita cohibere, ut non solum de cæteris licitis recteque factis, verum etiam de ipsius pravæ delectationis cohibitione lætetur*. Ceterum non posse

abuti

(1) Sua. li 1. de Angel. ca. 11. nu. 9.

(2) Bellar. de Grat. & lib. arb. li. 3. ca. 18. §. at absurdum pag. 522.

(3) Leib. Ess. de Theod. pa. 1, nu. 19. pag. 130.
Id. Ibid. pa. 2. a nu. 219. pag. 398.
Id. Ibid pa. 3. in compend. objec. 2. p. 625.
Id. Ibi. in Causa Dei a nu. 57. pap. 19.

(4) Tull. de Nat. Deo. li. 3. nu. 69. & seq. pag. 343.

(5) Kin. de Orig. Mali ca. 5. sec. 1. subs. 4. a nu. 5. pag. 101.

(6) S. Aug. de Genes. ad lit. ca. 7.

abuti libertate erit inter præmia boni usus libertatis illius, quæ nunc nobis concessa est. Quo majori bono ante oculos habito, & comparato cum illo minori nunc nobis tradito, inferri debet cum eodem Augustino (1), abundantiam & magnitudinem Bonitatis Dei laudandam esse tam in majori quam in minori bono, & magis in majori, quam in minori, sed magis magisque in utroque simul, quam si non utrumque tribuisset, quemadmodum magis laudamus Deum, quia dedit nobis potentias animæ, quam quia dedit oculos & manus, & magis adhuc laudamus in utrisque, quam si non utraque nobis largitus esset.

Quod vero pertinet ad secundam partem, nimirum majorem saltem generis humani partem in æternum perire, illa certe non est sine controversia. Nam apud Josephum Gravinam in additamentis, quæ subjecit Dissertationi posthumæ, *De Paradiso*, Benedicti Plazzæ a se editæ, video tres haberi circa illam opiniones. Prima est Vasquezii, qui (2) eam solutu impossibilem credit, cui favent Suarez (3), qui rem incertam esse dicit: & Prosper Fagnanus, qui in suis Commentariis in libros Decretalium Romæ editis, & summo Pontifici Alexandro VII. inscriptis, inter probabiles opiniones recenset utramque contradictionis partem in hac quæstione, (4) *an major sit numerus electorum an reproborum*: & S. Thomas, qui præ ceteris approbat (5) illos, qui rem hanc reliquunt intactam. Secunda opinio est eorum Theologorum, quos citat ipse Gravina (6), qui certum, & etiam de Fide dicunt majorem partem generis humani damnari, quæ, postquam S. Thomas & alii Auctores gravissimi usque ferme ad hæc nostra tempora modo dicto loquuti sunt, primæ non videtur præponenda. Tertia est aliorum Theologorum, & omnis generis Scriptorum, qui affirmant ex universis hominibus majorem partem salvari. Hos citat idem Gravina (7), & quæ pro ipsa sunt argumenta etsi conjecturalia fu-

fe

(1) S. Aug. li. 2. de lib. arb. ca. 19. n. 50. pag. 607.

(2) Vasq. in 1. p. disp. 101. ca. 4. nu. 12.

(3) Suar. de Angelis li. 1. ca. 11.

(4) Fagn. in c. Ne innitaris. de Const. p. 8.

(5) S. Thom. 1. p. qu. 23. art. 7. o.

(6) Grav. de Parad. par. 3. num. 284. pag. 522., & nu. 433. pag. 662.

(7) Id. Ibid. nu. 285. pag. 523.

se etiam exponit, & a contrariis objectionibus vindicat. His addi possunt pro tertia hac sententia alii Auctores, quos citat Leibnitius (1).

Si tandem Kingio visa fuit hæc objectio tamquam nodus Gordianus nondum perspicue solutus, non erat, quod quereretur, quoniam dissecta profecto fuit ab illa S. Augustini responsione (2), quæ est hujusmodi. Quoniam certum est, quod Deus dederit nobis libertatem ad recte operandum, *oportet fateamur quoquo modo data est, neque non dari, neque aliter dari eam debuisse, quam data est; Ille enim dedit, cujus factum certe reprehendi nullo modo potest.*

55. III. Instat Bayle (3), urgens antiquam objectionem ab antiquis etiam solutam, ut videre est apud Suarez (4). Est de essentia Benefactoris non tribuere donum, quod videt certo fore in ruinam illis, quibus detur, vel dare saltem cum eo dono quicquid requiritur ad hoc, ut illud sit in eorum bonum; Inter maleficos enim sunt, qui quovis modo aliis noceant, nec juxta vetus proverbium, ἐχθρῶν δῶρα ἄδωρα, dona amplius sunt illa, de quibus quis possit dicere.

Hostibus eveniant talia dona meis.

Hinc execrabilis homo fuit Eutrapelus ille, de quo Horatius habet (5)

. . . Eutrapelus cuicunque nocere volebat
Vestimenta dabat pretiosa.

Atqui Deus dans talem libertatem hominibus, per quam possunt etiam male moraliter agere, dat donum iis, qui male moraliter reipsa agunt, quod ipse Omniscius videt fore certissime eisdem in ruinam, & negat quod ipse Omnipotens potest dare, scientiam scilicet, & alia requisita ad bene utendum ea libertate: ergo Deus dans hujusmodi libertatem hominibus nequit dici illorum benefactor.

Resp. dist. primam partem majoris. Est de essentia Benefa-

(1) Leib. Essai de Theod. par.1. nu. 17. pag. 124.

(2) S. Aug. de lib. arb. li. 2. ca. 2. nu. 4. pag. 585.

(3) Bayl. Diction. art. Pauliciens. Id. tom. 3. respons. ad quæst. provinciales apud Trevoltianos anno 1706. ar. 74. pap. 965.

(4) Suar. in 1. 2. tr. 5. dis. 6. nu. 3. & 26. pag. 418.

(5) Hor. li. 1. Epis. 18.

nefactoris non dare ea, quæ videt certo fore in ruinam illis, quibus donet ex intrinseca & necessaria connexione sui doni cum eorum damno, concedo hanc partem: quæ videt certo fore in ruinam illis, quibus donet ex libero doni abusu, nego hanc partem; & distinguo secundam, est de essentia Benefactoris dare quicquid requiritur ad bonum, & liberum etiam usum libertate indifferentiæ, concedo hanc partem: ad bonum usum, sed non liberum libertate indifferentiæ, liberum vero dumtaxat libertate a coactione, subdistinguo, ita ut si hoc ipsum non posse abuti det, sit magis beneficus, concedo iterum hanc partem: ita ut si hoc non det, non sit ullo modo beneficus, nego hanc partem. Qua distinctione applicata minori nego consequentiam. Quæ adducuntur ad probandam vel declarandam majorem non habent locum in dono libertatis indifferentiæ a Deo hominibus traditæ; Non enim dat Deus ex Eutrapeli, aut Hostium prava intentione, sed ex optimo fine, & sincera voluntate illorum felicitatis. Quod si in aliquorum damnum recidit, hoc non aliter evenit, quam per abusum unice ipsis creaturis imputabilem. Et bene hic monet Leibnitius (1) Adversarios, ut velint meminisse de illis vulgaribus proloquiis, abusus non tollit usum, & aliud est scandalum datum, quod vitio vertitur operanti: aliud vero scandalum acceptum, quod non est ullum vitium in operante id, quod alter male sibi convertit in scandalum.

SECTIO V.

De causa efficiente Mali proprie talis in genere.

PROPOSITIO.

56. Omne malum proprie tale (§.6.) est ab aliqua caussa positiva: Et prima etiam ipsius causa est aliquod bonum.

Secunda propositionis pars est primo contra illos, qui eam

(1) Leib. Ess. de Theod. ca.36. nu.41. pag.177.

eam in dubium revocant, quoniam existimant, vel involvere contradictionem bonum esse caussam mali, vel non posse intelligi, quomodo hoc fieri possit: (1) *Cur*, sic Tullius, *Deus omnium nostri caussa cum faceret, tantam vim natricum viperarumque fecit? Cur mortifera tam multa perniciosa terra marique dispersit?* (2) *Si quis alius*, sic Origenes, *locus eorum, quæ inter homines observantur inquisitione dignus, naturæ nostræ imperscrutabilis est, inter ea referri certe oportet malorum originem.* Veteribus suffragati sunt aliqui recentiores, ut Jo. Franciscus Buddeus (3), & Maupertuisius (4), qui saltem Manichæorum objectiones adhuc reputavit satis robustas, & Voltaire in suo somnio Platonis apud Guyonum Auctorem operis Anonymi, *L'Oracle de Nouveaux Philosophes*, contra ipsum scripti (5). At omnium maxime Petrus Bayle, homo multis inimicitiis, erroribus, & scriptis libris celebris, qui natus Carlati pago quodam Comitatus Fuxensis, & in Hæresi educatus, deinde Catholicus factus, tandem Apostata, obiit Reterodami anno 1706. ætatis suæ quinquagesimo nono. Hic aperte docuit falsitatem Manichæismi sola revelatione cognosci posse, non vero per rationem, postquam minus efficaciter ipso judice contra illum Sancti Patres argumentati sunt, & acutissimi Philosophi eumdem propugnarunt. Atque quæ pro illo jam olim producta fuerunt argumenta, ita recoxit in suo Dictionario in Articulis de Manichæis, Marcionitis, Paulicianis, & Origine, ut stomachum pluribus excitaverit, qui ipsum de hoc reprehenderunt.

57. Inter istos præcipui extiterunt Joannes Clericus, & Isaac Jaquelotius. Et Clericus quidem, Genevæ natus anno 1657, & mortuus Amstelodami anno 1736, Baylem primo aggressus est in suis Parrhasianis (6), cui Bayle respondit in suo Dictionario, articulo de Origene. Sed Clericus iterum bonam causam tutatus est tomo Bibliothecæ selectæ quar-

(1) Tul. Acad. qu. lib. 4. nu. 120. p. 101.
(2) Orig. contra Celsum. li. 4.
(3) Buddeus. Phil. Theor. pag. 6. §. 7. pag. 540.
(4) Mauper. Oeuvre, Avant-propos de Cosmol. pag. 9. & apud Trevoltianos ann. 1748. art. 121.
(5) Guyon. Conversf. 10. pag. 407.
(6) Cler. Parrhasiana, to. 1. pag. 301.

quarto sexto & septimo; & iterum alia reposuit Bayle pro mala, tomo tertio responsionum ad quæstiones hominis ex Provincia. Non siluit Clericus, sed suam responsionem protulit tomo nono Bibliothecæ selectæ. Respondit Bayles tomo quarto Responsionum ad quæstiones hominis ex Provincia, cui iterum se opposuit Clericus tomo decimo Bibliothecæ selectæ: & morte Bayles interveniente terminata fuit hæc dimicatio. Alia quædam nihilominus protulit adhuc Clericus contra Baylem tomo duodecimo Bibliothecæ selectæ.

Jaquelotius vero natus in Gallia anno 1647., & ab illa exul propter Calvinismum, mortuus Berolini anno 1708. stetit primo contra Baylem in Gallico libro, *Conformitas Fidei cum Ratione*, in quo Auctores Actorum Lipsiensium desiderant, (1) *ut Bælii discursus κατὰ πόδα Lectoribus repræsentasset, & quid imbecillitatis in iis ratio ostendat, quid speciei ingenium, & eloquentia ipsis conciliaverit, ostendisset.* Illi respondit Bayle tomo tertio Responsionum ad quæstiones provinciales. Instavit Jaquelotius novo Gallico libro, *Examen Theologiæ Bayles*, ubi defenditur conformitas Fidei cum ratione. Tunc Bayles iratus edidit, *Entretiens de Maxime, & de Themiste*. His dialogis pari iracundia opposuit Jaquelotius, *Response aux entretiens*. Sed litigantes mors Bayles diremit.

Contra eundem, dum adhuc viveret, fuit etiam Gulielmus Kingius in libro, *de Origine mali*, contra quem tales Bayle animadversiones inseruit tomo secundo quæstionum Provincialium, ut appareat aliorum de eo relationibus unice stetisse. Fuit etiam Auctor libri de distinctione Boni & mali, qui apud Trevoltianos (2) ostendit Baylem juste traduci tamquam fautorem Manichæismi contra Lamium ex Ordine S. Benedicti, cui injusta videbatur hæc accusatio. Fuit & Jacobus Bernardus in suis, *Novellis Reipublicæ Literariæ*, ad annum 1706: sed vehementius ceteris in illum invectus est Anonymus Auctor libri Gallice editi Amstelodami anno 1706. *Philosophus Roterodamensis accusatus & convi-*

ctus

(1) Acta Lipf. ann. 1705.

(2) Memoi. de Trev. an. 1704. art. 48. p. 540.

ctus Atheismi, quem aliqui credunt fuisse Jureum aliis cum Bayle disceptationibus celebrem. Equidem nisi tantum studium pro iis, quæ semel Bayles scripserat in hac re, ostendisset, & nisi sæpius in suo Dictionario professus esset in controversia Manichæorum, rationem succumbere illorum argumentis, doctrinam de uno principio sustineri non posse contra Philosophum, qui bene in schola exercitatus sit, & quotquot adhuc illam tueri conati sunt, infeliciter desudasse, assentirer Trevoltianis illis, qui crediderunt (1) Manichæorum insaniam ab illo laudatam fuisse ad ostentandam eloquentiam, quo fine Isocrates Busiridis, & Cardanus Neronis elogia conscripserunt.

58. Secundo est contra varios hæreticos, quos generali nomine appellabo Manichæos, quoniam hi præ cæteris vehementius hujusmodi hæresim propugnarunt, & latius disseminarunt sequuti Manetem, ex quo nomen illis factum, natione Persam, qui sæculo Ecclesiæ tertio statuit esse quædam in se mala producta ab Ente a se existente, summe malo. Cum multis locis de hac hæresi S.Augustinus loquatur, juvat aliquos producere, & alios mihi notos innuere ex iis libris, in quibus aliud agit, quam contra illam pugnare; Nam libros, in quibus hoc ex professo facit, inferius notabo. Primus sit ille, in quo confitetur se olim cum Manichæis errasse. (2) *Nescio quam*, inquit, *substantiam & naturam summi mali, quæ non solum esset substantia, sed omnino vita esset. & tamen abs te non esset Deus meus, ex quo sunt omnia, miser opinabar*. Alter sic habet. (3) *Causam ad bona creanda Bonitatem Dei idoneam, quidam hæretici non viderunt, quia carnis mortalitatem jam de justo supplicio venientem plurima offendunt, sicut ignis aut frigus aut fera bestia... Hi qui nonnullam malam putant esse naturam, suo quodam contrario exortam, propagatamque principio, nolunt accipere istam caussam creationis rerum, credentes eum potius ad hæc mundana molimina rebellantis adversum se mali extrema necessitate perductum, suamque naturam bonam malo coercendo supe-*

 ran-

(1) Memoi. de Trev. ann.1706. art. 57. pag. 766.

(2) S.Aug.Conf. li.4. ca.15. n.24.p.105.

(3) Id. de Civi. Dei li.11. ca.22. p 288.

randoque miscuisse. Tertius sit. (1) *Manichæi immutabilem quamdam & Deo coæternam introducunt mali naturam*: Similia habet in libro de Hæresibus ad Quodvultdeum (2), de Moribus Ecclesiæ Catholicæ, in libris contra Julianum, in Opere imperfecto contra eumdem, de Agone Christi, in Psalmum 31. & 140, de Continentia, in Epistolis juxta Maurinos 55. & 236, & contra duas Epistolas Pelagianorum.

De eadem hæresi, omissis recentioribus, perquam multi ex Veteribus loquuntur, ut Simplicius, celebris sæculi quinti Philosophus, sed Ethnicus, in suo Epicteti Commentario (3). Auctor disputationis Archelai Episcopi Mesopotamiæ cum ipsomet Manete, quam protulit (4) Laurentius Zacagnius. Titus Bostrensis, cujus extant tres libri ex versione Francisci Turriani in ultima Bibliotheca Patrum (5), ex quatuor, quos scripit contra Manichæorum dogmata, quæ in eorum libris se invenisse profitetur. S. Joannes Damascenus in Dialogo contra Manichæos, quem hujus Patris esse ostendit jam Michael Lequien in editione, quam de illius operibus adornavit. Petrus Siculus Auctor sæculi circiter noni in sua Historia de Manichæismo Latine reddita a Matthæo Radero, & inserta in prædicta Patrum Bibliotheca (6). Historia illa Synoptica Manichæismi, quam e Codice a mille annis antiquo protulit Christophorus Matthæus Pfaffius una cum Firmiani Lactantii Epitome integra (7). S. Leo primus tum in sermonibus juxta Petrum Canisium quinto de Jejunio, & quarto de Quadragesima, tum in Epistolis secunda, & nonagesima tertia. Et Photius (8) Epiphanius, Theodoretus, Nicephorus, & Eusebius.

59. Cæ-

(1) S. Aug. Retr. lib. 1. ca. 9. nu. 2. pag. 2.
(2) Id. de Hæres. hær. 46. pag. 13.
Id. de Mor. Eccl. ca. 10. nu. 16. p. 693.
Id. Cont. Julian. li. 2. ca. 1. pag. 431.
Id. Ibid. ca. 9. pag. 324.
Id. Oper. imper. li. 1. nu. 66. pag. 905.
Id. de Agon. ca. 4. nu. 4. pag. 247.
Id. in Psal. 31. enarr. 2. nu. 18. p. 181.
Id. in Psal. 140. nu. 12. pag. 1569.
Id. Epi. 55. alias 119. ad Janua. cap. 4. num. 6. pag. 130.
Id. Epi. 236. alias 74. ad Deuterium. pag. 848.
Id. cont. duas Epist. Pelagian. li. 3. ca. 9. num 25. pag. 465.
(3) Simplic. ex interpret. Caninii ca 50. pag. 47.
(4) Zacag. Collect. Monumen. pag. 1.
(5) Bib. PP. tom. 4. pag. 443.
(6) Ibid. tomo 16. pag. 755.
(7) Pfaff. pag. 182.
(8) Phot. Hist. Manichæ.
Epiph. li. 2. advers. Hære. hære. 66.
Theodor. li. Hæret. Fabul.
Niceph. Hist. li. 6. ca. 31.
Euseb. li. 1. ca. 23.

59. Cæterum ante Manetem citatur tamquam Auctor hujus hæreſeos, Zoroaſtres quidam gente pariter Perſa, de quo Plutarchus dicit, (1) *Is, quem narrant ſexcentis annis bello Trojano antiquiorem extitiſſe, melioris* (principii) *nomen Oromazam, pejoris Arimanium perhibuit*: ejuſque deliramenta Perſarum magi, hoc eſt ſapientes dicuntur recepiſſe, ut fuſius docebit Jacobus Brukerus (2). Rurſus citantur Hæretici Gnoſtici, Cerdoniani, Marcioniſtæ, & Priſcillianiſtæ, de quibus ſic ait S. Iſidorus. (3) *Gnoſtici propter excellentiam ſcientiæ ita ſe appellare voluerunt, bonum & malum Deum ſuis dogmatibus fingunt... Cerdoniani a Cerdone quodam nominati, qui duo contraria principia aſſerunt. Marcioniſtæ a Marcione Stoico Philoſopho appellati, qui Cerdonis dogma ſequutus, alterum bonum, alterum juſtum Deum aſſeruit, tamquam duo principia... Priſcillianiſtæ a Priſcilliano vocati, qui in Hiſpania errore Gnoſticorum & Manichæorum permixtum dogma compoſuit*. Similiter Manichæi fuerunt Pauliciani, quoniam ab illis differunt ſolo nomine & tempore: nomine quidem, quod ſibi aſſumpſerunt a Paulo quodam vel Samoſateno, vel Armeno: tempore vero, quia ſub hoc nomine, ſæculo præſertim octavo & nono, ſermo de illis eſt apud Auctores coævos citatos a Laurentio Alticotio (4). Pari ratione hæretici vulgo noti ſub nomine Albigenſium, qui Galliam a duodecimo ſæculo inquinarunt, puri Manichæi fuerunt, ut probat citatus Alticotius (5), & plenius videri poteſt in Albigenſium impugnatione, quam Venerabilis Moneta Ord. Præd. ipſis coævus dedit, recens in publicam lucem prolatâ a Thoma Auguſtino Richinio S. Apoſtolici Palatii Magiſtro.

60. Catalogum Hæreticorum, qui eamdem abſurditatem tutati ſunt, latius extendit Jo. Chriſtophorus Wolfius (6), & deinde Leibnitius (7). Certe citatus Wolphius Manichæiſmum non ſolum longe antiquiorem Ævo Chriſtiana arbitra-

(1) Plut. de Iſid. & Oſiri. pag. 190.

(2) Bruk. Hiſt. Phil. tomo 1. li. 2. ca. 2. de Philoſophia Chaldæor. pag. 116.

(3) S. Iſid. Etimolog. li. 8. ca. 5.

(4) Altic. de antiq. noviq. Manichæ. cap. 11. pag. 81.

(5) Id Ibid. ca. 12. pag. 88.

(6) Vvol. Manich. ſec. 2. a nu. 40. p. 174.

(7) Leib. Eſſai. de Theod. pag. 2. a num. 136. pag. 281.

bitratur esse, sed ab ipso ferme Mundi exordio illius originem repetit, & per omnia tempora, regiones omnes, & Philosophorum præcipuas sectas credit se invenire, longe superans Plutarchum, quem credo sequutum, qui circa finem primi Ecclesiæ sæculi scribens, visus est ad Zoroastris opinionem multos, quos nominat sapientissimos viros reduxisse. Quin immo Manichæismi insimulat Wolfius (1) Theologos illos Catholicos, jam a tempore Suarez (2) relictos & impugnatos, qui peccatum originale dicunt consistere in entitate quadam positiva, quæ vel tenebras sensibus, & intellectui nostro offundat, vel alio quovis modo in errorem nos inducat. At hoc dicere, est non meminisse a Manichæis poni entitatem malam, quæ sit caussa physica mali alicujus proprie talis, & sit etiam a se; quæ omnia negant Theologi illi, qui entitatem istam non dicunt esse in se malam, sed bonam ex dictis (§.21.) supra, neque dicunt esse caussam physicam mali naturalis, & multo minus moralis, ad quod inclinare quidem docent juxta doctrinam Apostoli, (3) *Caro concupiscit adversus Spiritum*, non tamen necessitare, neque tandem dicunt illam esse a se, sed productam ab ipso Adamo per abusum suæ libertatis, vel a Dæmone, vel alio modo. Quare injusta prorsus est hujusmodi expostulatio, & similis illi Manichæismi notæ, quam jam olim Pelagiani impingebant Catholicis, teste S. Augustino (4) propter assertum ab illis Dogma peccati originalis. Suarez observans quosdam Lutheranos docuisse peccatum originale consistere in forma quadam substantiali, quæ superadditur homini, per quam fit proclivis in vitia, & omnino ineptus ad bonas operationes, accuratius loquutus est, dum illos convenire cum Manichæis dixit (5) in hoc, quod adstruant aliquam dari substantiam in se malam. Verum hi quoque non sunt cum Manichæis confundendi, quia non dicunt hanc formam,

seu

(1) Vvolf. Manich. sec. 2. nu. 69. p. 296.
(2) Sua. in 1. 2. tr. 5. disp. 9. sec. 2. n. 11. pag. 436.
Id. Metaph. disp. 9. sec. 2. nu. 3. pag. 203.
(3) ad Galat. 5. v. 17.
(4) S. Aug. li. 2. contra duas Epist. Pelagian. ca. 1. pag. 431.
Id. Ibid. li. 3. ca. 9. nu. 25. pag. 465.
Id. cont. Julianum li. 2. in fine.
(5) Sua. in 1. 2. tr. 5. disp. 9. sec. 2. nu. 4. pag. 434.

ſeu ſubſtantiam eſſe a ſe, ſed vel produci a Deo, quod eſt facere Deum authorem peccati, & pejus quam Manichæos errare, vel produci a Dæmone, quod eſt hæreticum, inquit ibidem Suarez.

61. Quod autem idem Wolfius cum aliis, quos profitetur ſe ſequi (1), non ſolum Manichæiſmum inveniat, ſed aliquid pejus in ſententia illorum Catholicorum, qui docent non repugnare, Deum conſtituiſſe hominem in ſtatu naturæ puræ, non habet ullum fundamentum, quod ſit dignum homine, qui ratione ſua utatur. Quod enim ipſe credat ab his Theologis admitti in eo ſtatu ex una parte appetitum ſenſitivum, datum a Deo tamquam malum principium mali moralis, & cauſſam ad hujuſmodi malum neceſſitantem, ex alia vero rationem naturalem cum auxiliis Divinis de ordine naturali tamquam bonum principium, ſeu cauſſam neceſſitantem ad bonum morale, eſt omnino falſum. Apertiſſime enim illi profitentur ſalvam fore in eo etiam ſtatu libertatem hominis ad bonum & malum, quia in eo appetitus ſenſitivus, ſive illa, quæ nunc datur in pœnam peccati lex peccati, & carnis concupiſcentia, alliceret quidem, non tamen neceſſitaret ad malum: & ratio pariter naturalis adjuta Gratia Divina de ordine naturali, ſive lex mentis, & ſpiritus concupiſcentia, ut loquitur Apoſtolus, incitaret ad bonum, non tamen neceſſitaret. Quæ tamen huic Wolfio non placet opinio de poſſibilitate ſtatus puræ naturæ, neque recentiſſime Joanni Cadonico, qui contra illam multa vehementer dixit per modum Epiſodii, dum impugnaret opinionem de Incolis in Planetis (2), illa eſt communior inter Catholicos, ut Philippus de Carboneano nuper fatetur (3), qui quidem aliquos nominat etiam pro oppoſita parte, inter quos tamen non eſt numerandus Vincentius Contenſonius, ut ille facit; Hujus enim Auctoris propoſitio, quam expreſſe ſtatuit, & fuſe propugnat ſic habet, (4) *ſtatus naturæ puræ eſt quidem de Potentia Dei abſoluta & extraordinaria poſſibilis*,

(1) Vvolf. Manichæ. ſec. 2. n.99. p. 297.
(2) Cad.Confut.di Derham.§.16.p.207.
(3) Carb.Append.de Propoſ.damnatis ad Theol.Moral.Antoines. ca.16. pag.415.
(4) Conten. Theol. de Gratia. Diſſert. 1. ca.1. ſpecul.2, pag.23.

bilis, non tamen conveniens, subindeque nec possibilis de potentia ordinaria.

62. Pari modo non est ita facile concedendum Manichæos fuisse omnes illos veteres Philosophos, qui solent citari. Unus ex his est Plutarchus, qui cum alios Philosophos a Zoroastre ex dictis (§.60.) non satis distinxerit, fuit etiam ipse ab aliis deinceps, ut a Cudwortho (1), & recentius ab Anglis historiæ universalis Auctoribus (2) inter propugnatores, aut prælusores Manichæismi computatus. Objiciunt enim illum sic arguentem: (3) *si nihil absque caussa fit, & mali caussam bonum non præbet, necesse est in natura, ut boni, ita mali suum principium extare.* Rursus cum de Platone ibidem loquatur, notant hæc illius verba: (4) *Plato multis locis quasi occultans & obumbrans suam sententiam, alterum contrariorum principium Idem, alterum appellat Diversum. At in libris de Legibus jam senior disertis verbis pronunciat Mundum, non unica anima, sed ad minimum duabus cieri, quarum una boni sit efficax, altera ejus contraria, & contrariorum opifex.* Locus Platonis fortasse est ille, Dialogo de Legibus decimo, ubi dicit, quod in Mundo (5) *non pauciores, quam duas* (animas) *ponere debemus, unam beneficam, contrariam alteram.*

Verum hujusmodi accusatio contra Plutarchum iniqua prorsus est. Nam imprimis citato libro partes ille historici dumtaxat tuetur. Deinde quæcunque ex eo objiciantur, possunt commode intelligi, vel in sensu, qui non abhorreat a Catholica doctrina de Angelis, qui sibi primum, & humano deinde generi per invidiam nocuerunt, vel in eo, qui congruat illi opinioni, in qua observante Moshemio (6) constat fuisse Plutarchum, quod scilicet non solum materia, substantia omnino iners præextiterit ab æterno, sed etiam alia quædam natura bruto & incomposito motu semper se movens, seu mens quædam demens, ex quibus Deus unica caussa rerum

(1) Cudvv. Syst. Intell. ca. 4. §. 13. p. 230.
(2) Stor. Univ. Cosm. p. 186. edit. Neap.
(3) Plutar. de Isid. & Osirid. circa medium. pag. 190.
(4) Id. Ibid. pag. 193.
(5) Plato. de leg. lib. 10. ante medium. pag. 593.
(6) Moshem. in notis ad Cudvvor. ca. 4. §. 13. pag. 233.

rum omnium formatrix composuerit hunc mundum, & quæ in ipso sunt species rerum diversas, (1) *quemadmodum*, sic Plutarchus in Psychogonia apud Cudworthum, *virum musices peritum non vocem, aut motum facere, sed concinnam vocem, numerosumque motum producere opinamur : ita Deus neque corpori ut tangi, & resistere possit, neque animæ ut se moveret, indidit, sed utrumque sumens principium, alterum tenebricosum, alterum turbulentum, ambo imperfecta ordinavit, ut pulcherrimum animal efficeret*. In qua sententia etsi nomen principii adhibeat Plutarchus, loquendo tam de materia inerti, quam de non inerti, planum est illud ab eo non sumi in sensu caussæ efficientis, sed caussæ materialis, seu ex qua res adspectabiles constant, quod longe distat a Manichæismo. Porro opinio de æternitate materiæ, quæ a Deo adhibita sit ad formationem Mundi, qui necessario imperfectus extitit propter imperfectionem materiæ, est quidem aliorum veterum, eamdemque invenit Wolfius (2) in sermone illo, *Unde mala*, Maximi Tyrii Philosophi Platonici, qui Commodi temporibus Senator fuit Romanus, sed non satis aperto, ut ego arbitror, fundamento, si huic dumtaxat stemus illius sermoni, quem ipse citat : non tamen proinde sequitur his imputandum esse Manichæismum; Ad hujus enim genuinam ideam animo informandam opus est distinguere causam efficientem mali a causa ipsius materiali, & rursus causam efficientem mali, quæ in se mala sit a causa efficiente mali, quæ in se bona sit. Verus autem Manichæismus admittit causam mali, non utcunque sed efficientem, esse tum a se, tum in se malam.

63. Quando hæc prout opus erat, satis advertissent Wolfius, & Warburton, primus quidem nescio, an ullibi præterquam in Zoroastris illis vulgo citatis invenisset *Manichæismum ante Manichæos*. Secundus vero miratus non fuisset, quomodo S. Augustinus gratias Deo agat, quod per Philosophiam Platonis ab hæresi Manichæorum illum retraxerit, (3) *Humanitus loquendo*, inquit, *nihil magis conferre*

(1) Cudvvort. Syste. Intell. cap. 4. §. 13. pag. 230.

(2) VVolf. Manich. sec. 2. nn. 32. p. 131.

(3) VVarb. Julian. Introduction. p. 34.

ferre poterat ad retinendum Augustinum in Manichæismo, *quam doctrina Platonis*, *qui duo coæterna principia statuebat*, *Deum & Materiam*, *quæ erat caussa mali*. Nam imprimis dato materiam per Platonem esse Deo coæternam, adhuc non sequitur, ergo materia ista est caussa efficiens mali: ergo neque sequitur, quod ex hoc infert Wolfius (1) Platonem fuisse in errore Manichæorum. Profecto ex iis Philosophis, qui æternitatem materiæ mordicus propugnarunt est Aristoteles, qui tamen illam naturæ in se bonæ certe credidit; Ejus enim sententia est, ens & bonum invicem converti ex alibi (2) dictis, ejusdemque effatum est laudatum a S. Thoma, (3) *si malum integrum sit*, *seipsum destruit*, *quia* (sic S. Doctor prosequitur illud declarans) *destructo omni bono*, *quod requiritur ad integritatem mali*, *subtrahitur etiam ipsum malum*, *cujus subjectum est bonum*. Atque hoc etiam modo liberatur a nota Manichæismi Aristoteles illi a Wolfio (4) inusta. Rursus dato etiam hoc alio antecedenti, Materia Deo coæterna per Platonem est caussa efficiens mali, non sequitur, ergo materia hæc est natura quædam in se mala. Illegitimas has illationes jam olim Eduardus Stillingfleetus deduxerat dicens, (5) *quamvis Ethnici Philosophi non fuerint tam stupidi*, *ut duos Deos sibi invicem contrarios comminiscerentur*, *attamen utpote deducentes originem mali ex materia*, *ex qua Mundus factus est*, *possunt ad eumdem errorem vi consequentiæ revocari*.

Quid quod redeundo ad S. Augustinum, ille fortasse fuit in ea opinione, quam alii propugnant, Platonem admisisse veram & rigorosam creationem. Hos equidem ipsius sensus, qui mihi in hanc rem occurrunt, non omittam: (6) *Effectricem facultatem dicimus vim quamdam*, *quæ caussa est*, *ut sint postea*, *quæ ante non fuerant*. *Animalia cuncta*, *plantasque*, *& quæcunque inanimata nunquid alio quodam opifice fabricata*, *quam Deo facta esse*, *cum prius non fuissent*, *dicimus?* Verum his omissis, Augustini verba hæc sunt. (7) *Mun-*

(1) VVolf. Manich. sec. 1. nu. 32. p. 124.
(2) Diss. de Bono. §. 55. pag. 45.
(3) S. Thom. 1 p. qu. 49. ar. 3. O. p. 169.
(4) VVolf. Manich. sec. 2. nu. 35. pag. 145.
(5) Stil. Orig. Sacræ. l. 3. ch. 3. n. 11. p. 344.
(6) Plat. Sophista. circa finem. pag. 136.
(7) S. Aug. de Civit. li. 12. ca. 12. p. 310.

Mundum non semper fuisse, sed esse cœpisse Plato apertissime confitetur, quibus similia alio in loco dicit (1): ergo non solum satis congruum, sed omnino etiam necessarium fuit, ut Augustinus semel quod Platonicus factus fuerit, desierit esse Manichæus.

64. Similiter Pythagoras passim ab Auctoribus Manichæorum Coriphæus describitur. At Moshemius non invenit in principiis hujus Philosophi, quid cogat statuere hanc de ipso opinionem, & distinguens in hac quæstione de origine mali varias errantium classes non male arbitratur paucos ex veteribus in Manichæam hæresim incidisse: sed ipsum Pythagoram, aliosque docuisse aliquid simile opinioni illorum, qui Deum constituunt Dominum omnium, & fontem omnis boni, & deinde Angelos in bonitate, quam a Deo receperunt perseverantes authores aliorum bonorum, Angelos vero a sua bonitate & quidem morali deficientes per propriam voluntatis suæ determinationem, tamquam malorum omnium Authores. In qua doctrina illud quidem notandum est, quod satis appareat cognitio per traditionem hausta de peccato tum Angelorum, tum primorum hominum, qui ad illud suasione mali jam Angeli siverunt se induci: illud vero reprehendendum est, quod videantur hi Authores res semel creatas eximere a Divina Providentia, & tribuere Angelis tam bonis, quam malis potentiam agendi pro libito suo, quin indigeant ipsius Dei concursu ad omnes & singulas actiones.

Similiter cum eodem Moshemio (2) dicam illos, qui ex eo, quod Heraclitus dixerit, *fluere omnia*, *bellumque patrem esse ac dominum rerum*, concludunt jure Plutarchum insinuasse (3) creditam ab illo causam mali, peculiarem quamdam naturam malam, injuriam illi, sed magis sibi inferre, qui vel interpretationibus, vel consequentiis tam illegitimis acquiescunt.

Similiter tanto jure mihi videntur aliqui ex eodem Plutarcho ansam assumere dicendi de Empedocle, quod per duo

(1) Id. Ibid. li. 10. ca. 31. pag. 267. nu. 13. pag. 345.
(2) Mosh. in notis ad Cudvvorth. cap. 4.
(3) Plut. de Isid. & Osirid. pag. 192.

illa principia, quæ appellavit Litem & Amicitiam docuerit Manichæiſmum, quanto jure quis Newtonianos diceret Manichæos, quia admittunt Attractionem & Repulſionem, quæ ſunt quid ſimile Liti & Amicitiæ.

Similiter tandem qui Manichæiſmum inveniunt in Calvinianis, ſicuti Edzardus, cujus citatur Liber, *Manichæiſmus Calvinianorum*, & alii, qui de eo etiam Lutheranos & Janſenianos redarguunt, propterea quod tum illi, tum Manichæi dicunt non habere nos libertatem a neceſſitate in ullis noſtris operationibus, hinc principio bono, Gratia Chriſti neceſſitante nos ad bonum, illinc principio malo, prava concupiſcentia determinante nos ad malum, non ſunt audiendi. Sicuti enim ridiculum eſt hoc argumentum, homo eſt bipes: ſed etiam Gallus Gallinaceus eſt bipes: ergo homo eſt Gallus Gallinaceus; ita importunum eſt hoc ipſorum ratiocinium: Lutherani, Calviniani, & Janſeniani negant hominem habere libertatem a neceſſitate; ſed etiam Manichæi hoc negant: ergo Lutherani, Calviniani, & Janſeniani ſunt Manichæi. Utrobique conſequentia eſt nulla, quæ tribuit duobus inter ſe diverſis eamdem appellationem propter unum attributum utriſque commune, cum illa in communi acceptione determinata ſit ad unum præcipue ſignificandum iiſdem nullo modo commune.

65. Dum aliqui Manichæiſmi inſimulant, qui de illo nunquam fortaſſe cogitarunt, Antonius contra Genuenſis a Manichæiſmo recentius omnes abſolvit, negans unquam extitiſſe ullos, qui nomine principii mali intellexerint rem quamdam natura ſua malam, (1) *Tantum*, inquit, *docuerunt malis mentem illam gaudere, at nunquam ſtatuerunt phyſice malam eſſe*. Quare quæ S. Auguſtinus urget contra hanc naturam malam argumenta, nollet unquam protuliſſet tamquam ſuperflua, & aerem verberantia, & pro ſua hac opinione citat etiam Beauſobrem. Accipiam equidem quod ipſe dat, Manichæiſmum eſſe commentum indignum ſano homine, quod jam olim ſignificantius expreſſit S. Auguſtinus dicens in ipſa hac re, (2) *Impietatem Manichæorum nimium*

(1) Genu. Elem. Metaph. pa. 1. in defin. nu. 75. pag. 62.

(2) S. Aug. contr. Julian. li. 2. ca. 1. p. 431.

mium stultam & noxiam non solum Fides Catholica detestatur, verum etiam Hæretici omnes, qui non sunt Manichæi. Quod ipsimet intelligebant, qui propter hanc etiam caussam, credo, omni studio curabant, ne aliis secum non delirantibus innotescerent, quemadmodum nobis describuntur a S. Jacobo Episcopo Nisibeno, uno ex illis, qui Concilio Nicæno contra Arium interfuerunt, in suo de Jejunio sermone (1), & aliis Patribus ibidem citatis in notis, quibus Emus Cardinalis Nicolaus Antonelli illustravit tanti Patris opera, sua cura ex Armena lingua in Latinam primo prolata anno 1756. At quod pertinet ad historiam, non licet Genuensi, & Beausobrio credere præ Augustino & tota antiquitate, apud quam extabant scripta Manichæorum, quæ penitus de medio sublata fuerunt per flammas, quibus ea aboleri jusserunt Romani Pontifices, S. Leo Magnus, & deinde Gelasius Primus, Symmachus, & Hormisdas, ut referunt Alticotius (2) ex Prospero & Anastasio ab ipso citatis, & Philippus de Carboneano in suis ad Theologiam Moralem Antoines additamentis (3), juxta morem non solum Ecclesiæ, sed omnis bene ordinatæ Reipublicæ, quæ ante inventam Typographiam feliciter hoc modo malos libros extirpabant, sicuti constat ex Tito Livio (4), Valerio Maximo (5), & Veteri Digesto (6).

66. Probatur jam prima propositionis pars. Omne malum proprie tale est privatio perfectionis in ente, quod non est a se (§.23.); Nam ens a se habet essentialiter omnem perfectionem, ut ubi agitur de Existentia Dei, ostenditur: Atqui omnis privatio perfectionis in ente, quod non est a se, est a causa positiva, quæ illud effecerit sic carens perfectione sibi debita, vel eâ privaverit: ergo omne malum proprie tale est ab aliqua caussa positiva.

67. Probatur secunda pars. I. Omne malum proprie tale est ab aliqua caussa positiva ex nuper dictis: ergo nullum

(1) S.Jac.Nis.serm.3. §.6. pag.52.

(2) Alti. de Ant. nov. Manich. cap. 10. pag.73.

(3) Carb. App. ad tr. de Virt. Theolog. ca.1. pag.434.

(4) Liv. Hist. li.34. nu.16. pag.407.

(5) Val. li.1. cap. 1. nu.12. pag 6.

(6) ff. Familiæ ercifcundæ. L. Cæteræ. pag.1127.

malum proprie tale potest esse prima caussa positiva ullius mali proprie talis; Nam aliter hoc malum, quod esset caussa alterius mali proprie talis, non haberet caussam: ergo prima etiam caussa positiva omnis mali proprie talis est aliquod bonum.

II. Malum proprie tale est negatio quædam (§.22.): sed contradictionem involvit, negationem, seu nihilum esse caussam positivam: ergo contradictionem involvit malum proprie tale esse ab aliquo malo proprie tali: ergo est ab aliquo bono.

III. Omne malum proprie tale est vel naturale vel morale (§.7.): sed omne malum naturale est a Deo, qui est summum bonum, omne autem malum morale actuale est a creatura, prout est libera, hoc est domina sui actus, in qua si consideretur mali hujus causa ut quod, cujus nominis notio alibi (1) tradita est, est ipsa creatura, quæ est quid bonum: si vero consideretur mali hujus causa ut quo, est libertas ipsius creaturæ, quæ non est malum aliquod, sed bonum atque perfectio. Malum tandem morale Originale est similiter privatio cujusdam perfectionis, sine qua excludimur a Visione Dei, & cujus causa fuit Adamus: ergo omnis mali proprie talis caussa est aliquod bonum.

IV. Ideo malum naturale non esset a Deo, ut modo dictum est, quia repugnaret Divinæ Bonitati: sed non repugnat, quod probatur sic. Malum naturale vel est pure naturale, hoc est non inflictum propter culpam, & hoc ex dictis (§.37.) nullum est in creaturis rationalibus; in aliis vero creaturis illud non repugnat Bonitati Divinæ, si Deus illud velit non per se, sed de consequenti, quatenus scilicet malum istud sequitur ex eo, quod Deus volens successive omnia bona, horum existentia incompossibilis cum illis inducat aliorum alterationem, vel destructionem, in quibus consistit malum pure naturale creaturarum, quæ anima non informantur, aut ratione; Hoc enim tantum abest, ut officiat Divinæ Bonitati, ut illam potius arguat esse vere Divinam, & conjunctam cum infinita ipsius libertate, potentia, & sapien-

(1) Diss. de Caus. effic. nu. 115. pag. 62.

pientia, quæ hoc modo conſuluit continuæ varietati rerum, in quibus conſiſtit pulchritudo Univerſi, quæ oblectationem, & admirationem conciliat creaturis intelligentibus. Atqui Deus vult malum pure naturale non per ſe, ſed de conſequenti, ut infra ſuadebitur: ergo malum pure naturale non repugnat Divinæ Bonitati. Vel malum naturale eſt malum non pure naturale, ſeu eſt malum pœnæ, & hoc non repugnat Bonitati Divinæ, tum quia arguit illam eſse infinitam, utpote quæ nequit non abhorrere ab omni culpa: tum quia mala pœnæ laudabiliter intenduntur: tum quia novimus ne iſta quidem Deum voluiſse reſpectu hominum in hac vita, tantummodo ad finem puniendi, ſed ut media ad alia bona, ut inferius dicam: ergo nullum malum naturale repugnat Divinæ Bonitati.

68. V. Ad hominem ſic arguitur cum Ethnico Simplicio (1), Kingio (2), Wolfio (3), Trevoltianis (4). Per Manichæos non repugnat Deum infinite bonum eſse primam cauſsam rerum omnium hujus Mundi adſpectabilis, etſi noverit illas evaſuras naturaliter malas per vim principii cujuſdam poſitivi mali in ſe, & a ſe: ergo neque repugnat Deum infinite bonum eſse cauſsam ipſarum, etſi noverit ſine actione ullius principii poſitivi, quod eſset abſolute in ſe malum, fore proceſsu temporis alterandas & deſtruendas, ſeu naturali malo afficiendas. Conſequentia eſt bona, quia ſi Deus non ceſsavit eſse infinite bonus in primo caſu, nulla eſt ratio, propter quam ſuadeant illum deficere a ſua Bonitate in ſecundo; Quæ enim ab aliquibus ipſorum affertur ratio teſte S. Auguſtino (5), quod ſcilicet *ad hæc mundana molimina rebellantis adverſum ſe mali extrema neceſſitate perductus* fuerit Deus, eſt, ut idem ait, deſipere, & inſanire; Nam lumen ipſum rationis dicit Dei naturam incommutabilem, atque omnino incorruptibilem eſse, eique nocere nullam rem poſse, & rurſus eam in ſe perfectiſſimam, & per ſe beatiſſimam non ſubjacere ulli neceſſitati quicquam extra

ſe

(1) Simp. in Enchi. Epict. ca. juxta Caninium 50. pag. 49.

(2) King. de Orig. mali, ca. 2. n. 8. p. 39.

(3) VVolf. Mauich. ſec. 3. nu. 4. p. 315.

(4) Mem. de Trev. an. 1706. ar. 53. p. 713.

(5) S. Aug. de Civit. li. 11. ca. 22. p. 283.

ſe creandi. Quare manifeſtum eſt ſtolide excogitatum eſse ſyſtema duorum principiorum alterius boni, & alterius mali ad effugiendam repugnantiam inconſiderate creditam in eo, quod a principio bono proveniat aliquod malum, quam deinde nullo modo Manichæi effugiunt. Hujus inconſiderationis accuſari poteſt Jo. Franciſcus Buddeus, cui viſum eſt, (1) *Manichæorum de duplici principio ſyſtema* (quod cæteroqui ipſe deteſtatur) *hoc habere commodum, quod per illud cauſa malorum & naturalium & moralium, quæ nos premunt, reddi queat.*

69. VI. Cum Stillingfleeto (2), & Hooke (3) ſic arguitur. Nomine principii mali vel intelligitur ens a ſe contrarium in omni attributo principio bono, quod pariter eſt a ſe: vel intelligitur ens a ſe, quod ſolum eſt contrarium principio bono in benevolentia: Atqui utrumque eſt impoſſibile: ergo impoſſibile eſt ens a ſe, quod ſit principium malum. Minoris prima pars probatur, quia ens contrarium in omni attributo enti infinite perfecto eſt ens continens negationem omnium perfectionum incipiendo a prima ipſarum, quæ eſt baſis cæterarum, exiſtentia: ergo ens a ſe contrarium in omni attributo enti a ſe infinite bono eſt ens ſimul & non ens, hoc eſt quid aperte impoſſibile. Minoris ſecunda pars probatur, quia ens a ſe habens omnes perfectiones & quidem infinitas præter benevolentiam eſt ens ſibi ſufficiens, & perfecte intelligens, & probans quod rectum eſt, & tamen nolens ſine ulla ſua utilitate rectum, quod cognoſcit: ſed ens aliter continuo volens ac cognoſcit, eſt ens ſibi ipſi continuo repugnans, & conſtans attributis ipſum intrinſecus perpetuo diſcerpentibus: ergo ens a ſe contrarium enti infinite bono ſolum in benevolentia eſt ens ſe ipſum deſtruens.

70. VII. Cum Cardinali Pallavicino (4). Duo iſta principia Bonum & Malum vel ſunt inæqualia in potentia, vel æqualia. Atqui non poteſt dici eſſe inæqualia, quia tunc principium potentius vel deſtrueret aliud infirmius ſibi oppoſitum,

(1) Budd. Elementa Philoſophiæ Theoreticæ par. 6. ca 4. §. 7. pag. 370.

(2) Stilling. Origines Sacræ. lib. 3. cap. 3. n. 10. pag. 343.

(3) Hook. Princ. Relig. tom. 1. sec. 2. art. 2. pag. 283.

(4) Pall. del Bene. li. 2. ca. 47. n. 5. p 285. Et de Act. hum. li. 1. n. 196. pag. 262.

ſitum, vel ſaltem evinceret quicquid vult contra alterius conatum quemcunque, adeoque eſſent ſemper vel pura bona, vel pura mala, quod eſt contra evidentiam: Neque poteſt dici, quod ſint æqualia in potentia, quia æquales potentiæ invicem oppoſitæ nihil poſſunt producere, niſi vel dicatur quaſi ex inſidiis in caſu alicujus in altero oſcitantiæ produci ab unoquoque effectus ſibi proprios, quod eſt ſtatuere iſta duo principia non ſolum ambo imperfecta contra naturam entis a ſe, ſed ambo etiam infeliciſſima, ut obſervant Pictetus (1), & Wolfius (2), utpote quæ in continuo mœrore verſari debent ex adſpectu tot rerum vi principii ſibi contrarii perpetuo exiſtentium: vel dicatur pro libertate, quæ illis tribuatur, conſentire in aliqua productione; quæ conſenſio inter iſta principia imprimis impoſſibilis eſt, quia contra naturam principii boni eſt conſentire in malum, & contra naturam principii mali eſt conſentire in bonum, idque tam conſtanter, quantum apparet ex conſervatione hujus Mundi machinæ, quæ tamdiu eodem ordine conſervatur: jamque ſi conſentirent, (3) *duo principia*, inquit Wolfius, *contraria, re conſentientia ſtatuerentur*. Deinde ea etiam conſenſione admiſſa jam ceſſaret ratio admittendi iſta duo principia, quæ eſt ut ſalvetur bonitas principii boni indemnis, & ſine ulla nota poſt tot mala exiſtentia; Nam cum hac conſenſione, per quam principium bonum vult, ut quid agat etiam principium malum, illa bonitas vel non ſalvatur, vel ſi ſalvari dicatur, ſalvabitur etiam in ea productione rerum omnium, quæ mixta ſit malis per ſolum principium bonum facta ex dictis (§.68.).

71. VIII. Ens malum a ſe, quod ſit cauſſa omnis mali involvit contradictionem in eo, quod ponit effectus aliquos eſſe & non eſſe malos. Sunt quidem ex hypotheſi, & etiam quia ratio adſtruendi illud malum a ſe eſt, ut habeatur cauſſa malorum effectuum: non autem ſunt, quia effectus mali ſaltem morales poſtulant eſſentialiter, ut non ſint a cauſſa neceſſaria, ſed libera a neceſſitate; ſed illud malum a ſe in doctri-

(1) Pict. contr. l'Indiffe. cha. 10. p. 120.
(2) VVolf. Manich. ſec. 3. n. 3. pag. 314.
(3) Id. Ibid pag. 323.

doctrina Manichæorum est caussa necessaria omnis mali: ergo effectus illius caussæ malæ a se non sunt mali. Argumentum hoc insinuavit jam olim Simplicius (1), & deinde Stillingfleetus (2).

IX. Contra illos præsertim Ethnicos, qui (§.62.) repetunt malum proprie tale ex natura aliqua a se tum materiali & indocilis indolis, tum spirituali & malignæ indolis, quarum prima coegerit Deum, qui materiam illam disposuit in hanc Mundi adspectabilis speciem, facere plura imperfecta contra id, quod ejus natura plena bonitatis vellet: quia illa ulterioris incapax esset perfectionis, quemadmodum statuarius effingit Herculem jacentem potius, quam dimicantem cum monstris, quia perfectiorem hanc statuam materia sibi data non patitur: secunda vero, scilicet spiritualis natura pervertat continuo suis perturbatis, & furentibus motibus ejusdem opera jam naturaliter perfecta, sic arguitur. Nullum potest esse ens a se nisi unicum, illudque infinite perfectum & Deum, ut ubi de existentia Dei agitur, demonstratur: ergo materia a se, & mens aliqua a se imperfectissima usque ad insaniam tamquam proprium ejusdem attributum, sunt naturæ, quæ nec sunt nec possunt esse. Argumentum hoc desumptum ex unitate Entis a se fuse promovet citatus Wolfius (3), & ostendit jam olim adhibitum esse a multis, quibus addatur Pictetus (4).

72. Alia argumenta & solutiones ad objectiones Manichæorum eruentur ex S.Augustino, qui multus fuit in oppugnanda natura a se mala, ut causa omnis mali proprie talis. Libri qui de hac re consuli præcipue possunt, sunt.

I. Libri tres de libero Arbitrio, quorum primus scriptus fuit ab illo jam Baptizato, Romæ anno Christi 388, reliqui duo in Africa jam Presbytero anno 395.

II. Libri duo de Moribus Ecclesiæ Catholicæ alter, alter de Moribus Manichæorum scripti circa annum 388, vulgati circa annum 389, prout volunt Patres Maurini.

III. Li-

(1) Simp. Comm. in Epict.ca.juxta Canin. 50. pag.49.

(2) Stillin. Orig. Sacr. li. 3. ca. 3. nu.10. pag. 343.

(3) VVolf.Manich. sec.3 nu.1.pag.306.

(4) Pic. cont. l'Indiff. cha. 4. pag.64. Id. Ibid. cha.10. pag.120.

III. Libri duo de Genesi contra Manichæos scripti anno 389, quorum meminit jamdudum Episcopus in libris de Genesi ad literam (1).

IV. Liber de Vera Religione anno pariter circiter 389 editus, maxime a doctis commendatus, cujus extrema potissimum pars est contra hanc hæresim Manichæorum.

V. Liber de duabus animabus scriptus circa annum 391, qui est primus sui presbyteratus.

VI. Liber contra Adimantum Manichæum scriptus anno circiter 394.

VII. Liber contra Epistolam Fundamenti scriptus circa annum 397, qui fuit secundus sui Episcopatus.

VIII. Libri triginta tres contra Faustum Manichæum, quos opus grande vocat ipsemet Augustinus, vulgati anno 400.

IX. Libri duo de Actis cum Felice Manichæo, qui pertinent ad annum 404.

X. Epistola 79, alias 244 contra Presbyterum Manichæum scripta forte anno 404, & Epistola ad Deuterium 236, alias 74, incerto tempore exarata.

XI. Liber de Natura boni circa annum 405. ponendus.

XII. Liber contra Secundinum Manichæum scriptus circa annum 405, *quem omnibus*, inquit ille (2), *quos adversus illam pestem scribere potui, facile præpono*.

XIII. Libri duo contra Adversarium Legis & Prophetarum scripti circa annum 420.

XIV. Sermo primus, alias quartus de Diversis. Et sermo 152 de Verbis Apostoli, qui primum prodiit per Patres Maurinos. Et sermo 153, alias quartus de Verbis Apostoli. Et sermo 182, alias 30 de Verbis Epistolæ primæ Joannis capite quarto: & alii.

XV. Videri etiam possunt liber, *de Fide contra Manichæos*: Et rursus *Commonitorium Ecclesiæ Catholicæ, quomodo sit agendum cum Manichæis, qui convertuntur*, inter opera S. Augustini collocata, utpote illi olim adscripta, modo in appendice rejecta ex rationibus, quas in singulis præmit-

(1) S. Aug. de Gen. ad lit. li. 8. ca. 3. nu. 5. (2) S. Aug. Retrac. li. 2. ca. 10.

mittunt Editores Maurini ad Tomum 8.

73. I. Objicitur. Bonum eſt contrarium malo: ſed unum contrarium nequit eſſe cauſſa alterius contrarii: ſic calor nequit eſſe cauſſa frigoris, nec lux tenebrarum, & viceverſa: ergo bonum nequit eſſe cauſſa mali.

Reſp. diſt. maj. Bonum eſt contrarium malo, ſi bonum & malum ſumantur in concreto, ſcilicet pro re bona, & re mala, conc. majorem, ſi ſumantur in abſtracto, ſcilicet pro bonitate, & malitia rei, nego majorem; Nam ut ſupra (§.32.) etiam notatum eſt, bonum & malum ſumpta in abſtracto non ſunt contraria, ſed privative oppoſita. Et omiſſa minori, nego conſequentiam. Minor omittitur, quia non eſt univerſaliter vera. Verum quidem eſt illud, quod eſt contrarium alteri per carentiam ejus perfectionis, quæ eſt in altero, non poſſe perfectionem hanc producere, qua caret. Sic quia corpus frigidum, per carentiam caloris contrarium eſt corpori calido, nequit quod frigidum eſt producere calorem. Verum etiam eſt illud, quod habet unam perfectionem, non poſſe producere oppoſitam, quando eſt cauſſa neceſſaria, & ad unum effectum determinata. Sic quia calor eſt cauſſa determinata ad calefaciendum, & lux ad illuminandum, nec calor poteſt producere oppoſitum frigus, nec lux contrariam obſcuritatem. At falſum eſt illud, quod non eſt cauſſa determinata ad unum effectum, ſed libera ad agendum, & per aliquid quo caret alterum, eſt ipſi contrarium, non poſſe hoc ſibi oppoſitum producere. Sic dives, qui contrarius pauperi eſt, poteſt ſeipſum reddere pauperem, & alios relinquere in paupertate ſua, vel hanc in illis etiam augere: & ſimiliter fortis, qui contrarius eſt debili, poteſt ſe debilem facere, & aliunde debiles reddere debiliores: & qui ridet, poteſt in ſe excitare triſtitiam, & alios jam triſtes magis contriſtare.

74. II. Objicitur. Multa mala ſunt, in hoc Mundo, & non ſunt a ſe, ut eſt evidens: ergo ea ſunt a cauſſa tandem aliqua a ſe, quæ continet vel formaliter vel eminenter omnia mala: ergo datur iſta cauſſa a ſe mala. Prima conſequentia probatur, quia cauſſa efficiens debet continere aliquo

quo modo vel formaliter vel eminenter suum effectum juxta receptum axioma, nemo dat, quod non habet, nec potest procedi in infinitum in serie caussarum. Antecedens autem probatur. Mala sunt serpentes, busones, tineæ, aliaque pene innumera insecta: mala similiter sunt spinæ, tribuli, aliaque innumerabilia, vel inutilia vel perniciosa vegetabilia & fossilia. Mala tandem sunt multitudo illa pauperum, qui per continuos labores vitam coguntur ducere, quæ evidenter est pars maxima generis humani: ergo.

Resp. permitto primam partem antecedentis, quia ut apparet ex probationibus, in malorum numerum reputantur, quæ vix in aliquo casu dumtaxat mala sunt, vel ut verius dicam, sunt occasio alicujus mali in aliis a se distinctis: & distinguo secundam, multa mala non sunt a se, si sermo sit de naturalibus, & moralibus, conc. hanc partem; Nam hæc sunt privationes, & requirunt caussam privantem: si sermo sit de malis metaphysicis, nego hanc partem; Nam hæc sunt meræ negationes (§.5.), quæ non requirunt ullam caussam, adeoque etsi illis per nostrum modum cogitandi possimus tribuere esse, non possumus tamen tribuere, quod sint ab alio; & nego consequentiam, cujus probatio ex dictis non solum nulla est, sed videtur etiam continere falsam suppositionem de natura mali positiva, quoniam requirit, ut hujus caussa illud habeat vel formaliter, vel æquivalenter.

75. Quod pertinet ad probationem antecedentis, distinguo, illa quæ enumerantur, sunt mala simpliciter, nego: sunt mala secundum quid, & quidem respectiva, subdistinguo: sunt mala respectiva Mundo, cujus sunt partes, nego: aliquibus in particulari, ut nobis, iterum subdistinguo: aliquando & inadæquate concedo, semper & adæquate nego. Distinctio declaratur: Omnia illa, quæ objiciuntur, considerari imprimis possunt secundum se sive absolute: Atque hoc modo certe non sunt mala proprie talia, neque enim sunt mala moralia, ut est evidens, neque mala naturalia; Nam sunt entia in suo genere perfecta, & admirabilis constructionis, in qua contemplanda Philosophi omnis ætatis tam pro-

phani, quam sacri defixi hæserunt cum incredibili voluptate, ut testantur acutissimæ de hac re lucubrationes, quas nobis reliquerunt. Juvat aliqua ex utrisque testimonia proferre. Ex profanis in mentem revoco Aristotelem, qui de partibus animalium copiose scribens, puerile appellat fastidium illorum, qui ad sordentium animalculorum naturam inquirendam deflectere ingenium recusant, quandoquidem, inquit, in his etiam admirando plane magisterio natura inest ac Deus. Plinii sunt hæ circa minima insecta admirationes: (1) *In his tam parvis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio! Ubi tot sensus collocavit in culice? Ubi in eo visum prætendit? Ubi gustum applicavit? Ubi odoratum inseruit? Ubi vero truculentam illam, & portione maximam vocem ingeneravit? Qua subtilitate pennas annexuit, prælongavit pedum crura, disposuit jejunam caveam?* Newtonus ex recentioribus pacate quidem, sed nervose sic discurrit, (2) *Habent animalia bina latera, dextrum & sinistrum forma consimili, & in lateribus illis a posteriori quidem corporis sui parte pedes binos, ab anteriori autem parte binos armos vel pedes vel alas humeris affixas, interque humeros collum in spinam excurrens, cui affixum est caput, in eoque capite binas aures, binos oculos, nasum os & linguam, similiter posita omnia in omnibus fere animalibus. Deinde partes illæ corporis tam exquisita arte atque consilio fabricatæ, oculi aures cerebrum musculi glandes cor pulmones diaphragma larinx manus alæ vesicæ ad natandum, membranæ pellucidæ animalium quorumdam oculis instar conspicillorum obductæ, aliaque sensus, & motus organa: horum sane omnium conformatio prima nulli rei tribui potest, nisi Intelligentiæ, & Potentiæ Entis potentis semperque viventis.*

Venio ad aliquos ex Philosophis sacris. In his dignus est, qui legatur S. Basilius per tres integras homilias (3) admirans structuram animalium in variis reptilibus, volatilibus, aquaticis, & terrestribus. Aliis omissis unus audiatur Augustinus:

(1) Plin. Histor. natur. li. 11.
(2) Nevv. Optic. li. 3. qu. 31. pag. 164.
(3) S. Basi. in Hexaem. homi. 7. & sequ. pag. 62.

nus: (1) *Vermiculi*, inquit, *laudem sine ullo mendacio copiose possum dicere, considerans nitorem coloris, figuram teretem corporis, prior a cum mediis, media cum posterioribus congruentia, nihil ex una parte formatum, quod non ex altera parili dimensione respondeat. Quid jam de anima ipsa dicam, vegetante modulum corporis sui, quomodo eum numerose moveat, quomodo appetat convenientia, quomodo vincat aut caveat obsistentia quantum potest, & ad unum sensum incolumitatis referens omnia, unitatem illam conditricem naturarum omnium multo evidentius, quam corpus insinuet: loquor de vermiculo qualicunque*. Compendiose alibi dicit in membris cujusvis animalis inveniri mensuras numeros & ordinem ad unitatem concordiæ pertinere, subdens (2) *quod si cogitarent isti loquacissimi & ineptissimi, non nobis tædium facerent, sed Deum artificem ubique laudarent*: & plane intelligerent, quam vere dictum sit, (3) *Fecit Deus bestias terræ, & omne reptile, & vidit quod esset bonum*, quia eodem monente (4) *non ex commodo vel incommodo nostro, sed per se ipsam considerata natura dat artifici suo gloriam*. Igitur objectæ creaturæ non sunt mala absoluta.

76, Similia valent, quod pertinet ad ea, quæ ex Vegetabilibus & Fossibilibus objiciuntur.

Quod autem pertinet ad pauperes, non cadit in controversiam illos, prout homines sunt, esse bonum omnino æquale primis Terrarum Regibus, quos (5) *videri concretos esse ex puriori elementorum substantia*, credo, scripserit Udallus splendore Regis, cui librum suum dicabat, excæcatus. Prout autem sunt pauperes, non potest dici illos esse quid malum, seu malis omnium gravissimis occupatos. Certe enim felicitas hominis in hac vita non consistit in divitiis, & solis bonis ipsi extrinsecis, sed præcipue in intrinsecis, tam ex parte corporis, quam ex parte animi. Jam vero ex bonis intrinsecis corporis quis neget potissimum esse bonam valetudinem, & hanc in infima plebe longe firmiorem plerunque esse,

(1) S. Aug. de Ver. Relig. ca.41. p.285.
(2) S. Aug. li.1. de Gen. cont. Manich. ca.16. pag.320.
(3) Gen. ca.1. 25.
(4) S. Aug. de Civit. li.12. ca.4.
(5) Udall. The histoire of Mary Stuart. The Preface.

esse, & longe minoribus subjacere aggressionibus morborum atque dolorum, quam in Principibus, & Patribus conscriptis? Ignotum fortasse apud rusticos est, quid rei sint dolor capitis, podagra, colica affectio, quæ sunt ægrotationes acerbissimæ, nec infrequentes in Vitelliis, & Lucullis. Cum autem de gravioribus corporis doloribus verum sit illos irruere potius in divites, quam in pauperes, idem multo evidentius est de animi ægritudinibus. Hæ turmatim ædes principum circumvolitant, easque violenter invadunt: at vix aliqua aliquando accedit ad pauperum casas, & rusticorum mapalia. In his proinde tranquillitas illa animi, tanta felicitatis humanæ pars, frequentior & abundantior est, quam in illis, a quibus plerunque exulat, ut luculenter declarat, & suadet Cardinalis Pallavicinus (1). Atque quam dicant aliqui ex pauperibus seu vulgaribus hominibus, qui vitam continuo labore debent sustinere, pati se propter hoc ipsum infelicitatem, eam invenimus ejusdem generis esse, ac est in quibusvis etiam ditissimis, qui forte sua nolunt esse contenti. Euripo hos assimilat Maximus Tyrius, qui nunquam consistere, quietemve agere norunt, & (2) *quum*, inquit, *equorum mille armento curando equiso unus, innumeris ovibus pastor unus, permultis bubus bubulcus unus satis sit, unius tamen corporis obsequio multis opus est manibus & artibus; atque utinam tot ista sufficiant*. Quis autem non videat hujusmodi malo finem ab illis imponi posse, quoties in animum inducant illud Horatii (3)

. . . Quod petis hic est

Est ubivis, animus si te non deficit æquus:

Cui similia multa Seneca acute & graviter congessit in suis Epistolis (4); & multo magis quoties credant Apostolo testanti, quod (5) *unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic*, adeoque monentis, ut (6) *unusquisque, in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*. Quem locum in horum gratiam pluribus tractatibus luculenter

(1) Pall. Christiana Perfez. li. 1. cap 5. & seq pag. 16.
(2) Tyr. ser. 25. nu. 147. pag. 190.
(3) Hor. Epist. 11. li. 1.
(4) Sen. Epi. 119. pag. 504.
(5) 1. ad Corinth. 7. v. 7.
(6) Ibid. ver. 20.

ter illustrat Alphonsus de Sarasa (1), utpote continentem unum ex præcipuis præceptis, in quibus suum opus, *Ars gaudendi*, versatur.

77. Secundo quæ objiciuntur, considerari possunt respective ad totum Mundum, cujus sunt partes, & ne hoc quidem modo inveniuntur mala, sed diversi generis bona; Nam si loquamur de noxiis brutis & plantis, ea sunt totidem diversæ creaturarum species singularis artificii, quibus ut ait S. Augustinus, (2) *completur hujus universitatis integritas, quæ multo major est, quam domus nostra, & multo melior*. In quo animadverti debet Dei Providentia manifeste relucens in eo, quod animalibus utilibus omnia impleverit maria terras & aera, illis vero, quæ noxia magis nobis sunt, quam utilia, pauca dumtaxat produxerit, & in paucis locis, ita ut ex libris solum aliqua illorum nobis nota sint, cujusmodi est avis illa Peruana Cuntur dicta, quæ ex præda ovium, puerorum, & etiam majorum animalium vivit, utpote tantæ extensionis, ut alis expansis inventa sit referente Derhamo (3) habere latitudinem pedum sexdecim: eademque parum voluit multiplicari data ipsis tenui & rara fœcunditate, quasi unice illa creaverit, & conservet ad rerum varietatem, & Mundi hujus adspectabilis pulchritudinem. Sin autem loquamur de illis, qui labore manuum suarum coguntur vivere, planum est sine his non haberi nec Urbes, nec Respublicas, nec Regna, nec Artes, nec Scientias; Hæc enim omnia non subsistunt sine hujusmodi inæqualitate conditionum inter homines. Igitur objectæ creaturæ ne sunt quidem mala respectiva toti Mundo.

78. Tertio considerari possunt respective ad aliquas creaturas extra se, atque hoc modo inveniuntur esse caussas quasdam mali in nobis, quos afficiunt vel dolore, vel miseriis: Sed hæc ratio mali imprimis non convenit illis adæquate; Etsi enim de usu potissimo, & ut ita dicam directo illarum creaturarum debeamus dicere cum Augustino, (4) *Fateor me nesci-*

(1) Sar. Ars gaud. par.1. tr. 10. & seq. pag. 243.

(2) S.Aug. de Gen. cont. Manich. lib.1. ca. 16. pag. 320.

(3) Derh. Physico-Theo. B. 4. cha. 10. pag. 169.

(4) S. Aug. de Gen. cont. Manich. lib.1. ca. 16. pag. 319.

nescire, mures & ranæ quare creatæ sint, aut muscæ aut vermiculi: attamen non possumus sine mendacio affirmare nullam ab illis in nos utilitatem, & jucunditatem derivari, cum plura ex illis sine dubio bona eliciamus respectu tum corporis, tum animi.

De bonis ad corpus spectantibus multa jam olim observarunt aliqui ex SS. Patribus & Philosophis, quæ novis additamentis ita amplificant in dies recentiores observatores, ut magis semper ac magis approbetur Græcorum consilium, qui ipsi medendi scientiæ nomen a pharmacis, hoc est venenis fecerunt. Omissis illis, quæ de hyena, colubro, aquila, accipitre, ipsis cimicibus, aliisque in hanc rem dicit S. Hieronymus (1), sunt Viperæ veneno præsentissimo noxium animal, quæ præbent carnes aptas natas ad comparanda optima antidota, ad dissolvendam torpedinem, & alios usus salutares præstandos, ut notat Derhamus (2). Sunt Scorpiones & Formicæ, ex quibus spiritus per Chimicam elicitur, qui invenitur remedium efficax in quibusdam morbis. Sunt vermes habitantes in visceribus animalium, qui motu suo humorum coagulationem, noxiam vitæ ipsorum conjicit Vallisnerius (3) impedire. Sunt minima terræ & aeris insecta, cibus majorum, & hæc avium, in quibus delicias nemo negat nobis comparatas. Sunt tineæ, quæ naves & ligneas trabes terebrant, & dissolvunt, & multa insecta, quæ ad alimentorum præproperam corruptionem nata diceres, cum tamen hæc observante Pluche (4) vinculum quoddam sint, quo diversæ gentes in mutua unione constringuntur; Moscus enim & Norvegus bitumen apud se abundans, quo naves illinantur: Svecus superfluas sibi quercus & abietes, quibus eædem reparentur, commutant cum aliis gentibus cum Sale & Aromatibus, quibus suos illi cibos sibi conservent. Est ex Vegetabilibus cicuta, quæ homini venenum est, sed coturnices opimat. Et ex Fossilibus est stibium, quod referentibus Dictionario Trevoltiano (5), & Transactionibus Philosophicis

(1) S. Hie. ad Jovinianum li. 2. pag. 48.

(2) Derh. Physico-Theol. B. 9. cha. 1. in notis. pag. 397.

(3) Vallisn. de Vermi ordinari del corpo.

(4) Plu. Lettera dell' uso dello spettacol. tomo 6. pag. 226.

(5) Dict. de Trev. art. Antimoine.

ELS (1), antiquior medicina ita abhorruit, ut qui ex Medicis eo uti ausus fuit ante hæc duo ultima sæcula, graves pœnas non effugerit: at compertum jam est illud posse ita pertractari, ut inter remedia universalia locum obtineat. Nec dissimili modo in omnibus viventibus, & vegetabilibus, & fossilibus, quæ vulgo minus utilia, & etiam noxia habentur, (2) *Siquis*, dicam cum Chrysostomo, *velit sapienter cognoscere, inveniet magnam ex illis nobis utilitatem provenire*, quam in multis deprehenderunt jam, & exposuerunt acutissimi viri, ut praeter citatum Pluchem & Derhamum (3) in aliis etiam locis, faciunt Lesserus (4), & Grævius (5). Et illa, inquit Kingius, (6) *de quorum usu non constat nobis, nullius habenda non sunt*. Qui aliter faciat dicit Jacobus Riccati (7) est magis perversus & imprudens illo, qui volumen plenum doctrina sagacitate & nitore, contemnit propter aliqua, quæ forte ex sua potius tarditate, quam alia de caussa in eo minus intelligit. His similia non semel dixit (8) S. Augustinus, jure stultos vocans illos, qui cum (9) apud artificem hominem non audeant vituperare, quæ ignorant, sed cum ea viderint, credunt esse necessaria, & propter usus aliquos instituta: in hoc autem Mundo, cujus Conditor & Administrator prædicatur Deus, audent multa reprehendere, quorum caussas non vident.

79. Sed bona in animos ex hujusmodi objectis rebus redundantia potiora sunt, nec limitata ad aliquas creaturas rationales, & in aliquibus circumstantiis: (10) *Prosunt*, sic olim S. Bernardus, *visu etsi non usu, utiliora cordibus intuentium, quam corporibus utentium*. Atque illud imprimis bonum certum est in nos derivari, quod eorum contemplatione sensus nostri, & intellectus recreentur, & in cognitionem diversarum Creatoris perfectionum proficiamus. Nonne

 enim

(1) Trans. ann. 1754. ar. 105. pag. 832.
(2) Chrys. Hom. 7. in Genes. circa finem. pag. 68.
(3) Der. Physico-Theol. b. 2. ch. 6. not. pag. 58.
(4) Les. Teologia degl'Insetti. li. 2. ca. 5. & seg. pag. 111.
(5) Græ. Cosmol. ca. 2 sec. 49.
(6) King. de Orig. Mali. cap. 4. sec. 4. nu. 7. pag. 77.
(7) Ricc. Oper. to. 2. lib. 1. cap. 13. §. 9. pag. 148.
(8) S. Aug. de Civit. l. 11. ca. 22. pag. 288.
(9) Id. de Gen. cont. Manich. lib. 1. ca. 16. pag. 319.
(10) S. Ber. serm. 7. in Cantic. nu. 5. pag. 6.

enim mirifice oblectamur, dum in floraliis inodoros etiam & insalubres flores, ceu Tulipas, & Anemones, & omnis generis herbas ac plantas, præsertim si exoticæ sint, contemplamur, & dum curiose inspicimus in suis septis Leones, Tigrides, aliasque terribiles feras? Atque hinc certum deducimus argumentum magnificentiæ Principum, qui hæc studiose conquisita jubent sollicite tueri & educari: Quanto magis Dei, qui omnia hæc nutu voluntatis suæ creavit, atque conservat. Qui exaggerant non apparentem utilitatem rerum aliquarum vel illarum nocumentum, nisi caute tractentur, hi videntur nolle concedere Deo aliud attributum præter Beneficentiam illam, quæ referatur ad commodum corporis, cum cæteroquin sint ipsi etiam ex anima compositi, & in Deo sit Bonitas respiciens hanc ipsorum animam, & Sapientia & Potentia, aliaque attributa, pro quibus etiam cognoscendis menti nostræ indita est non solum tanta vis, sed etiam quidam in scientiam impetus. Est etiam illud ad voluntatem pertinens bonum, quod eadem reddant nos Deo obsequentes, nec contra ipsum superbientes; Nam inquit S. Augustinus, (1) *ipsa utilitatis* (quarumdam rerum) *occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio*, & alibi dicit, (2) *propter superbiam nostram domandam creata illa, quæ molesta sunt: populum Pharaonis superbum poterat domare de Ursis, muscas & ranas illis immisit, ut rebus vilissimis superbia domaretur*. Derhamus hanc ipsam rationem instrumenti Divinæ vindictæ in noxiis istis creaturis considerans (3) arbitratur, hæc propter hoc ipsum frequentiora esse apud gentes, quæ minus Deum, ejusque legem venerantur. Igitur eædem objectæ res non habent certe adæquatam rationem mali respectivi extrinseci.

80. Quarto ipsa hæc eadem ratio mali respectivi ne competit quidem illis semper; Accidit enim pigris, ut bonas fruges amittant, quia sinunt eas suffocari ab herbis sibi inutilibus: accidit stolidis, ut sata non metant, quia illa expetunt a locis ineptis ad illorum productionem: accidit sordidis

(1) S. Aug. de Civit. l. 11. ca. 22. p. 288.
(2) Id. trac. 1. in Joann.
(3) Derh. Physico-Theol. B. 9. cha. 1. pag. 399.

didis, ut ipsorum corpora corrodantur a pediculis, & ipsorum vestes a tineis : accidit incautis ut lædantur a furore bestiarum, aut veneno plantarum. Sed in aliquibus etiam ex his, quibus quis aliquando lædatur, paratum a Deo præsens remedium fuisse observavit Derhamus (1). Ita ex Meadio refert in Axungia viperina haberi antidotum ad illius morsum tam efficax, illâ supra ipsum statim defricata, ut eo confisi nihil ab illo sibi timeant, qui illas venantur, & ex suamet observatione, *apes*, inquit, *vespas crabrones contrita & confricata, & supra vulnus ligata, semper inveni esse illius certum remedium*.

Tandem ratio ista mali respectivi communis est ipsis cum iis etiam creaturis, quæ maxime nobis utilia, & necessaria habentur.

Nil prodest, quod non lædere possit idem,

statuit jam olim Ovidius (2), & pluribus exposuit. Similiter post S. Augustinum (3), & Theodoretum (4), inquit Kingius, (5) *Nihil in tota terra est, quod non lædat hominem, nisi caute tractatum, cibus, potus, aqua, ignis. An ideo facienda non erant, quia hominem lædant? nec minus caveri a venenatis & feris potest, quam ab iis . . . . & vix millesimi per venena necantur, aut feris lacerantur, qui per ferrum pereunt, nullam tamen culpam hinc Divinæ Bonitati impingimus*. Et generaliter loquendo, de omni omnino bono in se vidimus alibi (6), dici cum veritate posse, quod sit etiam malum alteri saltem indeterminate sumpto; & propter hoc ipsum, quod sola virtus sit bonum, quod malum nunquam potest esse suo possessori, alibi (7) pariter observatum est, fuisse jam olim Philosophos, qui recusarunt cæteris quibuscunque rebus nomen boni, & melius alii dixerunt esse bona vel media vel infima. Igitur proprio quodam modo objectæ res caussæ nobis sunt mali inadæquatæ, quatenus cogunt nos, vel ab illis caveri diligentius, vel illis re-

(1) Id. Ibid. B.2. cha.6. not. pag.56.
(2) Ovid. li.2. Trist. pag.194.
(3) Aug. de Civit. li. 11. ca.22. p.288. Id. de Morib. Manich. cap. 8. num. 11. pag.720.
(4) Theod. interr. 18. in Genes. pag.14.
(5) King. de Orig. Mali. cap. 4. sect. 4. num.7. pag.77.
(6) Diss. de Bono. §.10. p.9.
(7) Ibid. §.68. pag.55.

sistere, quod habent ex dictis (§.37.) solum post peccatum Originale.

81. Atque circa spinas & tribulos fuit opinio S. Augustini non semel absolute prolata, terram non peperisse talia vegetabilia, nisi post peccatum, (1) *ad peccatorem in labore conterendum secundum Dei judiciariam voluntatem*. Pro eadem citantur SS. etiam Basilius, Ambrosius, & Damascenus (2). Huic opinioni ansam dare visa sunt illa verba Geneseos, (3) *quia comedisti de ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo .... spinas & tribulos germinabit tibi*. Verum ne in illius favorem hæc accipiantur, facit primo ipse Augustinus, qui alibi monet ex eo, quod dictum sit, spinas & tribulos germinabit tibi, (4) *non facile dicendum tunc cœpisse ista oriri ex terra*. Facit secundo quod dicitur, (5) *requievit die septimo ab universo opere*, quod communiter interpretes assumunt, ut excludens omnem novam rerum creationem post diem sextum. Tertio facit, quod etiam in illis habetur ratio boni in se, quandoquidem ut ipse Augustinus dicit, (6) *Habent & tales herbæ modum & speciem & ordinem suum, quæ quisquis sobrie consideraverit, laudanda reperiet*. Et rursus habent rationem boni etiam utilis. Ita, ut idem S. Doctor observat, sunt animalia, (7) *quæ his generibus & melioribus & aridioribus commode suaviterque vescuntur*. Ita Sal perfectius & abundantius erui ex plantis spinosis dicunt Chymici. Ita optimus ad constructionem vitri cinerem suppeditari a carduis testatur Derhamus(8). Ita si accidat, inquit Grævius (9), ut vepres pungant dominum, nonne fures etiam arcent aut retardant? Et Virgilius (10)

Aut illæ pecori frondem, aut pastoribus umbram
Sufficiunt, sepemque satis, & pabula melli.

Quar-

(1) Aug. de Nat. Boni. ca. 36. pag. 510. Id. de Genes. cont. Manich. li. 1. ca. 13. pag. 318.
(2) Bas. hom. 5. Hexaem. Ambr. li. 3. Hexaem. ca. 9. & 11. Damasc. de Fide. li. 2. ca. 10.
(3) Genes. 2. v. 2.
(4) Aug. de Gen. ad lit. li. 1. ca. 18. p. 202.
(5) Gen. 2. v. 2.
(6) Aug. de Nat. Boni. ca. 36.
(7) Id. de Genes. ad lit. li. 1. ca. 18. p. 202.
(8) Der. Physico-Theol. b. 10. in notis pag. 405.
(9) Græv. Cosmol. li. 3. ca. 2. sec. 47.
(10) Virg. Georg. li. 2. v. 434.

Quarto facit, quod ex eo, quod nocere posſint, non ſequitur non extitura, ſi homo non peccaſſet; Nam ea etiam ex nuper dictis, quæ optima & neceſſaria habentur, ut ignis aqua vinum nocere poſſunt, ſiquis male utatur: ſed ſequitur ſolum reddita eſſe actu noxia, ignoratâ eorum natura, & utilibus proprietatibus, & ſubtractâ particulari Dei Providentia ab his malis protectura. Quinto facit, quia non dictum fuit dumtaxat, *tribulos, & ſpinas germinabit*, ſed cum addito *tibi*, tuo ſcilicet incommodo in pœnam tui peccati, vel quia ut ait Auguſtinus, (1) *in agris etiam iſta non naſcerentur, cum poſſent alibi naſci*, vel alio modo. Sexto facit, quia congruentior intelligentia illius textus eſt, quod terra propter peccatum productura amplius non eſset tantam vim bonarum frugum, ut prius, & contra ſpinas & tribulos, quæ rara prius erant, abundanter in poſterum eſset germinatura. Obſervat Niewentitius (2) hac revelatione maledictionis Divinæ in Terram oportere contenti ſimus, dum quæritur, quare bonæ & utiles humano generi plantæ & herbæ tam difficulter multiplicentur, & conſerventur, etſi appareant ex natura ſua aptæ ad incredibilem ſui propagationem propter abundantiam ſeminum virgultorum ramorumque, quæ omnia in totidem ejuſdem ſpeciei plantas novimus poſse converti: & quare etiam nulla induſtria humana poſsint continuo exigi ab eodem campo eædem utiles fruges, ſed opus ſit illum otioſum aliquandiu relinquere, donec novas vires acquirat, quaſi illæ exhauſtæ jam fuerint in prima productione, dum interea ſpinæ & tribuli ſimilem vim ſui multiplicativam exerunt, & exercent, quin propterea humus quicquam fertilitatis ſuæ amittat non ſolum ad ipſorum continuam renovationem, ſed ne ad bonarum quidem productionem, ſiquis illis extirpatis has ſeverit.

SECTIO

(1) S. Aug. de Gen. ad lit. li. 1. cap. 13. pag. 202.

(2) Nievv. The Religious Phil. Contempl. 23. ſec. 30. pag. 722.

SECTIO VI.

De Caussa efficiente, & finali mali naturalis.

PROPOSITIO I.

82. DEus est caussa physica omnis mali naturalis non directe, sed consequenter: quod quando malum est pure naturale, sive sit malum pure privativum, sive etiam sensibile (§.7.), intendit non quidem ut finem, sed ut medium ad aliquod bonum: quando vero non est malum pure naturale, sed habet rationem pœnæ intendere potest, ut finem aliquem, & intendit reipsa respectu damnatorum: & etsi intendere possit mala pœnæ etiam respectu hominum in hac vita, ut finem, non tamen intendit nisi ut medium ad alia bona.

Probatur prima pars, cui S. Augustinus refert se opposuisse Coluthum quemdam cum suis,(1) *qui non videbat Deum creare mala, pœnas justissimas irrogando*. Ea sic I. probatur. Malum naturale, vel est a Deo solo, vel est a caussa aliqua etiam creata: Sed si est a Deo solo, jam ipse etiam solus est caussa illius physica: Sin autem sit etiam a caussa aliqua creata, ipse pariter propter suum concursum physicum & immediatum ad omnes & singulas actiones creaturarum, & propter activitatem ipsis creaturis ab eo attributam, & continuo conservatam est caussa illius physica: ergo. Hujus argumenti majorem negat Comes Ludovicus Barbieri. Et primam quidem disiunctivæ partem negat, quia Deum posse esse caussam efficientem mali naturalis, hoc est ut ipse interpretatur, doloris, falsum & absonum statuit, quamvis fateatur esse sententiam communem. Potior ipsius ratio sic habet: Deus non est caussa efficiens mali moralis: atqui malum naturale identificatur cum malo morali: ergo Deus neque est caussa mali naturalis. Ipsius verba hæc sunt (2) *Dio non*

(1) S. Augustin. de Hæres. num. 66. pag. 21.

(2) Barbi. Saggio di Metafis. par. 1. ar. 37. pag. 347.

non è causa efficiente del mal fisico , cioè del dolore , giacchè questo s'identifica con la colpa late & strictè considerata, e non si distingue da esse , se non per mentem . Et alibi (1) *La distinctione tra la colpa e il dolore è bensì una distinzione per mentem , ma non gia una distinzione reale , e questi due mali sono in realtá un mal solo* . Idem aliis in locis tum hujus libri (2) , tum dissertationis *de delectatione & dolore* , tum dialogorum , quos inscripsit *Veritates fundamentales*, quæ ab eodem hic citantur jam pridem edita , inculcat . Retuli ipsius repetita verba , quia incredibile videri poterat , ut quis hæc serio proferret , quæ idem valent , ac siquis affirmaret homines, qui voluptatibus indulgent, in doloribus versari : illos vero in peccatis aut culpa mori , qui animam in mediis cruciatibus etiam pro Christo toleratis expirant . Concludi igitur debet male ab hoc auctore negari primam illius disjunctivæ partem . Videamus jam , cur neget secundam , posse scilicet unam creaturam inferre malum aliquod naturale alteri . Ratio illius est , quia (3) *Creaturæ* , inquit , *sunt essentialiter incapaces ullius efficientiæ in alias creaturas* . Quod supponit certum ex iis argumentis , quibus Occasionalismus , quem ipse amplectitur , innititur . At cum hæc argumenta nulla esse alibi (4) planum fecerim , ostendens Occasionalismum omni rationi repugnare , perperam secunda etiam nostræ disiunctivæ pars negatur . Quandoquidem autem idem Auctor dicit , (5) *esse præjudicium commune nullis innixum expressis auctoritatibus Theologicis , quod Deus possit esse , & sit reipsa author mali naturalis* ,

II. Probatur ex illis Scripturæ, (6) *Bona & mala a Deo sunt* . *Nullum* (7) *est malum in civitate , quod non fecerit Dominus* . *Ego* (8) *Dominus formans lucem , & creans tenebras , faciens pacem , & creans malum* : Quæ & alia similia quam plurima dicuntur de malo naturali præsertim pœnæ , ut docent Interpretes ; & posset exemplo Alphonsi de Sarasa

(1) Id. Ibid. art. 40. pag. 383.
(2) Id. Ibid. ar. 37. pag. 345. & art. 38. pag. 352. & in Conclusione pag. 397.
(3) Idem ibid. art. 40. circa finem , pag. 390.
(4) Diss. de Causs. Efficien.
(5) Barb. Ibid. art. 40. pag. 384.
(6) Eccli. ver. 14. ca. 11.
(7) Amos 3.
(8) Isai. 45. ve. 7.

fa (1) per hiſtorias omnis generis & temporis uſque ad evidentiam confirmari : ergo.

83. Probatur ſecunda pars. Illud eſt a cauſa phyſica per ſe & directe, quod eſt terminus poſitivus actionis, illud vero eſt a caufsa phyſica per accidens & de conſequenti, quod eſt privatio perfectionis in termino poſitivo, qui ſemel quod ſit poſitivum jam ex dictis (§. 23.) eſt aliquod bonum: Sed malum naturale non eſt terminus poſitivus actionis cauſsæ ullius phyſicæ, ſed eſt privatio perfectionis in termino poſitivo: ergo Deus eſt cauſsa phyſica mali naturalis non per ſe & directe, ſed per accidens & de conſequenti. Major eſt deſinitio nominis, adeoque non ſubjecta falſitati. Eadem eſt etiam ſecundum modum loquendi ab aliis uſitatum: ſic S. Thomas dicit, (2) *Deus in rebus cauſando bonum ordinis univerſi, ex conſequenti, & quaſi per accidens cauſſat corruptiones rerum*. Minor vero ſupra jam (§. 23.) demonſtrata eſt.

84. Probatur tertia pars. Malum pure naturale eſt privatio alicujus perfectionis, hoc eſt alicujus boni: Sed de ratione finis eſt eſse aliquod bonum: ergo malum pure naturale nequit habere rationem finis: ergo Deus nequit illud intendere tamquam finem: ſed ſi nequit intendere tamquam finem, non repugnat illud intendere tamquam medium ad aliquod bonum; Nam Deum intendere malum pure naturale tamquam medium ad aliquod bonum, nihil aliud importat, quam Deum dare exiſtentiam quibuſdam creaturis mutabilem & defectibilem, ut etiam alia bona producat: in quo ex parte rerum exiſtentium jam relucet Bonitas Dei, quæ ea, quæ nihil erant facit eſſe: ex parte vero defectibilitatis relucet libertas Divina, quæ donat eſſe rebus extra ſe pro ſuo libito: ex parte vero aliorum bonorum, quæ ex defectu primorum tamquam a principio quodam, quod Ariſtoteles vocavit privationem, redundant, relucet iterum Bonitas Dei conjuncta cum Sapientia & Bonitate ſe dignâ, quæ ex hujuſmodi malis novit bona deducere: ergo Deus intendit malum

(1) Saraſ. Ars gaudendi, par. 1. trac. 9. pag. 216.

(2) S. Thom. 1. par. qu. 49. art. 2. O. pag. 169.

lum pure naturale tamquam medium ad bonum.

Confirmantur singulæ partes verbis S. Thomæ, (1) *Deus*, inquit, *malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult, volendo aliquod bonum, cui conjungitur tale malum: sicut volendo justitiam, vult pœnam, & volendo ordinem naturæ servari, vult quædam naturaliter corrumpi*.

85. Hoc modo mala illa pure naturalia, quæ creaturas inanimatas afficiunt, ut sunt alterationes, & destructiones ipsarum, intendit Deus ad generationem, & productionem aliorum bonorum, quæ continua varietate intelligentes creaturas oblectant, vel conservant, & divitias Potentiæ Dei ostendunt. Quare hæc, ait Augustinus, (2) *damnabilia putare, ridiculum est, cum istæ creaturæ cedendo ac succedendo peragant infimam pulchritudinem ... quæ rerum est ordo transeuntium*. Idem alibi, (3) *Fit*, inquit, *decedentibus, & succedentibus rebus temporalis quædam in suo genere pulchritudo: sicut sermo bene compositus utique pulcher est, quamvis in eo omnes syllabæ, atque omnes soni tamquam nascendo, & moriendo transcurrunt*, quod est exemplum ab ipso frequenter (4) in hac re adhibitum. Hinc talem Deus creavit materiam, & cum talibus legibus movit, ut voluerit per contrarios motus ipsius partes inter se pugnare; contrarietate enim motuum sublatâ inutilis ea esset ad varietatem productionum: pugna vero illa jam posita, nisi certis etiam legibus fuisset directa, ad destruendum tantummodo, non ad quicquam producendum seu ædificandum inservisset.

86. Ii omnes, inter quos Jo. Christophorus Wolfius (5), qui Bayle oppugnanti ex malis pure naturalibus Bonitatem Divinam, solent respondere illa nequaquam officere Bonitati Divinæ, quia sunt necessariæ consequentiæ materiæ a Deo creatæ, & motæ in contrarias partes, confirmant hanc propositionis partem; & ex prolata probatione, quod sci-

 licet

(1) S. Thom. 1. pa. qu. 19. art. 9. O. pag. 86.

(2) S. August. de Civit. lib. 12. cap. 4. pag. 303.

(3) Id. de Nat. Boni. cap. 8.

(4) Id. cont. Advers. Legis li. 1, cap. 6. pag. 552. Id. de Vera Relig. cap. 21. num. 42. pag. 761. Id. cont. Epist. Fundam. cap. 41. nu. 47. pag. 180.

(5) Vvolf. Manich. sec. 3. nu. 37. & seq. pag. 490.

licet hæc a Deo non intendantur propter se, seu ut finis, sed ut medium ad alia bona, intelligitur clarius, cur ea mala non officiant Bonitati Divinæ, quod nimis jejune videtur dictum ab illis, qui solum dicunt eas esse consequentias necessarias materiæ creatæ. At non ita Maximus Tyrius, qui in suo de Origine Mali sermone, clarissime dixit, (1) *quæ apud nos opinionem malorum corruptionisque habent, ea profecto ipse Artifex ad salutem vult esse Universi*: & postquam meminit de terræmotibus, inundationibus, & incendiis subjungit: *Particulæ hæ corporum sunt, affectionem igitur materiæ intueris, quam tu ideo corruptionem appellas, quod eam ex abeuntium rerum consideras motu: at ego salutem appello, propterea quod futurarum rerum successionem ob eam esse conjector. Inficiari enim non potes, hujusmodi viis vitam sibi ipsi succedere, atque inde & mutationem corporum, & universi novationem creari.*

87. I. Objicitur contra hanc tertiam partem. Corpora monstrosa sunt mala quædam naturalia, ita ut vulgo dicantur peccata naturæ: ergo nequeunt esse a Deo. Probatur consequentia. Hæc mala nihil conferunt ad Bonum Universi: ergo intendi nequeunt a Deo, non jam ut finis, sed ne ut medium quidem ad aliquod bonum.

Resp. conc. antecedens, & nego consequentiam. Ad probationem autem nego antecedens. Conducentia monstrorum ad bonum Universi multiplex esse potest, etsi minus nobis appareat. Etenim ipsa in se considerata sunt adhuc opus insignis sapientiæ, & relucet in illis quædam rerum varietas, quæ ad Universi pulchritudinem pertinet, nec aliter monstra appellantur, nisi per comparationem ad alia, quæ novimus perfectiora, quorum pretium pluris jam facimus ex hac ipsa comparatione. Considerata autem prout referuntur ad caussas secundas, dici universim potest illa se habere tamquam tonos illos, qui in Musica considerati secundum se dumtaxat, dissonantiæ sunt, intermixti vero in serie eorum, qui consonantiæ sunt, ad augmentum pertinent harmoniæ. In particulari autem illud dici debet, quod si illorum monstro-

(1) Tyr. serm. 23. num. 148. pag. 192.

ftrorum cauffæ fecundæ fint non liberæ, opus effet comprehendere omnium feriem & dependentiam, ut poffemus cognofcere, quam bene & opportune monftra hæc congruant toti, tamquam ipfius quædam partes. Accidit enim, inquit S. Auguftinus (1) *ut qui totum infpicere non poteft tamquam deformitate partis offendatur, quoniam cui congruat, & quo referatur, ignorat*. Si autem fint cauffæ liberæ, & ab hac ipfarum libertate monftrofitas illa dependeat, relucet in illis hoc ipfum exercitium libertatis creatæ, quæ eft donum Creatoris, quem nunquam pœnitet doni in nos collati.

88. Malebranchius confutatus ab Antonio Arnaldo (2) aufus eft dicere Deum, qui juxta ipfum alibi (3) impugnatum folus omnia facit, facere hæc monftra per fpeciem quamdam neceffitatis, utpote quæ fequuntur neceffario leges univerfales, quas fibi ftabilivit in rerum adminiftratione fervandas. Sed apage ifthæc doctrina, quæ tollit a Deo Libertatem & Sapientiam. Contra vero alius Arnaldus cognomento Sorbinus, colligens non fine nimia credulitate aliqua monftra humana, de quibus meminerunt Auctores, legit (4) in fingulis fignificationes, admonitiones, & comminationes Divinas eventuum futurorum, quæ laudanda quidem pietate, fed nefcio quanta cum veritate fatis tetrice perfequitur.

89. De Monftrofis rebus latius difputant Theologi (5), & videri poteft S.Auguftinus tum loco nuper citato, tum alibi (6). Nec reticendus eft Thomas Bartholinus, qui ridicule fatis a Cometarum influxu (7) monftrorum originem derivavit. Recentius fuper monftris litigatum eft vehementer, utrum ea fint fpecies quædam creaturarum, quas in prima creatione rerum Deus ftabiliverit, feu ut ajunt, an monftra talia fint per originem, an quod congruentius dicitur, talia fint per accidens, hoc eft ex fortuita in ordine ad nos circumftantiarum combinatione, quæ impediat perfectionem indi-

Hh 2

(1) S. Augu. de Civit. Dei li.16. cap. 8.
(2) Arnau. Reflex. fur le fyft. de la Nat. & de la Grac. li.1. cha. 2. nu. 5. pag.74.
(3) Diff. de Cauf. effici. nu.130. pag.73.
(4) Sorbin. trac. de Monftris.
(5) Theol. in 1. fent. dift. 45., & in 2. dift. 35.
(6) S.Auguft. li.83. qu. qu. 24.
(7) Barthol. de Cometa Confilium Medicum.

individui alicujus in ea ſpecie, ad quam accedit monſtrum. Pro monſtris ex origine ſteterunt Winslowius, Verneyus, & Hallerus:. Pro monſtris vero ex accidenti Lemeryus, & Geoffenus locis ab Alphonſo Nicolai (1) citatis, & olim S. Thomas, qui ea repetit ex aliqua corruptione, ſeu inordinatione in aliquo principiorum, concludens, (2) *ſic in actionibus rerum naturalium peccatum invenitur*. Fortaſſe poterit admitti alia ſententia inter utramque jam dictam media, eſſe aliqua monſtra per originem, *ex defectu virtutis proximi agentis*, alia per accidens, *ex concurſu contrariorum agentium ſeſe impedientium*, quod videtur ſentire Suarez (3), cujus ſunt prædicta verba.

90. II. Obiicitur. Incendia, Terræmotus, Fulmina, & aliæ ſimiles rerum converſiones ſunt mala pure naturalia, quæ ſunt meræ deſtructiones: ergo non conferunt ad bonum Univerſi: ergo nullo modo poſſunt eſſe a Deo.

Reſp. Omitto antecedens, & nego utramque conſequentiam. Omitto antecedens, quia quis tuto affirmare poteſt iſta mala, quæ reſpectu rerum materialium, quæ incenduntur, & evertuntur ſunt mere naturalia, non inſervire ad aliorum bonorum formationem? Nonne videmus ab Agricolis ſpargi cineres per campos ad feliciorem progreſſum ſatorum? Nonne ſolo æquantur ædificia ampliſſima, ſemel quod refugium latronum evadant? Conferre igitur ſimiliter poſſunt mala objecta ad plura bona, & ad illa ab ipſorum Authore intendi, quemadmodum reipſa Maximus Tyrius ex dictis (§.86.) aſſeruit. Certe quidem prima conſequentia eſt falſa; Quod enim Deus facit, conducere ad bonum Univerſi prout ex materialibus & ſpiritualibus creaturis conſtat, nemo ſanus dubitabit, etſi determinare non poſſit ſingulorum utilitatem. Illa tamen ſemper erit, quæ nos moneat Potentiæ & Juſtitiæ Dei, præſertim quando ea non ſolum habeant rationem mali ratione ſui, ſed etiam reſpectivi ad nos, quibus ex improviſo miſeriam, vel aliud quodvis inferant detrimentum.

91. III.

(1) Nicol. Lezion. 13. di Scrittura, pag. 198.

(2) S. Thom. 1. 2. qu.78. ar. 1. in corp.

(3) Suar. Metaph. diſp. 9. ſec. 2. nu. 1. pag. 203.

91. III. Obiicitur. Mala, quibus afficiuntur Bruta æque gravia sunt, immo graviora etiam illis, quibus subjacet homo; Vita enim Brutorum est perquam misera, & mors intempestiva non solum pro necessitate humanæ vitæ, sed etiam pro libito & voluptate hominum. Verum qui velit graphicam descriptionem infelicitatis aliquorum Brutorum plenam commiserationis, dabit Bayles, cui referentibus Trevoltianis (1) placuit tomo secundo Responsionum ad quæstiones hominis ex Provincia, argumentum hoc pro causa Manichæorum vehementer urgere. Certe Bougeantius (2) ex malorum brutalium consideratione intulit Brutorum animam esse unum aliquem malum Dæmonem, qui in illis suæ in Deum perfidiæ modo pœnas subit: & Cartesiani ex eadem inspectione confirmantur in sua illa opinione, quæ Bruta constituit esse mera automata: ergo omnia saltem Brutorum mala non possunt ne indirecte quidem esse a Deo. Probatur consequentia, quia in Bruta non cadit neque ratio pœnæ, per quam intelligatur aliqua Dei vindicta de quibusdam ipsorum peccatis, cum non habeant Bruta potentiam peccandi: neque cadit ratio meriti, per quam intelligitur homo etiam innocens posse illis subjacere cum sua utilitate, & sine ulla nota crudelitatis in ipsorum conditorem; Nam non solum demeriti, sed etiam meriti incapax est animal irrationale. Quare jam olim apud Augustinum invenitur hæc quæstio, (3) *Quid pecora meruerunt mali, ut tanta patiantur incommoda?*

Resp. nego antecedens; Nam ut jure observat Jaquelotius (4), vis cognoscendi Brutorum est infimi gradus, & explicatur per hoc, quod in illis deficiat cognitio finis, propter quem condita sunt, & sollicitudo futuri, & generatim facultas reflectendi. Ex quo fit, ut illorum mala non sint tanta, quanta nos reflectendi vi præditi apprehendimus, (5) *Bruta*, inquit, Kingius, *dum vivunt, sine anxietate se fruun-*

(1) Memoir. de Trevou, ann. 1706. art. 57. pag. 765.

(2) Boug. Tratteni. sopra il linguaggio delle Bestie.

(3) S. Aug. lib. 3. de lib. arbit. cap. 23. pag. 271.

(4) Jaquel. Conform. de la Foy. par. 2. cha. 6. pag. 188.

(5) King. de Orig. Mal. ca. 4. sec. 5. nu. 5. pag. 66.

fruuntur, *saltem gaudent præsentibus*, *nec præteritorum memoria*, *aut futuri metu cruciata*. Opportuno idipsum exemplo Leibnitius (1) declarat, nimirum, quod sicuti ad veram felicitatem requiritur conscientia, ac reflexio ad bonum, quod possidetur, & non sufficit sola perceptio boni, quare laudatur illud,

O Fortunati nimium sua si bona norint Agricolæ,

ita pariter ad veram infelicitatem, atque miseriam requiritur conscientia mali, quod actu premit, nec sufficit sola ipsius sensatio. Hoc posito mala Brutorum accedunt ad mala puræ privationis (§. 8.), certe longe abesse ab illa ratione mali sensibilis, quæ invenitur in hominibus, qui sua uti possunt ratione, facile concipimus obiiciendo nobis ante oculos statum amentium vel infantium, quos quia scimus rationis usu expertes, certi sumus longe minus pati iis malis sensibilibus, quibus illos subjectos videamus, ac nos patiamur.

92. Atque hæc ipsa brutorum mala intelliguntur esse consequentiæ necessariæ constitutionis & conditionis ipsorum naturæ, quæ condita est morti & corruptioni obnoxia, & servituti nostræ addicta. Igitur patet Brutorum mala intendi posse cum laude Creatoris, quia non intenduntur hoc fine, ut sint in singulis eæ perpessiones, quibus afficiuntur, sed ex aliis Deo optimo dignis, quales sunt illi, de quibus meminit S. Augustinus objectæ quæstioni respondens, *quid pecora meruerunt mali?* Ac primo ut in brutis sic constitutis habeatur genus quoddam particulare creaturarum, superans multa alia earumdem genera imperfectiora, & deficiens ab aliis perfectioribus. *Isti calumniosi*, sic ille, *& talium quæstionum non studiosissimi examinatores*, *sed loquacissimi ventilatores hæc dicunt vel sentiunt*, *quia iniquissime de rebus existimant*, *qui cum summum bonum*, *quod & quantum sit aspicere nequeant*, *talia volunt esse omnia*, *quale putant summum bonum*; *ideoque inordinatissime flagitant*, *ut nec mortem nec ullam corruptionem patiantur corpora bestiarum*, *quasi non sint mortalia*, *cum sint infima*, *aut ideo mala sint*, *quia sunt cælestia meliora*. Secundo, ut per ipsos dolores, qui-

(1) Leibn. Essai de Theodic. par. 3. nu. 250. pag. 431.

quibus subjacent sit illorum conservationi bene provisum. *Dolor*, sic S. Doctor prosequitur, *quem bestiæ sentiunt, animarum etiam bestialium vim quamdam in suo genere mirabilem laudabilemque commendat. Hoc ipso enim satis apparet in regendis animandisque suis corporibus, quam sint appetentes unitatis. Quid est enim aliud dolor, nisi quidam sensus divisionis vel corruptionis impatiens?* Tertio ut nos talium dolorum in brutis contemplatores magis proficeremus in tam proficua nobis cognitione Creatoris. *Non appareret*, sic idem, *quantus inferioribus creaturis animalibus esset appetitus unitatis, nisi dolore bestiarum. Quod si non appareret, minus quam opus esset admoneremur ab illa ineffabili unitate Creatoris esse omnia ista constituta.* Quartum addo, ut nos tanto brutis perfectiores, ipsorumque dominio donati multi generis commodis per ipsa frueremur. Sic quæ animalia insidiantur aliis, ut canis lepori, accipiter avibus, præbent homini, qui omnibus dominatur, multi generis voluptates. Sic mors insectorum, quæ ab avibus præsertim vorantur, reddunt has magis jucundas nostris mensis. Sic per equos sub curru, & per boves sub aratro sudantes succurrimus nobis in omnibus, quæ ad vitam ipsam, ipsiusque solatium spectant. Quibus positis manifestum est ex hoc capite opus non esse in illa Cartesii, & Bougeantii opposita inter se commenta abire, quæ aliunde nullo pacto sustineri possunt.

93. Quarta pars propositionis, scilicet malum pœnæ potest Deus intendere etiam ut finem sic probatur cum Suarez (1). Malum pœnæ respectu caussæ illud inferentis est bonum, & quidem honestum, justa scilicet culpæ vindicta. Atqui bonum honestum potest intendi ut finis: ergo malum pœnæ potest Deus intendere ut finem. Majorem aperte asserit S. Augustinus dicens, (2) *Cum in pœnis est natura vitiosa, etiam hoc ibi bonum est, quod impunita non est; hoc enim est justum, & omne justum procul dubio bonum*, quibus similia alibi (3) etiam habet; eademque suadetur tum quia homi-

(1) Suar. Metaph. disp. 11. sec. 3. nu. 3. pag. 231.

(2) S. Aug. de Civit. li. 12. ca. 3. pag. 303.

(3) Id. in Psal. 32. enarr. 2. n. 2. pag. 189.

homines ipsi cum laude sunt authores pœnæ, quæ culpas vindicet: tum quia expresse habemus in S. Scriptura, (1) *Bona & mala, vita & mors a Deo sunt*, in quem locum dicit S. Augustinus apud Cornelium a Lapide, (2) *quæ duo non esse contraria profecto videt, quisquis ab operibus divinis Judicia divina discernit, quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud judicando plectere peccatorem*.

94. Quod autem malum pœnæ intendat Deus reipsa ut finem saltem aliquem respectu Damnatorum; nam finis ultimus omnium rerum est Gloria Dei, extra controversiam esse puto. Fuit quidem Kingius apud Wolfium (3), qui putavit pœnam æternam damnatorum intendi a Deo ad finem confirmandi bonos in sua electione. At si loquatur de Bonis jam beatis, hi sunt jam ex statu suæ Beatitatis tam confirmati in bono, ut certi sint se nunquam ab illo posse desciscere. Quare horum respectu nequit habere locum hujusmodi finis. Sin autem loquatur, ut conjecit Petrus Bayle apud eumdem Wolfium, de aliis novis creaturis rationalibus a Deo condendis post Universale Judicium, quibus identidem damnati apparituri sint, suamque miseriam manifestaturi, ut hoc modo illas confirment, & urgeant ad boni prosequutionem, hæ sunt hypotheses prorsus arbitrariæ.

95. Obiicitur contra hanc partem sic. Deum intendere quovis modo malum pœnæ æternæ non componitur cum ejus infinita bonitate: ergo non potest illud intendere.

Resp. nego antecedens. Ex eo enim, quod Bonitas Dei sit infinita, non infertur ipsam debere pugnare cum Sapientia, Justitia, & aliis Divinis Perfectionibus pariter infinitis. Bonitas Dei enituit maxima in producendis ex nihilo creaturis tantæ perfectionis, quantæ sunt intellectuales, quæ possunt ex suo arbitrio Legi suæ obtemperare, easdem ad hanc obedientiam alliciendo promissione præmii æterni, & certa pœnæ æternæ declaratione ab inobedientia deterrendo, & diuturna fortasse longanimitate dando ipsis incitamentum & spatium ad pœnitentiam. Eadem etiam enitet in

(1) Eccli. 11. v. 14.
(2) a Lapide ib.. pag. 285.
(3) VVol. Manich. sec. 3. nu. 43. pag. 523.

in ſincero etſi inefficaci amore in ipſas ſic æternum damnatas, quatenus nollet eas unquam commiſiſſe culpas illas, pro quibus eaſdem punit, quem amorem exprimit Scriptura deſcribens Deum lamentantem, dum pœnam etiam comminatur, (1) *Heu vindicabor de inimicis meis*, utpote facientem, ut alibi dicitur, (2) *opus alienum & peregrinum ab eo*: quemadmodum terreni judices damnant efficaciter reum, quia Juſtitia id exigit, etſi ſimul inefficaciter illum ament, quia vel humana indoles, vel amicitia id expoſcunt. Rurſus ſi Bonitati Dei non ſolum non repugnat indixiſſe pœnas æternas peccantibus contra ſua præcepta, quin immo illam commendat, quia ut ſæpe ait S.Jo. Chryſoſtomus (3), metu etiam gehennæ ad regnum nos cogit, curnam debet repugnare exequi in promeritos hujuſmodi comminationem? Hoc igitur nullo modo Dei Bonitati repugnat, quod aliunde exigitur ab ejuſdem Juſtitia Immutabilitate & Veracitate.

96. Aliqui auſi ſunt tantam vim concedere huic objectioni, ut eidem tamquam cuidam demonſtrationi innitentes negaverint æternitatem pœnarum pro illis creaturis, quæ in ſuis peccatis ſtatum viæ terminaverint, quod in Fide Catholica nefas eſt, ut Jo. Vincentius Patuzzi oſtendit in ſuo opere, *de futuro Impiorum ſtatu*, quod contra illos Veronæ edidit anno 1748. Habent hi præeuntem ſibi Origenem, ut communius dicitur, & aliqui citati a Wolfio (4) ex profeſſo contendunt, vel ſaltem hæreticos ignotos, qui hunc errorem in aliquibus ipſius libris inſeruerunt, ut multi referente Suarez (5) colligunt ex eo, quod contrarium ſæpe in aliis locis aperte ab ipſo doceri inveniatur. Et alii quidem negant reſurrectionem reproborum. At hæc aperte revelata eſt in Scripturis (6); & niſi dicant animas reproborum tandem in nihilum abituras, jam videntur in illis agnoſcere æternitatem potioris pœnæ, quæ in carentia Viſionis Dei conſiſtit.

(1) Iſa. ca. 1.
(2) Iſa. ca. 28.
(3) Chry. Hom. 23. in Gen.
Id. Hom. 16. in. 1. ad Timoth.
(4) VVolf. Manich. ſec. 3. nu 4. pag. 520.
(5) Suar. in 1. 2. tr. 5. diſp. 7. ſec. 3. nu. 4. pag. 423.
(6) Dan. 12. 2.
Joan. 5. 25.

Alii putant eos quidem resurrecturos, sed post aliquod tempus pœnarum, vel vi Divina in nihilum abituros, vel vi pœnarum fore omnino purgatos. Secundam hanc partem, quam jam olim S. Augustinus iterum iterumque (1) impugnaverat, Auctor quidam Anglus recentius amplexus est, contendens omnem pœnam pro quibusvis peccatis futuram temporariam. Quare Infernum damnatorum convertit in locum, ut ipse ait, purificationis, refugiens, credo, vocabulum Purgatorii, utpote adhibitum a Catholicis. Hujus systema secunda vice editum anno 1733. impugnant Trevoltiani (2), & fusiori opere Simartus, cujus synopsim iidem afferunt (3). Brevi certe illud evertitur ex eo, quod æternitatis pœnarum in damnatis habeatur aperta & frequens Revelatio Divina, nulli subjecta interpretationi post repetitas definitiones Sextæ Synodi actione II., Concilii Lateranensis (4), & Tridentini (5).

Alii statuunt Infernum Improborum consistere in sola exclusione a Visione Dei, remota omni alia perpessione. Sic Jaquelotius apud Wolfium (6) & Trevoltianos (7). At Scriptura graphice describit etiam pœnas sensuum.

Alii credunt damnatos fore similes illis mentecaptis, qui etiam in vinculis & carcere sibi plaudunt, & læti vegetant. Sic Kingius apud eumdem Wolfium (8). At Scriptura testatur damnatos sensuros suam miseriam, & de illa æternum dolituros acerbissime.

Alii tandem accipiunt Scripturas de Inferno, & pœnis ejus loquentes in sensu tantum comminatorio, non vero assertivo, atque hoc modo relinquunt locum arbitrio Dei illas pro suo libito terminandi. Sic olim illi, quos quamplurimos dixit esse S. Augustinus (9) eosdem confutans, quemadmodum deinde fecit & S. Thomas in additionibus ad tertiam

par-

(1) S. Aug. de Fide & operibus cap. 15. pag. 179.
Id de Civit. Dei li. 21. per plura capita.
(2) Memo. de Trev. an. 1735. art. 116. pag. 2395.
(3) Ibid. an. 1749. ar. 36. pag. 667. & art. 65. pag. 1021.
(4) c Firmiter. de Sum. Trinitate.
(5) Triden. sess. 6. ca. 14.
(6) VVolf. Manich. sec. 3. nu. 43. pag. 526.
(7) Mem. de Trev. anu. 1706. art. 86. pag. 1110.
(8) VVol. Manich. sec. 3. nu. 43. pag. 523.
(9) S. Aug. Enchi. ca. 112. pag. 238.

partem (1). Hos recentius ſequuti ſunt Stillingfleetus apud eumdem Wolſium (2), Henricus Morus, & Tillotſonus apud Pictetum (3), & Joannes Clericus iterum iterumque (4). At licentia eſt in hujuſmodi interpretatione exploſa a communi ſenſu Eccleſiæ Catholicæ, quæ negat accipi poſſe conditionate, quæ S. Scriptura ſatis aperte ſignificat accipienda eſſe ut abſolute pronunciata, præſertim cum adſint in hac ipſa æternitate pœnarum aliquæ etiam a nobis intelligibiles rationes.

97. Prima ſatis communis inter Theologos eſt, quod peccatum grave, quatenus offenſa Dei infinitæ Bonitatis, habeat malitiam quamdam infinitam, cui proinde convenit pœna extenſive ſaltem infinita, quam rationem fuſe declarat etiam ex Heterodoxis Pictetus (5).

Secunda eſt, quia homo peccans & moriens ſine retractatione peccati præſefert deliberatam voluntatem nunquam deſiſtendi a peccando: profecto in peccato non retractato moriens, ſecum illud defert, & conſequenter pœnam illi ſociam: & quia illud æternum eſt, hæc etiam juſtiſſime æterna eſt. S. Auguſtinus rationem hanc probavit dicens, (6) *æterna ſupplicia remetiuntur, ut quia æternam voluit habere peccati perfruitionem, æternam vindictæ inveniat ſeveritatem.*

Tertia eſt, quia talis pœna accidit illis de ea conſciis, quam Deus ipſis prædixit, ſic volens continere in officio ſuas creaturas, dum mortalem vitam ducant, promittens e contrario bene viventibus præmium æternum. Tertia hæc ratio prima eſt apud Suarez (7), qui non ſolum ſingulas jam allatas confirmat ex doctrina Patrum, ſed etiam objectiones aliquas diluit, quæ ex ipſis Patribus producuntur.

98. I. Inſtatur. In idea Juſtitiæ & Bonitatis Dei non continetur idea punitionis æternæ: ergo vel Deus non puniet

(1) S. Thom. addit. qu. ulti. ar. 3. ad 3. pag. 634.
(2) VVol. Manich. ſec. 3. nu. 43. pag. 525.
(3) Pict. cont. l' Indiffer. des Relig. cha. 17. pag. 308.
(4) Clerc. Parrhaſiana. tom. 1. pag. 311. Id. Bibl. ſelec. tom. 8.
(5) Pic. cont. l' Indiff. des Relig. cha. 7. & ſeq. pag. 96.
(6) S. Aug. li. 6. quæſt. contra Pagan. qu. 4. nu. 27. pag. 283.
(7) Sua. in 1. 2. tr. 5. diſp. 7. ſec. 3.

niet in æternum, vel ipse non est pœnæ æternæ author.

Resp. cum Trevoltianis (1) nego antecedens, & multiplex ipsius suppositum. Imprimis quod ulla sit creatura, quæ habeat ideam completam ullius perfectionis Divinæ, ut possit decernere, quid cum illa componatur, aut ab illa repugnet. Deinde quod idea Justitiæ Dei non posit componi cum damnatione ad æternam pœnam creaturæ, quæ cum absoluta libertate trangressa est Divinam Legem sibi indictam cum aperta comminatione hujusmodi pœnæ contra inobedientes. Tandem quod adsit sensus communis, qui excludat ab idea Dei æternam de improbis punitionem. Certe de Deo cogitans Apostolus exclamavit, O *altitudo*! & quivis hominum, qui paulum sapiat, illum imitatur. Bayles apud eosdem Trevoltianos (2) retorquet argumentum sic. Si idea Bonitatis Dei excludit æternam suarum creaturarum punitionem, excludit etiam temporalem diuturnam: sed per Adversarios excludit æternam: ergo etiam temporalem diuturnam, quam tamen ipsi excludi nolunt.

99. II. Instatur. Homines etiam crudeles in alios sibi inimicos, remittunt tandem odium contra illos, quos vident jam laceros & anhelantes: ergo a fortiori Deus infinite bonus in se, & hominum amantissimus remitteret æternæ & acerbissimæ pœnæ rigorem, quæ sequitur culpam, si ipse esset illius author.

Resp. concedo antecedens, & nego consequentiam, cujus discrimen ab antecedenti, quod fuse exponit Rogaccius (3), est primo, quia Deus non ex aliqua animi perturbatione, aut cæco vindictæ impetu, nec inscius sequuturæ qualitatis & quantitatis dolorum, sicuti accidit in hominibus, sed ex placido tranquilloque Justitiæ amore irrogat pœnam, illam volens determinate, & sciens perfectissime, totam ejus qualitatem pro primo ipso instanti, & tota successiva æternitate. Brevius dicam, illud antecedens est verum, quia in homine intervenit passio, quæ variabilis est, at

(1) Mem. de Trev. ann. 1735. art. 116. pag. 2400.

(2) Ibid. an. 1749. pag. 679.

(3) Roga. Uno necess. par. 1. ca. 26. nu. 4. pag. 648.

at illa consequentia est nulla, quia in Deo habet locum sola ratio, quæ eadem semper est. Quare de Deo dicitur: (1) *Justitia tua, justitia in æternum*. Secundo, quia homo, qui punit, & ille, qui subit pœnam, cum conveniant in eodem naturæ infimo genere, facile tandem in puniente excitatur ille, qui dicitur sensus humanitatis propter hanc ipsam in natura convenientiam, unde oritur, qui animum punientis immutat. At Deus puniens, & homo peccator subditus pœnæ, sunt naturæ inter se tam oppositæ, quam opposita sunt Justitia & Iniquitas. Quare sicuti intelligitur, quod homo puniens ut ita dicam viperam, quæ sibi morsum intentavit, non flectatur unquam a quavis diuturna etiam demonstratione doloris hujus bestiæ, quia longe distant in natura, ita similiter nemo admirari potest, quod Deus puniens peccatorem unquam immutet suum rigorem, etiamsi intueatur gravissimos ipsius cruciatus, quia vera datur oppositio inter Deum, & illum hominem, qui cum per Gratiam in honore esset, per culpam comparatur jumentis, quia similis factus est illis.

100. Quinta propositionis pars, Deum non intendere respectu hominum in hac vita mala pœnæ, tamquam finem, sed tamquam medium ad alia bona, est doctrina non solum SS. Patrum, sed etiam Ethnicorum Philosophorum. Ex Philosophis Platonis sunt hæc verba: (2) *quod miseri sint, qui pœnas pendunt, sitque Deus qui sic affligit, poetam dicere non est permittendum. Sed si diceret malos homines, utpote miseros pœnis egere, easque solventes a Deo juvari, permittendum*. Ex Patribus S. Ambrosius in morte hominis, malo omnium maximo inter naturalia, tot invenit bona, ut librum conscripserit *de Bono Mortis*. S. Augustini celebris est sententia, quod, (3) *Deus cum sit summe bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo Omnipotens, & Bonus, ut benefaceret etiam de malo*. Similia habet Damascenus (4), quæ illustrat exemplis Jobi

(1) Psal. 118.
(2) Pla. lib. 2. de Repub. circa finem. pag. 319.
(3) Aug. Ench. ca. 11. nu. 3. pag. 199.
(4) Dam. lib. 2. de Fide, ca. 29. pag. 197.

Jobi afflicti, ut ejus virtus eluceret: cæci a nativitate, ut opera Dei in illo apparerent: Martyrum, ut illorum cruciatus ipsis gloriæ, & Ecclesiæ essent semen Christianorum: Crucis demum Christi, ut salus Mundo afferretur. Illustre ejusdem propositi argumentum & instar demonstrationis habemus in stimulis conscientiæ hominem de pravis quibusque actis redarguentis. Hi mala sunt atrocissima, quæ totum hominem percellunt juxta illud, (1) *Tribulatio & angustia in omnem animam operantem malum*, quod integro tractatu pro dignitate exponit Alphonsus de Sarasa (2). Sed quid clarius, quod hæc velit Deus in hac vita non tam per modum pœnæ peccati, quam per modum medicamenti, quod nos disponat ad illud ocius expellendum, & ab ulteriori in posterum lapsu removeat, semel quod advertamus hujusmodi stimulos acriores esse circa carnis vitia, quam circa alia in se graviora ceteroquin scelera, ut gravis detractionis, vindictæ, blasphemiæ; quia scilicet in his minor est inclinatio & impetus appetitus, & minus proinde prolapsionis periculum, quam in illis.

Placet rem ulterius aliis etiam propositis sensibilibus malis declarare. Mala quidem sibi propria habent singulæ ætates hominum, infantia præsertim & senectus: sed eadem possunt a Deo intendi propter illa bona, quæ propria pariter sunt singulis; Nam (3) *habet*, inquit Augustinus, *decorem suum in singulis quibusque hominibus singula quæque ætas ab infantia usque ad senectutem ... Absurdus est, qui juvenilem tantum ætatem vellet esse in homine temporibus subdito; invideret enim cæteris pulchritudinibus, quæ cæteris ætatibus vices atque ordinem gerunt*. Mala sunt morbi, & mors parvulorum, sed ut observant Interpretes in illud, (4) *Ego sum Dominus visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem*, ex his proveniunt hæc bona, quæ Deus intendit, ut reducatur iniquitas ad aliquam æquitatem, ut exemplum habeant alii, quo vel corrigantur,

(1) Ad Rom. 2. v. 9.

(2) Saras. Ars gaudendi par. 2. tr. 10. pag. 288.

(3) Au. li. 83. qu. 44. pag. 16.

(4) Exod. 20.

tur, vel coerceantur; & generalius Augustinus dicit hac via, (1) *Duritiam majorum contundi, aut exerceri Fidem, aut Misericordiam probari*: quatenus hoc modo Deus vel impedit illorum æternum cruciatum, vel iis largitur cœlestem beatitudinem, quam, si viverent, prævisi fuerunt non consequuturi, quod valet de parvulis decedentibus post baptismum. Malum intellectus maximum est error: at quam sæpe ille sit non solum utilis, sed etiam necessarius ad vitam hominis, variis post eumdem S.Doctorem (2) illustrari posset exemplis. Quid dicam de fame siti & doloribus? Mala hæc sunt, prout referuntur ad hominem, quem lædunt: bona autem sunt, prout referuntur vel ad animam hominis, quam monent, ut caveat a dissolutione corporis, cui coniungitur, vel ad totam hominum societatem, cujus conservatio & vigor dependet ab artibus & studiis, quibus singuli opportune se dedunt, ut a se famem & sitim depellant, & vitam tueantur. Quod etsi nemo faciat sine labore, est tamen cum ipso labore conjuncta multiplex utilitas & jucunditas, tum in ipso exercitio, quod est conforme naturæ nostræ activæ, quæ abhorret ab otio, utpote quod vires animi & corporis corrumpit, tum in aliis laboris fructibus.

Lactantius, & deinde Derhamus (3) illud etiam observant bonum ex malis, quibus expositi sumus provenire, exercitium scilicet rationis humanæ, quæ ad essentiam hominis pertinet, quod non exiguum est, ubi proposita æque sunt in medio tum bona tum mala: (4) *Propositis*, inquit Lactantius, *bonis malisque tum demum opus suum peragit sapientia... Itaque propter exiguum compendium sublatorum malorum maximo bono careremus*. Non placuit Petro Bayle apud Wolfium (5) hæc opinio, sive sententia, quia illam consideravit tamquam unicam & præcipuam rationem, quæ afferatur in quæstione, quare Deus voluerit mala hominis naturalia, quod non est verum, cum sit illa potior, quod ea velit in ipsius punitionem. Quando alia bona desint redun-

(1) S. Aug. de lib. arbit. lib. 3. cap. 23. pag 271.
(2) S.Aug. Enchir. ca.17. pag.201.
(3) Derh. Physico-Theol. b. 2. cha. 6. pag. 55.
(4) Lact. de Ira Dei ca.14. pag.275.
(5) VVolf.Manich. sec.3.nu.14.pag.374.

dundantia ex his malis, hæc certe non desunt, quod eadem nos purgent a contractis culpæ reatibus, retrahant a novis sceleribus, fidelitatem nostram in Deum probent, & extollant ad cœlestes promissiones procurandas. Hoc ipsum sufficienter expressit Lactantius, qui propter hanc etiam caussam injuste confutatur a Bayle, quasi nomine sapientiæ intellexerit illam solum, per quam a brutis & infantibus distinguimur, cum tamen ibidem addat: *Sapientia etiam facit, ut etiam Deum cognoscamus, & per eam cognitionem immortalitatem assequamur*. Sed clarius S. Augustinus (1) *His*, inquit, *vel punimur, vel exercemur, vel terremur, ut non vitam istam multis periculis & laboribus subditam, sed aliam meliorem, ubi securitas summa est, diligamus, desideremus, & comparemus*. Quæ bona sacri Oratores in anniversariis Quadragesimæ concionibus agentes de Tribulationibus eloquenter declarant. Quare mala hæc Physica, sicut etiam Metaphysica dixit Leibnitius (2) *fieri bona subsidiata, tamquam media ad majora bona*, pro iis scilicet, qui illis sic uti noverint.

101. Hinc etiam luculenta patet commendatio Bonitatis Divinæ contra illos, qui ex malis, quibus in hac vita homines afficiuntur, vel de illa dubitant, vel cum Tacito apud Genuensem dicunt, (3) *Non esse Deo curæ felicitatem nostram, esse miseriam*: Genuensis quidem brevius credidit querulos istos & blasphemos se obruisse negando mala hominis naturalia esse mala: (4) *quæ* inquit, *hominibus accidere videntur mala, hæc mala non sunt, nisi præsente sensatione æstimata, sed bona*, & alibi loquens de malis pariter hominum ait, (5) *Physica mala, si attente expendantur, realia sunt bona*. At fieri non potest, ut hoc modo illi agnoscant se errasse, sed sibi actu afflictis & gementibus illudi clamabunt, vel importune obtrudi ridenda illa Zenonis effata, qui cum solam virtutem aut sapientiam statueret esse bonum, & omne

(1) Aug. de Gen. cont. Manich. lib. 1. cap. 16.

(2) Leib. Causa Dei ad finem Theodic. num. 35. pag. 13.

(3) Gen. Elem. Metaph. par. 3. Appen. ad ca. 4. §. 12. pag. 195.

(4) Id. Ibid. §. 8. pag. 191.

(5) Id. Elem. Met. tom. 4. de Princip. Legis cap. 3. §. 2. pag. 19.

omne æquivalenter bonum, dicebat apud Tullium (1) *sapientes esse, si distortissimi sint, formosos: si mendicissimi, divites: si servitutem serviant, reges*. Itaque negari illis nequit esse vera ipsorum mala, calamitates morbos dolores & alia, quibuscum conflictantur: (2) *Utique*, sic Augustinus, *supplicia patientibus mala sunt*: & alibi loquens de morte, quæ cum primis hominibus contigerit propter peccatum, contigit deinde Martyribus propter sanctitatem, dicit hoc non ideo evenire, (3) *quia mors bonum aliquod facta est, quæ antea malum fuit, sed tantam Deus Fidei præstitit gratiam, ut mors, quam vitæ constat esse contrariam, instrumentum fieret, per quod transiretur in vitam*. Cum igitur hoc illis negandum non sit, monendi simul sunt, illa mala, si sapiant, esse media ad illorum futuram felicitatem. Et tametsi, quatenus hujusmodi media sunt, dici possint bona, addendum tamen, esse illis bona in sensu morali, in eo genere boni, quod utile dicitur: non vero dici absolute possunt bona, quæ sentimus esse physica mala; Hoc enim esset confundere omnem sermonem, nec ubi opus est distinguere bonum in se a bono ad alterum. Utique quod non est in se bonum, potest esse utile, seu bonum ad alterum. Sic medicina amara, & medica combustio corporis sunt utilia ad sanitatem, at non sunt bonum in se, cum certe non sint delectabilia, nec pertineant ad bonum honestum. Et simili modo mala nostra physica repugnat dici bona, quo nomine venit bonum in se, quod est vel honestum, vel delectabile, sed vere dicuntur utilia.

102. I. Objicit Bayles (4). Magis conforme esset infinitæ Bonitati Creatoris, si hominibus suis creaturis a die creationis felicitatem largiretur, & in ea conservaret in perpetuum, quam quod prius illis immittat mala innumera in hac vita, etsi eo fine, ut sint media ad alia ipsorum bona, ut vitæ innocentiam, & cumulatiorem in Cœlis felicitatem; Nam ex duobus Principibus ille majorem habet bonitatem

(1) Tull. pro Murena.
(2) S. Aug. de lib. arbi. li. 1. ca. 1. nu. 1. pag. 569.
(3) Id. de Civitat. lib. 13. cap. 4. & 5. pag. 328.
(4) Bay. Dict. art. Pauliciens.

tatem & benevolentiam in subditos, qui continuo eos conservat in abundantia, quam ille, qui eos a situ & squallore erigit, postquam aliquamdiu voluit in eo computrescere: ergo dici non potest Deum mala hominibus in hac vita tribuere, etsi eo fine, ut sint media ad alia bona.

Respondeo, nego antecedens. Nam bonitas Creatoris est bonitas, quæ debet componi cum cæteris ipsius Creatoris perfectionibus, inter quas est Libertas ab omni necessitate quicquam extra se agendi vel non agendi. Per hujusmodi libertatem determinat Deus unam pro libito suo mensuram beneficii, quam largiatur potius quam aliam. Consideratio Libertatis Divinæ nequit negligi, aliter facta hypothesi, quod Deus dedisset nobis felicitatem ab ipso primo die Creationis, posset adhuc quis objicere non esse conforme Bonitati Divinæ, quod majorem non dederit. Quare patet vanitas & absurditas antecedentis.

Venio ad probationem. Hæc imprimis non est ad rem; Nam contrarium est institutioni Principis terreni non procurare subditorum felicitatem, quod si faciat, ut argumentum videtur indicare, quia sibi jucundum est intueri afflictos, & audire lamentantes, jam prodit se indolis crudelis & malevolæ. At non reddi a Creatore in hac vita felices homines præditos libertate ad bonum & malum, non est contra rationem creatoris. Deinde cum Picteto (1) reformatur etiam exemplum in rem nostram sic: Princeps, qui sinat subditos inopia premi, ut illos puniat de abusu ipsorum bonorum, eaque norint pluris æstimare, non est crudelis, sed amans subditorum ad instar Patris, qui Filium sinat labi in miseriam, ut eum a perditis moribus revocet: ergo major etiam infertur Bonitas Dei in homines ex malis, quæ toleramus in hac vita; quippe certi sumus hoc non esse, nisi ex rationibus sapientissimis & plenis benevolentiæ erga nos.

103. II. Objicitur. Scriptum est, (2) *Deus mortem non fecit*. Et *Deus* (3) *creavit hominem inexterminabilem*: ergo

(1) Pict. cont. l'Indiff. ch. 10. pag. 136.
(2) Sap. 1. v. 13.
(3) Sap. 2. v. 23.

ergo Deus non est caussa mali naturalis hominis.

Resp. conc. antecedens, & dist. consequens. Deus non est causa mali naturalis hominis neque ex primaria, neque ex ultima intentione, conc. consequentiam: aliter, nego illam. Primaria intentio mortis & mali naturalis hominum fuisset in Deo, quando mala hæc nobis inflicta non supponerent culpam; eademque fuisset ultima intentio, si ea mala etiam sub ratione pœnæ intendisset ut finem, non vero ut media ad alia bona. In hoc sensu scriptum est, *Deus mortem non fecit*. Sed cum reipsa mors & reliqua mala hominum sint pœna præsuppositæ culpæ (§.37.), & Deus hæc intenderit, ut media ad alia bona, hinc etsi dici ea non possint esse nec ex primaria, nec ex ultima intentione Dei, negari tamen non potest esse a Deo, quia scriptum est pariter, *Vita & mors a Domino Deo*, ut notat S. Augustinus (1).

104. III. Objicitur. Bonum quod dicitur provenire a morbis & doloribus, incumbendi scilicet in conservationem sui, poterat æque bene haberi, vel per claram cognitionem periculi mortis, vel per diminutionem voluptatis, qua prius fruebamur, vel per jucundum remedii desiderium, quod nos urgeret ad illud conquirendum eodem modo, ac nunc facimus per tristem dolorum experientiam. Quid quod poterat Deus efficere, ut illæ ipsæ impressiones, quæ nunc nobis sunt doloris caussa, essent caussa voluptatis: ergo hæc saltem mala pœnæ Deus intendit ut finem, non intendit ut medium ad alia bona.

Resp. primo, permitto antecedens, & nego consequentiam. Nam quoties conceditur ex illis haberi aliquod aliud bonum, toties fit planum potuisse illa intendi a Deo, ut medium ad bonum, non ut finem. Deinde præter illud bonum excitandi nos ad conservationem vitæ mediis illis malis naturalibus, sunt etiam alia potiora bona, ut satisfactio pro peccatis, & ea omnia, quæ respiciunt acquisitionem Beatitudinis.

Resp. secundo cum Hooke (2), nego antecedens. Nam

 clara

(1) S. Aug. conc. Julian. lib. 5. cap. 9. num. 36. pag. 648.

(2) Hook. Princ. Relig. tom. 1. part. 1. sec. 3. ar. 20. pag. 360.

clara illa cognitio periculi mortis vel dicitur debuiſſe conjungi cum mortis averſione, & metu, jamque habetur triſtitia animi, quæ niſi par ſit in ſua vi illi, quam dolores producunt, fruſtrabitur effectu, cum non raro accidat, ut ne vis quidem dolorum ingruentium arceat nos ab iis voluptatibus, quæ illorum ſunt certa cauſſa. Vel dicitur debere eſſe ſejunctam cognitionem illam ab omni triſtitia, jamque non urgebit ad vitandum periculum. Similiter illa diminutio voluptatis importuna oſtenditur ad finem, contra id quod putavit Leibnitius, & Bayles apud ipſum (1), quia vel eſſet majus malum, quam ſenſatio dolorifera, quemadmodum majus malum haberetur privari ſenſu vel viſus, vel auditus, & inde ortis oblectamentis, ut mederemur effectibus, quos vel oculorum vel aurium morbi minantur, jamque proponitur ad effugiendum unum incommodum aliud gravius incommodum: Vel eſſet minus malum, jamque eſſet medium inefficax ad finem intentum. Contra tertium de illo deſiderio, quod jucunde nos excitaret ad cavendam mortem, dico nullum haberi in hujuſmodi verbis ſenſum; Semel enim, quod in eo deſiderio habeatur quædam jucunditas, homo eâdem fruetur, & deſiderans remedium ſeu vitam, mortem reipſa expetet. Quod tandem additur de Voluptate, quæ naſceretur ex iis, quæ nunc ſunt dolorum cauſa, hoc quidem cogitavit Bayles apud Trevoltianos (2), qui proinde vellet, ut fuſtis percuſſio, ignis vehementia, beſtiarum voracitas, & ſimilia hominibus voluptatem afferrent. Sed quis non videt; hoc poſito actum jamdudum fore de toto genere humano, quod cum avidum ſit voluptatis, in hanc ipſius novam ſpeciem, ſui ſcilicet contuſionem lacerationem deſtructionem convolans, ſeipſum jam olim penitus confeciſſet.

105. IV. Objicitur. Homo etſi præſtantiſſimum omnium animalium ingreditur Mundum debilis nudus inermis ignorans contra id, quod accidit beſtiis, quæ robuſtæ ſtatim ſe produnt, quantum ſatis eſt ad motum ſpontaneum: veſtitæ aliæ

(1) Leibn. Eſſai de Theod. par.3.n 342. pag. 533.
Id. Ibid. num. 354. pag. 548.

(2) Memoir. de Trev. ann. 1706. ar.57. pag. 770.

aliæ pennis, aliæ pellibus: armatæ aliæ unguibus, aliæ cornibus: & omnes sufficienti cognitione instructæ eorum, quæ pertinent ad sui conservationem. Præclare de illis dicit Tullius, (1) *Contra metum & vim suis se armis quæque defendit: cornibus Tauri, Apri dentibus, morsu Leones: aliæ fuga se, aliæ occultatione tutantur, atramenti effusione sepiæ, torpore Torpedines: multæ etiam insectantes odoris intolerabilis fœditate depellunt*. Idem autem homo in eodem Mundo brevi vivens repletur multis miseriis, quarum, inquit Augustinus, (2) *quando plorabat nascens, Propheta erat*. Atqui facere Deum hujus hominum vitæ auctorem, est facere Ens, cujus natura Bonitas, libere creans infelices, qui suam infelicitatem sentiant, & doleant, quod nequit intelligi, & apertam contradictionem videtur importare: ergo.

Resp. conc. majorem, & nego imprimis suppositum minoris, Deus enim genus humanum non subdidit morti, & miseriis in prima ipsius creatione: sed hæc sunt pœna pro peccato primi hominis, eidem a sua creatione apertissime a Deo indicta; quod cum transfundatur in omnes ipsius posteros, utpote totidem quasi ramos unius ejusdemque arboris jam vitiatæ, æquum est illius etiam pœnas subeant. Quæ urgent Increduli apud Voltairem (3), militant contra veritatem Dogmatis Catholici de Peccato Originali, quibus respondent Theologi Polemici, ut Bellarminus (4).

Deinde ad eamdem minorem dico cum Muratorio (5), pro infantiæ & adolescentiæ tempore Deum in singulari amore indito genitoribus erga suos liberos omnibus abunde consuluisse: pro reliquo vero vitæ tempore dico cum Plutarcho (6), & qui luculentius de hoc differit, Pallavicino (7), in anima rationali, qua singuli præditi sumus, datam esse clavem quodammodo, qua illi sibi mille aperiant thesauros, unde omnia sibi comparent, quæ ad victum, vestitum, tutelam, conservationem, & oblectamentum sui per-

(1) Tulli. de Nat. Deor. lib. 2.
(2) S. Aug. de Verbis Apostoli serm. 167. alias 24. ca. 1. num. 1. pag. 803.
(3) Voltai. Oeuvres. tomo 6. Metaph. cha. 1. §. c'est la. pag. 23.
(4) Bellar. de Amiss. Grat. ca. 10. p. 225.
(5) Murator. Filosof. Moral. ca. 7. p. 73.
(6) Plutarch. de Fortuna. pag. 63.
(7) Pallavi. del Bene. lib. 3. cap. 20. pag. 377.

pertinent. Quemadmodum qui abundantem pecuniæ vim dat servo, cui iter aliquod committit, dicitur in ea pecunia eidem providisse de equis, de curru, de hospitio, de commeatu, de omnibus denique ad iter commode complendum necessariis. Derhamus (1) distinctius ostendit querelam de negato nobis indumento aliquo vel plumarum, vel pilorum, vel vellerum esse propriam hominis, qui statum suum nec naturalem nec politicum capax est cognoscendi. Pro statu enim hominis naturali convenientius illi fuit, ut sibi ipse construeret vestes; Sic enim in regione eadem perpetuo habitare potest, nec cogitur pro diversis anni temporibus alio transmigrare, sicuti faciunt bruta: Sic pro arbitrio potest in diversis terræ locis vitam ducere,& variis se exercitamentis applicare,quæ omnia integumentum aliquod sibi congenitum perpetuo impediret: Sic facilius potest necessariam sibi ad commodius & salubrius vivendum munditiem obtinere. Pro statu autem politico homo tam opportune nascitur imparatus a vestibus, ut si fingas illum nasci vestitum, evanescet statim idea Reipublicæ humanæ, quæ coaelescit ex diversis hominum ordinibus artibus & officiis, quæ nulla jam erunt commutata Republica in verum animalium armentum.

106. Quod pertinet ad negatam nobis armaturam aliquam naturalem, Galenus sic respondet, (2) *Homini manus datæ sunt, instrumentum ad omnes artes necessarium, paci non minus, quam bello idoneum. Non igitur indiguit cornu sibi innato, cum meliora cornibus arma manibus, quandocunque volet, possit accipere; Etenim ensis & hasta majora sunt arma, & ad incidendum promptiora: neque cornu, neque ungulæ quicquam nisi cominus agere possunt, hominum vero arma eminus juxta ac cominus agunt: telum quidem & sagitta magis quam cornua. Non igitur est nudus, neque inermis, sed ipsi est thorax ferreus, quandocunque libet, omnibus coriis difficilius sauciatu organum, nec thorax solum, sed & domus, & murus, & turris.*

107. Quod

(1) Derham. Physico-Theol. B. 4. (2) Galen. de Usu part. li. 1. ca. 2. pag. 218.

107. Quod pertinet ad limites magnitudinis, roboris & vitæ humanæ anguſtioris illis, quos videmus conceſſos Elephantis & Cornicibus, idem Derhamus (1) reſpondet, querulos iſtos non videre incommoda, quæ ex eorum augmento redundarent, quod nimirum deeſſet nobis terra habitabilis, nec poſſent ex ipſa haberi, prout nunc eſt, ſufficientia inſtrumenta & tutamen generis humani. Quare neceſſe eſt querantur ſimul de terra hac a Deo creata cum hac limitatione, quod ſtulte fieret, quoniam haberet ſemper locum nova ex eadem ratione querela, quacunque poſita terræ amplitudine. Lucretius cum ſimilem objectionem ſic propoſuerit (2)

Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire, & magnos manibus divellere montes,
Multaque vivendo vitalia vincere ſæcla?

Reſpondit hoc fieri non potuiſſe, quia materia, quam vult eſſe æternam & a ſe, non ſuppetebat ad hæc omnia, quæ eſt Atheiſtica reſponſio.

108. Quod tandem pertinet ad miſerias vitæ ſocias, dico Deum non creaſſe nos, ut infelicitatem hujus vitæ dumtaxat experiamur, ſed ut præparemur ad obtinendam æternam felicitatem per illius tolerantiam, conjunctam cum obedientia ipſius præceptis, quam faciliorem hæc vitæ incommoda reddunt, dum ſuperbiam deprimunt, a vitiis retrahunt, & ardentius beatitatis deſiderium in nobis accendunt, quæ luculenter exponit huic objectioni reſpondens Benedictus Rogacci (3). Quare ſi eſſet ſtultitia dicit Voltaire (4) in illo, qui negaret exiſtentiam ſui Creatoris, propterea quod uno aut altero minuto temporis capite vel pedibus laboraverit intra centum vitæ feliciſſimæ annos, quanto major dicenda eſt ſtultitia impiorum, qui audent de Dei Bonitate dubitare propter eas vitæ temporalis ærumnas, quæ comparatione Beatitatis æternæ, quam Deus nobis comparavit, nihil ſunt, & quæ rurſus habent rationem medii ad illius certiorem conſequutionem.

109. In-

(1) Derh. Phyſico-Theol. B. 5. cha. 4. pag. 289.

(2) Lucr. de Rerum Natur li. 1. pag. 37.

(3) Rogac. Uno neceſſ. par. 1. cap. 25. a num. 8. pag. 620.

(4) Volta. Metaph. cha. 1. 6. On repond. pag. 24.

109. Inſtatur. Saltem mala illa, quæ directe nos retrahunt ab acquiſitione Beatitatis noſtræ æternæ, & nomine amiſſionis Juſtitiæ originalis veniunt, nequeunt ullo modo eſſe a Deo; Nam ea urgent in peccata & damnationem: ergo non apparet, quomodo Deus poſſit per illa intendere aliquod bonum.

Reſp. Nego aſſumptum. Ad probationem diſtinguo antecedens: Urgent in peccata & damnationem ita ut ſimul urgeant in actus virtutis, & majorem beatitatem, ſi deſidioſi non ſumus, & Dei auxilium imploramus, quod efficax daturum ſe promiſit illud *pie & perſeveranter*, ut notat S.Thomas (1), petentibus, conc. antecedens, aliter nego antecedens, & conſequentiam. Igitur amiſſio Originalis Juſtitiæ induxit quidem rebellionem concupiſcentiæ, per quam indeliberatæ incitationes, & appetitus in malum frequenter nos perturbant: at in illis nondum eſt peccatum ullum proprie tale, ut luculenter oſtendit Suarez (2), iiſque qui ſalutis ſuæ ſollicitus eſt, utitur ad virtutem humilitatis altius in ſe figendam, quæ eſt radix omnium virtutum. Eademque intulit etiam nobis neceſſitatem continuæ vigilantiæ, & dimicationis; in quo habetur volenti ſeges palmarum.

Propositio II.

110. Creaturæ poſſunt eſſe cauſſæ phyſicæ particulares mali proprie talis: atque quæ ſunt cauſſæ non liberæ ſed imperfectæ, hoc eſt habentes malum aliquod naturale producunt effectum naturaliter malum de conſequenti, non per ſe: quæ ſunt cauſſæ non liberæ & perfectæ, hoc eſt non habentes malum ullum metaphyſicum, ſi non producunt effectum ſine ullo malo naturali, provenit ex aliquo ipſis extrinſeco impedimento: quæ tandem ſunt cauſſæ liberæ, ſi producant effectum cum aliquo malo naturali, cum poſſent producere ſine illo, malum hoc provenit ex domi-

(1) S. Thom. 2. 2. queſt. 83. art. 16. O. pag. 199.

(2) Suar. in 1. 2. tract. 5. diſp. 9. ſec. 2. num. 9. pag. 435.

dominio, quod illæ habent in suos actus: atque si debuissent effectum illum sine eo malo producere, jam hoc malum respectu effectus naturale, est respectu caussæ malum morale: quale pariter est omnis ipsius effectus etiam non malus naturaliter, quo nomine intelligitur etiam omissio, utpote effectus quidam negativus, si producatur ab ipsa, cum deberet eum non producere.

III. Probatur prima pars. Creaturæ possunt esse caussæ physicæ particulares aliquorum effectuum: Sed hi effectus possunt habere malum aliquod proprie tale; nam possunt carere perfectione illa, quæ ipsis debita esset: ergo creaturæ possunt esse caussæ physicæ particulares mali proprie talis. Veritatem majoris ex professo propugnavi in Dissertatione, *de Caussa efficiente*, contra Occasionalistas, illorum objectiones singillatim excutiens, & refellens: quibus addo, quod pro Occasionalismo proximè proposuit, qui meam illam dissertationem in Nunciis Literariis Europæ Parisiis editis ad annum 1765 improbavit: *Hypothesis*, inquit (1) *Occasionalismi vel nullam involvit contradictionem, vel hæc in quovis systemate invenitur, ... nisi quis velit negare omnem speciem concursus etiam simultanei, quod repugnat sanæ Theologiæ*: Ergo cum Occasionalismus subsistat, non probatur, creaturas ullius effectus esse caussas physicas.

Resp. nego antecedens, cum adjuncta ibidem per modum probationis assertione, quod scilicet, qui admittit simultaneum Dei concursum ad singulas creaturarum actiones incidat in similes difficultates, quibus Occasionalismus etiam de contradictione evincitur. Objicienti visa fuit certa sua objectio: saltem nihil addit, ut eam suadeat, fortasse quia jam olim Petrus Bayles pronunciavit nullas esse difficultates, quæ contra Occasionalismum producuntur, quandoquidem (2) *eædem non minus valent contra systema de Concursu prædeterminante aut simultaneo*. Sed mihi quidem videtur, ne debuisse quidem aut venire illi in mentem, aut ab alio jam objecta recipi & approbari; Etenim

ipsu-

(1) Gazette Litterarie tome 4.6. Fevrier. pag. 281.

(2) Bayl. Tom. 3. Resp. ad quest. prov. pag. 1296.

ipsummet vocabulum concursus simultanei nullum eidem locum permittit. Si enim concursus Dei est simultaneus, jam excluditur omnis actus creaturæ, aut determinatio voluntatis creatæ ante concursum ipsius Dei, & simili modo concursus Dei actualis ante ipsum actum liberum creaturæ. Bene Suarez, qui hoc accuratius exponit, concludit: (1) *Proprie loquendo neque Deus influit, quia Voluntas se determinat, sed quia ipse voluit, & ita decrevit; quamvis conditio, sine qua non influeret ad hunc actum, sit cooperatio ipsius voluntatis: neque e contra voluntas se determinat, quia Deus influit, sed quia potest & vult, quamvis dependenter a Divino influxu*.

112. Probatur secunda pars. Caussæ non liberæ, sed imperfectæ agunt per suam virtutem, quæ est perfectio, non vero per intrinsecam deficientiam, quæ est imperfectio, & proinde utpote negatio, nequit esse caussa ullius effectus: ergo effectus quatenus est ab agente caussa non libera non est malus naturaliter, sed solum quatenus est a causa intrinsece deficiente, malus est; sed hoc significat, effectum illum esse respectu suæ caussæ malum naturale de consequenti, & non per se: ergo caussæ non liberæ, sed imperfectæ producunt effectum naturaliter malum de consequenti, & non per se. Ita claudicatio est effectus naturaliter malus productus a virtute motiva instrumentali tibiæ, quæ solum de consequenti illam producit, cum vis illa exerat se ad producendum motum, qui quatenus est motus claudicans, sequitur ex tibia, qua deficiens est, non qua efficiens.

113. Probatur tertia pars. Caussa non libera, quæ habet in se malum metaphysicum dumtaxat (§.6.), agit, quantum potest: ergo effectus ipsius ex parte caussæ non potest esse nisi cum omni perfectione sibi debita: ergo siquam habet effectus ille privationem alicujus perfectionis provenit ex extrinseco impedimento, quale esset materia non satis disposita, medium resistens, & similia; Nam ut ait Suarez, (2) *Ex concursu hujusmodi causarum sibi resistentium & sese*

(1) Suar. in 1. 2. tr. 3. disp. 6. num. 23. pag. 418.

(2) Suar. Metaph. disp. 11. sec. 3. nu. 14. pag. 233.

& sese impedientium, contingit actionem unius causæ defectuosam & monstrosam prodire, etiamsi in ipsa caussa nullum malum naturale proprie sumptum præcedat.

114. Dices. Si effectus prodit cum malo naturali ex eo, quod caussa inveniat resistentiam extrinsecam ad agendum quantum potest, jam effectus prodit ex caussa imperfecta, quæ scilicet non habet eam virtutem, quæ satis sit ad vincendam illam resistentiam: sed omnis causa non libera potest invenire resistentiam extrinsecam: ergo nulla causa non libera potest dici perfecta.

Resp. dist. mai., prodit ex causa imperfecta metaphysice conc. mai., imperfecta naturaliter, nego mai. Et concessa minori distinguo consequens: nulla caussa non libera potest dici perfecta, hoc est sine ullo malo metaphysico, conc. consequentiam, hoc est sine ullo malo naturali, nego consequentiam.

115. Probatur quarta pars. Causa libera ad agendum, vel non agendum ex hoc ipso, quod est sic libera, non semper vult agere, quantum potest: ergo si nullus est ipsius effectus, cum posset & deberet illum producere, vel si effectus ipsius non est cum omni perfectione sibi debita, hoc provenit ex ipso suo dominio in actum: ergo sine ullo vel extrinseco vel intrinseco impedimento; involveret enim contradictionem, caussam esse dominam sui actus, si aliquod hujusmodi impedimentum haberet. Quod autem in casu, quo debuisset caussa libera producere effectum, illumque perfectum, & non produceret, sit malum morale hæc imperfectio naturalis respectu caussæ, non habet controversiam; sic enim communiter vocatur, unde nascitur illius vituperium.

SECTIO VII.

De Caussa efficiente, & finali Mali moralis

PROPOSITIO.

116. DEus non est caussa efficiens neque mediate, neque immediate ullum malum morale: sed est solum illius caussa permissiva: quam permissionem Deum rectissime velle lumen ipsum rationis humanæ suadet, sed generalem duntaxat hujus rectitudinis rationem, non vero determinatam aliquam in particulari, quæ adæquata sit, detegere potest.

Prima pars est contra plures hæreticos, quos nominat Bellarminus (1), inter quos fuerunt olim aliqui Lutherani, qui sic esse opus Dei proditionem Judæ, ut Pauli vocationem dixerunt, quorum blasphemiam damnavit Tridentinum (2). Ab his non fuit aliquando alienus Bayles, qui per solitam sibi inconstantiam adnotante Wolfio, (3) *caussam peccati Deum esse conceptis verbis alicubi inficiatur, alibi vero id ipsum non proletaria opera adstruit*, ut ubi dicit, (4) *Si quis magno rationum apparatu efficere conetur, fieri non posse, ut malum morale in Mundum introducatur opera principii infinite boni & sancti, respondebimus, fieri id omnino posse. Nihil est insulsius, quam eorum, quæ facta sunt, existentiam rationibus oppugnare*. De his omnibus quis neget, quod Michael Elizalda animadvertit (5), illos pejus desipere Pelagianis; Hi enim sibi solis tribuentes quicquid tam boni quam mali operarentur, saltem poterant propter hoc ipsum suum malum demisse de se sentire. At illi tam bonas quam malas actiones in Deum, tamquam unicam caussam refundentes, non solum sibi aditum omnem ad gloriam, sed etiam ad humilitatem præcludunt, & in hoc ipso, quod nul-

(1) Bellar. de Amiss. Grat. lib. 2. ca. 1. & sequ.

(2) Triden. sess. 6. can. 6.

(3) VVolf. Manich. sec. 3. nu. 9. pag. 339.

(4) Bayl. Diction. tom. 2. pag. 2026.

(5) Eliz. Forma veræ Reli. §. 790. p. 527.

nullam velint in se agnoscere humilitatis caussam, immanem quamdam superbiam præseferunt. Quin immo quis non statuat cum Vasquez, & Suarez, (1) *illos in hoc pejus errare Manichæis? nam hi non bono Deo, sed malo tribuebant peccata*: quod jam olim dixit Irenæus apud citatum Bellarminum de Florino (§. 21.), qui primus citatur tantæ impietatis assertor.

117. Ea probatur sic: Non potest Deus esse caussa efficiens mediata mali moralis, neque quatenus dederit creaturæ vim operandi; Nam malum morale, sive ut clarius dicam malitia moralis, utpote negatio quædam non est effectus vis activæ, sed est ejusdem defectus. Neque quatenus dederit vim istam operandi imperfectam; Nam imperfectio hujusmodi est malum dumtaxat metaphysicum (§. 5.), quod nullam habet connexionem necessariam cum malo morali nec intrinsecam, nec extrinsecam; Nam siquam haberet, actum esset de quovis malo morali, cum hoc requirat libertatem a necessitate, & rursus actum esset de Veracitate ac Sapientia Dei: de Veracitate quidem, quia Deus omnino vellet malum istud, quod sæpe in Scripturis contestatur se abhorrere: de Sapientia vero, quia prænunciaret præmia insontibus, & supplicia peccaturis, aliaque media adhiberet, ne id fieret, quod cogit facere. Neque quatenus dederit vim illam imperfectam agendi, intendens malum morale, quod ex ea imperfectione, tamquam ex conditione necessaria provenit; Nam malum morale, quantum ad ipsius effectionem non potest recte & ordinate intendi; Ut enim recte posset intendi, deberet posse intendi ut finis, ut autem ordinate, deberet posse intendi ut medium ad aliquem finem; Atqui malum morale non potest intendi ut finis, quia finis est aliquod bonum, at malum morale repugnat esse aliquod bonum, idemque utpote privatio quædam (§. 25.) est nihil, & nihilo non convenit ratio ulla positiva, qualis est ratio boni: neque potest intendi ut medium ad aliquod bonum, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona,

(1) Suar. in 1. 2. tr. 5. disp. 6. num. 1. pag. 413. Vasq. in 1. 2. disp. 129. cap. 1. num. 2. pag. 566.

bona: ergo nullo modo Deus potest esse causa efficiens ullius mali moralis.

118. I. Obiicitur. Habemus ex Scriptura Deum (1) præcepisse Semei, ut malediceret David. Convertisse (2) cor Ægyptiorum, ut odirent populum ejus, & dolos facerent in servos ejus. Jesum (3) definitò consilio & præscientia Dei traditum. Herodem (4) & Pilatum cum Gentibus & Israelitis fecisse ea, quæ manus Dei, & consilium ejus decreverunt fieri. Domini sententiam (5) fuisse, ut indurarentur corda inimicorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, & perirent: ergo Deus saltem aliquando præcipit, vel aliud facit, ex quo sequitur malum morale: sed hoc idem est, ac esse caussam mediatam mali moralis: ergo Deus est causa mediata saltem alicujus mali moralis.

Resp. conc. antecedens, & nego consequentiam. Non sunt enim illa verba sumenda in sensu vulgari, qui repugnat Divinæ Sanctitati, sed in illo, quem subjecta materia suggerit, & Interpretes declarant, qui est exprimere permissionem Divinam. Hoc modo, ut notant post S.Thomam Melchior Canus (6) & Suarez, Christus Dominus quasi imperans dicebat apud Joannem, (7) *Solvite templum hoc*, idest occidite me: & apud Matthæum, (8) *Implete mensuram patrum vestrorum*: & iterum apud Joannem, (9) *Quod facis, fac cito*: quorum sensus est, ego paratus sum, etiam mori, & quod in me est, vobis permittitur, ut etiam cito id faciatis.

119. II. Objicitur. Claudicatio est malum naturale, quod mediate in Deum tamquam caussam physicam refundi potest. quia imperfectio tibiæ, quæ præsupponitur necessaria conditio ad claudicationem non spontaneam, potest esse a Deo immediate: ergo a pari malum morale mediate in

(1) 2. Reg. 16. v. 10.
(2) Psal. 104. v. 25.
(3) Act. 2. v. 23.
(4) Act. 4. v. 28.
(5) Josu. 11. v. 20.
(6) Can. de Loc. li. 2. ca. 4. pag. 15. Suar. in 1. 2. tr. 5. disp. 6. num. 12. pag. 415.
(7) Joan. 2.
(8) Matt. 23.
(9) Joan. 13.

in Deum authorem refundi poteſt, quia imperfectio creaturæ rationalis conſiſtens in ejus mutabilitate & defectibilitate, quæ præſupponitur tamquam neceſſaria conditio ad malum morale, eſt certe immediate a Deo.

Reſp. nego antecedens; Non enim tota ratio, propter quam in Deum mediate refundi poteſt claudicatio eſt, quia immediate ſit a Deo imperfectio tibiæ, ex qua claudicatio ſequitur, ſed eſt hoc præterea, quia ea imperfectio eſt cum directa intentione claudicationis, quæ intentio manifeſta ſit ex eo, quod ea imperfectio in tibia ſit connexa neceſſario cum claudicatione, quam rurſus poteſt Deus directe velle & intendere, cum ea nullam turpitudinem importet ipſius Sanctitati repugnantem.

120. Secunda pars probatur I. ſic. In tantum Deus eſſet cauſſa immediate efficiens malum morale; in quantum Deus concurrit ad omnes & ſingulas actiones creaturarum: ſed nullus eſt concurſus Dei ad malum morale formaliter ſumptum; Nam malum hoc non eſt actio, ſed defectus in actione (§. 25.), quam minoris rationem iterum iterumque adducit etiam Suarez (1), ut planum faciat concurſum Divinum ad actus malos talem eſſe, ut nullo modo Deus dici poſſit auctor peccati, quod eſſe contra Fidem idem luculenter demonſtrat: ergo Deus non eſt cauſſa immediate efficiens ullum malum morale.

II. In tantum Deus eſſet cauſſa immediate, ſaltem imputative, efficiens malum morale, in quantum privatio rectitudinis, in qua illud conſiſtit, quam habet actus creaturæ, poſſet tribui etiam Deo, propterea quod privatio formæ a duabus cauſſis producendæ, qualis eſt rectitudo actionis, tribui debeat utrique cauſſæ: Atqui hoc eſt falſum: ergo Deus non eſt cauſſa immediate ne imputative quidem efficiens malum morale. Minor probatur. Privatio formæ a duabus cauſſis producendæ illi ſoli tribuitur, ex qua unice pendet, quod non producatur. Ita quæ accidit in fornace Babylonis privatio combuſtionis, ſoli Deo tribuitur, etſi a Deo & igne combuſtio illa facienda eſſet, quia per ſolum Deum

(1) Suar. in 1. 2. tra. 5. diſp. 6. num. 10. & num. 18. pag. 417.

Deum ftetit, quominus illa fieret: fed privatio rectitudinis in actione creata producendæ a Deo & creatura, pendet unice a creatura, ex ejus enim fola voluntate ftat, quominus illa rectitudo producatur, juxta illud, (1) *Perditio tua ex te Ifrael: tantummodo in me auxilium tuum*: ergo privatio illa rectitudinis in actione creaturæ illi foli, non Deo tribui debet.

121. Tam pro prima, quam pro fecunda propofitionis parte fic etiam arguitur. Deus nequit effe cauffa aliquo modo efficiens id, quod neceffario averfatur: Sed Deus neceffario averfatur malum morale: ergo Deus nequit efse caufsa aliquo modo efficiens malum morale. Major evidens fit ex eo, quod non poffit fine contradictione concipi in Natura Divina beatiffimâ affectionum contrarietas. Minor autem probatur. Deus neceffario averfatur malum morale, fi id non convenit naturæ rationali a fe creatæ, ut rationali; neque enim ex dictis poteft concipi in Deo velle fimul & nolle, ut rationalis fit, & non rationalis creatura: fed malum morale non componitur cum natura rationali ut rationali: quod fatentur ipfi Adverfarii, cum non negent dari in hominibus peccata: ergo Deus neceffario averfatur malum morale.

Rurfus tribuere Deo effe auctorem aliquo modo mali moralis eft infanire cum Ethnicis illis Poetis, qui primos maximofque fuorum Deorum de iniquiffimis flagitiis, tamquam ab iis vel immediate vel mediate perpetratis accufarunt, graviter proinde reprehenfi a Platone, qui hujufmodi illorum fabulas deteftatur, & oblivioni mandandas vult, (2) *five per allegoriam dictæ eæ fiut, five fine allegoria*.

122. I. Objicitur. Receptum axioma eft, quod caufsa caufsæ eft caufsa caufsati: fed Deus eft caufsa liberi arbitrii, quod eft caufsa peccati: ergo Deus eft caufsa peccati.

Refp. diftin. mai. Illud eft axioma, fi intelligatur de caufsa caufsæ determinatæ ad agendum, conc. mai. Si intelligatur de caufsa caufsæ liberæ ad peccandum nego mai. Et concefsa minori, nego confequentiam. Hæc objectio fecit,

(1) Ofeæ 13.

(2) Plat. li. 2. de Rep. circa finem pag. 319.

fecit, ut aliqui refugerent concedere hanc loqutionem, Deus author est potentiæ peccandi, quæ est in libero arbitrio, & dicerent non a Deo, sed a nihilo esse, quod liberum arbitrium hominis possit peccare. Sed rite intellecto illo axiomate, nihil est, quod cogat dicere hæc, quæ vel non possunt intelligi, vel falsa sunt, ut advertit Vasquez(1).

123. II. Objicitur. Scriptura sæpius (2) dicit Deum indurare cor hominis alicujus, vel excæcare: ergo Deus est caussa vel mediata, vel immediata mali moralis. Consequentia probatur. Ipsa duritia cordis est peccatum, cum homo durus ex S. Bernardo sit, (3) *qui nec Deum timet, nec homines reveretur*, & ea est fons multorum peccatorum: Sed hæc duritia dicitur haberi per actionem Dei; Nam indurare est verbum activum, quod importat actionem illius, cui tribuitur, qui si sit Deus, certe est efficax: ergo si Deus ex Scriptura indurat cor hominis, Deus est caussa mali moralis.

Resp. conc. antecedens, & nego consequentiam. Ad cujus probationem, permitto majorem; Nam multi sunt Theologi teste Suarez (4), quibus videtur *induratio* (de qua loquitur ibi Scriptura) *ex vi vocis poenam potius, quam culpam significare*, ex quo illi inferunt Deum dici posse in proprietate sermonis esse caussam indurationis: quod non placet Suarezio, qui observat in rigore sermonis hujusmodi indurationem requirere præter destitutionem Dei, pravam hominis dispositionem, cujus certe caussa non est Deus. Sed permissa majori, distinguo minorem. Hæc duritia dicitur haberi per actionem Dei permissivam illius, concedo min.; per actionem Dei efficientem illam, nego minorem, & consequentiam.

Objectio ista antiqua est, eamque ex professo discutiunt Theologi cum S. Thoma (5), & SS. Patribus, ac Sacræ Scripturæ Interpretibus, ubi agunt de Pharaone, de quo habe-

(1) Vasq. in 1. 2. disp. 129. cap. 10. pag. 572.
(2) Exod. 9.
Joan. 12.
Ad Rom. 4. 40.

(3) S. Ber. lib. 1. de Consider. ad Eugen.
(4) Sua. in 1. 2. tr. 5. disp. 6. num. 15. pag. 416.
(5) S. Tho. 1. 2. qu. 79. ar. 3.

habetur Deum dixisse Moysi (1): *Ego indurabo cor ejus*. Illorum diversas in hac re explicationes, prorsus abhorrentes a sensu adversariorum Benedictus Pererius complexus est decem disputationibus (2), ex quibus colligitur, Deum dici indurasse Pharaonem, vel quia fecit circa ipsum ea, ex quibus cœpit Pharao ex malitia sua occasionem magis obdurandi cor suum: vel quia non dedit ipsi gratiam illam, qua efficaciter molliretur: vel quia palam fecit patientia sua, quam durus esset: vel quia diu ipsum toleravit, nec quantum meruit, statim punivit; in quibus omnibus nulla alia intervenit actio Dei nisi permissiva, quæ qualiscunque sit, secum conjungit, & supponit in ipso homine libertatem a necessitate male operandi. Et generaliter excluditur omnis actio effectiva illius indurationis, quæ sit peccatum: pro qua ulterius suadenda perperam recurritur ad proprietatem verbi activi induro, quæ integra remanet etiam in communi usu loquendi per quamcunque actionem etiam metaphoricam. Sic ut exemplum ponam in re satis obvia, dicuntur munera mentem sapientum pervertere, aut illorum cor obdurare in damnum miserorum, vel ut ait Scriptura (3), excæcare illorum oculos, quæ certe non habent actionem effectivam hujusmodi perversitatis aut cæcitatis, sed solum sunt occasio quædam ad illam mentis perturbationem circa justum, quæ dicitur cæcitas. Per similem igitur metaphoram, vel aliam figuram, quæ exaggerat iram Dei in peccatores, loquitur ibi Scriptura.

124. Similis adhibenda est interpretatio ad alia Scripturæ loca, quæ Adversarii congerunt in hac objectione, cujusmodi sunt hæc. Dicitur Deus dare (4) spiritum mendacii: Mittere (5) operationem erroris, ut credant mendacio: Filios Heli non (6) audiisse vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos: Dominum (7) abstulisse fortunas suas Jobo,

(1) Exod. cap. 4. v. 21. Ibid. cap. 7. v. 3. & alibi.
(2) Per. Select. disputat. in cap. 11. Exodi.
(3) Deut. 16. 19.
(4) 3. Reg. 22. v. 23.
(5) 2. Thessal. 2. v. 23.
(6) 6. Reg. 2. v. 25.
(7) Job. 1. v. 21.

Jobo, quamvis id latronum injuria factum constet: Deum (1) posuisse Pharaonem, ut ostenderet in illo fortitudinem suam: Deum (2) similem esse figulo facienti vas in contumeliam pro suo libito: Ipsum (3) abscondere veritatem a sapientibus, & prudentibus: In Parabolis (4) loqui, ut ii, qui foris sunt videntes non videant, & audientes non intelligant, ne quando convertantur: Dominum (5) miscuisse in medio Ægypti spiritum vertiginis, & errare fecisse Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius: Roboam (6) non acquievisse populo, quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum. De quibus omnibus & his similibus accuratior explicatio reddetur consulendo pro singulis probatos S. Scripturæ Interpretes.

Alia pro prædictis propositionis partibus argumenta, & solutiones aliarum objectionum, quæ contra illas fiant, dabit Suarez (7).

125. Tertia jam propositionis pars probatur. Omne, id quod aliquo modo est, sine Deo esse nequit: sed malum morale, utpote non mera negatio, sed quædam privatio, aliquo modo est: ergo sine Deo esse nequit: Sed nequit esse a Deo, ut caussa efficiente aut mediate aut immediate (§. 111. & 114.): ergo est a Deo, ut caussa permittente. Confirmatur ex illo S. Augustini, (8) *Nihil fit, nisi Omnipotens fieri velit, vel ipse faciendo, vel sinendo, ut fiat.*

126. Quarta propositionis pars probatur cum Suarez (9) sic. Permissio mali moralis ex se mala non est, & potest esse bona: Sed rectissime quis velle potest, quod ex se non est malum, & potest esse bonum: ergo rectissime Deus velle potest permissionem peccati. De majori unice dubitari potest, eaque suadetur primo authoritate S. Thomæ, qui ait, (10) *Deus vult permittere mala fieri, & hoc est bonum.* Suadetur secundo, quia si permissio mali moralis ex se mala esset,

Mm 2 & nun-

(1) Exod. 9. v. 15.
(2) ad Rom. 9. v. 21.
(3) Matt. 11. v 25.
(4) Marc. 4. v. 12.
(5) Isa. 19. v. 14.
(6) 3. Reg. v. 15.
(7) Sua. in 1. 2. tr. 5. disp. 6. pag. 413.
(8) Aug. Enchir. ca. 96.
(9) Sua. Metaph. dis. 11. sec. 3. num. 3. pag. 231.
(10) S. Thom. 1. p. qu. 19. ar. 9. ad 3. pag. 86.

& nunquam posset esse bona in nullis circumstantiis, licita esset, & laudabilis, quod est falsum; Nam in circumstantiis, in quibus, qui alterius culpam impediret, ipsemet culpam patraret, non solum sine culpa, sed etiam cum laude illam permittit. Ita miles, quod est exemplum Leibnitii (1) in hac re, positus in excubiis permittit cum laude cædem duorum litigantium, quam illuc accurrens facile quidem posset impedire, sed non sine culpa, quam incurreret deficiendo a sua obligatione custodiendi stationem suam. Sic licite permittitur peccatum fœneratoris, dum licite ab illo pecunia petitur urgente necessitate, etiam sub pactione usuræ, quod est exemplum Cardinalis Pallavicini (2), receptum communiter a Theologis, qui cum S.Thoma observant permitti usuras a Republica, (3) *non quasi æstimet eas esse secundum justitiam, sed ne impediantur utilitates multorum*.

127. Quinta propositionis pars, quod Lumen naturalis rationis nobis suadeat Deum rectissime permittere peccata, habet ex parte Bayles violentam oppugnationem, conflatam ex omnibus difficultatibus, quas Manichæi proposuerunt, aliisque ab ipso excogitatis, quoniam si facile est inventis addere in rebus, quæ sunt jam manifestæ, multo magis in iis, quæ versantur circa obscura & implexa: harum quasi succum collegit Wolfius (4). Bayles quidem eas modis omnibus urgens sæpius profitetur, se id facere non jam eo animo, ut Manichæismum promoveat, aut stabiliat, sed ut suadeat standum dumtaxat esse in multis articulis Fidei Revelationi Divinæ, quæ aliquando quid proponit credendum, quod est contra omnem rationem, quemadmodum vult ille esse rectitudinem, & bonitatem Divinæ Voluntatis in permissione mali moralis, quam ipso judice sola suadet Fides, non vero ulla Philosophia, quin immo hæc contra illam proponit objectiones insolubiles. Celebris est hæc Bayles opinio, cujus falsitatem multi ostenderunt.

Sic

(1) Leibn. Cauf. Dei. in fine Theod. num. 38. pag. 14.
(2) Pall. del Bene. li.2. ca.55. pag.311.
(3) S. Tho. 2. 2. qu. 78. ad 3. pag.182.
(4) VVol. Manich. sec.3.n.14. pag.369.

Sic autem hæc pars probatur. Lumen rationis naturalis suadet Deum esse ens perfectissimum: Sed nihil velle aut intentive aut permissive nisi rectissime, est de notione entis perfectissimi: ergo si lumen rationis naturalis suadet Deum esse ens perfectissimum, suadet velle etiam rectissime permissionem mali moralis.

Confirmatur. Quivis cordatus homo credit recte & prudenter factum aut dictum, quod novit factum aut dictum ab alio homine, qui communiter habeatur tamquam excellens integritate, aut doctrina, etiamsi ipse non intelligat, quo illud consilio fecerit, aut quibus fundamentis dixerit, & tanto magis ita credit, quanto major est existimatio, quam de illo habeat. Sic siquis est in Urbe Socrates, quidquid moliatur, jam creditur facere sapienter. Siquod theorema invenitur assertum a Newtono, jam assumitur tamquam certum ab illo, qui imparem mentis aciem habere se profitetur. Illico parent milites duci suo, de cujus arte militari non dubitant. Sine hæsitatione utitur infirmus remedio, quod præscribat medicus, cui magnum sit nomen a doctrina & experientia: ergo quivis homo non potest non credere rectissime permitti peccata a Deo, quem naturalis etiam Theologia demonstrat esse Sanctissimum, Sapientissimum, & ut Nanzianzenus ait, *ipsissimam rationem*. Argumentum hoc exornat Ægidius Estrix (1), eidemque innitentes, quod scilicet satis sit scire Deum permisisse, ut intelligamus recte permisisse, cum voluntas ejus necessario sit recta, clamarunt contra Baylem etiam Pictetus (2), & Wolfius (3) cum aliis Heterodoxis, quos citat.

128. Sexta pars, quod lumen rationis ostendat generales quasdam rationes hujus rectitudinis Divinæ in permissione peccati probatur sic. Lumen rationis ostendit Deum perfectissimum ideo permittere peccata, quia aliter derogaret suis perfectionibus, & seipsum, ut dicit Apostolus, negaret: & minus generaliter, quia novit ex ipsis malis quibusvis

(1) Estr. Diatrib. Theol. sec. 1. ass. 13. num. 70. pag. 381.

(2) Pict. cont. l'Indiff. ch. 10. pag. 131.

(3) VVolf. Manich. sec. 3. nu. 11. p. 346. & num. 20. pag. 399.

vis eruere aliqua bona; (1) *Neque enim*, inquit S. Augustinus, *Deus ullum non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum usibus commendaret*: quod alibi sæpe (2) inculcat: sed hæ sunt rationes generales: ergo.

129. Septima pars, quod Lumen rationis non detegat determinatam, vel determinatas in particulari rationes adæquatas, per quas Deus rectissime permittit peccata, probatur primo, quia postquam in hanc rationem inquirendam meditatus fuit S. Augustinus, illam esse supra suum captum professus est, (3) *Altitudinem consilii ejus penetrare non possum, & longe supra vires meas hoc esse confiteor*, quibus similia habet alibi (4) sæpe: ergo erit etiam supra illum aliorum hominum, quemadmodum plures reipsa fassi sunt, etiam ex Heterodoxis, quos citat & sequitur Wolfius (5), quibus addo Michaelem de Elizalde (6), & Alphonsum de Sarasa (7), quorum neuter accedit ad exponendas rationes aliquas hujus permissionis, de quibus jamjam aliquid dicam, nisi postquam omni studio conati sunt persuadere mysterium in hac re proponi nobis, de quo nunc nostra Fides exigitur, non vero intelligentia & penetratio. Quare nihil melius in hac re concludere possumus, quam illud Scaligeri

Nescire velle, quæ Magister optimus
Docere non vult, erudita inscitia est.

Secundo probatur, quia quæ solent proferri tamquam determinatæ hujus permissionis rationes, inveniuntur quidem esse aut esse posse aliquæ, sive ut ait Bellarminus (8), probabiles, sed certe non adæquatæ rationes, ut instituendo illarum examen planum fit.

130. Prima ratio sit: Deus permittit peccata, ut locum ha-

(1) S. Aug. de Civi. li.11.ca.18. p.285.
(2) Id. de Gen. ad li.11. ca. 9. num.12. pag. 279.
Id. de Civit. li.22. ca.1. pag.655.
Id. Ep. ad Maximum 264. alias 141. pag.894.
(3) Id. de Gen. ad lit. li.11. ca.4 num.6. pag. 277.
(4) Id. Epi. ad Paulinum 149. alias 59. num.18. pag.510.
Id. de Gen. ad liter li.11.ca.10. p.279.
Id. de Dono Persev. ca.10.
(5) VVol. Manich. sec. 3. nu.20. p.399.
(6) Eliz. Forma veræ Relig. qu. 39. a num 727 pag.492.
(7) Saras. Ars gaudendi. Tom.1. trac.6. pag. 142.
(8) Bell. de Amiss. Grat. lib. 3. cap. 2. pag. 217.

habeat illa creaturarum species, qualis est homo, quæ sit prædita libertate etiam peccandi. Hæc placuit Lactantio, qui dicit, (1) *Simul Deum proposuisse bonum ac malum, & bonum quidem diligere, ac malum odisse: sed ideo malum permisisse, ut & bonum emicaret*. Eamdem fuse exponunt Tertullianus (2), & Simplicius (3), eique videtur acquiescere etiam Suarez, ubi dicit, (4) *velle permittere peccatum non est aliud, quam velle hominem habere liberum arbitrium, & formalem usum ejus*. Certe dignitas intrinseca hujus creaturæ est præclarissima, nec minor gloria, quæ in Creatorem ex illius constitutione redundat. Ac quod pertinet ad dignitatem intrinsecam hujus creaturæ, quis non adprobet illa S. Augustini verba, (5) *Sicuti melior est vel aberrans equus, quam lapis, propterea non aberrans, quia proprio motu & sensu caret: ita est excellentior creatura, quæ libera voluntate peccat, quam quæ propterea non peccat, quia non habet liberam voluntatem... Nec te moveat, quod vituperentur animæ peccatrices, ut dicas in corde tuo melius fuisset, si non essent; In sui enim comparatione vituperantur, dum cogitantur, quales essent, si peccare noluissent*. Et alibi (6) *Servos suos*, dicit, *meliores esse Deus judicavit, si ei servirent liberaliter, quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate servirent*. Per libertatem igitur datur locus creaturæ, quæ habeat dominium in suos actus, & capax sit tot illis animi oblectamentis, quæ redundant ex inquisitione variarum cognitionum, ex inventionibus, ex institutione vitæ, ex colloquutione cum aliis, ex conscientia recte factorum, aliisque hujusmodi, quæ omnia sublata libertate tolluntur. Quanto vero splendidius effulgeat gloria Creatoris ex conditis creaturis liberis intelligi potest, illis per rationem nostram ab hac rerum universitate paulisper sublatis: quo facto jam Mundus est mera machina digito Dei unice mobilis: in eo amplius elucere nequeunt aut Sapientia aut Potentia illa Divina, quibus efficit, ut tot creatæ volun-

(1) Lact. de Ira Dei ca. 25. pag. 293.
(2) Tertul. lib. 2. contr. Marci. cap. 6. pag. 645.
(3) Simp. Comm. in Epictet. cap. juxta Caninium 54. pag. 53.
(4) Sua. in 1. 2. tr. 5. dis. 6. n. 7. p. 414.
(5) S. Aug. de lib. arbit. li. 3. ca. 5.
(6) Id. Ibid. cap. 18.

voluntates ſui dominæ, ſed minus invicem conſentientes, in bonum tamen Univerſi conſpirent: nec Divina illa Bonitas, quæ commercium quoddam amoris inſtituit inter ſe & creaturas, quæ ipſi libere poſſent obſequi: neque Divina illa Magnificentia & Juſtitia, quæ in præmiorum, atque pœnarum retributione exercentur, quas rationes reſpicientes Deum magis declarat Bellarminus (1). Nihilominus rationem iſtam non poſſe dici adæquatam rationem permittendi peccata, quam Deus ſequitur, vidit S. Auguſtinus, qui illam ſubjunxit immediate ad apertam illam confeſſionem (§.122.) de altitudine imperſcrutabili Divini in hac re conſilii.

Rurſus quis neget Deum Omnipotentem & Sapientiſſimum poſſe impedire peccata ſaltem multa, ſaltem atrociora, quin tollat Creaturis liberum arbitrium ſemel illis datum: quinimmo illos reipſa, qui ad normam virtutis conſtanter vixerunt, ideo celebramus, quia libertatem a neceſſitate bene agendi cum ipſomet bono exercitio conjunxerunt: ergo dicere, ideo Deus permittit peccata, quia non vult tollere creaturis liberum arbitrium, nequit aſſignari tamquam ratio adæquata, ut notavit jam Pictetus (2).

Quare minus efficax eſt illa argumentatio Tertulliani contra Marcionem dicentis,(3) *Quominus homo male libertate ſua frui aggreſſus in periculum laberetur, ſi Deus interceſſiſſet, reſcidiſſet arbitrii libertatem, quam ratione & bonitate permiſerat. Denique puta interceſſiſſe. Nonne exclamaret Marcion, O Dominum futilem inſtabilem infidelem reſcindentem quæ inſtituit! Cur intercedit, ſi permiſit? Eligat ubi ſemetipſum erroris notet, in inſtitutione ne an in reſciſſione.* Marcion enim reſpondere poteſt eſſe aliquod medium inter inſtitutionem libertatis, & reſciſſionem, nimirum talem per Omnipotentiam Dei diſtributionem Gratiæ, & univerſim rerum diſpoſitionem, quæ bonum uſum datæ libertatis, vel ſaltem non tam malum, aut non tam frequenter malum ſecum importaret.

131. Se-

(1) Bella. de Gra. & lib. arbit. li. 3. ca. 18. pag. 520.

(2) Pict. Cont. l'Indifferen. ch 10. p. 136.

(3) Tertull. cont. Marcion. li. 2. cap. 7. pag. 646.

131. Secunda ratio sit illa Cardinalis Pallavicini, qui cum jam in libris de Bono ex professo propugnaverit (1) primam, quam insufficientem ostendi, aliam deinde in Assertionibus Theologicis amplexus est (2), quæ est hujusmodi. Deus permittit peccata, quia honestissime potest illa permittere: honestissime autem potest illa permittere, quia honestissime vult esse creaturas rationales, quæ peccabiles sint; quod probat ex eo, quod Deus honeste vult esse creaturas, quibus possit imponere præceptum rigorosum, de cujus ratione est, ut non necessitet physice, iisque felicitas sit præmium virtutis, non vero naturalis conditio creationis.

Sed hæc ratio non satisfacit. Nam negabunt Adversarii assumptum, neque quæ pro eo adducuntur probationes opportunæ sunt; Siquidem ex eo, quod Deus honestissime velit esse creaturas rationales, quæ peccabiles sint, & proinde capaces pro suo libito obediendi suis præceptis, & merendi sibi felicitatem, non illico fit, Deum posse permittere peccata. Nonne reipsa multi Angeli in Cœlo, & Virgo beatissima in terris fuerunt natura peccabiles, & capaces obedientiæ, & meriti, & tamen nullum illorum peccatum permisit? Igitur cum ipse Auctor neget bene arguere illos, qui dicunt *necesse fuit*, *esse possibile malum morale*, *quia alioquin tolleretur libertas*, nescio quonam modo deinde ex peccabilitate creaturarum, & requisitâ ad obediendum & merendum libertate concludat, ergo Deus honestissime permittere potest peccata.

132. Tertia ratio sit illa aliorum. Deus permittit peccata, ut ostendat suas perfectiones. Ostendit enim Sapientiam, dum ab his etiam malis novit multa bona elicere. Sic (3) *Videte*, inquit S. Augustinus, *quanta nobis præstat de ipso immanissimo scelere Judæ traditoris. Judas tradidit ad passionem Filium Dei, & per passionem Filii Dei omnes gentes redemptæ sunt ad salutem*. Sic Idem observat tale augmentum virtutis ex aliorum peccatis provenire relate ad

 bonos

(1) Pallav. del Bene. li. 2. ca. 55. nu. 5. & seg. pag. 313.

(2) Id. de Act. human. li. 1. num. 192. pag. 257.

(3) S. August. in Psalm. 63. num. 28. pag. 1020. Id. Epist. sed Maximam 244. alias 141.

bonos in hac vita, ut dicat, illos (1) *opus habere malorum commixtione, sive ut per eos exerceantur, sive ut eorum comparatione magna illis exhortatio fiat, ut nitantur ad melius, quibus sublatis altitudo charitatis quasi evulsa marcescit*. Ostendit Benignitatem in Creaturas, quas peccantes diutissime etiam tolerat: eamque facile intelligimus vere esse Divinam, semel quod advertamus terrenos Dominos, Parentes, Magistros expellere tandem a famulatu, a familia, a disciplina illum vel servum, vel filium, vel discipulum, quos quasi immutabiles in sua perversitate aliquamdiu deprehenderint. At Divina Clementia non solum malos tolerat, sed ut secum in pristinam gratiam redeant, continuo urget. Hinc ut prosequitur idem Augustinus, *Mali, nisi patienter cum mali sunt, tolerentur, ad laudabilem mutationem non perveniunt*. Ostendit Sanctitatem, & Justitiam, dum præmio bonos, pœna malos afficiet, saltem in Inferno. Sic S. Augustinus: (2) *Cur non crearet Deus, quos peccaturos esse præscivit, quandoquidem in eis & ex eis, & quid eorum culpa mereretur, & quid sua gratia donaretur, posset ostendere*, quibus similia habet alibi (3).

Verum hæ & similes rationes certe nequeunt dici adæquatæ, & postquam quis istas attulerit, necesse erit assurgat ad alias altiores nobis nunc ignotas, sed certe Deo dignas. Quin immo ne videntur quidem numerari omnino posse inter caussas finales talis permissionis, sed inter bona, quæ supposita jam permissione peccati, Deus novit ex illo eruere. Observavit jam olim Vasquez (4) *Patres vulgari modo fuisse loquutos, ut Scriptura quoque consuevit, cum eventum bonum, qui occasione peccati futurus est, tamquam finem exprimit, & de ipso ut caussa finali loquitur, cum tamen revera bonum, quod Deus ex peccato elicit, non sit primariæ suæ voluntatis*: Idemque deinde conclusit Valentinus de Herice, postquam ex professo propugnavit (5) non posse attribui Deo pro

(1) S. Aug. Quæst. in Matth. 12. num. 4. pag. 282.

(2) Id. de Civit. li. 14. ca. 26. pag. 377.

(3) Id. de Nupt. & Concupisc. li. 2. ca. 16. num. 31. pag. 317.

(4) Vasq. in 4. 2. dis. 93. ca. 1. nam 15. pag. 439.

(5) Heric. in 1. p. tr. 3. disp 30. cap. 6. num. 31. pag. 631.

pro fine permittendi peccata, quicquid sit antecedens ad inferendum, quod Deus intenderit peccatum tamquam medium ad illum finem. Brevius equidem sensum prædictum in similibus authoritatibus, quæ objiciuntur, sic colligo: SS. Patres respectu peccantium & peccatorum vocant Deum ordinatorem, (1) *Deus*, inquit Augustinus, *sicut naturarum bonarum optimus Creator est, ita malarum voluntatum justissimus ordinator*: Atqui ordinare præsupponit existentiam eorum, quæ in ordinem disponuntur: ergo si Deus est ordinator peccantium & peccatorum, jam antecedenter ad istam ordinationem intelligitur permisisse peccatum. Quod habendum est præ oculis ad colligendum genuinum & literalem sensum eorum, quæ ex S. Scriptura & Patribus afferri possunt tamquam denotantia in allatis rationibus haberi causas finales ipsius permissionis peccatorum. Unde impii quidem inferunt Deum non tam permissive, quam intentive velle peccata, & mala illis adnexa etiam æterna: Alii vero, ut refert S. Thomas dixerunt, (2) *quod licet Deus non velit mala, vult tamen mala esse vel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamen est, mala esse vel fieri: quod ideo dicebant, quia ea, quæ in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum, quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quod dicitur mala esse vel fieri*: *Sed hoc* (subjungit S. Doctor) *non recte dicitur*.

133. Hinc solvuntur argumenta illa Bayles ab exemplis, quibus contra permissionem peccati caussam Manichæorum agit. Dicit enim (3): Pater nec recte nec ordinate permittit filios suos corruere cum tibiarum fractione, ut ostendat toti Urbi dexteritatem suam in restituendo ad pristinam firmitatem & rectitudinem ossa. Similiter inordinate Rex permittit seditionem, & scelera subditorum in dies augeri, ut sibi acquirat in ejus extinctione famam sapientiæ aut potentiæ, & in eorum punitione illam justitiæ: ergo neque potest dici recte & ordinate Deum permittere peccata ad ostendendas suas perfectiones.

 Re-

(1) Id. de Civit. li. 11. ca. 17. pag. 285.
(2) S. Thom. 1. p. qu. 19. ad 1. pag. 80.
(3) Bayl. Diction. Art. Pauliciens.

Respondeo enim, concedo totum. Pictetus (1) videtur concedere antecedens, & sic distinguere consequens; Non potest illud dici, tamquam ratio adæquata permissionis peccati, concedo consequentiam; non potest illud ullo modo dici, nego consequentiam, cujus ab antecedenti diversitatem notat esse, quod allatæ permissiones illius Patris & Regis sisterent tandem in ultimo quodam & præcipuo motivo, certe vitioso, in præposterea ambitione: & rursus essent imprudentes, cum neuter certus esse possit de felici exitu remedii, de quo cogitat: Rex autem ille, qui permitteret scelera, ut haberet, in quibus exerceret justitiam, crudelis animi esset. At in Deum perfectissimum non cadunt nisi fines sanctissimi, & ipso digni, & etsi puniat malos, non tamen permittit esse malos ad finem puniendi, & omnia habet in sua potestate, ut etiam de malis bona possit certissime elicere. Quod est fateri rationes illas non esse adæquatas, sed tamen esse aliquas, quæ saltem satis opportunæ sunt ad revocandum in mentem inter attributa Dei non esse solam Bonitatem, nec a Deo mundum conditum esse, ut hanc tantummodo creaturis intelligentibus manifestaret, quod præter rationem videtur sæpius supponere Adversarius.

134. Quarta ratio sit illa, quam invenio apud Cajetanum (2), & recentius apud Trevoltianos. Deus permittit peccata, (3) *quia sunt occasio tot virtutum admirabilium in tot Sanctis, & adventus Redemptoris*: At inadæquata dicenda omnino est hæc etiam ratio, vel melius nulla. Imprimis enim sicuti non sunt facienda mala, ut eveniant bona, sic neque sunt ex hoc fine permittenda. Rursus enumerata bona sunt etiam illa, effectus ordinationis divinæ de peccatis jam existentibus ex ejus permissione, non finis permittendi. Aperte hoc exprimit S. Augustinus dicens: (4) *Ad aliquem usum Sanctorum ordinatur omnis cæcitas impiorum a Summo Deo, qui bene utitur etiam malis*: Quæ verba *utor & usus*, quæ

(1) Pict. cont. l'Indifferen. cha. 10. p. 134.

(2) Cajet. in Comm. ad 1. p. qu. 22. ar. 2. ad 2. pag. 92.

(3) Memoir. de Trev. an. 1706. art. 74. pag. 967.

(4) S. Aug. Cont. Faust. li. 16. c. 21. p. 295.

quæ important illius, quo quis utitur prævium existentiam, frequentissima (1) sunt apud illum loquentem de bonis, quæ ex impiis & peccatoribus in hunc Mundum derivantur.

Illud etiam contra alteram hujus rationis partem est, quod ea supponat Christum non venturum, si Adam non peccasset, quod est controversum. Præterea videtur supponere dari non posse Redemptionem, per quam quis præservetur a lapsu: quod est falsum ex communissima sententia circa Beatam Virginem, quæ hanc solum illi pertinere Redemptionem docet, de qua videri potest Suarez (2).

135. Quinta ratio hujus Divinæ permissionis sit illa, quam primam invenio apud Kingium, ubi fusissime in hanc rem inquirit: quod peccata, quæ vocantur mala moralia sint minora mala, quam mala naturalia, qualia sunt miseriæ, quibus subjecti sumus, quia inquit, (3) *electiones pravæ ideo præcipue pro malis habentur, quia nos in mala naturalia ducunt . . . . Majora ergo sunt mala naturalia, quam moralia; propter enim quod aliquod malum, necesse est, ut illud pejus sit.* Ex quo sequitur, ut sicuti sine ulla læsione aut nota Divinæ Bonitatis, Deus intelligitur permittere, seu potius velle mala naturalia, ita intelligitur permittere mala moralia.

Reiicitur hæc, quia impossibilis, & laborans falsa suppositione circa gravitatem minorem mali moralis, quam naturalis, ut jam olim S. Thomas distincte docuit dicens, (4) *quod culpa habet plus de ratione mali, quam poena, & non solum quam poena sensibilis, sed etiam universaliter accipiendo poenam, secundum quod privatio gratiæ vel gloriæ, poenæ quædam sunt.*

136. I. Quia Sacra Scriptura aperte nos docet propter mala moralia subjacere hominem malis naturalibus, & hæc esse illorum poenam (§. 37.): ergo majora sunt mala moralia, quam naturalia.

II. Ma-

(1) S. Aug. Ep. ad Maxim. 264. alias 141. pag. 894.
Id. in Psal. 77. nu 28. pag. 832.
Id. in Psal. 36. serm. 1. nu. 11. pag. 263.
Id. in Psalm. 104. nu. 17. pag. 1185.

(2) Suar. in 1. 2. tr. 5. disp. 9. sec. 4. num. 10. & sequ. pag. 443.

(3) King. de Orig. Mali cap. 5. sec. 5. subsec. 2. a nu. 2. pag. 157.

(4) S. Thom. 1. par. qu. 48. ar. 6. p. 168.

II. Malum culpæ importat, voluntatem se exercere inordinatim, malum vero poenæ non se exercere circa aliquid, cujus usu privatur: ergo quanto aliquid est majus nihilo, tanto malum culpæ est majus malo poenæ. Simile argumentum adhibet citato loco S. Thomas concludens, *quia ergo culpa consistit in deordinato actu voluntatis, poena vero in privatione alicujus eorum, quibus utitur voluntas, perfectius habet rationem mali culpa, quam poena.*

III. Cum eodem S. Thoma. Malum poenæ opponitur bono creaturæ, quo illam privat, at malum culpæ opponitur Bono increato; Nam contrariatur exequutioni Divinæ voluntatis, & Divino amori, quo Bonum Divinum in se ipso amatur: ergo majus malum est culpa, quam poena.

IV. Sunt quidem multa mala moralia, quæ metaphysice connectuntur cum malis naturalibus, ut furtum & homicidium; Nam in hæc mala directe tendunt, & terminantur: Sed multa etiam sunt, quæ hanc connexionem non habent, ut sunt peccata cogitationis saltem aliqua, quæ in hac Kingii opinione videntur excludi a numero peccatorum.

V. Mala quidem naturalia sunt consequentiæ physice necessariæ ex natura creaturarum hujusmodi, quæ constant etiam materia, cujus partes, ut utilis esset, debuerunt habere motus inter se contrarios: Unde alteratio in compositis, & dissolutio, quæ in animatis, morbi tandem sunt & mors; Quare vel Deus has creaturas non debuerat creare, vel semel quod illas creaverit, non poterat ut Author naturæ non velle illarum alterationes & dissolutiones: At mala moralia implicat contradictionem esse consequentias ullo modo necessarias ex natura creaturæ liberæ ab illorum necessitate.

VI. Tandem malum morale consistere in eo, quod nobis vel Reipublicæ nocet, est stulta quædam opinio, de qua jure vulgus ipsum ex alibi dictis (1) Hobbesium execratur: Sed doctrina Kingii in hac re eamdem opinionem vel insinuat, vel continet, ut jam contra illum notavit Wolfius (2): ergo.

137. Se-

(1) Diss. de Bono. §. 102.   (2) VVolf. Manich. sec. 3. n. 34. p. 475.

137. Sexta ratio fit illa, quam dat Leibnitius dicens cum Optimistis, (1) *Deum non permittere peccata, nisi quia absolute impossibile est melius fieri a quocunque*, hoc est ut alibi (2) distinctius explicat, quia cum Deus necessitetur ad faciendum optimum Mundum, semel quod Mundum voluerit creare, ea peccata non vult propter se, nec ut media ad suam gloriam, sed propter optimam Mundi constitutionem, ad quam pertinent ut conditiones, sine quibus non esset Mundus optimus. Reiicitur hæc, quia impossibilis; nam ut alibi (3) ostendo falsum est systema Optimismi, sive quod Deus non potuerit facere Mundum, hoc qui existit meliorem. Nec argumenta, quæ prò hac opinione Canzio nuper visa sunt, ut ipse ait (4) *peremtoria*, *& phari loco habenda*, quidquam possunt nisi apud eos, qui falsa illa Leibnitii principia admiserint, de necessitate in Deo creandi optimum, & de facultate in nobis inveniendi rationem sufficientem de omnibus.

138. I. Objicitur. Ratio humana ex dictis non potest assequi, cur Deus permittat mala moralia: ergo ratio humana non potest assequi, quomodo permissio ista concilietur cum Bonitate Divina: Sed hoc importat permissionem mali moralis attenta ratione humana non vacare culpa: ergo.

Resp. concedo enthymema in eo tamen sensu, qui dictis revera consonet, scilicet rationem humanam non assequi positivas & adæquatas rationes permissionis peccatorum, etsi assequatur aliquas inadæquatas, & omnes negativas rationes, quatenus scilicet solvit, quæ in contrarium opponuntur. Et nego minorem, quæ subsumitur contra omnem rationem, tum quia semel quod ratio dicat se non posse assequi, cur Deus permittat hæc mala, nequit sine contradictione dicere Deum non sine vitio illa permittere: Sicuti qui se declarat non posse judicare de coloribus, quia cæcus est, nequit, si sibi constet, affirmare fictionem esse quemvis colo-

(1) Leib. Essai de Theodic. par. 2. num. 165. pag. 319.

(2) Id. Ibid. nu. 340. pag. 410.

(3) Diss. de Creatione.

(4) Canz. Philosoph. Leibnic. cap. . §. 554. pag. 491.

colorem, aut nigrum eſse in aliquo objecto colorem, in quo qui vident, dicant eſse album: Tum quia etſi ratio non aſsequatur, cur Deus permittat hæc mala, hoc tamen aſsequitur, nulla & inepta eſse argumenta omnia, quæ ad vituperandam vel alio modo notandam hanc Divinam permiſſionem afferuntur, ſingulorum vitia planiſſime oſtendens.

139. II. Objicitur a Cotta apud Tullium (1). Medicus certo ſciens ægrotum periturum propter intemperantiam, ſi illi permittat potionem vini, non poteſt recte & ordinate, ſeu ſine culpa illam permittere: ergo a pari Deus præſciens homines aliquos peccaturos permittendo illis malum uſum rationis, non poteſt ſine culpa hunc illis permittere.

Reſp. cum Hooke (2), conc. antecedens, & nego conſequentiam; Nam ratio conjuncta cum libertate a neceſſitate eſt aliquid, ſine quo vel nullo modo habetur homo, vel ſaltem juxta S. Auguſtinum (§. 124.) non habetur homo perfectior entitative illo, qui nunc eſt: at vinum eſt aliquid, ſine quo non moritur homo, aut in nihilum revertitur, & poteſt convaleſcere. Quare non ſine culpa vinum Medicus cum illa prænotione permittit; hoc enim idem eſt ac ægrotum occidere, qui alias viveret. At ſine culpa Deus dat rationem cum illa libertate conjunctam homini, qui illâ etiam velit abuti; Hoc enim idem eſt ac creare hominem, ſeu ſpeciem creaturarum nobiliſſimam, & ejus eſsentiam conſervare. Exemplum reformari in rem noſtram ſic poteſt. Medicus etiamſi ſciat morbum augendum permittendo cibum ægroto, ſine ulla tamen culpa permittit, quia ſine cibo non vivit homo: ergo a pari Deus, etiamſi præſciat hominem aliquem peccaturum dando illi rationem cum ea libertate propter ipſius malum uſum, ſine ulla tamen reprehenſione dat, quia ſine ratione conjuncta cum ea libertate, quæ in ſe eſt bonum aliquod, ea fruſtra data eſset, ſi ſine uſu deberet eſse, & non ſubſiſtit talis homo: vel propter alias rationes certe Deo dignas, & nobis inſcrutabiles.

140. III. Ob-

(1) Tull. de Nat. Deor. lib. 3. num. 69. pag. 344.
Id. Ibid. num. 78. pag. 346.

(2) Hoo. Princ. Religi. tom. 1. ſec. 3 ar. 2. pag. 375.

140. III. Objicitur a Bayle, & quidem sæpius. Mater certo sciens fore ut filia pudicitiam amittat, si sinat eam interesse certorum hominum cœtibus, hoc illi non permittit sine nota imprudentiæ & crudelitatis, etsi dicat se permittere, ne illi libertatem tollat: ergo neque Deus sine simili nota permittit occasiones peccandi, & ipsa peccata, quæ præscivit, si dicatur permittere ex motivo relinquendi libertatem.

Resp. concedo antecedens, & distin. consequens: non permittit sine aliqua nota Deus occasiones peccati, & peccata hominum, si dicatur permittere ex motivo non tollendi ab hominibus libertatem tamquam motivo inadæquato, nego consequentiam: tamquam motivo adæquato, omitto, vel potius nego suppositum. Qui enim dicit cum S. Augustino (§. 123.) rationem, qua Deus permittit peccata esse supra suum captum, non determinat ullam rationem neque adæquatam neque inadæquatam. Quod autem motivum conservandi libertatem possit esse aliqua inadæquata ratio hujus permissionis in Deo quidem laudabilis, nullo vero modo in matre illa, ratio est cum Hooke loco nuper citato, quod præsentia filiæ illis cœtibus non est necessaria ad illius vitam: at libertas, qua homo in statu viæ possit bene vel male agere, pertinet ad hujus status constitutionem. Wolfius cum multas (1) objecto exemplo dederit disparitates, hanc tamen non vidit, quæ præcipua certe est, & sine qua cæteræ videntur minus sufficientes, vel subjacent novis instantiis. Qualis est hæc, quod Mater illa ex Filiæ perditione nequit nec illi, nec sibi, nec familiæ, nec patriæ utilitatem ullam eruere; at Deus potest, qui plura sua attributa hac occasione manifestat, justitiam si puniat, longanimitatem si toleret, misericordiam si parcat, gratiam si ad majorem etiam perfectionem comparandam perducat peccatorem.

141. IV. Objicitur. Etsi peccatum permissum non semper sit peccatum permittentis, tamen ipsa permissio semper est peccatum permittentis, quando facile illud poterat non permittere: Sed facile Deus potest nulla peccata per- O o mit-

(1) VVolf. Manich. sec. 3. nu. 20. p. 402.

mittere: ergo etsi peccata a Deo permissa non sint ipsius peccata, tamen ipsa permissio non satis excusari potest a peccato.

Resp. distin. mai., quando poterat & simul conveniens illi erat non permittere, conc. mai., quando poterat quidem, sed conveniens illi non erat impedire, seu non permittere, nego mai., & concessa minori, nego consequentiam. Vidimus supra dari vel imaginari posse (§. 120.) etiam inter homines casus, in quibus licita illis sit permissio alicujus mali, quod possent impedire. Ceterum regulaliter loquendo respectu hominum semper est peccatum ipsa hæc permissio, quia in ea violatur præceptum Divinum, quo Deus unicuique mandavit de proximo suo. At relate ad Deum ista permissio nunquam subjacet ulli iniquitatis ne umbræ quidem, quia ex una parte Deus nullius contrarium præceptum potest violare, & ex alia non potest unquam non habere rationes permittendi sapientissimas, & se dignas, etsi nobis ignotas.

SECTIO VIII.

Corollaria circa Subjectum, & Causam efficientem, finalem, & formalem mali.

COROLLARIUM I.

142. Subjectum cujusvis mali est aliquod bonum.

Nam subjectum privationis alicujus boni est aliquod bonum: sed quodvis malum est privatio alicujus boni (§.23.): ergo subjectum cujusvis mali est aliquod bonum. Simile argumentum habet S. Thomas (1), ubi distincte idem statuit & propugnat. Illius majorem S. Augustinus, qui frequens (2) est in eadem assertione, fuse probat in hunc modum (3): Si sub-

(1) S. Thom. 1. p. qu.48. ar.3. o. p.167.

(2) S. Aug. de Civit. li.12. ca.3. p. 303. Id. lib.1. cont. Julian. operis imperfecti. nu.114. p.940. & ibid. nu.66. p.905. Id. cont. Epist. Fundam. ca. 31. p.176.

(3) Id. Enchirid. ca. 11. nu.4. p.199.

subjectum, quod aliqua perfectione privatur, non esset bonum, esset malum: ergo esset nullum; Nam malum est in genere negationis: ergo donec subjectum privationis sit aliquid, est etiam aliquod bonum.

Dices: S. Dionysius negat (1) *malum esse in his, quæ sunt*: ergo negat esse in bono.

Resp. cum S. Thoma articulo nuper citato, dist. antecedens; Negat malum esse in his, quæ sunt, per modum entis positivi, conc. antecedens: per modum privationis, nego antecedens, & consequentiam.

143. Ex eo, quod subjectum cujusvis mali sit aliquod bonum, (2) *patet*, inquit Pallavicinus, *puram negationem entis possibilis* (quod non sit de genere modificationis) *non esse malum, quia non est in alio, cui disconveniat*. Ex eodem principio colligit Augustinus (3) hoc paradoxum, quod, *malum sit, quod bonum est: nec malum sit, nisi quod bonum est*. Verum illud, sicuti par est, cessat esse paradoxum, si remotis terminis mali & boni, qui abstracte sumpti, adeoque in significatione confusa & indeterminata, officiunt rectæ intelligentiæ, quandoquidem explicant mutuam inter se oppositionem, reponantur illorum apertæ explicationes, & dicatur, carens aliqua perfectione est aliquid, quod habet aliquam perfectionem, nec carens aliqua perfectione est, nisi id, quod habet aliquam perfectionem.

COROLLARIUM II.

144. Causa directe, hoc est non de consequenti efficiens malum, nulla est; Nam malum quidem metaphysicum, seu improprie tale (§. 5.) est mera negatio, seu merum nihil: malum vero proprie tale est etiam ipsum quædam negatio, quæ dicitur privatio, seu defectus (§. 6.): Atqui merum nihil, est nihil per hoc ipsum, quod nulla sit caussa directe illud efficiens: & similiter defectus est id, quod est, ex caussa non jam physice efficiente, sed deficiente in

Oo 2 agen-

(1) S. Dion. de divi. nomi. ca. 4. pag. 251.
(2) Pall. de Act. hum. lib. 1. num. 137.
(3) S. Aug. Enchir. cap. 11. num. 4.

agendo: ergo. In majori magis magisque declaranda contracte ad malum morale fuse immoratur S. Augustinus per plura capita libri 12. de Civitate Dei (1), ubi tandem concludit, (2) *ergo malæ voluntatis efficiens naturalis, vel si dici potest, essentialis nulla est caussa, nec talem voluntatem facit nisi defectio, qua deferitur Deus, cujus defectionis etiam causa utique deficit.*

145. Minorem vero eodem S. Doctore referente (3) fuerunt, qui negarunt, innitentes in illo Joannis, (4) *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quia ipsum nihil in fine sententiæ positum est: ergo, inquiunt, factum est, & ideo quia factum est, ipsum nihil aliquid est.* At illa, si opus sit, confirmatur responsione ejusdem S. Doctoris, quæ est hujusmodi. Quemadmodum, quia *domus revera est aliquid, nihil interest, utrum dicatur sine illo facta est domus, an sine illo domus est facta: ita quia nihil utique non est aliquid, quando vere & proprie dicitur, sive dicatur, sine illo factum est nihil, sive sine illo nihil factum est, nihil interest.* Responsio tamen opportunior est hæc alia ab eodem ibidem data; quis velit loqui cum his, qui sensum perdiderunt studio contradicendi? Qui sanum habent cerebrum, rem manifestissimam vident.

146. Hinc si causa sit non libera, & aliquo naturali malo affecta malum provenit ab ipsa, ut non agente ex intrinseca sibi necessitate: sin caussa sit non libera, sed carens omni malo naturali (§.7.) malum provenit ab ipsa, ut non agente ex extrinseca sibi necessitate, propter scilicet impedimentum aliquod sibi insuperabile; (5) *Agens enim naturale*, inquit S. Thomas, *producit effectum suum talem, quale ipsum est, nisi impediatur ab aliquo extrinseco.* Sin tandem caussa sit libera, hoc est domina sui actus, malum provenit ab ipsa, ut non agente ex dominio, quod habet in suum actum absque ullo neque intrinseco neque extrinseco impedimento, quorum neutrum componeretur cum prædicta libertate. Patet hoc ex nuper dictis (a §. 138.).

CO-

(1) S. Aug. ca. 6. & sequ. p. 304.
(2) Id. Ibid. ca. 9. pag. 307.
(3) Id. de Natu. Boni. ca. 25. p. 507.
(4) Ioan. Evang. cap. 1.
(5) S. Thom. 1. p. qu. 49. art. 1. ad 3. pag. 169.

COROLLARIUM III.

147. Caufa de confequenti efficiens omnis mali naturalis eft vel folus Deus, vel Deus fimul & Creaturæ, quatenus vel aliquid in re efficiant, quod eft incompoffibile cum aliqua perfectione, quam res illa prius habebat, vel non dant effectui omnem perfectionem fibi debitam. Quod malum fi inordinate fit a creatura, quæ fola capax eft inordinatæ operationis, cum dicatur malum morale, fola illa eft cauffa efficiens mali moralis. Prima corollarii pars confirmatur authoritate S. Thomæ, qui propterea quod agnovit dari cauffam efficientem de confequenti malum, ideo loquens de caufa mali non dixit abfolute illud non habere cauffam, fed (1) *aliqualiter caufam habere, vel habere caufam per modum agentis, non autem per fe, fed per accidens*. Ultima autem corollarii pars confirmatur verbis S. Auguftini, qui cum profiteatur, (2) *quæftionem illam* (unde malum) *fe admodum adolefcentem vehementer exercuiffe, & fatigatum in hæreticos impuliffe, atque dejeciffe*, tandem a libero voluntatis arbitrio omne hominis malum exortum fuiffe ftatuit, tum malum culpæ, tum illud, quod ex illo fequutum eft, malum pœnæ. Quod in multis fuis operibus (3) docet, præcipue vero in tribus de libero arbitrio libris, quos fcripfiffe fe dicit (4) *propter eos, qui negant ex libero voluntatis arbitrio mali originem duci: & Deum fi ita eft Creatorem omnium naturarum culpandum effe contendunt: eo modo volentes fecundum fuæ impietatis errorem, Manichæi enim funt, immutabilem quamdam, & Deo coæternam introducere mali naturam*.

148. Cum itaque improba voluntas fit caufa malorum omnium proprie talium, quæ funt in creaturis rationalibus tam Angelis, quam hominibus; illa Angeli jam depravati, qui perfuafit Evæ inobedientiam eft caufa remota, & extra

tra

(1) S. Thom. 1. par. qu. 49. art. 1. O. pag. 168.

(2) S. Aug. de lib. arb. ca. 2. nu. 4. p. 570.

(3) Id. Enchir. ca. 24. & fequ. nu. 4. p. 105. Id. lib. contra Fortunatum. Id. de Civit. li. 22. ca. 1. p. 655.

(4) Id. lib. 1. Retrac. cap. 9. num. 2. pag. 12.

tra genus nostrum humanum, malorum omnium, quæ illud affligunt: illa vero Evæ in idem peccatum impellentis Adamum est jam prima, intra speciem humanam, malorum ipsius causa. Quare S. Augustinus loquens de lapsu filiorum Dei alienigenarum mulierum amore captorum, unde & omnes, exceptis octo, diluvio perire meruerunt, dicit, (1) *quod malum a sexu fœmineo causam rursus invenit*: Proxima tamen, & persæpe unica causa mali potissimi, scilicet actualiter moralis, est cujusque voluntas; (2) *Nam* sic idem Augustinus, *esse posse voluntatem malam etiam sine aliquo spiritu vel seducente vel incitante, in ipso Diabolo satis ostenditur, qui per nullum alium Diabolum, sed propria voluntate factus Diabolus invenitur*.

COROLLARIUM IV.

149. Causa formalis cujusvis mali, per quam scilicet malum constituatur in esse mali, nulla est. Nam malum non solum improprie tale (§. 5.), sed etiam proprie tale est negatio quædam (§. 22.). Atqui repugnat dari formam aliquam, per quam nihilum, seu negatio constituatur in esse nihili; nomine enim causæ formalis venire solet aliquid positivum: ergo repugnat dari caussam formalem, seu formam aliquam mali: ergo nulla est caussa formalis ullius mali. Hoc ipsum S. Thomas jam olim dixit: (3) *Causam formalem malum non habet*. Nihilominus quoniam ipsæmet negationes concipiuntur per modum entis, dici potest, malum prout concipitur tamquam aliquod ens, habere pro sua caussa formali ipsammet suam malitiam, ut Suarez non solum loco supra (§. 3.) citato, sed alibi (4) etiam adnotavit: & hoc modo ipse dicit de Peccato Originali, illud (4) *formalem caussam non habere præter quidditatem suam*.

CO-

(1) S.Aug.de Civit.li.15. ca.42 p.406.
(2) Id. de Patientia ca 24. nu.21. p.542.
(3) S.Thom. 1. p. qu.49. ar.1. O.p.168.
(4) Suar. Metaph. disp. 11. sec.3. nu.10. pag. 232.
(5) Id.in 1.2.tr.5.disp.9.sec.3.nu.1.p 440.

COROLLARIUM V.

150. CAussa finalis omnis mali proprie talis est semper aliquid extrinsecum ipsi malo, & quidem bonum aliquod vel verum vel apparens.

Prima pars probatur, quia malum in seipso utpote negatio non potest habere rationem finis, sive intendi propter se (§. 84.); Ex quo est illud effatum, *nemo intendens ad malum operatur*, cujus luculentam paraphrasim exhibet S.Thomas (1). Rursus sic arguitur. Causa finalis habet, quod sit intentio finis, scilicet alicujus boni requisiti ad finem debitum rei, contra vero malum proprie tale habet, quod sit privatio talis finis, seu boni requisiti ad finem debitum rei: ergo mali causa finalis nequit esse ullum malum, sed aliquid ipsi malo extrinsecum. Confirmatur ex S. Thoma, qui ait, (2) *Malum non habet causam finalem, sed magis est privatio ordinis ad finem debitum.*

Secunda pars probatur, quia Deus recte & ordinate semper operans, malum omne tam pure naturale quam pœnale semper intendit propter verum bonum (§. 84. & 93.). At creatura utpote limitatæ cognitionis potest malum naturale velle non solum propter verum, sed etiam propter apparens dumtaxat bonum: utpote vero etiam capax inordinatæ operationis, malum morale semper vult propter bonum apparens. Quare, *proxima radix*, inquit Suarez (3), *mali moralis, est libertas voluntatis, quæ non habet necessariam conformitatem cum sua regula, concurrente simul aliquo defectu intellectus*,

CO-

(1) S.Thom. 1. p. qu. 19. ar. 9. O. p.86.
(2) Id. Ibid. qu. 49. ar. O. p.168.
(3) Suar. Metaph. disp. 9. sec. 2. nu. 1, pag. 203.

COROLLARIUM VI.

151. EX dictis colligitur, quomodo apertissime dissolvatur celebre illud sophisma, quod apud Tullium (1), Sextum Empiricum, Tertullianum, & Lactantium legitur, fons non tantum Manichæismi, sed Incredulitatis, & est hujusmodi. Deus aut vult tollere mala, & non potest: aut potest & non vult: aut nec vult, nec potest; Atqui si vult & non potest, caret Potentia: si potest & non vult, caret Bonitate: si nec vult nec potest, caret Potentia & Bonitate: ergo Deus caret Potentia vel Bonitate, vel utroque; Eo ipso Deus non est, seu non existit: ergo Deus non existit.

Dissolvitur igitur tribuendo determinatam aliquam significationem generico illi nomini malum, quæ prout diversa esse potest, diversa pariter nascitur responsio. Fac argumentum loquatur de malo tamquam natura aliqua, seu ente positivo, jam negatur suppositum in ipsa prima propositione ex dictis (§.23.). Fac loquatur de malo morali, tunc concessa majori, negatur minoris secunda pars; Nam posse & non velle tollere mala moralia, est (§.123.) posse & non velle, ut deficiat in creatarum rerum numero species illa nobilissima creaturarum, quæ prædita sint libero bene vel mali agendi arbitrio, cum permissione mali ipsius usus ob rationes certe Deo optimo dignas, etsi nobis inscrutabiles. Fac loquatur de malo naturali, tunc iterum concessa majori, iterum pariter negatur minoris secunda pars; Nam posse & non velle tollere mala naturalia, sive pure naturalia (§. 9.) sint, sive non pure naturalia, sed etiam pœnalia, est posse & non velle tollere bona diversi generis (§. 82.). Fac tandem loquatur de malo metaphysico, tunc iterum concessa majori, negatur tertia minoris pars; Nam non velle & non posse tollere hujusmodi malum est, non velle & non

(1) Tull. li. 3. de Nat. Deor. n. 92. p. 349. Sext. Hypoth. Pyrrhon. li. 3. ca. 7. p. 131. Tertull. adver. Hermog. cap. 10. lib. 2. Contr. Marcionem cap. 5. pag. 645. Lact. de Ira Dei cap. 14. pag. 276.

& non posse id, quod involvit contradictionem, scilicet creaturam infinite perfectam.

De hoc Sophismate multi loquuti sunt, ut præter citatos, Elizalda (1), Jo.Franciscus Buddeus, Kingius, Leibnitius, Genuensis, & alii, de quibus ipse Genuensis alibi (2) de hoc iterum agens meminit, omnes putantes illud se penitus dissolvisse, quod aliqui illorum non videntur sufficienter fecisse. Bayle (3) vero satis audacter & inscite insolubile esse pronunciavit.

(1) Eliz. Forma Veræ Relig. qu. 39. & seq. pag. 486.
Budd. Trac. de Atheis. cap. 7. §. 1. in notis pag. 408.
King. de Origin. Mali cap. 5. sect. 5. subsec. 7. num. 7. pag. 193.
Leibn. Essai de Theodic. in animadv. ad Kingium §. ultimo pag. 96.
Genu. Elem. Metaph. par. 3. ca. 4. prop. 24. pag. 182.
Id. Ibid. in Append. ad cap. 4. §. 23. pag. 203.

(2) Id. Ibid. tomo 4. de Principiis Legis cap. 3. §. 2. pag. 19.

(3) Bayl. Diction. art. Pauliciens.

LAUS DEO.

DE PULCHRO DISSERTATIO

PRÆFATIO.

1. Ulchrum dari extra controversiam est; Certi enim sumus ex experientia trahi quodammodo homines a rebus pulchris, ita ut etiam qui indole aspera aut superba sunt, demittant animos, & pulchris obsequantur. Hinc aliquæ gentes, referente Strabone (1), & Athenæo (2), illos sibi in Regem eligebant, qui pulchritudine alios superarent, & Deus ipse Israelitis regem postulantibus Saulem dedit, qui (3) *stetit in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum: & ait Samuel ad omnem populum, certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo*. At quidnam sit pulchrum, non ita facile explicatur. Quare idea ipsius, sicuti de idea boni dictum est (4), apud omnes tam doctos, quam indoctos clara est, quatenus utrique conveniunt in assignanda eadem re, ut eodem homine, qui pulchritudinis dote excellat inter alios: sed quotusnam ex doctis etiam erit, qui noverit proferre definitionem pulchritudinis talem, quæ non solum reddat ipsius ideam claram, sed distinctam etiam faciat? Magnam

(1) Strab. li.6. (2) Athen. li.13. (3) Reg. li.1. ca.10.23. (4) Diss. de Bono. 6.1.

in hoc difficultatem illi ipsi, qui de ea acquirenda solliciti fuerunt, expertos se esse fatentur, ut S.Augustinus, qui multa testatur (1) olim se de hac re meditatum fuisse & scripsisse, quæ tamen sua etiam ætate dicit intercidisse: Et propius nostris temporibus Petavius (2),qui subtiliter & erudite disserens de natura pulchritudinis, illud Platonis in hac re commemorat, (3) *quod in proverbio diceretur, quæ pulchra sunt, esse difficilia*. Recentius eamdem difficultatem præseferunt Beniaminus Chambersius (4), & Diderotius, qui in Encyclopædia, seu Dictionario Dissertationum, quod in Gallia edi cœpit, articulum *de Pulchro* aggrediens observat, non solum, quæ pulchra sunt, sed generalius ea, quæ magis sermone hominum usurpata sunt, esse intellectu difficillima: Et tandem Aloysius Verneius, qui ait ea, quæ (5) *Veteres & recentiores Philosophi dixere, mihi implicatiorem rem ipsam facere, quam nudum vocabulum pulchrum*: quod illi credendum est, non solum quia sponte id fatetur, sed etiam quia, postquam tandem pulchrum statuit definiendum, *id quod placet, idest vel visum, vel auditum delectat*, dicit non multo post, *nulla certa notio pulchritudinis constitui potest*. Experiar igitur & ego pro modulo meo, an extundere possim tum ideam distinctam pulchri, tum illas, quæ conveniunt suis speciebus, quas conabor accurate distinguere. Atque quoniam pulchro opponitur deforme, & oppositorum oppositæ sunt notiones, & gradus, ex iis, quæ de pulchro statuuntur, coniici debent, quæ ad deforme pertinent.

SE-

(1) S. Aug. Conf. li. 4. ca. 13. pag. 104.
(2) Petav. Dogm. Theol. de Deo lib. 6. ca. 8. num. 6. pag. 272.
(3) Pla. Hippia mai. in fine. pag. 83.
(4) Cham. Dizion. art. Bellezza. pag. 61.
(5) Vern. Metaph. li. 4. ca. 11. pag. 183.

SECTIO I.

Definitiones, & Divisiones Pulchri.

ARTICULUS I.

De Pulchritudine tum in genere, tum vera, tum apparenti.

2. PUlchrum significat ens bonum in se, constans diversis sive realiter, sive æquivalenter partibus, quod per sui cognitionem delectat. Ita corpus humanum, in quo plures realiter sunt partes, pulchrum est & dicitur, quoties hæ cognoscantur habere eam perfectionem, quæ ipsis convenit, per quam possit dici bonum, & non malum, cum qua cognitione semper conjungitur quædam animi delectatio. Ita anima pulchra est & dicitur, quatenus intelligitur acuta in cognoscendo, recta in volendo, prompta in recordando, quæ præcipuæ sunt ipsius partes, non quidem reales, sed per æquivalentiam fundatam in hujusmodi diversis effectibus ab ipsa in se simplici prodeuntibus.

Ex dissertatione autem *de Bono*, notum est aliud esse bonum in se, aliud bonum alteri: nec omne quod est bonum alteri, esse bonum in se: Quare definitio pulchri importat bonum illud, quod in se tale est, non vero illud, quod bonum dumtaxat est per respectum ad aliquid a se distinctum, ut infra probando bonitatem hujus definitionis suadebo distinctim. Rursus ex ibidem dictis aliud est bonum verum, aliud apparens, etiam cum sermo est de Bono in se. Eadem proinde divisio cadit in pulchritudinem: atque quæ vera est pulchritudo, postulat, ut sit reapse bonum in se, cum quæ apparens dumtaxat est, postulet, ut per errorem reputetur esse bonum in se. Hanc divisionem in pulchritudinem veram & apparentem observarunt etiam citatus Diderotius (1). & Wol-

(1) Did. Encycl. art. Beau. §. Quand je dis pag. 149.

& Wolfius apud eumdem (1), & recentius Fuginellius (2). Hinc fit, ut quæ unus pulchra dicit, alius neget, quia nimirum alteri eſt apparens, alteri vero non eſt.

Articulus II.

De Pulchritudine eſſentiali, & naturali.

3. PUlchrum formaliter ſumptum, ſeu pulchritudo tam vera quam apparens, immediate dividitur in eſſentialem, naturalem, & artificialem. Andre Soc. Jeſu Cadomi mortuus anno 1764. ætatis ſuæ octogeſimo nono, qui ſcripſit Tentamen de Pulchro, ubique jam celebre, & magnifice laudatum a Diario Encyclopædico Bullionenſi (3), & a Gallica Encyclopædia (4), mihi adhuc ignotum, prædictam diviſionem dedit, cujus duo poſteriora membra, cum limitatione tamen ad res corporeas obſervavit jam olim S. Auguſtinus, dicens (5) *omnia, quæ ſenſibiliter pulchra ſunt, ſive natura edita, ſive artibus elaborata.*

Pulchritudo eſſentialis eſt, quæ conſiſtit in rei eſſentia, nullam involvente contradictionem in ſuis attributis, per quæ a nobis concipitur vel explicatur, quæ omnia proinde inter ſe apte conveniunt. Talis pulchritudo non ſolum eſt in omnibus exiſtentibus creaturis, ſed in omnibus abſolute poſſibilibus, quam ſolus Deus infinite intelligens perfectiſſime cognoſcit.

4. Pulchritudo naturalis conſiſtit in eſſentia rei exiſtentis. Hæc cum ſermo eſt de quavis creatura, & ejus actionibus, quæ non ſint ipſi liberæ, unde dici illæ ſolent naturales, & naturaliter pulchræ, dependet a Libertate Dei, qui cum ſit infinitus in cognoſcendo, ex infinitis modis, quibus ſalva pulchritudine eſſentiali, quæ & fundamentalis dici poteſt, vidit potuiſse variari in eadem ſpecie creaturam aliquam, ele-

(1) Id. Ibi. §. Il diſtingue. pag. 143.

(2) Fug. Princ. Metaph. tom. 1. prop. 40. coroll. 3. pag. 449.

(3) Journ. Encycl. ann. 1764. Aout. pag. 142.

(4) Encycl. art. Beau. pag. 146.

(5) S. Aug. da vera Relig. ca. 30. nu. 56. pag. 768.

elegit, & determinavit hunc potius modum, quam illum, sub quo daret illi existentiam. Exemplum talis pulchritudinis habetur in toto Universo, & singulis ipsius partibus, ut in plantarum & animalium structura, eorumque naturalibus operationibus. Ita cum S. Augustinus stetisset olim contemplans cum admiratione & voluptate duos Gallos Gallinaceos inter se pugnantes, & quæsiisset deinde, curnam ipsa hujus pugnæ facies esset pulchra visu, rationem esse dixit, quia omnes illius partes aptissimo modo sese invicem connectebant ex institutione Divina, quæ omnia cum ratione modificat, & gubernat. (1) *Ut*, inquit, *in iisdem Gallis erat videre intenta projectius capita, inflatas comas, vehementes ictus, cautissimas evitationes, & in omni motu nihil non decorum, quippe ratione desuper omnia moderante. Postremo legem victoris, superbum cantum, & membra in unum quasi orbem collecta, velut in fastum dominationis. Signum autem victi elatus a cervice pinnulas, & in voce atque motu deforme totum: & eo ipso naturæ legibus nescio quomodo concinnum, & pulchrum.*

ARTICULUS III.

De Pulchritudine artificiali.

5. Pulchritudo artificialis est illa, quæ rerum pulchritudini naturali superadditur ex arbitrio artificis. Arbitrium, quod includitur in notione pulchritudinis artificialis non est arbitrium, per quod aliquid, quod essentialiter non est pulchrum, reddatur pulchrum, sed est arbitrium, per quod aliquid in se essentialiter pulchrum superadditur per modum proprietatis accidentalis alteri pulchro, tamquam illius subjecto; Nam quod aliquod artificium sit capax unius aut alterius dispositionis seu formæ, quin exeat e tali specie determinata, præsupponit tam unam, quam aliam formam esse in se pulchras, & quatenus solum possunt considerari res aliquo modo compositæ, cum hac distinctione inter ipsa-

(1) S. Aug. de Ordine li. ca. 5. num. 25.

ipſarum attributa eſſentialia & accidentalia, habet locum iſta denominatio pulchritudinis artificialis. Quoniam autem pulchritudo artificialis includit in ſua ratione relationem ad ſui cauſſam cum libera electione operantem, illa reperiri nequit, niſi in operibus cauſſæ intellectualis, cujus propria eſt hæc libertas.

6. Exemplum pulchritudinis artificialis videmus in omnibus artificiis tum liberalibus, ut in tabulis & ſignis: tum literariis, ut in orationibus & carminibus: tum in mechanicis, ut in habitationibus & veſtimentis, & utrorumque formis & ornamentis; In omnibus enim ſi reipſa pulchra ſint, elucet ſupra pulchritudinem eſſentialem arbitrium noſtrum in electione hujus potius methodi, quam alterius. Sic ſermo in orationibus Tullii pulchritudinem habet artificioſe ſingularem, quia præter pulchritudinem naturalem ſermonis humani, quæ neceſſario poſtulat ſententias verbis opportunis expoſitas, ad rei, de qua agitur, cognitionem & perſuaſionem in aliis excitandam, eam habet diſpoſitionem atque texturam, ut non ſolum rem perſuadeat, ſed in illam jucundâ quadam violentiâ totum mentis aſſenſum quodammodo pertrahat, & omnes animæ affectus inclinet. Sic in Architectura de pulchritudine eſſentiali eſt, quod columnæ & parietes ſint ad perpendiculum, quod trabes & tigilla ſint recta, & inter ſe parallela. Nam hæc de natura intrinſeca ædificii ſunt, quod fit non ad miſeram hominum habitantium cædem ſub cumulo ſaxorum brevi corruentium, ſed ad illorum tutamen & ſecuritatem. Quod autem hæ & ſimiles ædificii partes habeant hanc potius inter ſe rationem, quam aliam, dependet ab arbitraria electione noſtra unius potius, quam alterius ex multis, quæ in ſe pulchræ ſunt, & bene ſe habent cum ſubſtantia ædificii conjunctæ. Ex arbitraria iſta electione nati ſunt quinque illi celebres Architecturæ ordines, Etruſcus, in quo ratio diametri columnæ ſumptæ ab imo ipſius ſcapo eſt ad ejuſdem longitudinem comprehensâ baſe & capitulo, ut 1. ad 7., Doricus, in quo eſt ut 1. ad 8., Jonicus, in quo eſt ut 1. ad 9., Corinthius demum, & compoſitus, in quo eſt ut 1. ad 10. Idemque de aliis ſexcentis dicitur,

citur, in quibus ex eo etiam elucet arbitrium, quod non desunt quotidie, qui in his mutationes inducant, ex quibus laudem sibi comparant singularem, quando in illis appareat cum vi ingenii aptâ ad novas pulchritudines, ut ita dicam creandas, notitia etiam eorum, quæ ab aliis jam olim stabilita, & communiter recepta inter artis dogmata videntur numerari.

ARTICULUS IV.

De Pulchritudine ex solo Ingenio, & ex Ingenio simul & Scientia.

7. PUlchrum artificiale dividitur cum eodem Andre in pulchrum ex solo ingenio, & pulchrum ex ingenio simul & scientia. Pulchrum ex solo ingenio est illud, quod est in artificiis, quæ facta sint vi solius ingenii innati, seu ut ajunt, marte dumtaxat suo independenter ab omni artis cultura. Pulchrum hoc elucet in operibus illorum, qui etsi vel nullo modo, vel satis parum exculti fuerint in præceptis artis, nihilominus illa exequuntur modo satis opportuno, & concinno, ut videas aciem ingenii, quod vi sua perspexit penitus requisita essentialia ad artificii bonitatem, & pulchritudinem. Sic celebris fuit hoc sæculo Romæ quidam Zabaglia, qui etsi certe impar esset ad docendam Mechanicam, de qua forte nullum unquam vidit Auctorem, nihilominus data problemata de constructione aliqua, aut elevatione alicujus magni ponderis corporis, aut similibus, quæ Architectorum propria sunt, & ab illis habebantur pro difficillimis, & magnos sumptus requirentibus ad sui exequutionem, ille unico quasi obtutu intelligens modum expeditiorem applicandi opportunas potentias contra oppositas resistentias, resolvebat reipsa facillime, & minimo sumptu.

Pulchrum ex ingenio simul & scientia est illud, quod eminet in artificiis, quæ facta sint vi ingenii non solum innati, sed etiam ut ita dicam acquisiti per cognitionem scilicet artis, ad quam illa pertineant. Pulchrum hoc elucet in iis

omnibus; quæ fiunt a primæ notæ artificibus illorum locorum, in quibus artes egregie excoluntur, quod tanto magis apparet, quando conferantur cum artificiis ejuſdem generis alterius loci, in quo minus vigent artes. De primis dices, Proh pulchrum & elegans, & exquiſiti judicii, & expoliti artificis opus! De ſecundis vero, nihil tale certe dices, & fortaſſe artificis ignorantiam, inertiam, ruſticitatem, atque barbariem late apparentem merito condemnabis.

Perraultius apnd Chamberſium (1) dividens pulchritudinem in poſitivam ſeu convincentem, & arbitrariam, incidit in illam jam expoſitam; Nam ita illam declarat, ut pulchritudo poſitiva complectatur pulchritudinem tum eſſentialem, tum naturalem: arbitraria vero idem ſit cum pulchritudine artificiali.

ARTICULUS V.

De Pulchritudine Spirituali, & Corporea.

8. Pulchritudo tum eſſentialis tum naturalis dividitur in pulchritudinem ſpiritualem & corpoream. Sic pulchra eſt natura Angeli, & Animæ rationalis, & Deus ipſe, a cujus pulchritudine tamquam a fonte provenit omnis pulchritudo creata: (2) *Omne pulchrum*, ſic S. Auguſtinus, *a ſumma pulchritudine eſt*, *quod Deus eſt*, & ut magis explicat S. Dionyſius, ſive Auctor de divinis Nominibus, (3) *eſt participatio pulchrifica pulchrorum omnium cauſſæ*. Sic pulchræ ſunt illæ entium ſpiritualium operationes, quæ Virtutes nuncupantur ſive intellectuales ſive morales. In quibus omnibus habentur exempla pulchritudinis ſpiritualis; Nam exempla de corporea, nulli, qui cæcus non ſit aut ſtupidus, non ſunt obvia.

9. Pulchritudo ſpiritualis dividi poteſt in moralem & non moralem. Moralis dicatur illa, quæ reperitur in actionibus

(1) Chamberſ. Dittion. art. Bellezza. pag. 61.

(2) S. Aug. li.83. quæ. 44. pag.16.

(3) Dion. de Div. nom. li. 4.

nibus bonis moraliter: Sic actus virtutis sunt pulchri, & turpes contra actus vitiosi, qui illis opponantur. Pulchritudo vero spiritualis non moralis reperitur tum in ipsa essentia rerum spiritualium, tum in earum actionibus, quas dicam indifferentes, ut in cognitionibus scientificis. Sic pulchra est anima rationalis, & pulchræ demonstrationes scientificæ.

Pulchritudo corporea dividitur in illam, quæ est objectum visus: sic pulchram dicimus faciem: Et illam quæ est objectum auditus Sic pulchrum dicimus concentum. Hæc divisio est juxta communem sententiam, ut observavit jam olim Socrates, apud Platonem dicens (1) *id pulchrum esse, quod nos delectat per auditum & visum*: & S.Thomas, aliique cum illo animadvertunt, quod (2) *non dicimus pulchros sapores, aut odores*, eo jure, de quo infra quæremus. Solum S. Augustinus notat, quod (3) *in visibilibus formis usitatius dicitur pulchritudo*, quam in iis, quæ ad aures pertinent. Sed ratio etiam in promptu videtur esse, quia scilicet frequens magis & necessarius est usus oculorum, quam aurium.

Andre in suo tentamine de Pulchro (4) dividens illud in pulchrum visibile, pulchrum in moribus, pulchrum in operibus Spiritus, & pulchrum musicale, plane designavit per pulchrum visibile & musicale duas species pulchri corporei jam observatas: per pulchrum vero in moribus, & pulchrum in operibus Spiritus, distinxit duas species pulchritudinis spiritualis, in quarum neutra habet locum pulchritudo propria ipsiusmet Spiritus, quam in eo esse intelligimus, etiamsi præscindamus ab omni ipsius operatione. Quare tum ex hoc capite, tum ex eo, quod permisceat membra dividentia diversi generis, descendens a corporalibus ad spiritualia, & iterum ad corporalia revertens satis imperfecta divisio est.

(1) Plat. Hipp. mai. circa fin. pag. 83.
(2) S. Thom. 1. 2. qu. 27. art. 1. ad 3. pag. 62.
(3) S. Aug. de Musica li. 6. ca. 13. n. 38. pag. 62.
(4) Encycl. art. Beau. pag. 146.

Articulus VI.

De Pulchritudine absoluta & relativa.

10. PUlchritudo tam visibilis, quam audibilis dividitur in pulchritudinem absolutam & relativam. Absoluta est illorum objectorum, quæ non sunt aliorum imago, seu imitatio. Sic pulchra sunt opera Naturæ, ut Stellæ, Animalia, Plantæ, Flores, Voces, & similiter opera multarum artium, ut Architecturæ & Musices. Pulchritudo relativa est illorum objectorum, quorum intrinseca bonitas consistit in conformitate cum suis exemplaribus. Sic Pulchræ sunt expressæ vel coloribus vel verbis imagines prærupti montis, incendii urbis, rugosæ vetulæ, languentis infirmi, horridi & fœdi cujusvis cadaveris vel monstri, quando hæ bene imitatæ fuerint sua exemplaria. Sic fabulæ vel tragicæ, vel comicæ, vel epicæ, magis vel minus pulchræ dicuntur, prout magis vel minus accedunt ad mores, sensus, & verba eorum, de quibus agunt.

Divisio pulchritudinis tam visibilis, quam audibilis in absolutam & relativam adhibita jam olim est ab aliis. Sed sensus horum nominum idem non est apud omnes. Hos etiam ab illo, quem jam proposui, diversos, juvat observare. Primo sunt, qui nomine pulchritudinis absolutæ videntur intelligere formam aliquam Peripateticam, per quam res efficiatur pulchra; Nolunt enim in ejus notione includi respectum ullum, ne ad vim quidem cognoscitivam. Quare negant, pulchritudinem esse quid relativum in hoc sensu, quod scilicet ea essentialiter dicat ordinem ad intellectum. Inferius bonitatem definitionis stabilitæ de pulchritudine ostendens planum faciam istos errare.

Secundo sunt, qui pulchritudinem absolutam vocant illam, quæ non dependet a nostris opinionibus: contra vero relativam, quæ ab his dependet. In hoc sensu visus est hæc nomina accipere Vernejus, ubi statuens *pulchrum* esse nomen relativum, quin tamen, quæ sit hæc relatio declaret, pri-

primo quidem dicit, (1) *Ineptos esse aliquos, qui longo sermone efficere aggrediuntur, esse aliquam rem absolute, idest simpliciter, & sine ullo ad alium respectu pulchram*. Deinde vero negat ullam haberi certam regulam pulchritudinis, quia ex cujusque placito illa dependet, (2) *Si pulchrum*, inquit, *est, quod singulis placet, nulla certa regula, nulla imago in se, & simpliciter pulchra designari potest*. Contra istos, qui admittentes omnem pulchritudinem esse in prædicto sensu relativam, consequenter negant ullam esse realem pulchritudinem, distincte inferius differam.

11. Tertio sunt, qui pulchritudinem absolutam sumunt pro positiva, & relativam pro comparativa. Juxta quam acceptionem fit, ut easdem res sive naturales, sive artificiales, aliqui quidem dicant etiam pulcherrimas, alii vero ne esse quidem pulchras concedant. Utrique bene, vel non omnino male. Primi enim loquuntur de rebus illis in se ipsis dumtaxat spectatis: Secundi vero de iisdem loquuntur ex comparatione, quam ineunt cum aliis ejusdem generis a se cognitis. Atque cum ante oculos primorum obversentur perfectiones rei magis, quam ipsius imperfectiones (Nam hæ, deficiente comparatione, minus sunt ipsis observabiles) non injuria pronunciant rem illam esse pulchram, scilicet absolute. Cum vero Secundi contrario modo obruantur adspectu plurium imperfectionum ejusdem rei, quæ ex præviis cognitionibus, quibus ornati sunt, turmatim in eorum mentem quodammodo irruunt, & vix sinunt advertere ad perfectiones, quæ cæteroquin eidem insunt, sine injuria pariter negant rem illam esse pulchram; scilicet comparative; Nam observavit jam olim S. Augustinus, quod (3) *species mala in comparatione dicitur formosioris atque pulchrioris*.

Quarto Auctor anonymus opusculi Romæ editi anno 1765. *Saggio sopra la Bellezza*, de medio prorsus tollit divisionem hanc pulchritudinis in absolutam, & relativam, dicens illam natam esse ex abusu (4) vocis relativæ sumptæ etiam a Metaphysicis in hac re pro absoluta. Quod credit sic

(1) Vern. Metaph. ʃ. 4. ca. 11. pag. 182.
(2) Id. Ibid. pag. 184.
(3) S. Aug. de Nat. Boni. ca. 23. p. 507.
(4) Anony. §. 21. pag. 42.

sic suadere. Qui dicunt pulchras esse Raphaelis tabulas, Tullii orationes, & similia relate ad illos, qui has artes Pictoriam & Oratoriam calleant, sicuti sunt, qui sic loquuntur, non animadvertunt, hæc esse pulchra relate ad omnes, qui hujusmodi operum dotes intelligant: Sed quæ pulchra sunt relate ad omnes, qui illa intelligunt, sunt pulchra absolute: ergo illa sunt pulchra absolute: ergo qui dicunt illa esse pulchra relative, abutuntur nomine relativi pro absoluto.

Sed hoc argumentum non suadet propositum, in quo negari in primis potest major; quandoquidem illa esse pulchra relate ad omnes, qui illorum dotes intelligunt, idem est ac esse pulchra relate ad illos, qui Pictoriam & Oratoriam norint, quod est id, quod illi expresse affirmant. Deinde omissa majori negari potest minor, & cadunt reliqua. Accipio tamen quod ipse assumit, esse qui dicant Raphaelis tabulas & similia esse pulchra relative dumtaxat, & non absolute, sed in tertio sensu jam indicato, adeoque sine ullo terminorum abusu.

12. Pulchritudo tam absoluta quam relativa rursus dividitur in totidem fortasse species, quot sunt illæ corporum, & rerum corporearum. In his illa hominis optimo jure habetur potissima admiratione digna.

Omitto divisionem pulchri generice sumpti, quæ nascitur a diversis ipsius gradibus, & unius pulchri cum altero comparatione: ex qua fit, ut unum dicatur alio pulchrius, & etiam pulcherrimum. Ita dici potest in iis objectis, quorum pulchritudo est relativa, illa esse pulcherrima, in quibus reperitur etiam pulchritudo absoluta. Sic inter duas imagines, alteram Alcibiadis, alteram Thersitæ, ambas quam maxime suis prototypis conformes, pulchrior habetur prima, quam secunda: Atque si inter duo poemata Epica illud, quod proponit suum heroa cum aliquibus defectibus, pulchrius habetur altero, quod suum in nullo aberrantem exprimit, ratio est, quia hoc secundum deficit a ratione pulchritudinis relativæ (§. 10.), quæ prima observatur ac requiritur in objectis, quæ sunt aliorum imago. Generaliter argumentum

tum tanto majoris pulchritudinis in re aliqua utique habetur, quo plures sunt illi, quibus res illa placet, ita ut illa tandem dici possit pulcherrima, quando omnibus, qui illam percipiant, placeat.

SECTIO II.

De Bonitate datæ de Pulchro in genere definitionis.

PROPOSITIO.

13. NOTÆ pertinentes ad notionem adæquatam pulchritudinis in genere sunt, bonitas rei intrinseca, multiplicitas diversarum partium sive realium, sive æquivalentium coalescentium in unum, ordo ad vim intellectivam, & aptitudo ad eam delectandam.

Hæc propositio cum probata fuerit, planum faciet definitionem pulchri in genere supra (§. 2.) positam esse opportunam, utpote quæ notas hujusmodi continet & enunciat. Ac imprimis, quod pertinet ad notam bonitatis absolute, sic arguitur.

Primo. Omne quod dicitur pulchrum, invenitur esse bonum sive verum, sive apparens; Nam (1), *quidquid laudatur*, inquit S. Augustinus, *ideo laudatur*, *quia bonum est. Insanit qui laudat*, *quod non est bonum:* Sed quod est pulchrum laudatur: ergo quod est pulchrum, est bonum. Rursus omne, quod habetur tamquam pulchrum, invenitur esse illud tantummodo bonum, quod dicitur bonum in se; Nam vera universaliter est hæc propositio, omne pulchrum est bonum, ita ut quæ communius dici solent pulchra, in quacunque specie pulchritudinis sint, dicantur etiam ab Auctoribus bona. Ita S. Augustinus dicit, (2) *Bona est terra altitudine montium, & temperamento collium, & planitie camporum: & bonum prædium amoenum, ac fertile: & bona domus paribus membris disposita & ampla, & lucida: & bona*

(1) S.Aug. in Psal. 134. nu.4. p.1495. (2) Idem Ibidem.

ua animalia, *animata corpora*: *& bona facies hominis dimensa pariliter*, *& luculenter colorata*: *& bonum Cælum cum Sole*, *& Luna*, *& Stellis suis*: *& bona loquutio suaviter docens*: *& bonum carmen canorum numeris*, *& sententiis grave*, quæ omnia vulgo dicuntur pulchra. At viceversa universaliter vera non est hæc alia propositio, omne bonum est pulchrum; Nam ut jam olim observavit Jo. Philoponus (1), medica potio, sectio, adustio, bona sunt ægroto, non tamen pulchra dicuntur, quia hæc non sunt in specie boni in se, sed solum in specie boni ad alterum: & propter eamdem caussam, communiter quidem dicuntur bonæ divitiæ, bonus aer, bona valetudo, non vero eadem communiter dicuntur pulchra: ergo ad pulchritudinis notionem pertinet bonitas rei intrinseca.

Secundo. Quod cognoscitur præditum perfectionibus sibi debitis, non necessario judicatur bonum ad alterum, seu utile: at enim vero necessario judicatur bonum in se; Atqui etiam quod cognoscitur præditum perfectionibus sibi debitis non necessario judicatur bonum ad alterum, seu utile: at necessario judicatur pulchrum; Certi enim sumus, quovis intentato supplicio non posse obtineri, ut quod apparet plenum suis perfectionibus, reputetur deforme aut turpe, aut contra, quovis proposito præmio obtineri non posse, ut quod apparet plenum defectibus reputetur pulchrum: sed ad summum verbo tenus, per mendacium expressum per præmia aut supplicia, poterit pulchrum dici turpe, & turpe pulchrum: ergo pulchrum necessario est bonum in se, non vero necessario est bonum ad alterum.

14. Tertio. Authores passim loquentes de pulchro notam boni, & rursus boni in se exprimunt: ergo illa est communiter recepta in notione pulchritudinis. Prima antecedentis pars probatur. S. Dionysius, (2) *Pulchrum*, inquit, *idem est cum bono*, *nec ulla res existit*, *quæ non pulchri sit ac boni particeps*. Interpretes Sacræ Scripturæ observant illud, quod in Genesi, Vulgata sæpe repetit: *Vidit Deus*, *quod esset bonum*, in textu Hebræo exprimi per tale nomen, quod

(1) Phil. lib. 7. in Hexaem. cap. 6.

(2) S. Dion. de Div. nom. cap. 4.

quod æque significat bonum ac pulchrum. Idem ostendit Petavius (1) accidere in lingua Græca, adductis in medium testimoniis Auctorum Græcorum, qui pulchri nomen attribuunt singulis boni speciebus. Idem ostendi potest de Auctoribus Latinis. Facciolatus in suo Dictionario, verbo *Pulcher*, dat exempla ex Gellio, & Horatio, in quibus pulchrum idem est ac bonum, & etiam summum bonum. Alia ex Catone & Tullio dat Philippus Pareus in suo Lexico, verbo *Pulcher*. Idem dici posse, quod accidat in Lingua Italica, testis est quisque Italus, qui virtutem dicit pulchram, quæ est in genere boni honesti, & concentum dicit pulchrum, qui pertinet ad bonum delectabile.

Pro secunda antecedentis parte est S. Augustinus, qui dicens, (2) *pulchra esse omnia unâ salva convenientia*, inter ea scilicet, quæ ad ipsa, quæ dicuntur pulchra, spectant, jam dicit bonitatem intrinsecam esse characterem pulchritudinis; Nam per convenientiam plurium inter se ex alibi dictis (3) definitur bonitas. Idem rursus cum animadvertat, (4) *quod imago dicitur esse pulchra, si perfecte repræsentet rem*, jam ostendit pulchrum dici ipsum bonum in se. Si enim imago sit alicujus monstri, ipsius pulchritudo non potest in alio consistere, nisi in eo, quod sit bona imago sui exemplaris. Est S. Thomas, qui de Honestate morali, quæ est species potissima boni in se, illam dicit, (5) *esse quamdam spiritualem pulchritudinem*. Sunt illi Platonici, de quibus meminit Pallavicinus, (6) qui in Venere adumbratam dicunt fuisse a Veteribus non solum pulchritudinem, sed etiam bonitatem: & alii omnes, qui statuunt illum esse verum amorem, & ut dicitur benevolentiæ, qui habet pro suo objecto formali pulchrum: illum vero, cujus objectum formale sit bonum amantis, esse cupiditatem dicendum, & philautiam, non vero amorem, qui communiter revera dicitur amor concupiscentiæ. Bene hoc unus ex his Maximus Tyrius

 sic

(1) Pet. de Deo lib. 6. ca. 8. nu. 1. p. 271.
(2) Aug. de Ver. Relig. cap. 30. p. 767.
(3) Diss. de Bono §. 59.
(4) S. Aug. de Trin. lib. 6. cap. 10.
(5) S. Th. 2. 2. qu. 145. ar. 4. O. p. 338.
(6) Pall. del Bene. lib. 2. cap. 12. num. 5. pag. 179.

sic expressit. (1) ὁ δὲ ἐρῶν ἄλλου του, καὶ μὴ κάλλους, ἰδοίης ἐρᾷ. ἀφαιρῶμεν δὲ, εἰ βούλει, τὸ ὄνομα, καὶ ἐπιθυμεῖν λέγομεν τοῦτον, ἀλλὰ οὐκ ἐρᾶν, ἵνα μὴ τῇ περὶ τὴν φωνὴν παρανομίᾳ, πρᾶγμα ὑπαλλάξαντες λάθωμεν, ἀλλὰ οὐ τὸ ὄνομα μόνον, quæ equidem relicta Cosmi Paccii versione sic reddam, *qui aliud amat, quam pulchritudinem, voluptatem amat, a qua si placet, nomen hoc auferamus, idque dicamus cupere, non vero amare, ne propter æquivocum appellationis, non solum rei nomen, sed rem ipsam ignoremus*: Atqui amor benevolentiæ habet pro suo objecto formali bonum in se: ergo dum Platonici dicunt amorem Benevolentiæ habere pro suo objecto formali pulchrum, dicunt pulchrum importare rationem boni in se.

15. Minorem facti argumenti respuit Yvon, Auctor articuli de Bono in Gallica Encylopædia, tamquam Chimæricam, concedens posse quidem nos admirari pulchrum, quia bonum in se est, non tamen amare (2), nisi simul sit bonum nobis; in hoc enim dumtaxat vult consistere objectum amoris rationalis. Sed illum vehementer falli suadetur, quia opponitur receptæ apud Philosophos, & Thelogos doctrinæ. Sic Plato refert haberi vetus hoc proverbium, (3) *pulchrum esse amicum*, de quo videri possunt, quæ disserit M. Antonius Muretus (4). Illud quidem Plato quasi declarans subjungit; *Apparet enim molle quiddam, lene, ac pingue, ideoque in nos facile forte illabitur, serpit & penetrat, quasi lubricum quiddam*. Sic Stobæus (5) probat responsionem Aristotelis illi interrogationi, cur quæ pulchra sunt, amarentur? quæ sic habet: *Cæci hæc interrogatio est*. Plutarchus vero laudat illud Xenophontis: (6) *Ignis tangentes solum urit, pulchri vero, etiam procul distantes inflammant*. Tandem vulgus ipsum, novit Poetas cujusvis temporis passim dicere amorem filium esse Veneris, seu pulchritudinis, quam per illam fabulæ adumbrant. Sed venio ad Theo-

(1) Tyr. serm. 11. pag. 67.
(2) Yvon. Encicl. art. Bon. pag. 270.
(3) Plato. in Lyside infra medium. pag. 88.
(4) Mure. Var. Lect. li. 4. ca. 4. p. 948.
(5) Stob. serm. 63. de Pulchrit.
(6) Plut. li. de Amore.

Theologos. (1) *Omnibus*, sic S. Dionysius, *est pulchrum & bonum amabile*. (2) *Num*, rogat S. Augustinus, *amamus aliquid nisi pulchrum? Quid est, quod nos allicit, & conciliat rebus, quas amamus? nisi esset in rebus decus & species, nullo modo nos ad se moverent*. (3) *Ipsum honestum*, sic S. Thomas, *secundum quod habet spiritualem decorem appetibile redditur*, qui simul refert & approbat illud Tullii (4): *Formam, & tamquam faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores*, ut ait Plato (5), *excitaret sapientiæ*. Est tandem illud Apostoli: (6) *Charitas non quærit, quæ sua sunt*, cui ex diametro Yvon opponi videtur.

16. Quod pertinet ad alteram notam de multiplicitate partium, sive quod pulchrum non significet bonum in se quodcunque, sed illud quod consistit in complexu plurium in unum, probatur primo, quia de his, quæ simplicitatem quamdam, etiam prout concipiuntur a nobis, præseferunt, non dicimus esse pulchra, etsi dicamus esse in se bona saltem transcendentaliter. Sic de primis principiis scientificis, ut nihil potest simul esse, & non esse: totum est majus sua parte, & similibus, non dicimus esse pulchra, propter quamdam quasi simplicitatem sui esse, sub qua illa concipimus contraposite ad complexum plurium coalescentium in unum. At enim vero pulchrum dicimus de Theorematis & Problematis, quæ sunt complexio tot veritatum, quot sunt propositiones, quas in se includunt, & sine quibus distinctam illorum ideam non habemus: Eadem de caussa sententia prolata a severo aliquo Socrate vera dumtaxat dicitur, at pulchra etiam prædicatur, postquam venustatem accepit ex ornamentis eidem additis a Tullio aliquo, vel Catullo: ergo pulchrum invenitur esse bonum illud in se, quod consistit in complexu plurium in unum.

Secundo probatur ex consensu Authorum, qui communiter statuunt multitudinem, & unitatem, illam partium, hanc compositi, esse duos necessarios characteres pulchritu-

Rr 2 dinis.

(1) Dion. de Div. Nom. cap. 4.
(2) S. Aug. Confess. li. 4. ca. 13. p. 104.
(3) S. Tho. 2. 2. qu. 145. art. 2. ad 1. p. 338.
(4) Tull. 1. de Officiis.
(5) Plato. in Phædro ante med. p. 281.
(6) 1. Corint. 13. v. 5.

dinis. Aliquos proferam inferius loquens determinate de pulchritudine spirituali, & corporea, in quarum secunda abundantiores sunt Auctores, utpote de re, quæ sicuti frequentius cadit in hominum sermones, ita distinctius fortasse tractata est a Philosophis. Hic non omittam Antonii Genuensis definitionem huc facientem, (1) *Pulchritudo est apta attributorum aut partium entis congruentia*: maxime vero illam Augustini assertionem, (2) *Omnis pulchritudinis formæ est unitas*: ubi nomine unitatis convenientiam certe singularum partium cum illo, quod constituunt, intellexit; Nam ipsemet sic se ipsum non semel explicat: (3) *Unâ*, inquit, *salva convenientia pulchra sunt omnia: ipsa vero convenientia æqualitatem unitatemque appetit*, & alibi dicit, (4) *quæ multa sunt bona, tunc placent, cum in universum aliquid conveniunt atque concurrunt. Universum autem ab unitate nomen accepit.* Contra quam Augustini ipsius explicationem male objicit Diderotius (5) unitatem modo dicto acceptam, *potius constituere essentiam perfecti, quam pulchri*; Nam S. Doctor non dicit essentiam pulchri esse unitatem, sed dicit de essentia pulchri esse unitatem, quandoquidem dicit illam esse formam pulchritudinis. Rursus non dicit unitatem perfectam esse essentiam pulchri, sed unitatem nominat præscindendo a sui perfectione, vel imperfectione. Quare si quid est perfectum, non solum erit pulchrum, sed pulcherrimum: at si quid erit tale, ut perfectum dici quidem non possit, sed bonum duntaxat in iis, quibus constat partibus vel attributis, negari non poterit esse pulchrum ab illo, qui illud possit cognoscere.

17. Huc etiam pertinent duorum recentiorum definitiones, alteram citati modo Encyclopædistæ, alteram Caroli Giuliani, quam inseruit in notis ad novam hujus Encyclopædiæ editionem Lucensem. Primus (6) inquit, *Pulchrum appello id, quod in se continet ea, quæ in mente excitare pos-*

(1) Genu. Elem. Metaph. par. 1. def. 80. pag. 65.
(2) S. Aug. Epist. ad Cœlest. 8. alias 63. pag. 23.
(3) Id. de Ver. Rel. ca. 30. p. 767.
(4) Id. de Gen. cont. Manich. li. 1. ca 21. pag. 658.
(5) Dide. Encycl. art. Beau. §. Que S. Augustin. pag. 147.
(6) Id. Ibid. §. l'appelle. pag. 149.

possunt ideas relationum. Quam suam definitionem bonam esse fusissime conatus est suadere. Sed illa præter notam multiplicitatis partium, quam postulat notio pulchritudinis, & pro qua illam hic adduco, nihil aliud continet, quod approbari possit. Atque ille ipsius defectus est omnino insignis, quod non meminerit de bonitate rei, quæ est pulchra. Propter quam caussam ejus definitio non solum convenit rei pulchræ, sed etiam cuivis rei quantumvis deformi. Certe audita hac definitione pulchrum est, quod continet in se ea, quæ in mente excitare possunt ideas relationum, subsumi potest; Atqui homo varus gibbosus luscus nasutus ulcerosus multa habet in se, quæ excitant ideas relationum: ergo homo ille est pulcher; Quod est falsum & ridiculum. Ipse ejusdem Author majorem huic impugnationi ansam, & vim tribuit, tum quia monet se, dum in sua definitione nominaret ideas relationum, consulto loquutum esse indeterminate, quia, (1) *non postulo*, inquit, *ut ad appellationem pulchri opus sit declarare determinatam relationem, quæ in eo regnet*: tum quia videns impugnationi prædictæ se subjacere, eamque ipsemet non mediocriter urgens, ab illa tamen nullo modo se liberat, & vel concedit, ut quæ turpia etiam sint, possint dici pulchra, vel quam ipse idem sibi objectionem proponit, in alio ac a nobis proposita est sensu, accipit.

18. Secunda definitio sic habet: (2) *Pulchrum non est nisi proportio, justa relatio, & regularis convenientia idearum inter se, & quæ adhærent objecto*, sive ut sua ipsius verba referam, *le beau comprend en soi plusieurs idees, n'etant qua la proportion, le juste rapport, & la reguliere convenance des idees entre elles, & qui sont adherentes a l'object.* Hanc quoque affero, quia exprimit multitudinem attributorum rei, de quibus haberi potest idea: sic enim interpretor eam illius vocem, *ideas*, adeoque confirmat propositum. Ceterum definitio hujusmodi approbari nequit, primo propter redundantiam tot nominum proportionis, relationis, convenien-

(1) Id. Ibid. §. Quand ie dis tout ce. pag. 149.

(2) Giuli. Encyclop. art. Beau in notis. pag. 148.

venientiæ, quæ idem significant, vel æque obscura sunt, & forte magis quam pulchrum: secundo propter obscuritatem sermonis, in quo si ideæ nomen sumatur juxta communem acceptionem pro cognitione, & applicetur rebus inanimis, quæ sunt pulchra ut floribus, fructibus, gemmis, fit sensus ridiculus, quippe tribuitur illis, quod habeant cognitiones, & regularem convenientiam cognitionum.

19. Quod pertinet ad tertiam notam de ordine ad vim intellectivam, quem dicit pulchritudo, probatur primo, quia quod laudatur est bonum, dicens ordinem ad vim cognoscitivam; Insanit enim juxta Augustinum (§.13.), qui laudat, quod non est bonum: Sed pulchrum laudatur: ergo pulchrum est bonum, dicens ordinem ad vim cognoscitivam. Rursus in hypothesi, quod nequeat haberi cognitio de objecto ut bono, quæ solius intellectus est, non restat nisi simplex apprehensio objecti boni, quam non sufficere ad denominationem pulchri apparet, tum ex infantibus, qui non carentes sensatione objectorum, quæ bona in se sunt, quia tamen nequeunt illa cognoscere, ut in se bona, non indicant a se haberi pro pulchris, quæ pulchra sunt: Tum ex iis, qui cum in arte vel scientia aliqua exculti non sint, ignorant, cur nam alii iis expoliti exclament unanimiter, O rem pulchram! dum opus aliquod, ut picturam contemplantur, vel sermonem aliquem aut audiunt, aut legunt, quæ ipsi pariter sensibus suis usurpant, quin tamen possint illa judicia exhibere & declarare, quia opportuna carent intelligentia: tum multo magis ex Brutis, quæ vident quidem & audiunt, quæ nos pulchra dicimus, sed nullo modo significant pulchra a se ipsis haberi, quia nequeunt ab ipsis cognosci, ut in se bona.

Secundo probatur ex Authoritate. S. Thomas, & cum eo, qui illum sequuntur, dicit: (1) *Pulchrum & bonum, in subjecto quidem sunt idem, sed ratione differunt*; *Nam bonum proprie respicit appetitum, pulchrum autem respicit vim cognoscitivam*: Et alibi: (2) *Pulchrum est idem cum bono, sola ratione differens: addit supra bonum quemdam ordinem ad vim*

(1) S. Thom. 1. p. qu. 5. ar. 4. ad 1. pag. 20.

(2) Id. 1. 2. qu. 27. ar. 1. ad 3. pag. 62.

vim cognoscitivam. Petavius dicit: (1) *Pulchritudinem rei cujuslibet intelligo sic, ut sit convenientia quædam ipsius cum illa perfecta specie & exemplari, ad quod natura sua exigi postulat*, addens infra, (2) *quamobrem tota pulchritudinis ratio, cum ad archetypas formas comparari dicitur, ad cognitionem, & notitiam quoque referri simul intelligitur*: quam definitionem profero, ut constet bonitatem, & ipsius ordinem ad intellectum esse etiam per Petavium notas essentiales pulchritudinis. Beniaminus Chambers, (3) *Quando*, inquit, *dico aliquid esse pulchrum, significo me percipere aliquid, quod approbo*. Yvon dicit: (4) *Bonum relate ad nostram mentem recidere in ideam pulchri*; Sed illud quod immediate subjungit, *pulchrum aliud non esse nisi perceptionem idearum*, debuerat omnino omittere, utpote vel carens sensu, vel dictu ridiculum. Quis enim intelligat, vel non irrideat qui, dicat pulchrum idem esse ac cognitionem, seu speciem illam cognitionis, quæ est cognitio relationum? Huc tandem facit, quod S. Augustinus in illud Vulgatæ, (5) *Videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ*, quod ipse sequutus versionem Septuaginta, legit *quod essent bonæ*, dicit, (6) *consuetudo Scripturæ hujus est etiam speciosos corpore, bonos vocare*: Quod Vives in eum locum confirmat exemplis adductis ex Terentio, qui etiam deformitatem vocavit malum. Ex quibus confirmo pulchritudinis notionem conflari ex bonitate rei, & ordine ad vim intellectivam, cum habeamus, bonum dici illud pulchrum, quod visum seu cognitum sit.

20. Quod tandem pertinet ad ultimam notam, quod nimirum pulchritudo dicat aptitudinem ad delectandum subjectum, quod illam cognoscit, probatur, quia non licet in rerum notionibus recedere ab usu communi. Sed usus communis Authorum est, exprimere in notione pulchritudinis ipsius aptitudinem ad delectandum, qui illam contempletur: ergo notio pulchritudinis importat hanc etiam aptitudinem ad

(1) Pet. Theol. Dog. de Deo li. 6. ca. 8. num. 7. pag. 273.
(2) Id. Ibid.
(3) Cham. Dizion. art. Bellezza. p. 61.
(4) Yvon. Encycl. art. Beau. pag. 279.
(5) Gen. 6. 2.
(6) S. Aug. de Civit. lib. 15. cap. 23. pag. 407.

ad sic delectandum. Minorem hæc suadent. S. Thomas ait, (1) *pulchrum dicitur id, cujus apprehensio placet*: S. Dionysius (2) *pulchrum est, quod omnia ad se vocat*, ubi sequutus est etimologiam Græci nominis κάλος, pulchritudo, a καλεω voco. Didacus de Rosis, (3) *Pulchrum in genere dici posset, quod per sui cognitionem delectat*. Pallavicinus, (4) *Pulchrum nihil aliud est, nisi species quædam boni, quæ per sui cognitionem delectat*. Pro eadem citantur Leibnitius, Crouzas, Wolfius. Eamdem vidimus supra (§.9.) proponi a Platone, & aliquo modo a Vernejo: & recentius Adamans Fuginellius in eamdem rem inquirens statuit, (5) *pulchrum definiri posse quod nobis placet*, cujus memini in confirmationem usus communis circa hanc notam appositam in definitione pulchritudinis; Nam mala cæteroquin est definitio hoc solum exprimens quod placeat, quia de objectis etiam, quæ grata sint odoratui aut gustui, dicimus illa nobis placere, non tamen necessario dicimus illa esse pulchra, quin immo non raro id aperte negamus, ut cum pyrum illud, quod sub rudi cortice gratum succum continet, vocatur ab Etruscis mendax, & a Romanis pyrum turpe simul & bonum.

SECTIO III.

De Quibusdam opinionibus circa naturam pulchritudinis.

PROPOSITIO I.

21. Fundamentum pulchritudinis non est utilitas. Opponitur propositio auctori tentaminis circa meritum & virtutem, quem Diderotius (6) impugnat, qui pulchritudinis fundamentum statuit esse utilitatem.

Contra illum igitur est primo, quod luculenter jam osten-

(1) S. Thom. 1. 2. qu. 27. art. 1. ad 3. pag. 62.
(2) S. Dion. de Div. nom. cap. 4.
(3) Rosi. Ethic. Christ. li. 2. ca. 3. pag. 4.
(4) Pall. del Bene. li. 2. ca. 11. p. 173.
(5) Fugin. Princ. Metaph.
(6) Did. Encycl. Art. Beau. pag. 147.

ostendimus (§.13.),bonitatem intrinsecam rei esse fundamentum pulchritudinis, utpote primum ipsius attributum: ergo fundamentum pulchritudinis non est utilitas, seu bonitas extrinseca.

Est secundo S. Augustinus, cujus sunt hæc: (1) *Videt pulchri aptique* (quod reducitur ad utile) *distantiam, quisquis non negligit intueri. Pulchrum enim per se ipsum consideratur atque laudatur: aptum vero, quasi religatum pendet aliunde, nec ex semetipso, sed ex eo, cui connectitur, judicatur.*

Est tertio ipsum vulgus, quod quandoque audimus de quibusdam ædificiis ad habitandum antiquitus erectis a principum civium magnificentia, affirmare, illa quidem esse magnifica & pulcherrima, sed negare esse satis opportuna ad commode vivendum: & contra de aliis recentioribus affirmare, ea esse sic bona, & opportuna, at negare, eadem dici posse pulchra. Quid quod inventi aliquando sunt artifices, qui cum possent, utpote ex suis laboribus vitam sustentantes, negligere ultimas quasdam sibi, & paucis aliis notas operis perfectiones cum temporis compendio, quod in aliis operibus ad majus lucrum congregandum impenderent, noluerunt omnino negligentiam hanc committere, quia sine ea perfectione, quam norant suscipere posse opus suum,dicebant sibi illud nec pulchrum nec gratum fore: ergo e vulgo ipso indocti homines norunt pulchrum non fundari in utilitate.

22. Illa, quæ afferri in contrarium possunt exempla, aliud non probant, quam bonum in se frequenter esse etiam bonum utile, eademque retunduntur a tot aliis exemplis de iis, quæ etsi æque utilia sint ac alia opposita, universim tamen altera eliguntur tamquam pulchra, altera vero negliguntur tamquam deformia. Sic da duas mensas, alteram sustentatam quatuor pedibus omnino uniformibus, & uniformiter positis, alteram vero pedibus æque quidem altis, sed uno pingui, alio gracili, hoc curvo, illo recto, etsi utilitas par in utroque sit: nemo tamen erit, qui primam pulchram non dicat, secundam vero ut deformem non rideat.

S s 23. Hinc

(1) S. Aug. Ep. ad Marcell. 138. alias 5. cap. 2. num. 5.

23. Hinc probari nequit illa aliquorum definitio pulchritudinis dicens, illam esse aptitudinem singularum partium totius ad finem, quæ in eamdem tandem recidit opinionem, quod pulchritudinis quodammodo forma sit utilitas. Contra quam determinate dico, evidens quidem esse, excessum aliquem, aut notabilem defectum in parte aliqua corporis non solum nullius usus esse, sed etiam impedimentum afferre ad opportunum illius usum. Quare cum utrumque deficiat manifeste a fine, plane intelligitur, cur utrumque etiam seorsim tollat corpoream pulchritudinem. Ita oculi nimis exporrecti, quia minus custoditi sunt ab objectis externis, quæ illos lædant, & nimis remotam habent retinam, ut opportune unitos recipiant radios ex objectis paulo distantioribus, deformes dicuntur. Ita crura longiora vel breviora vel graciliora pro mole trunci, incommoda sunt toti homini, & proinde non pulchra. At S. Augustinus observat, quod (1) *si homini unum radatur supercilium, propemodum nihil corpori, & multum detrahitur pulchritudini*: & generaliter paulo plus vel minus in quantitate partis alicujus nec affert majorem aptitudinem ad finem illius partis, nec minuit similiter illius, aut aliarum partium commodum usum, cum tamen afferat vel tollat decus pulchritudinis. Sic qui habet os aliquanto latius, caret vultus pulchritudine, etsi æque bene utatur tum ad loquendum, tum ad manducandum, ac alter, qui habet os magis contractum.

PROPOSITIO II.

24. PUlchritudo essentialis (§. 13.) ne a Deo quidem dependet.

Propositionem alias laudatus Andre affirmavit, dicens (2) *In singulis objectis invenitur pulchrum essentiale absolutum independens ab omni institutione etiam Divina*.

Ea autem suadetur sic. Pulchritudo essentialis non dependet a Deo, neque ut caussa exemplari, neque ut caussa efficienti: ergo nullo modo dependet. Antecedens probatur. Pul-

(1) S. Aug. de Civi. li. 11. ca. 22. p. 288. (2) And. Encycl. art. Beau. §. Il agitoit. p. 146.

Pulchritudo essentialis consistit in essentia rei absolute possibili, hoc est non involvente ullam contradictionem: Sed (1) *res*, ut ait Suarez, *secundum esse essentiæ non habent actu caussam exemplarem, sicut neque caussam efficientem*. Quod superius, quantum pertinet ad exclusionem caussæ exemplaris, de qua unice dubitari potest, planum fecit dicens, (2) *Creaturæ, consideratæ tantum secundum esse essentiæ, non habent veritatem essentiæ ex conformitate ad Divinam ideam; non enim homo est talis essentiæ, quia talis cognoscitur a Deo, sed potius ideo talis essentiæ cognoscitur, quia talis est essentialiter*: ergo pulchritudo essentialis non habet actu ullam dependentiam a Deo.

25. Objicitur. Pulchritudo essentialis importat attributa rei, quæ inter se concordent: Sed attributum entis creati est dependentia a Deo; Siquidem ens a se, & ens ab alio, est prima divisio entis realis; Quare per ipsam dependentiam a Deo, tamquam per differentiam specificam contrahitur ens generalissime sumptum ad ens creatum. Ergo pulcritudo essentialis entis creati importat dependentiam a Deo, quæ cum aliis attributis concordet: Atqui repugnat pulchritudinem essentialem, quæ importat dependentiam a Deo, non dependere a Deo: ergo.

Resp. conc. maj., & dist. min. Attributum entis creati in statu existentiæ, est dependentia a Deo, & quidem ut caussa tum exemplari, tum efficiente, conc. min., in statu puræ possibilitatis, nego min., & simili distinctione excepto consequenti, etsi cadant reliqua: attamen illud non omittam advertere, entis quidem creati differentiam specificam dici posse dependentiam a Deo: sed illam entis creabilis esse limitationem.

PROPOSITIO III.

26. Pulchritudo vera, secundum id quod dicit de Bonitate, est aliquid reale, nec dependens ab hominum opinione: secundum vero id, quod dicit de ordine

(1) Suar. Metaph. disp. 8. sec. 7. num. 31. pag. 193.

(2) Id. Ibid. num. 13. pag. 189.

ne ad vim intellectivam postulat, judicium verum.

Sunt qui contrariam opinionem, quantum pertinet ad primam partem sequuntur, quos impugnat Fuginellius (1), quin tamen quemquam nominet. Sed nominari possunt ii, qui ex dictis alibi (2) bonum ipsum in hominum opinione situm dicunt. Contra istos jam olim laudatus Andre dicitur eamdem hanc partem propugnare. Citari rursus potest Vernejus juxta supra (§.11.) ex ipso relata, & Leibnitius, qui apud Encyclopædistas (3) statuit, ideo rem esse pulchram, quia placet, non vero ideo rem placere, quia est pulchra. Omitto illos, qui dubitant, quam partem sequantur hujus disjunctivæ, datur vel non datur pulchritudo absoluta, non aliâ verius de causa, quam propter obscuritatem hujus nominis *pulchritudo absoluta*, quæ tota evanescet, si dicatur pulchritudo non dependens ab opinionibus.

27. Prima jam propositionis pars probatur. Datur bonitas realis, seu non dependens ab hominum opinione: ergo pulchritudo vera, secundum id quod dicit de Bonitate, est aliquid reale, non dependens ab hominum opinione. Antecedens alibi (4) demonstratum est: consequentiam autem probo, quia sicuti pulchritudo dicit in sua notione bonitatem (§.13.): ita pulchritudo vera dicit hanc bonitatem esse realem, nec dependentem ab hominum opinione: ergo si datur bonitas non dependens ab hominum opinione, etiam pulchritudo, secundum id quod dicit de Bonitate, respondens huic bonitati reali, non dependet ab hominum opinione.

Secundo sic arguo. Dantur aliqua, ut quidam flores, aves, homines, bestiæ, quæ singulis constanter placent, & primo ipso aspectu pulchra censentur: ergo id, per quod placent, & pulchra censentur, est in illis realiter, & independenter ab hominum opinione. Consequentia probatur, quia id solum, quod in re evidenter esse apparet, trahit omnes & singulos in eamdem de illa sententiam, in eaque immobiliter retinet. Vernejus quærens, (5) *cur forma, quæ*

ex

(1) Fug. Princ. Metaph. tom. 1. cap. 7. prop. 40. pag. 446.

(2) Diss. de Bono. §. 100.

(3) Encycl. art. Beau. pag. 144.

(4) Diss. de Bono. §.103. & seq.

(5) Vern. Metaph. li.4. ca.11. pag. 186.

ex Pictorum idea conformata sit, magis hominibus singulis placeat, quam alia? vidit, verissimum esse antecedens hujus argumentationis, sed respondens, *ingenue fatebor, me id nullo modo intelligere posse*, maluit profiteri se nescire, cur id accideret, quam descendere in nostram conclusionem, & agnoscere falsum esse, quod nihil sit absolute pulchrum. Quod autem addidit, non esse mirum, propositum ab ipso problema solvi non posse; *Nam nec illud intelligi potest, cur quidam cibi aliquos delectent, aliquos non item*, est plus quam importunum, quasi vero sit mysterium, (1) *palato non sano*, ut inquit S. Augustinus, *pœnam esse panem, qui sano suavis est*, & generaliter organa gustus diversimode affici ab iisdem objectis, pro diversitate ipsorum dispositionis, etiam in uno eodemque subjecto in horas mutabili.

Confirmatur propositio authoritate & argumento S. Augustini. Ille inducit artificem, qui uno arcu constructo alterum in alteram partem molitur, eumque interrogat, cur id faciat? responsio est, ut paria sint membra in toto ædificio. Instat ipse, cur id ipsum eligat? reponit hoc decere, hoc esse pulchrum, hoc delectare cernentes, nihil addens amplius, & oculis humi defixis profitens, unde id pendeat, se non intelligere. Tunc Augustinus volens eruere ab illo rationem, cur credat illa placere, & judex esse audeat ipsius delectationis humanæ, dicit, (2) *Si prius quæram, utrum ideo pulchra sint, quia delectant, an ideo delectent, quia pulchra sunt. Hic mihi sine dubitatione respondebitur, ideo delectare, quia pulchra sunt; Quæram ergo deinceps, quare sint pulchra? Et si titubabitur, subjiciam, utrum ideo, quia similes sibi partes sunt, & aliqua copulatione ad unam convenientiam rediguntur? Quod ita esse comperiet*: Ergo per Augustinum ipsamet intrinseca rei pulchritudo est ratio, cur illa placeat: non vero ipsum placere est ratio, cur res sit pulchra: & ipsomet judice fabri murarii superant in hoc Adversarios nostros, qui nec discernunt, quod illi vident, & negant etiam, quod illi comperiunt.

28. Secunda jam pars probatur. Pulchritudo vera distingui-

(1) S. Aug. Conf. li.7.ca.16.p.142. (2) S.Aug. de Vera Relig. ca.32 n.59.p 759.

guitur a pulchritudine apparenti : ſed pulchritudo apparens dicit illam bonitatem,quæ per errorem judicatur eſſe bonitas, cum in re non ſit : ergo pulchritudo vera dicit illam bonitatem,quæ cum veritate judicatur eſſe bonitas,quia in re talis eſt.

Hinc intelligitur , quare plerunque homines unanimiter hoc pulchrum dicant, illud vero minus vel magis pulchrum , vel etiam deforme . Quia ſcilicet non eſt neque majoris, neque potioris partis hominum,errare in judicando de objectis , quæ prout realiter ſunt , cognoſcantur : ergo partes in objectis illis omnium ſenſibus ſubjectis,quæ præſeferunt eam inter ſe connexionem , quæ non poteſt non cognoſci ab iis , qui illas intueantur , eſſe magis vel minus ſecum ipſis, & cum toto convenientes, non poſſunt non cenſeri reddere magis vel minus pulchrum totum corpus . Hac ratione pulchra dicitur machina compoſita , ſtatim ac cognoſcitur ipſius conſtructio non ſolum apta ad finem intentum , ſed etiam concinne diſpoſita , ſecus vero informis habetur & contemnitur . Atque quia corpora naturaliter organica , ut illa animalium , ſunt Divini Artificis opera , & omnes illorum partes explicant diſpoſitionem , quæ non ſolum redundat in ſuimet , ſed in totius perfectionem , generaliter pulchra dicuntur , ſi ſecundum ſe conſiderentur : magis autem aut minus pulchra , ſi inter ſe conferantur ; Tunc enim objiciuntur ea , quæ in aliquibus ſint peccata , ut ajunt , naturæ , quia naturales etiam cauſſæ , Deo ſic volente , ad illorum productionem concurrunt , quæ aliquando invicem ſe perturbantes, perfectionem operis in pluribus vel paucioribus partibus impediunt .

29. I. Objicitur . Homines mutant quotidie formas habitationum , menſarum , portarum , feneſtrarum , veſtimentorum , omnium denique , quæ ad victum veſtitum & uſum humanum pertinent , ita ut quæ olim placebant , jam diſpliceant , & viceverſa : ergo horum ſaltem pulchritudo dependet a mero hominum arbitrio . Probatur conſequentia . Mutare illas formas eſt exercite dicere illas non eſſe amplius pulchras : Sed ſi pulchritudo eſſet independens ab arbitrio , & hominum opinione, non poſſemus ſine falſitate illas dicere, non eſſe amplius pulchras : ergo . Reſp.

Resp. conc. antecedens, & nego consequentiam. Ad probationem distinguo majorem: mutare illas formas, est dicere, illas non esse amplius pulchras secundum quid, & comparative ad alias formas, & circumstantias, conc. maj., non esse amplius pulchras simpliciter, & absolute, nego majorem. Minori applicatur eadem distinctio, & consequentia negatur. Distinctio ostenditur legitima exemplo ciborum. Omnes illi, qui conferunt ad conservandam sanitatem, sunt boni, & ut tales habentur; Nihilominus in his vel illis circumstantiis, ut divitiarum majorum vel minorum, has potius escas adhibemus, quam illas. Certe quas rusticus amat, respuit civis, & quibus civis vescitur, non utitur princeps. Simile quid accidit in objectis rebus. Omnes in se pulchræ sunt, semel quod bonæ in se sint, sed pro circumstantiis diversis alias amamus præ aliis. Quod siquis neget esse pulchras illas formas, quæ in veteri ætate dicebantur pulchræ, non aliter intelligendus est, quam intelligatur civis, qui dicat non esse bonum cibum rusticorum, scilicet in sensu quodam comparativo, non vero absoluto. Sicuti enim siquis negaret, esse absolute bonum cibum, quo multi utantur, sed ipse pro circumstantiis suæ conditionis non utitur, evinceretur erroris ab ipsomet ipsorum usu apud alios: ita siquis neget, esse pulchras absolute formas illas olim usitatas, refutatur ab illis, qui iisdem usi sunt. Philosophus etiam suadere posset judicium illud absolutum esse erroneum, inferendo ab iis, quæ pulchra ab ipsis conceduntur esse, pulchra etiam esse ea, quæ illi negant, propterea quod in utrisque invenitur compositio ex partibus, quæ habent eamdem, vel parum dissimilem rationem secum ipsis, & cum toto.

30. II. Objicitur. Sæpe accidit, ut opus aliquod, vel literarium, ut dissertatio, vel mechanicum, ut tabula, uno tempore dicatur pulchrum, alio vero negetur, vel ab his eodem tempore laudetur, & suspiciatur, ab illis vero vel nulla dignum laude censeatur, vel forte etiam de pluribus accusetur: ergo pulchritudo dependet a solo hominum arbitrio.

Resp. conc. antecedens, & nego consequentiam, quæ nullo

nullo modo descendit. Illa enim, quæ legitime infertur, est: ergo pulchritudo, prout affirmatur, non solum importat in sua notione bonitatem rei, sed etiam cognitionem de eadem bonitate, & rursus veracitatem ajentis, vel negantis de re aliqua pulchritudinem. Omissis autem caussis, quæ possunt inducere aliquem ad mentiendum, quot illæ sunt, quæ possunt impedire cognitionem, seu judicium conforme ipsi objecto, totidem esse possunt, quæ varietatem inducere possunt in judiciis hominum, qui veraces sint, circa pulchritudinem alicujus objecti. De multis copiose agit Diderotius (1). Atque tales sine controversia sunt præter hebetudinem mentis, & imperfectionem sensuum, ignorantia: defectus exercitii in hujusmodi judiciis: præjudicia nata ex consuetudine, legibus, educatione, aliisque, quæ ad præsentiam alicujus objecti excitant tales ideas, quæ illius pulchritudinem non permittant advertere: perturbationes animi, quæ perfectiones in artificiis maxime obvelant, si sint eorum, quos non amamus: sin eorum, quos diligimus, has dumtaxat detegunt. Sicuti enim oculus, inquit Pallavicinus (2), ita intellectus duas habet conspicillorum species, alteram, quæ objecta amplificat, alteram vero, quæ illa mirifice imminuit. Hinc autem non fit, ut pulchritudo, quæ vera est, non dicat ordinem ad bonitatem realem, sed solum, ut hæc non sit alicui apparens.

PROPOSITIO IV.

31. Pulchritudo non est objectum particularis potentiæ, quæ distingui debeat in homine ab ipsius potentiis, tum spiritualibus, ut intellectu & voluntate, tum materialibus, ut quinque sensibus vulgo notis.

Propositio est contra Hutchesonium Philosophiæ Moralis Professorem in Academia Glascuensi, qui ut referunt Galli Encyclopædistæ, statuit (3) admittendam esse determinatam quamdam potentiam ab omni alia, ratione nostra distinctam, cujus

(1) Dide. Encycl. art. Beau. pag. 151.
(2) Pallav. Lettere. pag. 267.
(3) Encycl. art. Beau. pag. 144.

cujus proprium objectum sit pulchritudo: hanc ille vocat sensum internum pulchri; quemadmodum pariter admittit aliam particularem potentiam, cujus objectum sit bonitas, quam ipse similiter distinguit in anima, & vocat sensum internum boni.

32. Probatur propositio, quia nullum est sufficiens argumentum astruendi hujusmodi potentiam, cujus objectum sit pulchritudo, ut constabit per examen eorum, quæ per authorem præcipua sunt.

Primum sit. Objecta faciunt in nobis impressiones necessario gratas, vel necessario ingratas, quin scilicet id directe pendeat a nostra voluntate, sed solum indirecte, quatenus volumus, quæ grata accidunt, & hæc procuramus: contra vero nolumus ingrata, & ab his avertimur, quantum possumus: ergo pulchrum est objectum sensus cujusdam particularis, qui est intra nos.

Resp. conc. antecedens, & nego consequentiam, quæ nullo modo descendit. Consequentia legitima hæc est, ergo objecta habent vel non habent in se, quod per sui cognitionem delectatione, vel contra molestia aut horrore nos afficiat.

33. Secundum sit. Ideæ objectorum sensibilium, quæ in nobis excitantur, sunt necessario gratæ, vel ingratæ: nec quod gratæ sint vel ingratæ, dependet a ratione propria cujuscunque sensus externi, ut a colore, sonitu, extensione, & similibus, sed dependet ab ordine, regularitate, imitatione, & similibus proprietatibus vel harum contrariis, quæ non sunt objecta sensuum externorum: ergo hæ proprietates sunt objecta alterius sensus interni.

Resp. transeat prima antecedentis pars, & omitto secundam partem; Nam vera illa est, si significet rationes coloris, sonitus, & similium, abstracte sumptas non esse nec gratas, nec ingratas: at in sensu abstracto hæ non sunt objecta sensuum: Falsa autem est, si loquatur de tali colore, tali sonitu, & similibus; Nam hæ sunt reipsa per se occasio ideæ gratæ, vel ingratæ ex parte sua. Sic placet color vividus bene videntibus, displicet lippis. Tertia tandem pars ante-

cedentis sic distinguitur, gratas esse vel ingratas ideas illas dependet a prædictis proprietatibus, tamquam a quibusdam partialibus conditionibus, concedo; tamquam a solis conditionibus illius jucunditatis vel molestiæ, nego; Nam ex dictis ipse color vel sonitus est partialis caussa, quod illæ gratæ sint vel ingratæ. Et nego consequentiam; Nam legitima consequentia est: ergo hæ proprietates, ordo, regularitas, aliæque similes, sunt objecta facultatis intellectivæ, quæ reflectit supra ea, quæ per sensus immediate percipiuntur.

34. Tertium sit. Non admissâ in anima hominis facultate determinata ad percipiendum pulchrum in objectis, non restat nisi facultas cognoscitiva utilitatis objectorum: ergo quæ non cognoscentur utilia, contemnentur, & ingrata erunt: Atqui hoc non accidit; Nam ne barbari quidem solas amant casas, & regias ædes abhorrent, nec ea universaliter, quæ deliciæ vel luxus nuncupantur, negliguntur communiter aut contemnuntur. Ergo datur ea facultas.

Resp. nego antecedens. Restabit enim facultas intellectiva boni in se, & attributorum, quæ ad ipsum quodammodo componendum amice conspirant, qua posita non relinquitur in homine locus soli amori in bonum utile. Omitto alia, quæ multo leviora mihi visa sunt.

SECTIO IV.

De iis quæ pertinent ad notiones pulchritudinis spiritualis & corporeæ,

PROPOSITIO I.

35. Pulchritudo spiritualis bene definitur, bonitas intrinseca entis spiritualis ex pluribus diversis perfectionibus quodammodo coalescens, quæ per sui cognitionem delectat.

Nam characteres omnes supradicti (§. 13.), qui pertinent ad notionem pulchritudinis genericæ, in ea clare expri-mun-

muntur, & convenienter limitantur ad particularem speciem, pulchritudinem spiritualem. Illam confirmat S. Basilius dicens: (1) *Pulchra est omnis anima, quæ in bene temperato commensu propriarum facultatum consideratur*, quandoquidem illa verba bene temperatus commensus facultatum animæ, prout ab intellectu consideratur, præseferunt tum bonitatem intrinsecam, tum pluralitatem perfectionum, tum ordinem ad vim cognoscitivam. Eidem suffragatur etiam S. Thomas, qui definit pulchritudinem spiritualem esse proportionem inter actiones entis rationalis secundum ductum rationis peractas; dicit enim, (2) *Pulchritudo spiritualis in hoc consistit, quod conversatio hominis, sive actio ejus sit bene proportionata secundum spiritualem rationis claritatem*, quibus similia habet alibi (3). Apparent enim in illa sufficienter characteres essentiales pulchritudinis spiritualis, qui quoniam nobis non innotescunt nisi per actiones externas, ideo de illis fit mentio.

PROPOSITIO II.

36. PUlchritudo corporea bene definitur bonitas intrinseca objecti visibilis, seu audibilis coalescens ex pluribus realiter partibus, quæ per sui cognitionem delectat.

Nam hoc modo sufficienter exprimuntur, ut oportet, genus ultimum & differentia specifica talis pulchritudinis.

Quoniam de pulchritudine corporea plures circumferuntur definitiones, quam de spirituali, utpote de re sensibili, maxime de illa pulchritudinis hujus specie, quæ est hominis, de qua, etiam qui a studiis abhorrent, plus nimio studiosi aliquando sunt, placet aliquas ex his definitionibus afferre, non solum quia conferunt ad confirmandam eam, quam jam posui, sed etiam quia nos deducent ad distinctiorem aliquam ejusdem ideam.

37. Prima definitio sit illa quæ habetur in his S. Augu-

 stini

(1) S. Bas. Hom. in Psal. 29.
(2) S. Th. 2.2. qu. 145. ar. 2. o. p. 338.
(3) Id. Ibid. qu. 142. ar. 2. o. p. 334.
Id. Ibid. qu. 180. ar. 2. ad 3. p. 433.

ftini verbis, Pulchrum corporeum est id, (1) *quod habet laudabiles mensuras, & numeros, & ordines in suo cujusque genere*, qui modus loquendi S. Doctoris declarat proprietates quasdam, sine quibus esse nequit bonitas corporis intrinseca. Et siquidem contenti simus ideis illis quibuscunque, quæ auditis nominibus mensuræ, numeri, & ordinis, in nobis excitantur, ea addit distinctionem quamdam in idea hujus bonitatis, quam declarat.

Huic definitioni accessit Crouzas, qui dixit pulchritudinem esse varietatem, unitatem, regularitatem, ordinem, & proportionem conjunctim. In qua tamen illud reprehendi debet, quod cum necessario ex ordine & proportione plurium inter se inferantur unitas, regularitas, & varietas; Quis enim concipiat ordinem, ubi ea, quæ multa sunt, vel non coalescunt in unum, vel regulam nullam servant, vel propter omnimodam similitudinem inter se, poterant, quæ prima sunt, esse ultima, vel media, vel aliter? Hæc omnia, inquam, juxta leges bonæ descriptionis rei, quæ suppleat vices definitionis, non sunt in ea numeranda nec exprimenda.

Diderotius (2) observans, illam a Crouza non afferri pro pulchritudine dumtaxat entis compositi, cujusmodi est corpus, sed pro ipsa in genere pulchritudine, eamdem reiicit non solum propter obscuritatem tot nominum, quæ non fuerunt antea a suo Authore explanata, sed etiam quia non videt, quonam modo illa dici possit de iis, quæ compositionem non præseferunt, ut de verbo, sententia, una aliqua parte totius, quibus certum est vulgo tribui vel negari pulchritudo. Sed secunda hæc impugnatio non est opportuna; Nam siquid vere non præseferat multiplicitatem quarumdam partium, ex dictis (§. 15.) non dicitur pulchrum. Quare quæ verba, vel sententiæ, vel pars una totius dicuntur pulchra, ideo dicuntur, quia plura in illis animo consideranda objiciuntur, ut mensura, numerus, ordo, sonus aliaque.

38. Se-

(1) S. Aug. de Genes. contra Manich. lib. 2. cap. 21. pag. 658.

(2) Did. Encycl. art. Beau. pag. 144.

38. Secunda sit illa, quæ pulchritudinem corpoream dicit esse uniformitatem cum varietate. Hæc placuit Hutchesonio, & suis asseclis. Certe corpus, quod multis constet partibus, quæ tendant ad unum aliquem quasi finem totius, idem est ac corpus, in quo datur convenientia partium cum toto, in qua consistit ex dictis alibi (1) bonitas rei intrinseca: ergo quando uniformitas cum varietate hoc significet, hæc definitio ex hac parte nostram confirmat.

Cæterum illa multis de caussis ostenditur imperfecta; Nam omisso, quod in hujusmodi notione non exprimitur ordo ad vim cognoscitivam, dico non intelligi, quid sibi velit hic sermo, Uniformitas cum Varietate, semel quod alia sit illius significatio ab illa, quam nuper proposui. Si enim quis nomine uniformitatis partium corporis intelligat, debere esse in illis rationem æqualitatis in extensione, & figura, nomine autem varietatis intelligat debere esse in illis diversitatem utique in extensione, & figura: imprimis fit sermo involvens contradictionem: deinde traditur definitio evidenter falsa in omnibus operibus naturæ, & artis, quæ ad sui pulchritudinem non solum non requirunt hanc rationem æqualitatis in forma, & figura suarum partium, sed etiam respuunt, & ea posita amittunt totum suum esse. Da enim aures homini ejus extensionis, cujus sunt brachia, os ejus figuræ, cujus sunt manus, vel viceversa: & agnosce, si potes, non dicam hominem pulchrum aut deformem, sed ipsummet hominem. Sin autem nomine varietatis intelligatur idem ac multitudo, jam uniformitas cum varietate idem erit, ac multitudo partium æqualium. Atque hunc revera sensum Auctores hujus definitionis videntur intendere; Nam affirmant, quadratum pulchrius esse triangulo æquilatero, pentagonum quadrato, hexagonum pentagono, & sic deinceps crescere volunt pulchritudinem aucto numero partium: & rursus affirmant triangulum æquilaterum esse pulchrius scaleno, vel isoscele, sed non æquilatero. At hoc modo intellecta illa definitione, primo quidem patet nihil dici, quod aliqua ratione suaderi possit; erunt enim, qui trian-

(1) Diss. de Bono. §. 39.

triangulum isosceles dicent pulchrius æquilatero, & quadratum quovis polygono. Deinde iterum quæritur, quonam modo homo sit pulcher, cujus singulæ partes sunt re, & nomine diversæ.

39. Tertia sit illa, quæ dicit, pulchritudinem corpoream esse dispositionem partium cum proportione unius ad aliam, & ad suum totum. Huic favet S. Augustinus dicens: (1) *Videbam in corporibus aliud esse quasi totum, & ideo pulchrum, aliud autem, quod ideo deceret, quoniam apte accomodaretur alicui, sicut pars corporis ad universum suum*. Hæc pariter proponitur tamquam confirmatio aliqua nostræ: non tamen eidem præponitur; Nam omisso, quod in ea nulla fit mentio de ordine ad vim intellectivam, & ejus delectationem, illud vocabulum *proportio* in hac re est satis obscurum; Cum enim proportio importet relationem unius termini ad alium, opus est determinare quantitatem aliquam in uno proportionis termino. Atque hæc quæritur, undenam desumenda sit, seu qua ratione determinanda? Aliqua certe ad sui pulchritudinem requirunt partes inæquales, & dissimiles, ut corpora organica, alia contra, æquales & similes, ut aurum, gemmæ, aqua. Præterea proportio supponens quantitatem non invenitur habere locum in omnibus, quæ pulchra dicuntur, etiam in linea pulchritudinis corporeæ. Sic qui nigris oculis est, pulchrior censetur illo, qui minus nigros habet, etsi magnitudo oculorum par sit in utroque.

40. Quarta sit illa, quæ addit tertiæ suavitatem coloris. Sic Tullius pulchritudinem corporis humani definit: (2) *Esse quamdam aptam figuram membrorum cum coloris quadam suavitate*, quem non semel imitatus est S. Augustinus (3), similia de hominis pariter pulchritudine dicens. Similiter S. Basilius, (4) *pulchrum*, inquit, *est, quod in membrorum compositione concinne, ac decenter aptatum est, atque efflorescentem habet gratiam*. Huc etiam facit, quod dicit S. Thomas.

(1) S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 13. pag. 104.
(2) Tull. Tusc lib. 4. nu. 31. pag. 571.
(3) S. Aug. de Civi. li. 22. ca. 13. p. 682. Id. Episc. ad Nebridi. 3. alias 151. pag. 5.
(4) S. Basil. in Psal. 44.

mas. (1) *Ad pulchritudinem tria requiruntur: primo quidem integritas sive perfectio; quae enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt: & debita proportio, sive consonantia: & iterum claritas. Unde quae habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur*. Ubi effugere voluit S. Thomas terminum illum suavitatis attributum colori, & elegit potius terminum claritatis, quod alibi pariter facit dicens: (2) *Pulchritudo corporis in hoc consistit, quod homo habeat membra corporis bene proportionata cum quadam debita corporis claritate*.

Contra illos, qui hanc cæteris præferrent, valent quæ contra superiorem dicta sunt, & hæc alia prætera. Quidnam est ista coloris suavitas, vel quisnam est color, qui sit visu suavis? Flavus placet in auro, viridis in pratis: sed uterque generaliter displicet in vultu. Ipse idem color, qui placet in vultu humano aliquibus, minus placet aliis. Ita Europæos vultus candidus, & rubicundus: contra vero Comorinenses niger delectat, quo exemplo excluditur etiam claritas coloris, tamquam requisitum essentiale ad pulchritudinem visibilem.

41. Quinta sit illa Buffierii (3), qui dicit pulchritudinem corpoream esse dispositionem partium in toto, quæ communior est inter alias dispositiones, quæ reperiuntur in toto ejusdem speciei. Hæc definitio non solum confirmat definitionem nostram, sed contracta ad exprimendam pulchritudinem visibilem, ut hominis vel animalis, dat ideam satis distinctam de illius primario attributo, scilicet intrinseca bonitate, quemadmodum subtiliter ejusdem Auctor declarat. Sic homo apud Europæos habitu corporis nec nimis carnoso, nec nimis gracili: colore albo, quem roseus rubor perfundat: facie longa potius quam rotunda: fronte ampla: oculis rectis amplis & nigricantibus: naso nec simo, nec aquilino, nec crasso, nec longo, sed recto & gracili: ore exiguo: labiis gracilibus: dentibus albis, nec exilibus, nec separatis: auribus mediocriter longis: & staturâ sex circiter

(1) S. Thom. 1. p. qu. 39. art. 8. o. pag 138.

(2) Id. 2. 2. qu. 145. ar. 2. o. p. 338.

(3) Buff. Traite des prem. verit. a nu. 94. pag. 80.

ter palmorum dicitur pulcher, & qui pingi possit, quia inter plures homines major pars illorum accedit ad has dispositiones, minor vero ab illis recedit, vel per excessum, vel per defectum. Exemplum esto in statura, in qua observare possumus non solum in amplissima civitate, sed in integro etiam regno tam pygmæos, quam gigantes raros esse. Illud vero in hac re accidit, quod nimia brevitas corporis, etiamsi cætera adsint, videatur tollere ab homine decus pulchritudinis; venustus enim aut elegans dicitur, non vero pulcher, qui plus justo sit infra solitam magnitudinem: contra vero proceritas, cæteris non deficientibus, pertinet ad augmentum pulchritudinis humanæ; Nunquam enim si laudare aliquem velimus, omittitur hujusmodi proprietas, si in illo sit, ut constat etiam ex illo, quod de Saule supra (§. 1.) ex Sacris Literis retulimus. Hujus autem ratio videtur esse major sensibilitas singularum partium in majori magnitudine, & fortasse etiam occasio, quæ inde desumitur, conjiciendi proportionalem in animæ pariter dotibus excellentiam.

Ex hac interea Buffierii definitione eruitur solutio illius quæstionis, cur apud Æthyopes pulcher dicatur homo, cui color niger, labia crassiora, nasus depressus: apud Sinenses vero pulcher habeatur ille, cui color subrufus, oculi exigui, & semiaperti: apud populos tandem Borealiores pulchri sint, qui oculis sunt cæsiis, & capillo flavo, ita ut quæ sunt pulchritudines Africanæ, & Boreales, habeantur apud plerosque populos Europæ, tamquem deformitates quædam. Scilicet unaquæque gens gratam habet eam partium dispositionem, quæ apud singulas communior est.

42. Juxta methodum, qua definitio pulchritudinis visibilis distinctior reddita est, erui potest distinctior pariter definitio pulchritudinis audibilis. At opus est prius distinguere sonos in naturales, ut vocis humanæ: & artificiales, ut instrumenti, vel concentus musici. Qua distinctione posita dici potest, bonitatem pertinentem ad pulchritudinem soni naturalis esse in illis ipsius modificationibus, quæ communiores sunt in ea linea seu specie. Ita vox clara dicitur pulchra, quia inter plures loquentes major pars accedit ad illam

illam vocis affectionem, minor vero recedit. Hinc intelligitur, quare vox hominis, quæ pulchra dicitur in sua regione, & apud suos, non solum censeatur minus pulchra, sed fortasse etiam absona, & turpis ab hominibus alterius linguæ, nimirum quia illa recedit a temperamento vocis apud ipsos consueto.

Circa pulchritudinem soni artificialis, & quidem compositi promoveri potest claritas ipsius definitionis determinando, in quo consistat ipsius bonitas, quæ certe est quædam modificatio soni, atque dici cum Rogaccio (1) potest, esse proportionem inter tonos componentes, qui sunt partes illius concentus, conjunctam cum claritate soni: in qua expressione etsi includatur nota proportionis supra (§.39.) in definitione pulchritudinis visibilis improbata, hic tamen improbari omnino non potest, quia cum sit artificialis hujusmodi proportio, noti sunt termini ipsius, sive ratio, quam illi debent inter se habere.

Ex tanta varietate opinionum circa ea, quæ spectant ad notionem pulchritudinis etiam solum corporeæ, de qua frequentius homines cogitant, conficitur observante Genuensi (2), ideam pulchri falso a Cartesianis numerari inter ideas homini innatas.

SECTIO V.

De Bonitate divisionis pulchritudinis in spiritualem & corpoream.

PROPOSITIO.

43. PUlchritudo bene dividitur in pulchritudinem spiritualem & corpoream.

Propositioni opponitur Vernejus, qui solam agnoscit pulchritudinem corpoream, quæ (3) *vel visum vel auditum delectat: nec aliud*, inquit, *intelligunt homines, cum* *tali*

(1) Rog. Uno necess. par. 1. cap. 27. num. 19. pag. 682.

(2) Gen. Elem. Met. pa. 1. in def. 80. p. 66.

(3) Vern. Metaph. lib. 4. ca. 11. pag. 183.

tali vocabulo utuntur. Sed omnino male sic asserit, quia contrarium suadent Philosophi, Patres, Theologi, rude etiam vulgus, & ratio ipsa.

Inter Philosophos, præter Platonicos, qui in facie honesti, ut dixit Tullius supra (§.15.) citatus, mirabilem speciem contemplabantur, sunt Stoici, qui referente S. Augustino dicebant, (1) *pulchros non esse nisi sapientes*. Certe autem, ut ipsemet ait, approbans, quod sapientia sit pulchra: *oculis carnis, forma sapientiæ, decusque non conspicitur*.

Inter Patres unus satis erit S. Augustinus, qui frequens est in commemoranda pulchritudine spirituali. Sic ille pulchrum dicit virtutem. (2) *Totum*, inquit, *quod pulchrum est in anima, virtus & sapientia est*. Idem pulchram dicit justitiam, (3) *summa & vera pulchritudo justitia est*: & alibi (4) *Diligite justitiam, habet pulchritudinem suam. Quare illam videtis, quando illam exigitis?* Quo etiam spectat præclara ejusdem observatio in illud Psalmi 58. *Confessio & pulchritudo in conspectu ejus*, ubi notat nominari prius confessionem, quam pulchritudinem, propterea quod hæc supervenit illis, (5) *qui confitentur peccata sua, vomunt mala, quæ avide devoraverant, nec redeunt ad vomitum suum, sicut canis immundus*, Idem pulchram dicit Fidem, (6) *Quam pulchra res Fides! Sicut lucet aurum ad oculos corporis, sic lucet Fides ad oculos cordis. Aperis ad illam oculos cordis, quando vis, ut exhibeat illam tibi servus tuus*. Idem alibi (7) pulchritudinem corpoream vocat imam, alibi (8) exteriorem, alibi (9) visibilem, per oppositionem scilicet ad spiritualem, quæ per ipsum est superior, interior, & invisibilis. Idem tandem ipsum nomen pulchritudinis spiritualis dicit esse proprium, & convenire omni honestati, (10) *Honestatem*, sic ille, *voco intelligibilem pulchritudinem, quam spiritualem nos proprie dicimus*.

Inter

(1) S. Aug. de Civi. li. 8. ca. 7. p. 196.
(2) Id. in Psal. 58. ser. 1. nu. 18. p. 567.
(3) Id. in Psal 44. nu. 3. p. 382.
(4) Idem serm. de decem Chordis 9. alias 95. de Temp. nu. 16. pag. 60.
(5) Id. in Psal. 95. nu. 7. pag. 1036.
(6) Id. Serm. de decem Chord. ubi supra.
(7) Id. de Ver. Relig. cap. 40. num. 74. pag. 774.
(8) Id. Conf. lib. 10. cap. 34. num. 53.
(9) Id. lib. 83. qu. 30. pag. 8.
(10) Id. Ibidem.

Inter Theologos est S. Thomas supra (§. 35.) citatus, adeoque innumeri, qui illum sequuntur.

Vox autem vulgi unanimis est, pulchrum esse Deum, pulchram virtutem, pulchram animam virtutibus ornatam, pulchras has vel illas leges, hos vel illos sermones sive numeris adstrictos, sive solutos.

Quod tandem pertinet ad rationem sic arguo. Sunt objecta, in quibus, etsi nihil observemus, quod sensus delectet, nihilominus in illis detegimus, quod a mente sit laudabile, quemadmodum dici potest de homine valde ingenioso, sed deformi: Et contra sunt objecta, in quibus etsi non cognoscamus aliquid, quod mens laudet, attamen sentimus illa nos delectare, sicuti dici potest de homine specioso quidem corpore, sed stupido vel hebeti: Atqui quod a sola mente laudatur, est pulchritudo quædam spiritualis distincta ab illa, quæ delectat solum per sensum, quæ nequit esse nisi pulchritudo corporea: ergo pulchritudo spiritualis admittenda est.

44. Objicitur. Pulchritudinis nomen institutum est, & quodammodo excusum ad significandam solam pulchritudinem corpoream: ergo hæc sola admitti debet.

Resp. conc. antecedens; Nam nomina quidem, cum sint signa idearum, sequi necessario debent illarum ordinem. Quare cum ideæ rerum sensibilium sint ordine primæ, relate ad hominem, nomen pulchritudinis primo institutum erit ad significandam pulchritudinem corpoream: sed nego consequentiam; Nam homo non habet ideas dumtaxat rerum sensibilium, sed etiam spiritualium, & abstractarum, quas denotat per vocabula, quæ si placet, dicantur metaphorica, at certe sunt communiter recepta, & facile ex subjecta materia intelligibilia. Exempla in probatione allata rem extra controversiam ponunt, eademque confirmari possunt ex similibus in aliis rebus. Ita cum de aliquo dicitur, esse vir magnanimus, aut peregisse magnum facinus, nemo concipit, illum habere animum per magnas dimensiones extentum, vel fabricasse turrim, aut montem aliquem, etsi magnitudo

ex sua prima institutione importet trinam dimensionem in longum latum & profundum.

45. Instatur. Ita pulchritudo est nomen primo institutum ad significandam pulchritudinem corpoream, et non nisi improprie possit applicari ad denotandam perfectionem rei spiritualis; Nam non præscindit hoc nomen a multitudine partium, quæ in re spirituali profecto nullæ sunt.

Resp. nego assumptum. Hujus autem probationem distinguo: Non sunt in re spirituali partes materiales, concedo; non sunt partes, quæ dicuntur metaphysicæ, seu essentiales, nego. Quemadmodum hoc nomen *totum* dividitur in multas quasi species, ut aliunde notum est, ita etiam hoc nomen *pars* dividitur in totidem respondentes species. Itaque etiam in spirituali toto, illius perfectiones propter distinctionem, quam inter illas facimus per rationem nostram, sunt suo modo partes, ipsisque inest suus splendor, æquivalenter seu virtualiter talis, quo etiam cæcis corpore modo suo resplendent, ut mente videri possint.

SECTIO VI.

De Bonitate divisionis pulchritudinis corporeæ in visibilem dumtaxat & audibilem.

PROPOSITIO I.

46. Pulchritudo corporea bene dividitur in ordine ad solos sensus visus, & auditus.

Propositio est contra aliquos, qui de ejus bonitate dubitant, contendentes, posse etiam de odoribus & saporibus prædicari pulchritudinem. Nonne, inquiunt, Columella dixit bellissimum vinum? Et quisnam de barbarismo expostulabit, qui dicat bellum esse odorem rosarum? Addunt, quod si frequentius inveniatur pulchritudo attributa per Latinos objectis visus & auditus, & perraro aliorum sensuum objectis, hoc accidit casu quodam, quia scilicet primi illius

lius linguæ institutores, qui normam posteris dederunt, usi non fuerunt per quamdam incogitantiam eo modo loquendi, ut pulchros dicerent odores & sapores, sicuti pulchros dixerunt colores, & pulchras voces. Quare fortasse, qui calleant alias linguas, invenient in illis contrarium usum.

Verum quod hi dicunt, non est opportunum; Nam bellus apud Latinos, ut observant Lexicographi, & Pallavicinus (1), est contractio hujus nominis *benulus*, quod est diminutivum adjectivi *benus*, ut primævi Latini dicebant, & nunc dicitur bonus. Igitur bellus, idem est ac bonus, non vero idem ac pulcher. Jamque linguæ, quæ a Latina defluxerunt, ut Italica, Hispanica, Lusitanica, & Gallica, siquando dicant bellos odores, & bellissimos sapores, significant illorum bonitatem, aut optimitatem, non vero pulchritudinem.

47. Hactenus Adversariorum argumenta eversa sunt: propositionem jam directe probo sic. Pulchritudo corporea non potest tribui objectis sensuum tactus, gustus, & odoratus: ergo cum aliunde sine controversia tribuatur objectis visus & auditus, illa bene dividitur in ordine ad solum visum & auditum. Antecedens, quod pertinet ad tactum, suadetur ex eo, quod per illum non excitetur de objecto idea entis ita boni, ut constet diversis partibus seu attributis; nam nihil aliud per tactum percipimus, nisi extensionem vel mollem vel asperam: ergo cum notio pulchri postulet ex dictis (§.16.) multiplicitatem partium diversarum, hæc non complectitur objecta tactus.

Quod pertinet ad objecta gustus & odoratus, imprimis si bene animadvertamus, habet locum par ratio, ac de tactu dicta est; Ideæ enim nascentes ex affectionibus utriusque sensus non explicant diversitatem partium in sua quodammodo compositione. Illud additur, quod non satis diuturna sint hujusmodi bona, quæ sunt de genere boni delectabilis, & bonum, quod pulchrum dicitur, videtur postulare quamdam quasi constantiam suæ existentiæ, ut conveniens apprehensio suorum attributorum, & eorum quasi comparatio

(1) Pall. del Bene. li. 2. ca. 11. pag. 174.

ratio cum se ipsis, & toto possit a nobis institui. Est tandem ea etiam particularis ratio, quod bonitas odorum & saporum alligata est individualibus circumstantiis subjecti pro tempore præsenti, in quo illud versatur. Ex quo fit, ut ne idem quidem homo possit affirmare, odorem aliquem esse sibi absolute suavem, nec cibum aliquem esse sibi absolute bonum; Cum enim aliquandiu affectum est organum aliquo determinato odore, quantumvis sibi primum suavissimo, jam amplius illum non percipit, adeoque nullus pro ipso est odor, & homini jam saturo quivis cibus ingratus jam evasit, & molestus.

48. Alii jam olim, cum observarent divisionem pulchritudinis limitari ad sola objecta visus & auditus, rationem inquirentes hanc dederunt, quia hi soli sensus vi quadam cognoscendi majori, quam reliqui pollent. S. Thomas (1) hanc visus est afferre, dicens, *illi sensus præcipue respiciunt pulchrum, qui maxime cognoscitivi sunt, scilicet visus, & auditus rationi deservientes*. Quem sequuti sunt Didacus de Rosis (2), Petavius (3), & recentius Benedictus Rogacci, ubi de pulchritudine copiose disserens dicit, (4) *La Vista, e l'Udito, più degli altri tre sensi, partecipano del ragionevole, e dell' Intellettivo*.

Reiicitur hæc solutio a vera jam Philosophia, quæ in materia, & organis materialibus nullam vim cognoscitivam, ne possibilem quidem admittit. Sed hi sequuti sunt præeuntes sibi veteres Philosophos, qui organis sensoriis apertissime vim cognoscendi, & etiam judicandi tribuerunt. Ita ex Tullio Epicurus censuit, (5) *judicia rerum in sensibus ponens*. Ita Stoici docuerunt: Balbus unus ex his apud eumdem Tullium audiens esse, qui putarent pyramidem esse pulchriorem sphærâ, reponit, illos *novum oculorum judicium habere*: & alibi, (6) *oculi*, inquit, *in iis artibus, quarum judicium est oculorum, multa cernunt subtilius: colorum*

(1) S. Thom. 1. 2. qu. 27. art. 1. p. 62.
(2) Rosis. Ethic. Christiana. li. 1. cap. 3. pag. 4.
(3) Peta. Theo. Dogm. de Deo. lib. 6. cap. 8. num. 8. pag. 273.
(4) Rog. Uno necessario. par. 1. ca. 27. num. 12. pag. 674.
(5) Tull. de Fini. li. 1. nu. 22. pag. 132.
(6) Id. de Nat. Deo. li 2. nu. 47. p. 306.

lorum etiam, & figurarum tum venustatem atque ordinem, & ut ita dicam decentiam, oculi judicant, atque etiam alia majora; Nam & virtutes, & vitia cognoscunt, iratum propitium, lætantem dolentem, fortem ignavum, audacem timidumque cognoscunt. Aurium idem est admirabile quoddam artificiosumque judicium, quo judicatur, & in vocis, & in tibiarum, nervorumque cantibus, varietas sonorum, intervalla, distinctio, & vocis genera permulta. Et nequis credat hæc omnia dicta ab his fuisse, non quia sensus putarent verâ præditos vi percipiendi, & judicandi, sed ut exprimerent sensuum passiones esse prærequisita quædam, sine quibus anima de quibusdam nec cogitat, nec judicat, hæc habet alter Stoicus Lucullus, (1) *cum vim, quæ esset in sensibus explicabamus, simul illud aperiebatur, comprehendi multa, & percipi sensibus, quod fieri sine assensione non potest.* Hi in eamdem secum opinionem traxerunt alios ferme usque ad nostra tempora Philosophos, quorum celebris fuit distinctio cognitionis in spiritualem, & materialem.

49. Fuit quidem, qui S. Thomam putavit non ita vere dici, in horum sententiam descendisse, quia non dicit absolute, *maxime cognoscitivi sunt visus, & auditus*, sed addit, *rationi deservientes*, ex quibus ultimis verbis colligit, illum non tribuere vim cognoscitivam sensibus, sed significare illis, & maxime oculis, & auribus indigere animam pro statu suæ unionis cum corpore ad usum rationis, quæ est vis faciendi cognitiones abstractas & universales. At præterquam quod interpretatio hæc videtur directe contraria verbis S. Doctoris, illa excluditur ab aliis ejusdem locis, in quibus aperte subscribit sententiæ veterum circa vim cognoscitivam propriam suo modo etiam sensibus. Ita alibi inquit, (2) *Dicendum, quod sensus proprius judicat de sensibili proprio, discernendo ipsum ab aliis, quæ cadunt sub eodem sensu, sicut discernendo album a nigro: sed discernere album a dulci, non potest visus, quia oportet, quod qui inter aliqua discernit, utrumque cognoscat.* Illud ergo solum restat cum veritate dicendum, quod idem S. Thomas tamquam regu-

(1) Tull. Acad. qu. li. 4. nu 37. pag. 53. (2) S. Th. 1. p. qu. 78. art. 4. ad 2. p. 258.

regulam generalem statuit, quod, circa opiniones Philosophicas, quarum falsitas in comperto jam est, & nihilominus apud Sanctos etiam Doctores reperiuntur, (1) *Sancti hæc tradiderunt, non quasi asserentes, sed sicut utentes his, quæ in Philosophia didicerunt, unde non sunt majoris auctoritatis, quam dicta Philosophorum, quos sequuntur*. Quod in scriptis S. Thomæ attendendum est, qui quemadmodum advertit Card. Pallavicinus in quadam epistola ad Cardinalem Roberti (2), cum scriberet ea ætate, qua Peripateticam Philosophiam Academiæ omnes profitebantur, ut facilius studiosorum animos sacrâ etiam doctrinâ imbueret, Theologicas assertiones per rationes naturales, & recepta Aristotelis dogmata plerunque comprobavit, ut patet in ejus Summa, relictis propriis ipsarum principiis, quæ sunt Auctoritas Scripturæ, Conciliorum, & Patrum.

PROPOSITIO II.

50. NULLA pulchritudo cognoscitur a Brutis.

Probatur, quia Bruta pulchritudinem spiritualem profecto non cognoscunt; Nam hæc ad sui cognitionem requirit intellectum, quo carent Bruta: non vero corpoream, sive audibilem, sive visibilem, quæ sunt duæ solæ ipsius species (§. 46.), quia objecta visus, & auditus nequeunt excitare in illis ullam cognitionem, per quam ipsa oblectentur, quoniam, quando in audiendo vel videndo adsit delectatio, hæc ad intelligentiam pertinet, ut alibi (3) ostensum est: Atqui notio pulchritudinis postulat aptitudinem ad excitandam cognitionem objecti per se ipsam delectantem: Ergo non cadit in Bruta cognitio ullius pulchritudinis. Quando igitur bestiæ aliquæ, ut duo Tauri dimicant propter unam eamdemque juvencam, non aliter se habent, ac duo canes viribus pares cum rixantur, ut projecto in medium cibo aliquo potiantur. I N-

(1) S.Tho. in 2.dist.14.ar.2. ad 1. p.45.
(2) Pallav. Lettere. pag. 86.
(3) Diss. de Bono . §. 25.

LAUS DEO.

INDEX
RERUM

NUMERI INDICANT PAGINAS.

A

B

C

E

Fames

F

G

H

I

Leib-

L

M

Mors

P

Pæ-

T

V

Viri-

ERRATA	LEGENDUM
Pag. 93. li. 35. ex lege	exlege
Pag. 125. l. 9. rhombum	ac rhombum
Pag. 153. l. 33. aut ad	ad
Pag. 182. l. 15. actum	actuum
Pag. 192. l. 15. illi	illis
Pag. 194. l. 18. essent	esset

FINIS.

